

**T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
İSLAM HUKUKU BİLİM DALI**

**İSLAM AİLE HUKUKU İLE KIRGIZ AİLE
HUKUKUNUN MUKAYESESİ**

KUBANYCHBEK ABDİRASHİT UULU

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**DANIŞMAN
DOÇ. DR. İSMAİL BİLGİLİ**

KONYA - 2022

Bilimsel Etik Sayfası

Öğrencinin	Adı Soyadı	Kubanychbek ABDİRASHIT UULU		
	Numarası	18810601114		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Temel İslam Bilimleri / İslam Hukuku		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	X	
		Doktora		
Tezin Adı	İSLAM AİLE HUKUKU İLE KIRGIZ AİLE HUKUKUNUN MUKAYESESİ			

Bu tezin hazırlanmasında bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Kubanychbek ABDİRASHIT UULU

ÖZET

Öğrencinin	Adı Soyadı	Kubanychbek ABDIRASHIT UULU		
	Numarası	18810601114		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Temel İslam Bilimleri / İslam Hukuku		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	X	
		Doktora		
	Tez Danışmanı	Doç. Dr. İsmail BİLGİLİ		
Tezin Adı	İSLAM AİLE HUKUKU İLE KIRGIZ AİLE HUKUKUNUN MUKAYESESİ			

Tarihi geçmişe ve zengin kültüre sahip olan Kırgız toplumunda aile müessesesi tarihi süreçte kendine özgü çeşitli normlarla düzenlene gelmiştir. İslamiyet’i kabulünden önce (960) örf ve adet oluşturmuş ise de kabulünden sonra İslam hukuku, aile hukukunun düzenlenmesinde geniş bir yer edinmiştir. Sovyetler Birliği döneminde, rejimin gerektirdiği ideoloji sebebiyle sosyalist hukuk uygulanmıştır. Bağımsızlıktan sonra Kıta Avrupa hukuk sistemi benimsenmiş ve uygulanmaya başlanmıştır.

Bağımsızlığın ilan edilmesiyle birlikte din özgürlüğünün kabul edilmesi, 70 yıl ateist ideolojisiyle zehirlenen Kırgız toplumu geçmişine, kültürüne, din ve inançlarına geri dönmesini sağlamıştır. Dini susuzluğunu, hayatının bütün alanlarında İslam dininin hükümleriyle yaşamakla gidermeye çalıştı. Neticede İslam dinin hükümlerine olan ilgi her gün artmaktadır. İstatistiksel verilere göre, günümüzde Kırgız toplumun %90’ı İslam dinini/inancını kabul edenler oluşturmaktadır. Onların %35’i İslam hukukunu tamamıyla kabul edilmesini, %65’i özel hukuku, özellikle aile hukuku alanında İslam hukukunun yürütülmesini istemektedir.

Bu bağlamda yüksek lisans tez çalışmamız, mevzuattaki Kırgız aile hukuku ile İslam aile hukukunu analiz etmek hasebiyle “İslam Aile Hukuku ile Kırgız Aile Hukukunun Mukayesesi” olarak tespit edilerek iki hukuk sistemi mukayese edilmiştir.

ABSTRACT

ABSTRACT

Author's	Name and Surname	Kubanychbek ABDIRASHIT UULU		
	Student Number	18810601114		
	Department	Basic Islamic Sciences / Islamic Law		
	Study Programme	Master's Degree (M.A.)	X	
		Doctoral Degree (Ph.D.)		
	Supervisor	Assoc. Dr. İsmail BİLGİLİ		
Title of the Thesis/Dissertation	COMPARISON OF ISLAMIC FAMILY LAW AND KIRGIZ FAMILY LAW			

In the Kyrgyz society, which has a historical background and rich culture, the family institution has been regulated with various norms unique to itself in the historical process. Although it formed customs and traditions before the adoption of Islam (960), Islamic law gained a wide place in the regulation of family law after its adoption. During the Soviet Union period, socialist law was applied due to the ideology required by the regime. After independence, the Continental European legal system was adopted and started to be implemented.

The acceptance of freedom of religion with the declaration of independence enabled the Kyrgyz society, which was poisoned by the atheist ideology for 70 years, to return to its past, culture, religion and beliefs. He tried to quench his religious thirst by living by the rules of the religion of Islam in all areas of his life. As a result, the interest in the rules of the religion of Islam is increasing day by day. According to statistical data, 90% of the Kyrgyz society today consists of those who accept the religion/belief of Islam. 35% of them want Islamic law to be fully accepted, 65% of them want private law, especially the implementation of Islamic law in the field of family law.

In this context, our master's thesis study was determined as "Comparison of Islamic Family Law and Kyrgyz Family Law" in order to analyze the Kyrgyz family law and Islamic family law in the legislation, and the two legal systems were compared.

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	i
KISALTMALAR	v
ÖNSÖZ	vi
GİRİŞ	1
A. ARAŞTIRMANIN KAPSAMI.....	1
B. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ.....	1
C. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ.....	2
D. KIRGIZ HUKUKU VE KIRGIZ AİLE HUKUKU HAKKINDA GENEL BİLGİLER.....	3
1. Kırgız Hukukunun Genel Yapısı.....	3
2. Kırgız Hukukunun Kaynakları.....	4
3. Aile Hukukunun Kaynakları.....	6
BİRİNCİ BÖLÜM	11
EVLİLİK AKDİNİN KURULUŞU	11
I. Aile ve Nikâh Kavramı	11
A. Kırgız Hukuku.....	11
B. İslam Hukuku.....	13
C. Karşılaştırma.....	16
II. Kuruluş Şartları	17
A. İrade Beyanı.....	18
1. Kırgız Hukuku.....	18
2. İslam Hukuku.....	18
3. Karşılaştırma.....	19
B. Taraflar.....	20
1. Kırgız Hukuku.....	20
2. İslam Hukuku.....	21
3. Karşılaştırma.....	22
C. Evlenme Engelinin Bulunmaması.....	23
1. Kırgız Hukuku.....	23
2. İslam Hukuku.....	26
3. Karşılaştırma.....	32

III. Şekli Şartları.....	33
A. Kırgız Hukuku	33
1. Evlenme Başvurusunda Bulunma	33
2. Nikâhın Yetkili Memurun Önünde Kıyılması	34
B. İslam Hukuku.....	34
1. Şahitlerin Tanıklığı	34
2. İrade Beyanında Şekil Şartları.....	35
C. Karşılaştırma.....	35
IV. Kişisel Şartları	36
A. Kırgız Hukuku	36
B. İslam Hukuku.....	36
C. Karşılaştırma.....	37
İKİNCİ BÖLÜM.....	38
EVLİLİK AKDİNİN HUKÛKÎ SONUÇLARI.....	38
I. Genel.....	38
A. Kırgız Hukuku	38
B. İslam Hukuku.....	41
C. Karşılaştırma.....	42
II. Kişisel Hakları ve Sorumlulukları	43
A. Soyad.....	43
1. Kırgız Hukuku.....	43
2. İslam Hukuku	44
3. Karşılaştırma.....	44
B. Mesken.....	44
1. Kırgız Hukuku.....	44
2. İslam Hukuku	45
3. Karşılaştırma.....	46
C. Çalışma	47
1. Kırgız Hukuku.....	47
2. İslam Hukuku	47
3. Karşılaştırma.....	48
D. Nesep	49

1. Kırgız Hukuku.....	49
2. İslam Hukuku.....	54
3. Karşılaştırma.....	55
E. Evlat Edinme.....	57
1. Kırgız Hukuku.....	57
2. İslam Hukuku.....	73
3. Karşılaştırma.....	74
F. Çocuk Yetiştirme.....	75
1. Kırgız Hukuku.....	75
2. İslam Hukuku.....	76
3. Karşılaştırma.....	76
G. Boşanma	77
III. Mâli Hakları ve Sorumlulukları	77
A. Mal Rejimi	77
1. Kırgız Hukuku.....	77
2. İslam Hukuku.....	89
3. Karşılaştırma.....	90
B. Mehir.....	91
1. Kırgız Hukuku.....	91
2. İslam Hukuku.....	91
3. Karşılaştırma.....	98
C. Nafaka	98
1. Kırgız Hukuku.....	98
2. İslam Hukuku.....	106
3. Karşılaştırma.....	110
ÜÇÜNÜ BÖLÜM.....	111
EVLİLİĞİN SONA ERMESİ VE SONUÇLARI	111
I. Evliliğin Sona Ermesi.....	111
A. Ölüm.....	111
1. Kırgız Hukuku.....	111
2. İslam Hukuku.....	111
3. Karşılaştırma.....	112

B. Mahkeme Tarafından Ölü İlan Edilme	112
1. Kırgız Hukuku.....	112
2. İslam Hukuku.....	114
3. Karşılaştırma.....	115
C. Boşanma.....	116
1. Kırgız Hukuku.....	116
2. İslâm Hukuku.....	125
3. Karşılaştırma.....	131
II. Evliliğin Sona Ermesinin Hukuki Sonuçları.....	132
A. İddet.....	132
1. Kırgız Hukuku.....	132
2. İslam Hukuku.....	132
3. Karşılaştırma.....	137
B. Boşanma Nafakası.....	137
1. Kırgız Hukuku.....	137
2. İslam Hukuku.....	139
3. Karşılaştırma.....	140
C. Çocukların Bakımı/Terbiyesi.....	140
1. Kırgız Hukuku.....	140
2. İslam Hukuku.....	141
3. Karşılaştırma.....	142
D. Mal Paylaşımı.....	143
1. Kırgız Hukuku.....	143
2. İslam Hukuku.....	145
3. Karşılaştırma.....	145
E. Miras.....	145
1. Kırgız Hukuku.....	146
2. İslam Hukuku.....	147
3. Karşılaştırma.....	148
SONUÇ	149
KC AİLE KANUNU	153
KAYNAKÇA.....	218

KISALTMALAR

bk.	: Bakınız
c.	: Cilt
DİA	: Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi
HAK	: Osmanlı Hukuk-ı Aile Kararnamesi
hzl.	: Hazırlayan
KAK.	: Kırgızistan Aile Kanunu
KC.	: Kırgızistan Cumhuriyeti
KCA.	: Kırgızistan Cumhuriyeti Anayasası
KCK.	: Kırgızistan Ceza Kanunu
KMK.	: Kırgızistan Medeni Kanunu
KMDİK.	: Kırgızistan Medeni Durum İşlemleri Kanunu
KMUK.	: Kırgızistan Medeni Usul Kanunu
s.	: Sayfa
sy.	: Sayı
t.y.	: Tarihsiz
vd.	: Ve diğerleri

ÖNSÖZ

Toplumları oluşturan en küçük ve en önemli kurum ailedir. Toplumun esasını aile oluşturur. Aile, insanın tabii olarak içinde yaşama ihtiyacı duyduğu ilk topluluktur. Toplumun en önemli evrensel ve sürekli kurumlarından birisini oluşturan ve nikahın bir sonucu olarak oluşan aile, her şeyden önce sosyal ve ahlaki bir kurumdur. Aile olmadan millet var olmaz. Bir milletin gücü, aile kurumunun güçlü olmasına bağlıdır.

Her toplum, aileye kurumsal bir değer kazandırmak amacıyla evlenmeyi kendine özgü çeşitli normlarla çerçevelediği görülür. Evlilik türleri de dikkate alınan bu norm ve uygulamaların başında gelir. Bu normlar din, örf, adet, gelenek, görenek ve töreler aracılığıyla fonksiyonel bir nitelik kazanır. Evlilik türleri konusunda geçmişten günümüze genel hatlarıyla bazı küçük farklılıklar bulunsa da örf âdet ve geleneklerin esas itibarıyla bütün canlılığını koruduğu gözlenmektedir. Kırgız toplumunda da çeşitli evlilik türlerine rastlanmakla beraber, tarihi süreç içerisinde mevcut olan evlilik türlerinin bugün gelinen noktada halen devamlılığını sürdürmesine karşın anlayış, düşünce ve uygulama bakımından Kırgız ailesi, başka toplumlardaki aileler gibi birçok değişime uğramıştır. Toplumsal ilişkilerin düzenlenmesi aile yapısını da değiştirmiştir.

Tarihi geçmişe ve zengin kültüre sahip olan Kırgız toplumunda aile müessesesi tarihi süreçte kendine özgü çeşitli normlarla düzenlenegelmiştir. İslamiyet'i kabulünden önce (960) örf ve adet oluşturmuş ise de kabulünden sonra İslam hukuku, aile hukukunun düzenlenmesinde geniş bir yer edinmiştir. Sovyetler Birliği döneminde, rejimin gerektirdiği ideoloji sebebiyle sosyalist hukuk uygulanmıştır. Bağımsızlıktan sonra Kıta Avrupa hukuk sistemi benimsenmiş ve uygulanmaya başlanmıştır.

Bağımsızlığın ilan edilmesiyle birlikte din özgürlüğünün kabul edilmesi, 70 yıl ateist ideolojisiyle zehirlenen Kırgız toplumu geçmişine, kültürüne, din ve inançlarına geri dönmesini sağlamıştır. Dini susuzluğunu, hayatının bütün alanlarında İslam dininin hükümleriyle yaşamakla gidermeye çalıştı. Neticede İslam dinin hükümlerine olan ilgi her gün artmaktadır. İstatistiksel verilere göre, günümüzde Kırgız toplumun %90'ı İslam dinini/inancını kabul edenler oluşturmaktadır. Onların

%35'i İslam hukukunu tamamıyla kabul edilmesini, %65'i özel hukuku, özellikle aile hukuku alanında İslam hukukunun yürütülmesini istemektedir.

Bu bağlamda yüksek lisans tez çalışmamız, mevzuattaki Kırgız aile hukuku ile İslam aile hukukunu analiz etmek hasebiyle "İslam Aile Hukuku ile Kırgız Aile Hukukunun Mukayesesi" olarak tespit edilmiştir.

Giriş bölümünde araştırmanın önemi, amacı, kapsamı, kaynakları ve konuyla ilgili Kırgız hukuku hakkındaki bilgilere yer verilmiştir. Birinci bölümde evlilik sözleşmesinin kuruluşu ana hatlarıyla ele alınmıştır. Bu bağlamda nikâhın tanımı, gerekli hukukî ve şeklî şartları ve evlenme engelleri üzerinde durulmuştur. İkinci bölümde evlilik sözleşmesinin hukukî sonuçlarına yer verilmiş. Bu bölümde kişisel haklar, mâlî haklar ve mal rejimine değinilmiştir. Üçüncü bölümde evlilik sözleşmesinin sona ermesi işlenmiştir. Bu bağlamda boşanma ve boşanmanın hukukî sonuçları araştırılmıştır. Sonuç bölümünde ise genel bir değerlendirme ile çalışma tamamlanmıştır.

Yüksek lisans sürecinde bütün maddi imkânları sağlayan Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığına (YTB), derslerine katılarak istifade ettiğim Pof. Dr. Mehmet Halil ÇİÇEK ve diğer muhterem hocalarıma, bu süreçte daima yanımda bana destek olan aileme ve diğer dostlarıma da en kalbi duygularıyla şükran ve teşekkürlerimi arz ediyorum.

Özellikle tezimizin konusunun belirlenme sürecinden itibaren tertibi ve geliştirilmesine sunduğu katkılar ve teşvikleriyle çalışmamızın nihayete ermesinde her daim desteğini esirgemeyen danışmanım Doç. Dr. İsmail BİLGİLİ'ye teşekkürü bir borç bilirim. Ayrıca çalışmamızın farklı merhalelerinde kıymetli tecrübelerinden istifade ettiğim Prof. Dr. Şamil DAĞCI'ya şükranlarımı sunarım.

Kubanychbek Abdırashit uulu

Konya - 2022

GİRİŞ

A. ARAŞTIRMANIN KAPSAMI

Araştırma konusu esas olarak mevzuattaki Kırgız hukukunun aile ile ilişkili ve aileyi düzenleyen hukukî normatif düzenlemeleridir. Bu nedenle Kırgız tarihi, kültürü ve örfünde yer alan aile ile ilgili adet, gelenek ve merasimler tezin sınırları dışında bırakılmıştır. Fakat araştırmanın bazı kısımlarında yeri gelince değerlendirme ve karşılaştırma amaçlı yer verilmiştir.

İslam hukuku bakımından araştırma konusu Kırgızistan'da çoğunluğun benimsediği mezhep Hanefî mezhebi olduğu için esas olarak Hanefî mezhebi çerçevesinde ele alınmıştır. Bu nedenle diğer mezheplerin görüşleri tezin sınırları dışında bırakılmıştır. Ancak çalışmamızın bazı kısımlarında mukayese amaçlı diğer mezheplerin görüşlerine zaman zaman başvurulmuştur.

Çalışmada değinilmesi gereken köle ve küçüklerle ilgili fikhî düzenlemeler, her ne kadar geçmiş dönemlerde toplumsal gerçekliği bulunan konular ise de günümüz açısından bunların uygulamada yer almadığı için konunun sınırları dışında bırakılmıştır.

Araştırmada ele alınacak temel konu aile kurumunun özünü ve omurgasını oluşturan karı-koca ilişkileridir. Fakat diğer aile üyeleri arasındaki ilişkiler koca ve karını yakından ilgilendirdiği durumlarda zikredilmiştir.

B. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

İslam aile hukuku klasik fûru fıkıh sistematüğinde nikâh-talak bölümlerinde ve modern dönem el-ahvâlü's-şahsiye, ahkâmü'l-üsre ve İslam aile hukuku adlı müstakil eserlerce detaylı şekilde incelenmiştir. Kırgız aile hukuku kanunlar dışında hukuk araştırmalarında incelenmemiştir. Kaldı ki ülkede resmi uygulamada olmamasına rağmen pek rağbet gören İslam aile hukuku ile mukayesesi henüz yapılmamıştır. Araştırmamızın temel nedeni ve amacı mevzuattaki Kırgız aile hukuku ile İslam aile hukukunu mukayese ederek Kırgız toplumuna sunmak ve ilim dünyasına Kırgızistan'daki aile hukukunun durumu ve bu konudaki yapılan çalışmalardan haberdar etmektir.

C. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Araştırmada kaynak taraması metodu kullanılmıştır. Dolayısıyla araştırma konusuyla ilgili var olan kaynak, tez ve makaleler incelenerek gerekli veriler toplanmıştır. Bu doğrultuda; İslam hukukunun ana kaynağını oluşturan Kur'an ve sünnette yer alıp araştırma konusuyla ilişkisi bulunan ayetlerle hadisler tespit edilerek bunların anlam ve yorumları için tefsir ve şerh eserlerine müracaat edilmiştir. Çalışmada konuyla ilgili Kur'an ve sünnetten deliller verilmiştir. Ancak çalışma metninde şişkinlik oluşmasından kaçınılarak ayet ve hadislerin sadece meali verilmeyle yetinilmiştir. Ardından fıkıh kaynaklarında bulunan düzenlemelere değinilerek fakihlerin görüş ve yorumları değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Araştırmada, Hanefi mezhebi esas alınmakla birlikte, mukayese amaçlı zaman zaman diğer mezheplerin görüşlerine de atıfta bulunulmuştur. Ayrıca Osmanlı Hukuk-ı Aile Kararnamesi ve çeşitli müslüman ülkelerde uygulanmakta olan el-ahvâlü's-şahiye kanunlarının konuya ilişkin düzenlemeleri klasik fıkıhın hükümleriyle mukayese edilerek zaman zaman karşılaştırmalı bir metot uygulanmaya çalışılmıştır.

Araştırmada klasik İslam hukukunun sistematiği terk edilerek Kıta Avrupa hukukun sistematiğine tabi olunmuştur.

Araştırmanın diğer mukayeseli çalışmalardan ayırt eden özelliği – genelde mukayeseli çalışmalar iki mezhebin veya iki hukuk sistemin karşılaştırma yaparken ana bölümlerde iki görüşü ana hatlarıyla ele alır ve sonuç kısmında değerlendirme ve karşılaştırma yapılır - bütün alt başlıklarda değerlendirme ve karşılaştırma yapılmasıdır. Bu yöntemle araştırmada önce Kırgız hukukunun düzenlemesi, ardından İslam hukukunun düzenlemesi ve son olarak da iki hukuk arasında değerlendirme ve karşılaştırma yapılmıştır.

D. KIRGIZ HUKUKU VE KIRGIZ AİLE HUKUKU HAKKINDA GENEL BİLGİLER

1. Kırgız Hukukunun Genel Yapısı

Kırgız Cumhuriyeti¹ (Kırgızistan) bağımsız, egemen, demokratik, üniter, hukuki, laik, ve sosyal bir devlettir.² Devlet dili Kırgızca, resmi dil Rusça'dır.³ Başkenti Bişkek'tir.⁴ Bişkek ve Oş şehirlerinin statüleri kanunla belirlenir.⁵ Kırgızistan'da halk egemenliği, kuvvetler ayrılığı ve normlar hiyerarşisi ilkeleri doğrultusunda Meclis (Jogorku Keneş) ile Cumhurbaşkanı tarafından temsil edilir.⁶

Kırgızistan'ın hukuk sistemi, klasik Roma hukukuna dayanan Kıta Avrupa (Romano-Germen) hukuk sistemleri ailesine aittir. Kırgız Cumhuriyeti yasalar sistemindeki yasama hiyerarşisi kesin olarak tanımlanmıştır. Kırgızistan hukuk sistemi hiyerarşisindeki en yüksek güç, devletin ve sosyal yapının temel varsayımlarını içeren anayasadır.

Kırgız hukukunda kamu hukuku ve özel hukuku ayrımı Hukuka Giriş kitaplarında zikredilir. Fakat bunun bir pratik sonucu görülmemektedir. Çünkü bu ayrım bazı pratik sonuçları doğurur. Örneğin, hukuk doktrini işlenirken doktrini kamu ve özel olarak iki kısma ayırarak işlemek, bu iki kısım arasındaki hukuki farklar ve her birine mahsus özellikler, Hukuk fakültelerinde kamu hukuku ve özel hukuk bölümlerine ayrılması ve hukuk derslerine ait olduğu bölüm öğretim kadrosu tarafından verilmesi vs. bunlar Kırgız hukukunda bulunmamaktadır.

---

¹ "Kırgız Cumhuriyeti" ve "Kırgızistan" ifadeleri eş anlamlıdır. Resmi kullanımlarda fark yoktur.

² KCA., md: 1, 1; "Kırgız Cumhuriyeti (Kırgızistan) bağımsız, egemen, demokratik, üniter, hukuki, laik, ve sosyal bir devlettir."

³ Kırgız Cumhuriyeti Anayasasında devlet dili ve resmi dil kavramları kullanılmaktadır. Sovyetler Birliğinin dağılmasından sonra Rus dilinin resmi statüsünü koruyan ülkeler Kırgızistan ile Tacikistan'dır.

⁴ KCA., md: 14, 2; "Bişkek şehri, Kırgız Cumhuriyeti'nin başkentidir."

⁵ KCA., md: 14, 3; "Bişkek ve Oş şehirleri cumhuriyet açısından önem taşıyan şehirlerdir. Cumhuriyetçi öneme sahip şehirlerin durumu kanunla belirlenir."

Kırgızistan'da 531 idari-bölge birimi vardır ve bunlardan:

- Cumhuriyet açısından önemli 2 şehir (Bişkek, Oş);
- 7 bölge;
- 40 ilçe;
- 29 şehir (12 bölgesel öneme sahip şehir ve 17 ilçe önemine sahip şehir);
- 453 köy kasabası

⁶ KCA., md: 4; "Kırgız Cumhuriyetinde devlet hakimiyeti aşağıdaki ilkelere dayanır: Halk hakimiyetinin üstünlüğü, genel halk oylamasıyla seçilen Jogorku Keneş ve Devlet Başkanı tarafından temsil ve gerçekleştirilme; Kuvvetler ayrılığı, yasama, yürütme ve yargı dallarına bölünmesi, bunların koordineli işleyişi ve etkileşimi;"

2. Kırgız Hukukunun Kaynakları⁷

Anayasa, en yüksek yasal güce sahip olan ve en önemli sosyal ilişkilerin yasal düzenlenmesinin temel ilke ve normlarını belirleyen, yasaların ve diğer düzenleyici yasal işlemlerin kabulü için yasal bir temel oluşturan normatif bir yasal düzenlemedir;

Anayasal Kanun - Kırgız Cumhuriyeti'nin Jogorku Keneş'i (Meclis) tarafından Kırgız Cumhuriyeti Anayasası tarafından belirlenen usule uygun olarak ve onun belirlediği konularda kabul edilen normatif bir yasal düzenleme;

Kod⁸ - Homojen sosyal ilişkilerin sistemik olarak düzenlenmesini sağlayan normatif bir yasal düzenleme;

Kanun - Jogorku Keneş tarafından öngörülen şekilde kabul edilen ve ilgili alandaki en önemli halkla ilişkileri düzenleyen normatif bir yasal düzenleme;

Kırgız Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Kararnamesi - Kırgız Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı tarafından çıkarılan ve bu kanunda belirtilen gereklilikleri karşılayan düzenleyici bir yasal düzenleme;

Jogorku Keneş'in Kararı - Jogorku Keneş tarafından anayasa tarafından yargı yetkisine atıfta bulunulan ve bu kanunda belirtilen gerekliliklere karşılık gelen konularda kabul edilen normatif bir yasal düzenleme;

Kırgız Cumhuriyeti Hükümeti Yönergesi - Kırgız Cumhuriyeti hükümeti tarafından, bu kanunda belirtilen gereklilikleri karşılayan, daha yüksek yasal güce sahip normatif yasal düzenlemelere dayalı olarak ve bu düzenlemelere uygun olarak kabul edilen normatif bir yasal düzenleme;

---

⁷ Kırgız Cumhuriyeti'nin Düzenleyici Yasal İşlemleri Kanunu, md: 4.

⁸ Türk Hukukunda "kod" kavramına karşılık bir kelime yoktur. Osmanlı döneminde buna karşılık "kanunname" kullanılırdı. Türk Hukukunda bu kavram boşluğunu "kanun" kavramı ile karşılayagelmekte. Fakat bunun sonucunda kanunun biri genel, diğeri özel olmakla iki anlamı ortaya çıkmakta. Bunu kanunlaştırma örneğinde şöyle açıklayabiliriz; Genel anlamda kanunlaştırma, kanun haline kural koyma, kısaca kanun yapma demektir. Buna Arapçada "taknîn" denilir. Özel anlamda ise, belirli bir alana ilişkin, dağınık bir halde mevcut olan yazılı veya yazısız bütün hukuk kurallarının sistemli olarak derlenmesi demektir. Bu Arapça "tedvin", Fransızca "kodifikasyon" denilir. Fransızlar, kodifikasyon faaliyeti sonucunda meydana gelen yazılı metne kanun değil, code (kod) derler. Bu anlamda medeni kanun yerine "code civil" denmektedirler. Kemal Gözler bu kavram boşluğunu belirttikten sonra ya kanunname kelimesini ya da kod kelimesini kullanmayı önerir. Bk., Gözler, Kemal, *Hukuka Giriş*, s. 185-186.

Kırgız Hukukunda code kelimesinin latince kökü olan codex (kodeks) kullanılır. Tezimizde kod kelimesini yerine kanun kelimesini kullanacağız. Çünkü ne kadar kod kelimesini tam olarak karşılayan özel kavram olmazsa da, Türk Hukukundaki mukabili kanundur.

Kırgız Cumhuriyeti Merkez Bankasının Kararı – Merkez Banka Kurulu tarafından, yetkisi dâhilinde ve bu kanunda belirtilen gereklilikleri karşılayan, daha yüksek yasal güce sahip normatif yasal düzenlemelere dayanarak ve bu düzenlemelere uygun olarak kabul edilen normatif bir yasal düzenleme;

Kırgız Cumhuriyeti Seçimler ve Referandumlar Merkez Komisyonu Kararı - Kırgız Cumhuriyeti Seçimler ve Referandumlar Merkez Komisyonu tarafından, yetkisi dâhilinde ve bu kanunda belirtilen gereklilikleri karşılayan, daha yüksek yasal güce sahip normatif yasal düzenlemelere dayalı olarak ve bu düzenlemelere uygun olarak kabul edilen normatif bir yasal düzenleme;

Yerel özyönetim düzenleyici yasal düzenlemelerin temsilci organlarının kararları - Yerel öneme sahip sorunları çözmek ve ilgili bölgede yasal bağlayıcılığı olan yerel özyönetim temsil organlarının yetkileri dâhilinde, daha yüksek güce sahip normatif yasal düzenlemeler temelinde ve bu düzenlemelere uygun olarak kabul edilen yasal düzenleme.

Normların Hiyerarşisi:

Yasal gücün derecesine göre, normatif yasal işlemler aşağıdaki hiyerarşide düzenlenir:

- Anayasa, anayasayı değiştiren ve tamamlayan kanun;⁹
- Anayasal kanun;
- Kod;
- Kanun;
- Cumhurbaşkanı kararnamesi;
- Jogorku Keneş'in (Meclis) kararı;
- Hükümet kararnamesi;
- Merkez Bankası, Seçimler ve Referandumlar için Merkez Komisyonu'nun eylemleri;
- Normatif yetkilerin delegasyonu eylemlerine uygun olarak normatif yasal eylemler düzenlemeye yetkili devlet organlarının normatif yasal eylemleri;
- Yerel özyönetim temsil organlarının normatif yasal işlemleri.

---

⁹ Anayasa ile Anayasa'yı değiştiren ve tamamlayan Kanun iki farklı normatif düzenlemedir. Doğal olarak Anayasa bazen düzeltmelere ihtiyacı olduğu için ve kural olarak bir normatif düzenleme aynı güçte veya üstün olanı ile düzeltilme yapıldığından aynı seviyede zikredildi.

Normatif bir yasal düzenleme, kendisine kıyasla daha yüksek yasal güce sahip bir normatif yasal düzenlemeyle çelişmemelidir.¹⁰

3. Aile Hukukunun Kaynakları

Hukuk literatüründe, hukuk normlarının ifade biçimleri hukukun kaynakları olarak kabul edilmektedir. Aile hukukunun kaynakları, aile hukuku normlarının dışsal ifade biçimleridir. Bunlar, birlikte bir aile mevzuatı oluşturan ilgili düzenleyici yasal normları içerir.

Normatif yasal düzenlemeler, yasal güçlerine bağlı olarak, kesin olarak tanımlanmış bir hiyerarşik sisteme göre düzenlenir. Kırgız Cumhuriyeti anayasasında yer alan ve aile ilişkilerini düzenlemeyi amaçlayan hukuk normları en yüksek yasal güce sahiptir.¹¹

a. Anayasa

Aile hukuku dâhil olmak üzere bütün hukuk dallarının en önemli kaynağı anayasadır. Temel kanun, herhangi bir mevzuat için temel hükümleri içerir. Anayasanın 6. maddesi uyarınca, anayasa en yüksek yasal güce sahiptir, doğrudan etkiye sahiptir.¹² Kırgız Cumhuriyeti'nde kabul edilen kanunlar ve diğer yasal düzenlemeler Kırgız Cumhuriyeti anayasası ile çelişmemelidir.¹³

Şu anda yürürlükte olan anayasa 11 Nisan 2021'de referandumla kabul edilmiş ve 5 Mayıs 2021 tarihli Kırgız Cumhuriyeti Kanunu ile yürürlüğe girmiştir. Anayasa 5 kısımdan ve kısımlar kendi içinde bölümlerden oluşmaktadır. Toplam 116 maddeden oluşmaktadır.¹⁴

Anayasa'nın 20. maddesi aile hakkında soyut ilkeler verir: Aile toplumun temelidir. Aile, babalık, annelik ve çocukluk, toplumun ve devletin korunması

---

¹⁰ Kırgız Cumhuriyeti'nin Düzenleyici Yasal İşlemleri Kanunu, md: 6, 1.

¹¹ KAK., md: 4, 1; "Aile mevzuatı, bu Kanun (kod), Kırgız Cumhuriyeti Çocuk Kanunu ve bunlara uygun olarak kabul edilen diğer kanunlardan oluşur."

¹² KCA., md: 6, 1; "Anayasa, Kırgız Cumhuriyeti'nde en yüksek yasal güce ve doğrudan etkiye sahiptir."

¹³ KCA., md: 6, 1; "Anayasal kanunlar, kanunlar ve diğer düzenleyici yasal düzenlemeler, Anayasa temelinde kabul edilir."

¹⁴ Bağımsızlıktan sonra kabul edilen 1993 Anayasa'sı 97, 2010 Anayasa'sı ise 114 madde içermişti.

altındadır;¹⁵ Babaya, anneye saygı ve özen - çocukların kutsal görevidir,¹⁶ Kırgız Cumhuriyeti'nin en önemli değeri çocuklardır. Devlet, çocukların çok yönlü manevi, ahlaki, entelektüel ve fiziksel gelişimine, sivil ve vatansever eğitimlerine elverişli koşullar yaratır.¹⁷

Anayasa'nın 26. maddesi ise aile hakkında daha somut kurallar vermektedir: Aile, kanunla belirlenmiş evlenme çağına ulaşmış bir erkek ve bir kadının gönüllü olarak evlenmesi esasına göre kurulur. Evliliğe giren iki kişinin rızası olmadan evlenmeye izin verilmez. Evlilik devlet tarafından tescil edilir.¹⁸ Çocuklara bakmak, onları yetiştirmek hem babanın hem de annenin eşit hakkı ve görevidir. İş gören, yetişkin çocuklar ebeveynlerine bakmakla yükümlüdür.¹⁹ Evlilikte ve ailede eşler eşit hak ve yükümlülüklerle sahiptir.²⁰

b. Aile Kanunu

Aile hukukunun ana kaynağı, mevcut aile mevzuatının tüm kapsamlı dizisinin “çekirdeği” Aile Kanunu'dur. Kırgız Cumhuriyeti'nin yasama meclisi olan Jogorku Keneş tarafından 26 Haziran 2003 tarihinde kabul edilmiş ve 5 Eylül 2003 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Aile Kanunu, aile hukukunun ana kaynağıdır. Kodlanmış (kanunlaştırılmış) bir normatif düzenleme olarak, aile ilişkilerinin yasal düzenlenmesinin özelliklerini yansıtan tüm yasal normları içerir.

Kırgız Cumhuriyeti'nin Aile Kanunu'nun yapısı önceki Nikâh ve Aile Kanunu'na göre değişiklik geçirmiş ve 8 bölüm, 177 maddeden oluşmaktadır.²¹

- Genel Hükümler;
- Evliliğin Kurulması ve Sona Ermesi;
- Eşlerin Hak ve Yükümlülükleri;

---

¹⁵ KCA., md: 20, 1; “Aile toplumun temelidir. Aile, babalık, annelik ve çocukluk, toplumun ve devletin koruması altındadır.”

¹⁶ KCA., md: 20, 2; “Babaya, anneye saygı ve özen - çocukların kutsal görevi.”

¹⁷ KCA., md: 20, 3; “Kırgız Cumhuriyeti'nin en önemli değeri çocuklardır. Devlet, çocukların çok yönlü manevi, ahlaki, entelektüel ve fiziksel gelişimine, sivil ve vatansever eğitimlerine elverişli koşullar yaratır.”

¹⁸ KCA., md: 26, 1; “Aile, kanunla belirlenmiş evlenme çağına ulaşmış bir erkek ve bir kadının gönüllü olarak evlenmesi esasına göre kurulur. Evliliğe giren iki kişinin rızası olmadan evlenmeye izin verilmez. Evlilik devlet tarafından tescil edilir.”

¹⁹ KCA., md: 26, 2; “Çocuklara bakmak, onları yetiştirmek hem babanın hem de annenin eşit hakkı ve görevidir. İş gören, yetişkin çocuklar ebeveynlerine bakmakla yükümlüdür.”

²⁰ KCA., md: 26, 3; “Evlilikte ve ailede eşler eşit hak ve yükümlülüklerle sahiptir.”

²¹ Aile Kanunu'nun Türkçe çevirisi tezin ek kısmına eklenmiştir.

- Ebeveynlerin ve Çocukların Hak ve Yükümlülükleri;
- Aile Üyelerinin Nafaka Yükümlülükleri;
- Ebeveyn Bakımı Olmadan Bırakılan Çocukların Yetiştirilme Biçimleri;²²
- Aile Mevzuatının Yabancı Vatandaşlar ve Vatansız Kişilerle ilgili Aile İlişkilerine Uygulanması;
- Son Hükümler.

Eski Nikâh ve Aile Kanunu'nda yer alan "Medeni Durum İşlemleri" bölümü yeni Aile Kanunu'nda yoktur. Çünkü bu ilişkiler Medeni Kanun'un 82. maddesine göre Medeni Hukuk'un konusudur. Aynı zamanda, Aile Kanunu'nda, doğruluğu ve etkinliği uygulama ile onaylanan önceki aile mevzuatının hükümlerini koruduğu belirtilmelidir.

c. Çocuk Kanunu

Bu Kanun, Kırgız Cumhuriyeti anayasası tarafından sağlanan çocukların haklarının ve meşru menfaatlerinin temel güvencelerini belirler. Devlet tarafından çocukların fiziksel, zihinsel, ahlaki, ruhsal ve sosyal gelişim için gerekli yaşam standardını sağlamayı, korunması ve zor yaşam durumundaki çocuklar için özel bakımı amaçlar.

d. Medeni Kanun

Medeni hukukun aile ilişkilerine uygulanmasının gerekçeleri ve sınırları Aile Kanunu'nun 5. maddesi ile belirlenir. Aile Kanunu'nun 5. maddesi, Aile Kanunu'nun girişinde sayılan aile üyeleri arasında (yani, eşler, ebeveynler ve çocuklar, evlat edinen ebeveynler ve evlat edinilen çocuklar) ve aile hukukunun öngördüğü hallerde, diğer akrabalar ile diğer kişiler arasında) kişisel ve mali ilişkilerde önemli bir hüküm ortaya koymaktadır. Bu ilişkiler aile hukukunda düzenlenmemişse, aile ilişkilerinin özüne aykırı olmadığı sürece medeni hukuk uygulanır.²³ Bu nedenle, medeni hukuk, aile üyeleri arasındaki hem kişisel hem de mali ilişkilere uygulanabilir, ancak bunların

---

²² 16 Temmuz 2012 Tarihli ve 114 Sayılı Kırgız Cumhuriyeti Kanununa göre yürürlükten kaldırılmıştır: <http://cbd.minjust.gov.kg/act/view/ru-ru/203714?cl=ru-ru>

²³ KAK., md: 5; "Bu Kanunun girişinde adı geçen aile üyeleri arasında aile mevzuatı (bu Kanunun 4. Maddesi) ile düzenlenmeyen kişisel ve mali ilişkiler, aile ilişkilerinin özüne aykırı olmadığı sürece medeni mevzuata tabi olacaktır."

ilgili aile hukuku normları tarafından düzenlenmemesi ve gerekli medeni hukuk normlarının bulunması şartıyla.

Medeni mevzuatın aile ilişkilerine uygulanması, doğrudan Aile Kanunu'nda belirtilen durumlarda da yapılabilir. Aile Kanunu'nun bir çok maddesi, aile ilişkileri konularını çözerken uyulması gereken Medeni Kanun'un belirli normlarını göstermektedir.

Aile hukuku için, Medeni Kanun'un temel nitelikteki tanımları içeren hükümleri (örneğin: vatandaşların hukuk ehliyeti ve fiil ehliyeti, ikamet yeri, işlemin geçersizliği vb.) de teorik ve pratik öneme sahiptir. Buna dayanarak, hukuk biliminde, bazı yazarlar Medeni Kanunu bağımsız bir aile hukuku kaynağı olarak görmektedir. Medeni Kanunun aile hukuku kaynakları sistemindeki yerinin böyle bir tanımı, her şeyden önce, aile hukukunun hukuk sistemindeki yeri konusunda mevcut farklı görüşlerden kaynaklanmaktadır.

Aile hukukunu bağımsız bir hukuk dalı olarak tanıyan yazarların çoğu, Aile Kanunu'nun 5. maddesinin anlamı temelinde, medeni hukuk normlarının aile ilişkilerine uygulanmasının ikincil nitelikte olduğuna inanmaktadır. Bu, aile ilişkilerinin aile hukuku normları tarafından düzenlendiği ve medeni hukukun ancak aile ilişkilerinin özünü çelişmediği sürece uygulanacağı anlamına gelir.²⁴

Aile hukukunu medeni hukukun bir alt dalı olarak kabul eden diğer yazarlar, aile hukukunun sadece aile hukuku ilişkilerinin belirli özelliklerini düzenlediği görüşündedirler. Aile hukuku ilişkilerinin özel olmadığı kısımda ise medeni hukukla düzenlenmesi gereğine inanmaktadırlar.²⁵

e. Cumhurbaşkanı Kararnamesi ve Kırgız Cumhuriyeti Hükümeti Yönergesi

Bu Kanuna, diğer kanunlara, Kırgız Cumhuriyeti cumhurbaşkanının kararnamelerine dayanarak ve buna uygun olarak, Kırgız Cumhuriyeti hükümeti, bu kanunda, diğer kanunlarda, Kırgız Cumhuriyeti cumhurbaşkanının kararnamelerinde doğrudan öngörülen durumlarda normatif düzenlemeler kabul etme hakkına sahiptir.²⁶

---

²⁴ Saltanat, Muratbek kızı; Sabirov A. , *Semeynoe Pravo*, s. 17.

²⁵ Saltanat, Muratbek kızı; Sabirov A. , *Semeynoe Pravo*, s. 17.

²⁶ KAK., md: 4, 2; “*Bu Kanuna, diğer kanunlara, Kırgız Cumhuriyeti Cumhurbaşkanının kararnamelerine dayanarak ve buna uygun olarak, Kırgız Cumhuriyeti Hükümeti, bu Kanunda, diğer*

f. Uluslararası Antlaşmalar

Kırgız Cumhuriyeti anayasasının 12. maddesinin 3. fıkrası uyarınca, Kırgız Cumhuriyeti'nin taraf olduğu, kanunun öngördüğü şekilde yürürlüğe giren uluslararası antlaşmalar ile uluslararası hukukun genel kabul görmüş ilke ve normları, Kırgız Cumhuriyeti mevzuatının ayrılmaz bir parçasıdır.²⁷

Kırgız Cumhuriyeti'nin taraf olduğu uluslararası sözleşmeler ile Kırgız Cumhuriyeti'nin medeni ve ailevi konularda adli yardıma ilişkin yaptığı anlaşmalar, aile ilişkilerini düzenlemeye yönelik hukuk kuralları içeriyorsa, Kırgız Cumhuriyeti'nin aile hukuku sistemine dahil edilir.

Dolayısıyla, şu anda Kırgızistan, 20 Kasım 1989 tarihli Çocuk Hakları Sözleşmesi'ne, 22 Ocak 1993 tarihli Medeni, Aile ve Cezai Konularda Adli Yardım ve Hukuki İlişkiler Sözleşmesi'ne taraftır. Aynı zamanda 7. madde, Kırgız Cumhuriyeti tarafından onaylanan bir uluslararası anlaşmanın aile hukukunun öngördüğü kurallardan başka kurallar getirmesi durumunda, uluslararası anlaşmanın kurallarının uygulanacağını öngörmektedir.²⁸

---

kanunlarda, Kırgız Cumhuriyeti Cumhurbaşkanının kararnamelerinde doğrudan öngörülen durumlarda normatif düzenlemeler kabul etme hakkına sahiptir."

²⁷ KCA., 6, 3; "Uluslararası hukukun genel kabul görmüş ilke ve normları ile Kırgız Cumhuriyeti mevzuatına uygun olarak yürürlüğe giren uluslararası anlaşmalar, Kırgız Cumhuriyeti hukuk sisteminin ayrılmaz bir parçasıdır."

²⁸ KAK., md: 7; "Kırgız Cumhuriyeti'nin taraf olduğu, kanunla belirlenen usule uygun olarak yürürlüğe giren uluslararası bir antlaşmanın aile mevzuatında öngörülenlerin dışında kurallar koyması halinde uluslararası antlaşmanın kuralları uygulanır."

BİRİNCİ BÖLÜM

EVLİLİK AKDİNİN KURULUŞU

I. Aile ve Nikâh Kavramı

A. Kırgız Hukuku

“Aile nedir?” sorusunun cevabı, ortak yönleri olmakla birlikte, her zaman, her devirde aynı olmamıştır. Zamanın ve toplumun değişmesiyle aile kurumunda da bazı değişiklikler olmuştur.²⁹ Aile fertleri ilk zamanlarda ikiden fazla kuşakları (dede, nine, baba, anne ve çocuklar) bünyelerinde bulundurmakla olup, “büyük aile” tipi şeklindeydi. Günümüzde ise, aile yapısı genelde baba, anne ve çocuklardan oluşan “çekirdek aile” tipi şeklinde oluşmaktadır.

Hukuk biliminde de genel kabul görmüş bir aile tanımı bulunmamaktadır. Bazı hukukçulara göre aile tanımı doğası gereği sosyolojiktir, hukuki değildir. Bundan dolayı, aileye genelde hukuki olmaktan ziyade sosyolojik tanım getirmektedirler.

Sosyolojik anlamda, aile, “üyeleri ortak bir yaşam, karşılıklı yardımlaşma, ahlaki ve hukuki sorumlulukla birbirine bağlı olan, evlilik veya akrabaya dayalı küçük bir grup” olarak anlaşılır.³⁰

Hukuki anlamda ise, “Evlilik, akrabalık, evlat edinmeden doğan kişisel-mâlî hakları ve sorumlulukları ile bağlı kişiler topluluğudur”.³¹

Dikkat edilmesi gereken çok önemli bir husus, aile içinde gelişen tüm ilişkilerin hukuki/yasal düzenlemeye tabi olmadığı unutulmamalıdır. Bu nedenle, örneğin, eşlerin ve diğer aile üyelerinin sevgi, saygı, karşılıklı duyguları hukuk normlarıyla değil, ahlak normları, gelenekleri ve dini inançları tarafından düzenlenmeye tabidir.

Kural olarak, evliliğin hukuki doğasının özü ve önemi, her şeyden önce, evliliğin bir ailenin ortaya çıkmasının temeli olarak görülmesi ile ilişkilidir. Bu aynı zamanda devletin bu kurumun hukuki düzenlemesine olan ilgisini de açıklar.

---

²⁹ Saltanat, Muratbek kızı; Sabirov A. , *Semeynoe Pravo*, Bişkek, 2003, s 5.

³⁰ Pavel, Krasheninnikov, *Komentariy k Semeynomu kodeksu Rosiyskoy Federatsii*, Moskova, 1997, s. 2.

³¹ İsmailova, N, A, *Ukuk Taanuu*, Bişkek, 2013, s. 203.

Kırgızistan Aile Kanunu'nun (KAK) "Kavramlar" bölümünde nikâh kavramı şu şekilde tanımlanmıştır: "Nikâh, aile kurmak amacıyla Kırgızistan Cumhuriyeti Aile Kanunu'nda öngörülen koşullar doğrultusunda tarafların serbest irade ve anlaşmaları ile meydana gelen, karı koca arasında kişisel ve mâlî hak ve sorumluluklar doğuran erkek ile kadın arasında eşit haklara dayalı birliktir."³²

Ailenin değeri ve sosyal kalkınmadaki özel rolü ve her vatandaşın oluşumu, dünya toplumu tarafından kabul edilmektedir. İnsan hakları alanındaki uluslararası yasal belgelerde, ailenin, toplumun doğal ve temel birimi olduğu, devlet ve toplum tarafından korunma hakkına sahip olduğu belirtilmektedir.³³

Bu hükümlerin Kırgız Cumhuriyeti'nin anayasasında da yer aldığı vurgulanmalıdır. Kırgız Cumhuriyeti anayasasının 20. maddesi uyarınca "Aile, toplumun temelidir. Aile, babalık, annelik, çocukluk tüm toplumu ilgilendiren konulardır ve kanunla koruma önceliklidir".³⁴

Kırgız Cumhuriyeti'nin mevcut mevzuatına gelince, bir dizi düzenleyici hukuki düzenlemeler, aile kavramının tanımlarını içerir. Örneğin, Kırgız Cumhuriyeti'nin Aile İçi Şiddete Karşı Sosyal-Yasal Koruma Kanununda, "Aile, kendi aralarında evlilik, akrabalık içinde olan, birlikte yaşayan kişiler".³⁵ Nüfus ve Konut Kayıtları Kanununda ise "Aile, evlilik veya akrabalık veya mülke dayalı, ortak bir yaşam ve karşılıklı sorumlulukla bağlantılı, birlikte yaşayan insanlardan oluşan kişiler".³⁶

Kırgız Cumhuriyeti'nin aile mevzuatı (Aile Kanunu), aile kavramının hem sosyal hem de hukuki özellikleri kapsayan bir tanımını verir. Bu nedenle, Kırgız Cumhuriyeti Aile Kanunu 2. maddesi uyarınca, "Aile, evlilik, akrabalık, evlat edinmeden kaynaklanan ve aile ilişkilerinin güçlendirilmesine ve geliştirilmesine

---

³² KAK., md: 2; "Nikâh, aile kurmak amacıyla Kırgızistan Cumhuriyeti Kanunu'nda öngörülen koşullar doğrultusunda tarafların serbest irade ve anlaşmaları ile meydana gelen, karı koca arasında kişisel ve mâlî hak ve sorumluluklar doğuran erkek ile kadın arasında eşit haklara dayalı birliktir."

³³ Bknz; İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi 10 Aralık 1948; Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi 3 Ocak 1976; Kişisel ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi 16 Aralık 1966.

³⁴ KC., Anayasası, md: 20; "Aile, toplumun temelidir. Aile, babalık, annelik, çocukluk tüm toplumu ilgilendiren konulardır ve kanunla koruma önceliklidir".

³⁵ Aile İçi Şiddete Karşı Sosyal-Yasal Koruma Kanunu, md: 1; "Aile, kendi aralarında evlilik, akrabalık veya mülk ilişkisi içinde olan, birlikte yaşayan kişiler".

³⁶ Nüfus ve Konut Kayıtları Kanunu, md: 5; "Aile, evlilik veya akrabalık veya mülke dayalı, ortak bir yaşam ve karşılıklı sorumlulukla bağlantılı, birlikte yaşayan insanlardan oluşan kişiler."

katkıda bulunmak üzere tasarlanmış mâlî ve şahsî hak ve sorumluluklarla bağılı kişiler topluluğudur”.³⁷

Özellikle Kırgızistan Halkının Demokratik Kanununda ailenin rolüne vurgu yapar: “Gerçek demokratik ilişkiler aile ile başlar ve demokrasi nesillerin bağlarını güçlendirir. Sağlıklı bir aile, sivil toplumun en değerli hücresini ve egemen bir devletin ruhani temelini temsil eder”.³⁸

B. İslam Hukuku

Modern İslam hukuku çalışmalarında aile kavramına çeşitli açıdan pek çok tanımlar getirilmişse de, klasik İslam hukuku doktrininde aile tanımı geçmemektedir. Türkçede kullanılan aile kavramı, etimolojik olarak arapça *أولع* kökünden türeyen bir kelime olup sözlükte, “haktan ayrılmak, terazinin eksik veya fazla tartması, bir kimsenin bakımında sorumlu olduğu kimselerin sayıca çok olması”³⁹ gibi anlamlara gelmektedir. Kur’an-ı Kerim’de bu kökten türeyen kelime geçmektedir ve yukarıda zikredilen anlamlarla yorumlanmıştır.⁴⁰ Yukarıda zikrettiğimiz sözlük manalarının hiçbiri günümüzdeki aile mefhumuna tam anlamıyla tekabül etmemektedir.

Klasik terminolojide aile kavramını belli bir ölçüde ifade edecek başka kelimeler bulunmaktadır. Bunlar; âl, ehl ve iyâl kavramlarıdır. Bu kavramların aile kavramını ne kadar yansıttıklarına incelemek gerekir. Genelde bu kavramlar başka bir kelimeye nispet (izafe) edilerek kullanılır.

Âl Arapça’da “serap, dağ, dağın çevresi ve çadır direği” mânasına geldiği gibi “kişinin bizzat kendisi, taraftarları, dost ve arkadaşları” gibi anlamlara da gelir.⁴¹ Bazı dilciler, “rücû etmek, yönetmek” mânalarına gelen âle fiilinden türediğini ileri sürerken bazıları da eş anlamlısı olan ehl kelimesinden geldiğini kabul etmektedir. Âl kelimesi Kur’an’da şahıs isimlerine muzaf olarak meydana getirdiği çeşitli terkiplerde

³⁷ KAK., md: 2; “Aile, evlilik, akrabalık, evlat edinmeden kaynaklanan ve aile ilişkilerinin güçlendirilmesine ve geliştirilmesine katkıda bulunmak üzere tasarlanmış mâlî ve şahsî hak ve sorumluluklarla bağılı kişiler topluluğudur.”

³⁸ Kırgızistan Halkının Demokratik Kanunu, md: 1, 6; “Gerçek demokratik ilişkiler aile ile başlar ve demokrasi nesillerin bağlarını güçlendirir. Sağlıklı bir aile, sivil toplumun en değerli hücresini ve egemen bir devletin ruhani temelini temsil eder.”

³⁹ Fîrûzâbâdî, Ebü’t-Tâhir Mecdüddîn Muhammed b. Ya’kûb b. Muhammed, *el-Kâmûsu’l-Muhît*, Beyrut, Müessesetü’r-Risale, 1987, I, s. 431.

⁴⁰ Nisa 4/3; “Bu, adaletten ayrılmamanız için daha uygundur”. *ذَلِكَ أَذْنَىٰ آلَا تُعُولُوا*

⁴¹ İbn Manzûr Ebü’l-Fazl Muhammed b. Mükerrrem el-Ensârî, *Lisânü’l-Arap*, Beyrut, ty. II, s. 205.

(Âl-i Fir‘avn, Âl-i İmrân, Âl-i Ya‘küb gibi) bu şahısların hânedanı, kavmi ve taraftarları mânalarını ifade eder.⁴²

Ehl, hane sakinleri, ev halkı, eş, sahip, aşiret, akraba, hısım, cemaat, taife, topluluk, zevce, karı, bir kimsenin yakınları, akrabaları, karısı⁴³ gibi manalara gelmektedir. “Teehhele fulan” denildiği zaman birisinin evlendiği, “ehlü’r-racul” ile falan kişinin ehli, yani özel anlamda bir kişinin karısı, genel anlamda bir kişinin bakmakla yükümlü olduğu kimseleri ifade eder. Kısaca söylemek gerekirse, ehil sözü ile bazen karısı, bazen akrabaları kastedilir.

Sonuçta âl ve ehil kelimeleri bir kimseye nisbetle kullanıldığı için, mesela falancanın ehli şeklinde kullanıldığı için o kişi ehil kavramı içerisine girmemiş olacağından, ehil kelimesinin bugün bizim kullandığımız aile kavramının içeriğini tam olarak yansıttığını söylemek zordur.

Bugün modern İslam hukuku çalışmalarında aile kavramını ifade etmekle kullanılan el-usre kelimesinin aile anlamında kullanılması yenidir. Klasik fıkıh çalışmalarında bu kavram geçmemektedir.

Nikâh kavramına ise, ilk dönem klasik İslam hukuk doktrininde kazuistik doğası gereği tanıma ihtiyaç duyulmamış ve tanım getirilmemiştir.⁴⁴ Fakat sonraki İslam hukukçuları nikâh kavramına tanım yapmayı uygun görmüşlerdir.⁴⁵ Sözlükte n-k-h kökünden masdar olup, “katmak”, “cem etmek”, “karışmak”, “cinsel birleşme” ve “evlilik sözleşmesi” anlamlarına gelmektedir.⁴⁶ Kur’an’ı Kerim’de geçen nikâh kelimesi genelde mutlak manada geldiğinde -Hanefî mezhebine göre- cinsel

⁴² Özel, Ahmet, “Âl”, *DİA*, 2-305.

⁴³ Fîrûzâbâdî, *el-Kâmûsu’l-Muhît*, I, s. 531.

⁴⁴ Bknz; Şeybânî, Muhammed b. Hasen (ö. 189/805), *el-Asl*, thk. Muhammed Boynukalın, Lübnân 2012; Kudûrî, Ebû’l-Hüseyn Ahmed b. Ebî Bekr Muhammed b. Ahmed (ö. 428/1037), *et-Tecrîd*, thk. Muhammed Ahmed Sirâc ve Ali Cuma Muhammed, Kâhire 2006; Serahsî (ö. 483/1090 [?]), Ebû Bekr Şemsü’l-Eimme Muhammed b. Ebî Sehl Ahmed, *el-Mebsûf*, Dârü’l-Kütübi’l-İlmiyye, Beyrut, 2019; Kâsânî (ö. 587/1191), Alâüddîn Ebû Bekr b. Mes‘ûd b. Ahmed, *Bedâ’i ‘u’s-şanâ’i ‘fi tertîbi’s-şerâ’i*, Dârü’l-Hadîs, Kahire, 2005.

⁴⁵ Tanımlar için bknz; Neseî, Ebu’l-Berekât Hâfızüddîn Abdullah b. Ahmed b. Mahmûd, *Kenzü’d-Dakâik*, Beyrut, İdâretü’l-Kurân, 2004, s. 311; Sadrüşşerîa es-Sânî (ö. 747/1346), Ubeydullâh b. Mes‘ûd b. Tâcişşerîa Ömer b. Sadrişşerîa el-Evvel Ubeydillâh b. Mahmûd el-Mahbûbî el-Buhârî, *Şerhü’l-Vikâye*, Varrak, Beyrut, 2006, III, s. 3; Halebî (ö. 956/1549), İbrâhîm b. Muhammed b. İbrâhîm, *Mülteka’l-Ebhur*, Şîfa Yayınevi, İstanbul, 2013, s. 179; İbn Âbidîn, Muhammed Emîn b. Ömer b. Abdilazîz el-Hüseynî ed-Dımaşkî (ö. 1252/1836), *Reddü’l-muhtâr ‘ale’d-Dürri’l-muhtâr*, Marife, Beyrut, 2015, IV, s. 321.

⁴⁶ İbn Manzûr, *Lisânü’l-Arab*, II, 625-626.

birleşmeyi ifade eder.⁴⁷ Hanefî fakihler nikâhı aynı anlamda fakat farklı ifadelerde çeşitli tanımlamışlardır. “*kasden milk-i mut‘a üzerine yapılan bir akittir*⁴⁸ (*tarafların birbirinden cinsel yönden yararlanmasını mümkün kılan bir akittir*)”⁴⁹ şeklinde tarif etmişlerdir. İslam hukukçularının nikâh kavramına yaptığı tanımı, nikâhı sadece cinsel faydalanmaya indiriyor gibi görünse de bu, diğer hususların görmezlikten gelindiği anlamına gelmez. Bu, daha ziyade tanım tekniği açısından, nikâhın mevzuu gözetilerek yapılmış bir tanımdır. Çünkü akitleri birbirinden ayıran temel özellikleri, mevzuları olup bu da akdin ne için yapıldığıdır.

Hukûk-ı Âile Kararnâmesi nikâh için bir tanım vermemektedir. Suriye Medeni Kanunu’nun 1. maddesi nikâha şöyle tanım getirir: “*Bir erkek ile ona dinen helal olan bir kadın arasında, ortak bir hayat ve nesil için gerekli bağı meydana getirmek gayesiyle yapılmış bir akittir*”.⁵⁰

Çağdaş İslam aile hukukuna dair kaleme alınan eserlerde de evlilik, “*evlenmeleri yasak olmayan bir erkek ile bir kadın arasında yapılan, birbirinin cinsel yönlerinden yararlanmayı meşru kılan, birlikte hayat ve nesli sürdürmek için bir bağ meydana getiren ve bu doğrultuda taraflara karşılıklı hak ve sorumluluklar yükleyen bir akittir*”⁵¹ şeklinde tanımlanmaktadır.

Çağdaş bazı İslam hukuku araştırmacıları klasik doktrinde geçen tanımların günümüz için yeterli olmadığını hatta Şari’in yüksek gayeleri varken evlilik sözleşmesinin cinsel ifade hakkı ve yetkisi doğuran bir akit olarak tanımlanmasını eleştirerek şöyle tarif etmektedirler: “*Nikâh, bir erkek ile bir kadın arasında insan fitratının gerektirdiği amaçları gerçekleştirmek üzere bir ömür boyu birlikte yaşamayı ve karşılıklı yardımlaşmayı meşrû kılan, her iki taraf için haklar belirleyen ve kocaya birtakım sorumluluklar yükleyen akittir.*”⁵² Kanaatimizce eleştiriler nikâh

⁴⁷ Cessâs, Ebû Bekr Ahmed b. Alî er-Râzî, *Ahkâmü’l-Kur‘ân*, Darü’l-Kütübi’l-İlmiyye, Beyrut, 2013, I, s. 65.

⁴⁸ Neseî, *Kenzü’l-Dakâik*, s. 311.

⁴⁹ Apaydın, H., Yunus, *İslam Hukukuna Giriş, Aile Hukuku*, Eskişehir, 2013, s. 212.

⁵⁰ SMK., md: 1.

⁵¹ Hamdi Döndüren, *Delilleriyle İslam Aile İlmihali*, İstanbul, Altınoluk, 1995, s. 149; Mehmet Akif Aydın, *İslam-Osmanlı Aile Hukuku*, MÜİF İstanbul, Vakfı Yayınları, 1985, s. 12; Ahmet Yaman, *İslam Aile Hukuku*, İstanbul, İFAV, 2013, s.31.

⁵² Bkz: Muhammed Ebu Zehra, *el-Ahvâlü’ş-Şahsiyye*, Kahire: Dâru’l-Fikri’l-Arabî, ts., s.17; Hallâf, Abdülvehhâb, *Ahkâmü’l-Ahvâlî’ş-Şahsiyye*, Darü’l-Kütübi’l-İlmiyye, Beyrut, 2017, s. 11; *Muhammed, Muhyiddîn b. Abdilhamîd el-Mısri, el-Ahvâlü’ş-Şahsiyye fi’ş-Şerî’ati’l-İslâmiyye*, el-Mektebetü’l-Hanefiyye, İstanbul, 2018, s. 8; Aydın, *Türk Hukuk Tarihi*, İstanbul: Beta Yayınları, 1996, s. 296.

sözleşmesinin gayesine odaklanarak konusu (ne üzere vücut bulduğu) göz ardı edildiği için haksızdır. Çünkü hukuk doğası gereği duygusallıktan uzak, ahlâki vurgusu ötü ve somut şeyler üzere bina edilmektedir; soyut, sübjektif değil. Dolayısıyla nikâh sözleşmesinin konusun cinsi yararlanma oluşturmakla daha teknik ve ilmi bir tarifi oluşturmaktadır.

C. Karşılaştırma

Aile hukukunun temelini iki şey (husus) oluşturmaktadır. Bunlardan biri, bir erkek ile bir kadının, karşılıklı irade beyanları ile kanunun öngördüğü şekilde meydana getirdikleri birliktelik olan aile, ikincisi ise bu birlikteliği meydana getiren hukuki işlem, nikâhtır. Belki de, Kırgız hukuku bu iki hususu gözeterek önceki aile mevzuatı “Aile ve Nikâh Kanunu” olarak adlandırmış olmalıdır.

Kırgız hukukunda aile ve nikâh kavramına uzun zaman tanım getirilmemiştir. Bu sebepler bazı hukukçulara göre aile kuramının yapısı hukuki olmaktan çok sosyolojik oluşu, nikâhın, hukuk dışında kalan temel özelliklerini kapsamayacağı için kaçınılmaz olarak eksik kalacağı endişesidir.

Fakat sonraki hukukçular son düzenlenen Aile Kanunu’nun kavramlar bölümünde bu iki kavramı tanımlayarak açıklık kazandırmışlardır.⁵³ Dikkat edilirse bu tanımlarda bu iki kavramın hem hukuki hem de sosyal tarafına temas edilmiştir.

Aynı durum İslam hukuku için de söylenebilir. Fakat klasik İslam hukuku doktrininde aile kavramının tanımlanmasına hiç ihtiyaç duyulmamıştır. Bunun sebebi, Kur’ân’ın prensip olarak kişiyi muhatap alması ve bu tutumdan oluşan klasik İslam Hukukunun yapısı gereği, gerçek kişilerle ve tek tek ilgilenmesidir. Klasik İslam Hukukunda bütün konular, yerine göre kişiler değişse bile, eylemlerinden sorumlu tutulabilen canlı kanlı kişi ekseninde incelenir ve sistemleştirilir. Bundan dolayı evlilik birliğinin reisi kabul edilen koca ekseninde incelenmektedir.

---

⁵³ KAK., madde: 2; “Nikah - aile kurmak amacıyla Kırgızistan Cumhuriyeti Kanunu’nda öngörülen koşullar doğrultusunda tarafların serbest irade ve anlaşmaları ile meydana gelen, karı koca arasında kişisel ve mâlî hak ve sorumluluklar doğuran erkek ile kadın arasında eşit haklara dayalı birliktir”, “Aile, evlilik, akrabalık, evlat edinmeden kaynaklanan ve aile ilişkilerinin güçlendirilmesine ve geliştirilmesine katkıda bulunmak üzere tasarlanmış mâlî ve şahsî hak ve sorumluluklarla bağlı kişiler topluluğudur”.

Bir diğerk sebebi de, vahyin indiği ve İslam hukukunun şekillendiği Arap toplumunun kan bağını esas alan kabile eksenli bir toplum oluşudur. Klasik İslam hukukundaki birçok hüküm bu kabile yapılanmasının izlerini taşıır.⁵⁴

İlk dönemlerde tanımlamaya ihtiyaç duyulmayan nikâh kavramına sonraki ailmiler tarafından tanım getirilmiştir. Tanımda nikâhın teknik tarafına, konusuna temas edilmiştir.

İslam Aile hukukunda ilk kanun olma şöhretini kazanan Hukûk-ı Âile Kararnâmesi de hiç tanım vermemektedir. Bağımsızlık kazanan İslam Ulus devletleri, kabul ettiği Ahvâlü'ş-Şahsiyye kanunlarında, farklı açılardan tarif etmişlerdir.

Çağdaş İslam hukukçuları aile kavramını kavramlaştırmış ve klasik dönemde yapılan nikâh tanımını kanun koyucunun (Şâri') neslin koruması, karşılıklı sevgi vs. gibi yüksek gayeleri varken, nikâhı sadece cinsel yararlanmaya indirgemişler diye eleştirmişler.

Sonuç olarak, iki hukuk sisteminde de ilk zamanlarda aile ile nikâha tanım getirilmemiştir. Sonradan kavramlaştırmaya ihtiyaç duymuştur. Tanım yaparken hukuki boyutuna temas etmeye gayret göstermişlerdir. Kırgız hukuku hak/yükümlülük merkezli hukuki boyutuyla birlikte sosyal boyutuna bile temas etmiştir. İslam hukuku daha da soyutlayarak, nikâh akdinin konusu itibariyle teknik bir tanım getirmeye özen gösterilmiştir.

II. Kuruluş Şartları

Evliliğin kurulması için öngörülen koşullar, evliliğin doğası ve amacından kaynaklanmaktadır. Evliliğin hukuki varlık kazanması için bu şartlara uymak gerekir. Aksi takdirde, aile hukukundaki evlilik koşulları altında, evliliğin hukuken geçerli olarak tanınması için gerekli koşullar kabul edildiğinden, evlilik geçersiz ilan edilebilir.

---

⁵⁴ Örnek: Akile sistemi, kadının kendi çocuğunun velayetini üstlenememesi vs..

A. İrade Beyanı

1. Kırgız Hukuku

Karşılıklı irade beyanı ilkesi Kırgız Cumhuriyeti Aile Kanunu'nun 1. maddesinde güvence alınmaktadır.⁵⁵ Nikâh yapmak üzere olan bir erkeğin ve kadının karşılıklı rızası onlar tarafından özgürce ve bağımsız olarak ifade edilmelidir. Karşılıklı irade beyanı (evlenme istekleri) kişisel olarak ifade edilmelidir, yani doğrudan evlenecek olan kişilerden gelmelidir.⁵⁶ Bu ilkeye/kurala uyulması, sicil dairesi yetkililerinin bir erkeğin ve bir kadının irade beyanının ifade olduğundan emin olmaları için önemlidir. Evlenme iradesinin şahsen ifade edilmesi gerektiğinden vekâleten veya gıyaben evlenmesine izin verilmez. Temsil, evlilik için başvuran kişinin, haklı sebeplerle,⁵⁷ belirlenen günde devletin evlilik tescili için sicil dairesine gelemediği durumlarda bile kanunen yasaklanmıştır.⁵⁸ Böyle bir durumda, evliliğe giren kişiler, yalnızca sicil dairesi başkanından, devletin evlilik tescili için belirlenen süreyi azaltmasını veya arttırmasını isteyebilir.

Bir kadını evlenmeye, evlilik birlikte yaşamaya devam etmeye ve ayrıca bir kadının evlenmesini engellemeye zorlamak⁵⁹ Kırgız Cumhuriyeti Ceza Kanunu'nun yüz ila iki yüz asgari aylık ücret veya üç yıla kadar hapis cezası⁶⁰ öngören 155. maddesi uyarınca cezai müeyyide gerektirebilir.

Bir kadını kendi isteği dışında evlilik için kaçıran kişi, beş yıldan yedi yıla kadar hapis cezasına çarptılır.⁶¹

2. İslam Hukuku

İslam hukuku, evlenecek tarafların akde razı olduklarını ifade eden irade beyanına *icâb* ve *kabûl* diye kavramlaştırmıştır.⁶² İcâb ve kabûlün yapıldığı meclise

---

⁵⁵ KAK., md: 1, 3;... *bir erkek ve bir kadının gönüllü birliği temelinde evlilik ilkelerine uygun olarak yürütülür...*

⁵⁶ KAK., md: 13, 1; *Evlilik için evliliğe giren kadın ve erkeğin karşılıklı irade beyanı gereklidir.*

⁵⁷ Örneğin; kendisinin veya yakın akrabalarının hastalığı, bir iş gezisine çıkma vs..

⁵⁸ KAK., md: 12, 1; *Evlilik, evliliğe giren kişilerin şahsi huzurunda gerçekleşir.*

⁵⁹ KCK., md: 155, 1; *Bir kadını evlenmeye, evlilik birlikte yaşamaya devam etmeye ve ayrıca bir kadının evlenmesini engellemeye zorlamak...*

⁶⁰ KCK., md: 155, 1; *yüz ila iki yüz asgari aylık ücret veya üç yıla kadar hapis cezasıyla cezalandırılır.*

⁶¹ KCK., md: 175, 1; *Bir kadını kendi isteği dışında evlilik için kaçırmak, beş yıldan yedi yıla kadar hapis cezasına çarptılır.*

⁶² Merginânî (ö. 593/1197), Ebü'l-Hasen Burhânüddîn Alî b. Ebî Bekr b. Abdilcelîl el-Fergânî, *el-Hidâye Şerhu Bidâyeti'l-Mübtedi*, Dârü'l-Feyha, Dimâşk, 2019, II, s. 7; Mevsîlî (ö. 683/1284), Ebü'l-Fazl Mecdüddîn Abdullâh b. Mahmûd b. Mevdûd, *el-İhtiyâr li-ta'îlî'l-Muhtâr*, Dârü'l-Feyha, Dimâşk,

akit meclisi denir.⁶³ Akit meclisi îcâbla başlar, kabûlle son bulur.⁶⁴ Nikah akdinin muteber olarak kurulabilmesi için îcâb ve kabûlün aynı mecliste bir bütünlük içerisinde gerçekleşmesi şarttır. Buna binaen akit esnasında meclis bütünlüğünü bozan herhangi bir fiil ya da sözün vukûu akdi iptal eder.⁶⁵ Örneğin, îcâb yapıldığında taraflardan birinin kabûlden önce yerinden kalkıp gitmesi ya da akdin gerektirmediği alakasız bir söz söylemesi akit meclisini değiştiren ve bütünlüğünü bozan şeylerdendir. Binaenaleyh meclis birliğine hâlel getiren bu tür eylemlerin akabinde gelen kabûl, meclis bölündüğü için geçersiz sayılmaktadır.⁶⁶

Gâib kişiler arasında mektup ya da elçi vasıtasıyla gerçekleştirilen nikah akitlerinde ise, akit meclisi, şahitler huzurunda mektubun ilgili kişi tarafından okunduğu, elçinin de haberi ilgili kişiye ulaştırdığı andan itibaren başlar ve karşı tarafın şahitler huzurunda îcâbı kabûl etmesiyle de son bulur.⁶⁷ Bu tür akitlerde meclis birliği bu şekilde/hükmen sağlanmış olur.

Ayrıca, îcâb ve kabûlün her yönden birbiriyle uygunluk arz etmesi, taraflardan her birinin diğerinin sözünü işitmesi ve anlaması akdin muteberliği açısından zorunlu olan şartlardandır.

3. Karşılaştırma

İrade beyanı nikâh akdinin oluşmasında -iki hukuk sistemine göre- akdin temel şartlarından birini oluşturmaktadır. Fakat Kırgız hukuku irade beyanının karşılıklı, birbirine uygun ve özgür ifade edilmesini sağlamak amacıyla, mekân, zaman ve şahıs itibarıyla sınırlandırmalar getirmektedir.

Mekân ve zaman açısından, yalnızca devlet sicil dairesinde ve belirlenen süreç (evlilik başvurusundan sonra bir ay) içerisinde ifade edilen irade beyanını kabul etmektedir. Hâlbuki İslam hukuku cami gibi herhangi bir mekan şartı getirmemiştir.

2020, II, s. 333; Meydânî (ö. 1298/1881), Abdülganî b. Tâlib b. Hammâde el-Guneymî ed-Dımaşkî, *el-Lübâb fi Şerhi'l-Kitâb*, , Mektebetü Dârü'l-Fecr, İstanbul, 2016, II, s. 18.

⁶³ Şeyhzâde, Dâmad Abdurrahman Gelibolulu, *Mecmaül Enhur fi Şerhi Mülteka'l-Ebhur*, Darü'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrüt, 2016, I, s. 467.

⁶⁴ Sadrüşşerîa, *Şerhü'l-Vikâye*, III, s. 5.

⁶⁵ Halebî, İbrâhîm b. Muhammed b. İbrâhîm, *Mülteka'l-Ebhur*, Şifa Yayınevi, İstanbul, 2013, s. 328.

⁶⁶ Ebu Zehra, *el-Ahvâl*, s. 40-41; Abdülhamid, *el-Ahvâl*, s. 21-22; Aydın, *Osmanlı Aile Hukuku*, s. 17.

⁶⁷ Mergînânî, *el-Hidâye*, III, s. 8.

Şahıs açısından ise, irade beyanın yalnızca ve bizzat evlenecek taraflar tarafından ifade edilmelidir. Dolayısıyla İslam hukukunda izin verilen yetkili/yetkisiz temsilcilik, giyabeten, vekâleten ve mektup aracılığıyla yapılan irade beyanı kabul görmemektedir.

İradeyi sakatlayan ikrah ve sarhoşun akdinde ise, Kırgız hukuku ikrah altındaki yapılan akdi kabul etmemekle birlikte mukrihe ceza öngörmektedir. İslam hukuku irade ve ihtiyarı ayırt ederek mukrehin ihtiyarının mevcut olmasının hareketle ikrah halinde yapılan akdi kabul etmektedir. Sarhoşun akdi ikisine göre kabul edilmektedir.

B. Taraflar

1. Kırgız Hukuku

Aile Kanunu'nun 14. maddesinde, daha önce olduğu gibi, evlilik yaşı on sekiz yaş olarak belirlenmiştir⁶⁸ ve Medeni Kanun'un 56. maddesinde belirtildiği gibi, bir vatandaşın eda ehliyetinin tam olduğu yaşa denk gelmektedir.⁶⁹ Bu bağlamda, on sekiz yaşın altındaki bir kişinin, takip eden tüm sonuçlarla birlikte çocuk olarak kabul edildiğini akılda tutmak da önemlidir. Evlilik yaşı, evlilik için gerekli asgari yaş olarak kanunla tanımlanmıştır. Genel kural, evlenmek isteyen bir kişinin, evliliğin sicil dairesine evlilik için başvuruda bulunduğu gün değil, devlet tescili sırasında yasayla belirlenen yaşa ulaşması gerektirir.

Aile Kanunu'nun 14. maddesinin 2. fıkrası, evlilik yaşının en fazla bir yıl azaltılmasına imkan tanımaktadır.⁷⁰ Bu nedenle, evlilik yaşının on yedi yıla indirilmesi, yasa gereği, evlenmek isteyen kişilerin ikamet ettikleri yerdeki yerel özerk yönetimin yürütme ve idare organlarının yetkisine atfedilmektedir.⁷¹ Bu, kanunla açıklanmayan, ancak pratikte çoğunlukla bir küçüğün hamileliğini veya çocuk doğmasını içeren geçerli nedenlerin varlığını gerektirir.

---

⁶⁸ KAK., md: 14, 1; *Evlilik yaşı on sekiz yıl olarak belirlenmiştir.*

⁶⁹ KMK., md: 56, 1; *Bir vatandaşın işlemleriyle haklar elde etme ve kullanma, kendisi için yükümlülükler yaratma ve bunları yerine getirme (eda ehliyeti) ehliyeti, erginlik başlamasıyla, yani on sekiz yaşına geldiğinde tam olarak ortaya çıkar.*

⁷⁰ KAK., md: 14, 2; *Geçerli nedenler varsa, evlenmek isteyen kişilerin ikamet yerindeki yerel özerk yönetimin yürütme organları, bu kişilerin talebi üzerine, çocukların korunması için yetkili devlet organının bölgesel birimlerinin komisyon görüşüne dayanarak, erkekler ve kadınlar için evlilik yaşını en fazla bir yıl azaltabilir.*

⁷¹ Bk; KAK., md: 14, 2.

Bir kişinin on sekiz yaşına gelmeden önce evlenmesi, evliliğin devlet tescil tarihinden itibaren tam olarak eda ehliyeti kazanılmasını gerektirir.⁷² Ayrıca, erginlik yaşına gelmeden boşanma durumunda dahi eda ehliyeti tam olarak korunur.⁷³

2. İslam Hukuku

Nikah akdinin kurulabilmesi için akdi yürüten tarafların ehliyetli olmaları yani kendi başlarına sözleşme yapabilecek yeterliliğe sahip olmaları gerekmektedir. Hanefi mezhebine göre tarafların akıllı ve temyiz çağına⁷⁴ ulaşmış olması akdin kuruluşu için yeterli görülmüştür. Bu nedenle, henüz bulûğa ermemiş mümeyyiz çocuk, hem kendi adına hem de başkası adına - vekil sıfatıyla - nikah sözleşmesi yapma ehliyetine sahiptir. Ne var ki mümeyyiz çocuğun vekil sıfatıyla yürüttüğü akit hiçbir sıkıntı olmadan geçerli olurken kendi adına yaptığı akit de ancak velisinin onayından geçtikten sonra geçerli olmaktadır. Dolayısıyla mümeyyiz çocuğun, velisinin haberi olmadan yürüttüğü akit kurulmuş olmakla beraber mevkuftur. Akdin yürürlük kazanabilmesi ise velisinin iznine bağlıdır. Velinin onaylamadığı akit de hükmünü yitirir, geçersiz olur.⁷⁵

Akıllı, reşit⁷⁶ ve hür olan kişiler evlenme konusunda tam ehliyetlidirler. Buna göre bu kimseler bir başkasının onayına ihtiyaç duymadan kendi nikah akitlerinde bizzat taraf olma etkisine sahiptirler.⁷⁷ Bu konuda erkek kadın ayrımı söz konusu değildir.⁷⁸

⁷² KMK., md: 56, 2; *Kanunun on sekiz yaşına gelmeden evliliğe izin vermesi durumunda, on sekiz yaşına gelmemiş bir vatandaşı, evlilik anından itibaren tam eda ehliyeti kazanır.*

⁷³ KMK., md: 56, 2; *Evlilik nedeniyle kazanılan eda ehliyeti, boşanma durumunda dahi tam olarak korunur.*

⁷⁴ Alî el-Kârî, Ebü'l-Hasen Nûrüdîn b. Sultân Muhammed el-Herevî, *Fethu bâbi'l-'inâye*, Darü'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 2016, II, s. 45; Ayrıca bkz. Bardakoğlu, Ali, "Ehliyet", *DİA*, X, 536.

⁷⁵ Ebü Zehra, Muhammed b. Ahmed b. Mustafa Muhammed, *el-Ahvâlü's-Şahsiyye*, Darü'l-Fikri'l-Arabi, Kahire, 2012, s. 40; Muhammed, Muhyiddîn b. Abdilhamîd el-Mısırî (1900-1973), *el-Ahvâlü's-Şahsiyye fi's-Ser'ati'l-İslâmiyye*, el-Mektebetü'l-Hanefiyye, İstanbul, 2015, s. 27.

⁷⁶ Bardakoğlu, "Bulûğ", *DİA*, VI, 413-414.

⁷⁷ Muhammed Kadri Paşa, *el-Ahkâmü's-Ser'iyye fi'l-Ahvâlü's-Şahsiyye*, md: 34, Beyrut: Dâru İbn Hazm, 2007, s. 34; Ebu Zehra, *el-Ahvâl*, s. 40; Abdülhamid, *el-Ahvâl*, s. 27; Aydın, Mehmet Akif, *Osmanlı Aile Hukuku*, İstanbul, 2018, s. 22; Yaman, Ahmet, *İslam Aile Hukuku*, İstanbul, 2017, s. 40.

⁷⁸ Kâsânî (ö. 587/1191), Alâüddîn Ebû Bekr b. Mes'ûd b. Ahmed, *Bedâ'i'u's-Şanâ'i' fi tertîbi's-Şerâ'i'*, Dârü'l-Hadîs, Kahire, 2005., III,371; Zuhayli, Vehbe, *Mevsûatü'l-Fıkhî'l-İslâmî ve Kadâya'l-Muâsıra*, Darü'l-Fikri'l-Muâsır, 2010, VII, 83.

Bazı İslam ülkelerinin ahvâl-ı şahsiyye kanunları da yaş sınırlamasında farklılıklar olmakla beraber evlenme ehliyeti için bülûğ yaşını tamamlama zorunluluğu getirmiştir.⁷⁹

Gayri mümeyyiz çocuk ve akıl hastası (mecnun), eda ehliyetinden yoksun oldukları için bizzat evlenemezler. Klasik İslam hukukunda onların velileri tarafından evlendirilmesine cevaz verilmiştir. Bu durum HAK'a kadar böyle devam etmiştir. HAK, küçük çocuğun evlendirilmesi konusunda İbn-i Şübrüme, Osman el-Bettî, Ebu Bekir el-A'sam gibi azınlığı teşkil eden fakihlerin görüşünü benimseyerek çoğunluğun görüşünden ayrılmış ve böylece henüz 12 yaşını doldurmamış erkek çocukla 9 yaşını tamamlamayan kız çocuğunun velileri tarafından evlendirilemeyeceğini kanunlaştırmıştır.⁸⁰

Akıl hastasının ise, bir zaruret olmadıkça evlendirilmesi yasaklanmış, zaruret bulunduğu takdirde hakimin izniyle velileri tarafından evlendirilmesine cevaz verilmiştir.⁸¹

Ahvâl-i şahsiyye kanunları bu konuda HAK'ın izinden giderek bülûğa ermeyen küçüklerin başkaları tarafından evlendirilmesini yasaklamış, akıl hastasının evlendirilmesine de ancak belli bir sınırlamalar ölçüsünde müsaade etmiştir.⁸²

3. Karşılaştırma

Kırgız Hukukunda evlenme yetkisi –irade beyanında olduğu gibi- yalnızca ve bizzat evlenecek taraflara aittir. Dolayısıyla yetkili/yetkisiz temsilcilik birde tarafların bile giyabeten, vekâleten ve mektup aracılığıyla yapılması kabul görmemektedir.

Kırgız hukukunda evlenme yaşı 18 yaş olarak belirtilmiştir. Özel durumlarda 1 yaşa kadar indirilmesine müsaade etmektedir.

İslam hukukunda evlenme yetkisi taraflara ait olmakla birlikte yetkili/yetkisiz kişiler kişilerde bile mevcuttur. Yetkili kişiler ehliyetsiz küçük çocukları evlendirebilir. Eğer mücbir veli değil ise, çocuk bülûğa erince muhayyerlik hakkı vardır.

---

⁷⁹ Acar, H. İbrahim, *İslam Aile Hukuku*, İstanbul, 2018, s. 56.

⁸⁰ HAK, md: 7.

⁸¹ HAK, md: 9.

⁸² SMK. md; 10; Hallâf, Abdülvehhâb, *Ahkâmü'l-Ahvâli'sh-Shahsiyye fi'sh-Sheri'ati'l-İslâmiyye*, Darü'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 2017, s.119-20.

Taraflar bizzat nikâh akdi yapabilmesi için bülûğa ermesi gerekir. Bülûğun asgari yaşı kızlarda 9, erkeklerde 12 olarak belirtilmiştir. Eğer bu yaşlardan sonra bülûğ alametleri ortaya çıkmaz ise Ebü Hanifeye göre kızlarda 17, erkeklerde 18, diğer hukukçulara göre her ikisinde de 15 yaştan sonra bülûğa ermiş olarak hükmedilir.

C. Evlenme Engelinin Bulunmaması

1. Kırgız Hukuku

Nikâh akdinin geçerli bir şekilde meydana gelmesi için evlenecek olanların evlenme ehliyetine sahip bulunmaları yanında aralarında evlenme engelinin bulunmaması da zorunludur. Çünkü evlenme engelinin bulunması nikâh sözleşmesinin iptalini ve hükümsüzlüğünü gerekli kılar.

a. Başka bir kayıtlı evlilik

Başka bir kayıtlı evlilik, yasayla belirlenen prosedüre göre sona ermeyen daha önce kayıtlı bir evlilik olarak anlaşılır. Aynı zamanda, kayıt dışı evlilik ilişkileri evliliğin önünde bir engel değildir.

Kırgız Cumhuriyeti, bir erkeğin ve bir kadının aynı anda yalnızca bir kayıtlı evlilikte bulunma hakkına sahip olduğu bir tek eşlilik (monogami) esasını benimsemiştir.⁸³

Çok eşliliği önlemek için, evlenmek isteyenlerin başvurularında her birinin başka bir evlilikte olup olmadığını belirtmek zorunludur. Daha önce kayıtlı bir evlilik yapmış olan kişiler, evliliğin sona erdiğini teyit eden bir belgeyi sicil dairesine sunmalıdır. Bu bir boşanma belgesi, eşin ölüm belgesi veya evliliği hükümsüz ilan eden bir mahkeme kararı olabilir.

---

⁸³ KCK., md: 179; *İki eşlilik veya çok eşlilik, yani iki veya daha fazla kadınla bir erkeğin ortak bir hane halkı ile birlikte yaşaması, II kategorisi toplum hizmeti veya I kategorisinde ıslah çalışması veya II kategorisi para cezası ile cezalandırılır.*

b. Yakın Hısımlık

Yakın akrabalar (doğrudan yükselen ve alçalan bir çizgideki akrabalar (ebeveynler ve çocuklar, dede, nine ve torunlar), tam ve eksik (ortak bir babaya veya anneye sahip olmak) kardeşler.⁸⁴

Yakın akrabalar arasındaki evliliklerin yasaklanması, tıbbi-biyolojik ve ahlaki-etik hususlar tarafından hem eşlerin sağlıklı nesil yetiştirilmesi (bu tür evlilikler sonucunda ciddi hastalıkları olan çocuk sahibi olma riski) hem de medeni modern bir toplumun enest ilişkilere olumsuz bakışı ile ilgili belirlenir.

Bu nedenlerle sadece evlilikte ortaya çıkan ilişkiyle değil, aynı derecelerde evlilik dışı ilişkilerle de engellenir. Yasal olarak kayıtsız akrabalık ilişkileri içinde olan kişilerle ilgili olarak evliliğin önündeki engel mevcut olarak kabul edilmelidir.

Daha uzak derecelerdeki ilişkiler (amca, dayı, yeğen, kuzenler vs.), aile kanununa göre, evlilik için bir engel değildir. Kan yakınlığına dayanmadıkları için engel olarak kabul edilmezler. Her eşin diğer eşin yakınları ile kendi aralarında eşlerin yakınları (üvey oğulları, üvey kızları, üvey baba, üvey anne, kayınvalide, kayınpeder, gelin, damadı, kayınbiraderi, karısının erkek kardeşi, kocasının kız kardeşi) engel değildir. Bu bakımdan, kanunda üvey kız kardeşler ile erkek kardeşler arasında, yani eşlerin her birinin diğer kişilerle önceki evliliklerinden olan çocuklarının olası evliliğine herhangi bir sınırlama getirilmemiştir.

c. Evlatlık İlişkisi⁸⁵

Evlat edinen ebeveyn ile evlat edinilen çocuk arasındaki ilişki, ebeveynler ile çocuklar arasındaki ilişkiye eşittir. Yani, evlatlık ilişkisini, hak ve sorumluluk doğurması bakımından kan hısımlığı ile denk tutmuştur. Evlat edinen ebeveyn ile evlat edinilen çocuk arasındaki evlilik yasağı, evlat edinen ebeveynin ebeveyninin, evlat edinilen çocuğun akrabası ile evlenmesine uygulanmaz. Evlat edinen ebeveynler ile evlat edinilen çocukların çocukları arasındaki evliliklere gelince, kanun aralarında evliliklerin kabul edilemezliğinden açıkça bahsetmemektedir. Literatürde, bu tür

---

⁸⁴ KAK., md: 15; ...*Yakın akrabalar (doğrudan yükselen ve alçalan bir çizgideki akrabalar (ebeveynler ve çocuklar, dede, nine ve torunlar), tam ve eksik (ortak bir babaya veya anneye sahip olmak) kardeşler...*

⁸⁵ KAK., md: 15; ...*evlat edinen ebeveynler ve evlat edinilmiş çocuklar...*

evliliklerin imkansızlığı konusunda mutabık kalınması gereken bir görüş ifade edilmektedir. Çünkü doğrudan yükselen ve azalan bir çizgideki akrabalar için belirtilen kurallar aynı kişiler için geçerli olmalıdır.

d. Akıl Hastalığı

Medeni Kanununun 64. maddesine göre, psikolojik bir rahatsızlık nedeniyle eylemlerinin anlamını anlayamayan veya onları kontrol edemeyen vatandaş mahkeme tarafından ehliyetsiz ilan edilebilir.⁸⁶ Bir vatandaşı ehliyetsiz olarak tanıma prosedürü, medeni usul mevzuatı ile belirlenir.⁸⁷

Bunun sebebi, onlar eylemlerinin anlamını anlayamadıkları veya yönlendiremedikleri için, bilinçli evlenme iradelerini ifade edemezler. Dikkat edilmesi gereken husus, evlilikteki engelin, evlenmeye giren kişinin devletin evlilik tescilinden önce mahkeme kararıyla ehliyetsiz olarak ilan edilmesidir. Evlendikten sonra eşin ehliyetsiz ilan edilmesi halinde bu durum diğer eşin inisiyatifiyle boşanmaya dayanak olarak kabul edilir, evliliği geçersiz ilan edilmesine değil.⁸⁸

Alkollü içecekler veya uyuşturucu maddelerin kullanılması nedeniyle bir vatandaşın ehliyetinin kısıtlanması evliliğe engel değildir⁸⁹

e. Aynı Cinsiyetten Olma

KAK aynı cinsiyette olan kişilerin evlenmesine dair bir düzenleme getirmemektedir.⁹⁰ Çünkü önceki (1993) Anayasa'nın "herkes aile kurmaya hakkı vardır" zahir ibaresinin umumuna göre aynı cinsteki kişilerin evliliğine izin verilmelidir. Fakat ceza hukuku mevzuatı (1998) aynı cinsteki kişilerin evliliğini yasaklamıştır. Sonra bazı nedenlerle (insan haklarını ihlal edilmesi vs.) ceza kanunundaki yasaklayan madde ilga edilmiştir. 2017 yılındaki anayasa

---

⁸⁶ KMK., md: 64, 1; *Psikolojik bir rahatsızlık nedeniyle eylemlerinin anlamını anlayamayan veya kontrol edemeyen bir vatandaş, üzerinde hangi vesayetin tesis edildiği ile bağlantılı olarak mahkeme tarafından ehliyetsiz ilan edilir.*

⁸⁷ KMÜK., 190-196. Maddelerince.

⁸⁸ KAK., md: 20, 2;... *mahkeme tarafından ehliyetsiz ilan edilmesi...*

⁸⁹ KMK., md: 65, 1; *Kumar oynamaya, alkollü içecekler veya uyuşturucu maddelerin kullanılmasına patolojik bir çekicilik nedeniyle ailesini zor bir mali duruma sokan bir vatandaş, üzerinde vesayet kurulmasıyla bağlantılı olarak ehliyeti mahkeme tarafından sınırlandırılır.*

⁹⁰ Bknz: Evlilik engelleri; KAK., md: 15.

referandumunda önceki umumi ifadeyi bir erkek ile bir kadının yaptığı akit diye sınırlandırmıştır.⁹¹ Dolayısıyla Kırgız hukukuna göre ancak bir erkek ile bir kadın evlenebilir. Cinsiyet farkının bulunması, Kırgız aile hukuku bakımından evlenme akdinin temel unsurlarından biridir. Bu sebeple aynı cinsten olan iki kişinin yapmış oldukları evlilik batıl hükmündedir.

2. İslam Hukuku

İslam aile hukukunda evlenme engelleri Kur'ân-ı Kerîm ve sünnette ayrıntılı olarak beyan edilmiştir. İlgili âyet ve hadisler incelendiğinde evlenme engellerinin iki ana kısımdan oluştuğu görülür. Birinci kısım sürekli devam eden ve değişmeyen engellerden oluşur. İkinci kısım ise geçici ve değişebilen engellerden oluşmaktadır. Bundan hareketle araştırmamızda evlenme engelleri konusu sürekli ve geçici olmak üzere iki başlık altında incelemeye tabi tutulacaktır.

a. Sürekli Evlenme Engelleri

Sürekli evlenme engelleri hiçbir durumda ortadan kalkmayan, ebedi olarak devam eden engellerdir. Bu tür engeller, kişide doğuştan var olan veya sonradan meydana gelen fakat sürekli devam eden birtakım vasıflardan kaynaklanmaktadır. Sürekli evlenme engellerini doğuran sebepler; nesep hısımlığı, sihri hısımlık ve süt hısımlığı olmak üzere üç kısımdan oluşmaktadır.

aa. Nesep Hısımlığı

Nesep hısımlığı sebebiyle oluşan evlenme engelleri, erkek esas alındığı takdirde⁹² şu dört grupta toplanır:⁹³

- (1) Kişinin usûlü: Ana ve nineler.
- (2) Kişinin furûu: Öz kızlar, öz kız ve oğulların kızları (torunlar).
- (3) Ana ve babanın furûu: Kız kardeşler ve kız kardeşin çocukları (yeğenler).

---

⁹¹ KCA.; md; 36, 5; *Aile, evlilik yaşına ulaşmış bir erkek ve bir kadının gönüllü birliği ve aralarındaki evlilik akdi temelinde oluşturulur.*

⁹² Bundan sonraki kısımlar da erkek merkezli ele alınacaktır.

⁹³ Merginani, *el-Hidaye*, II, s. 12.

(4) Nine ve dedelerin furûu: Hala ve teyzeler.⁹⁴

Nine ve dedenin furûundan sadece birinci derecede olanlarla evlenmek yasaktır. Hala ve teyzelerin furûu ise evlenme engeli kapsamına dâhil değildir.

Ana ile evlenmenin haram oluşu âyet-i kerîmede açık ve net olarak belirtilmiştir. Ninelerle evlenmenin haram oluşu ise, nassın delaletiyle sabit olmuştur. Şöyle ki, mezkûr ayette hala ve teyzelerle evlenme açık olarak yasaklanmış ve bu ninelerle evlenmenin haram olmasını da gerekli kılmıştır. Çünkü ninelerin yakınlığı hala ve teyzenin yakınlığından daha kuvvetli bir durumdadır. Binaenaleyh ninelerle evlenmenin evleviyetle haram olduğu sonucuna varılmıştır. Ayrıca, bu konuda bütün ulema icmâ etmiştir.⁹⁵

Öz kızla evlenmenin haram oluşu da âyet-i kerîmede açık olarak ifade edilmiştir. Öz kızların ve oğulların kızlarıyla evlenmenin yasak oluşu ise ninelerde olduğu gibi nassın delaletiyle sabittir. Âyet-i kerîmede açık olarak kardeşlerin kızlarıyla evlenmenin haram olduğu bildirilmiş ve bundan hareketle kız ve oğulların kızlarıyla da evlenmenin haram olduğu neticesine varılmıştır. Çünkü kişiye kendi kızlarının ve oğullarının çocukları kardeşlerinin çocuklarından daha yakındır. Binaenaleyh öz kızlarının ve oğulların kızlarıyla evlenmek evleviyetle haram olur denmiştir. Ayrıca, bu konuda da bütün ulemanın icmâî söz konusudur.⁹⁶

ab. Sıhrî hısımlık

Sıhrî hısımlık, nikâh sebebiyle meydana gelen hısımlıktır. Buna hürmet-i musâhara da denir. Sıhrî hısımlık sebebiyle haram olanlar dört grupta toplanır.⁹⁷

- (1) Usûlun eşleri: Baba veya dedenin eşleri (üvey anne ve nineler).
- (2) Furûun eşleri: Çocuk ve torunların eşleri (gelinler).
- (3) Eşin usûlu: Eşin anası (kayınvalide) ve ninesi.

⁹⁴ Nisâ 4/23; “Analarınız, kızlarınız, kız kardeşleriniz, halalarınız, teyzeleriniz, erkek kardeşin kızları, kız kardeş kızları... size haram kılındı.”

⁹⁵ Kâsânî, *Bedâi'*, III, 407.

⁹⁶ Kâsânî, *Bedâi'*, III, 409.

⁹⁷ Mevsili, *el-İhtiyâr*, II, S. 431.

Bu üç gruba mensup olan kişiler hakkında evlenme engelinin oluşması için sadece nikâhın akdedilmesi yeterlidir.⁹⁸

(4) Eşin furûu: Eşin kızı (üvey kız). Üvey kızla evlenmenin yasak duruma gelmesi için ayette⁹⁹ belirtildiği üzere eşle yani kızın anasıyla duhulün gerçekleşmiş olması şarttır. Şayet bir kadınla nikâh akdedildikten sonra duhul olmadan boşanma söz konusu olursa bu durumda evlenme engeli oluşmaz, dolayısıyla eşin önceki kocasından olan kızıyla evlenmek caiz olur.¹⁰⁰

ac. Süt Hısımlığı

Süt hısımlığı süt emme ve emzirme sebebiyle oluşan hısımlıktır. Annesi dışında başka bir kadından süt emen bir çocukla onu emziren o kadın arasında süt hısımlığı meydana gelir. Sütle oluşan bu hısımlık, çocuk ile sütana, sütkardeşler ve sütananın diğer hısımları arasında evlenme engeli meydana getirir.¹⁰¹

Bazı hukukçular, söz konusu ayette emziren kadının, ana; kızlarının da, kız kardeş olarak isimlendirilmesinden hareketle haramlık konusunda süt hısımlığının nesep hısımlığı gibi olduğuna işaret edildiğini ifade etmişlerdir.¹⁰² Buna göre ayette belirtilmeyen sütana ve sütkız kardeş dışındaki diğer süt hısımlar da nassın işaretiyle yasağın kapsamına girmiş olurlar. Ayetin işaret ettiği manayı Hz. Peygamber'in hadisleri sarih olarak belirtmekte ve pekiştirmektedir. Nitekim Hz. Peygamber, kendisinden amcası Hamza'nın kızı ile nikâhlanması istendiğinde: *“Onunla nikâhlanmam bana helal değildir. Çünkü o benim sütkardeşimin kızıdır. Nesep yoluyla haram olanlar süt yoluyla da haram olurlar”*¹⁰³ buyurmuştur. Bütün fukahâ bu konuda icmâ etmiştir.¹⁰⁴ Netice itibariyle süt hısımlığı sebebiyle evlenme engelleri kapsamına giren hısımlar şu şekilde tespit edilebilir: Süt emen çocuğu süt emziren kadının öz

---

⁹⁸ Nisâ 4/23; *“Geçmişte olanlar bir yana, babalarınızın nikâhladığı kadınlarla evlenmeyin; çünkü bu bir edepsizliktir, iğrenç bir şeydir ve kötü bir yoldur.”*⁹⁸ *“...Kendi sulbünüzden olan oğullarınızın eşleri (size haram kılındı).”*⁹⁸ *“... Eşlerinizin anaları (size haram kılındı).”*

⁹⁹ Nisâ 4/23.

¹⁰⁰ Nisâ 4/23; *“...Kendileriyle birleştiğiniz eşlerinizden olup evlerinizde bulunan üvey kızlarınız size haram kılındı. Eğer onlarla birleşmiş değilseniz (evliliğiniz son bulduğunda) kızlarını almanızda size bir sakınca yoktur.”*

¹⁰¹ Nisâ 4/23; *“...Sizi emziren sütanalarınız ve süt kız kardeşleriniz (size haram kılındı).”*

¹⁰² Ebu Zehra, *el-Ahvâl*, s. 75; Hallaf, *Ahkâmü'l-Ahvâl*, 48.

¹⁰³ Müslim, *“Radâ”*, 3.

¹⁰⁴ Kâsâni, *Bedâi*, III, 427

çocuğu gibi kabul ettiğimizde öz çocuk o aileden kimlerle evlenemezse süt emen çocuk ta aynı kişilerle evlenemez.¹⁰⁵

Sütün evlenme engeli doğurması için çocuğun iki yaş içerisinde emmiş olması gerekiyor. Buna göre iki yaşından sonra emilen süt evlenme engeli meydana getirmez. Ayrıca emilen sütün az veya çok olmasında fark yoktur.¹⁰⁶ Süt hısımlığı sebebiyle oluşan evlenme engeli sadece emen kişinin kendisi, karısı ve furuu ile sınırlıdır. Binaenaleyh onun diğer nesep hısımları ile süt hısımları arasında evlenme engeli söz konusu değildir.

b. Geçici Evlenme Engelleri

Geçici evlenme engelleri, geçici ve değişebilen birtakım durumlara bağlı olarak meydana gelen evlenme engelleridir. Engelleyici durumlar ortadan kalktığında evlenme engeli de ortadan kalkar ve dolayısıyla daha önce yasak olan evlilik mübah hale dönüşür. Geçici evlenme engellerini aşağıdaki şekilde beş grupta toplamak mümkündür.

ba. İki Akrabayı Bir Nikâh Altında Toplama

Bir kadınla evli olan kişinin, evlilik bağı devam ettiği sürece eşinin kız kardeşlerini,¹⁰⁷ teyzesini, halasını ve yeğenlerini nikâhlanması yasaktır.¹⁰⁸ Çünkü koca, aynı anda hem eşiyile hem de eşinin yakın akrabalarıyla nikâhlanamaz. Bu yasak, yakın akrabaları bir nikâh altında toplamakla alakalıdır. Buna göre koca herhangi bir sebeple eşiyile nikâh ilişkisini kesmiş ise bu durumda eşinin yakın akrabası ile evlenmesi caiz olur. Dolayısıyla bu bir geçici engeldir.

bb. Üç Kere Boşama

Bir erkek karısını üçüncü kere boşadığında boşamış karısıyla arasında evlenme engeli oluşur. Bu engel, karısı başka bir erkekle nikâhlanıp, ondan boşama veya ölüm sebebiyle ayrılana kadar devam eder. Şayet kadının ikinci kocasıyla olan nikâh bağı,

¹⁰⁵ Döndüren, *Aile İlmihali*, s. 172; Yaman, *İslâm Aile Hukuku*, s. 44.

¹⁰⁶ Merginani, *el-Hidaye*, II, s. 15.

¹⁰⁷ Nisâ 4/23; "...İki kız kardeşi birden almak da size haram kılındı; ancak geçen geçmiştir."

¹⁰⁸ Buhari, "*Nikâh*", 27; Müslim, "*Nikâh*", 33; "*Kadın ile halası ve kadın ile teyzesi aynı nikâh altında toplanamaz*"

boşama veya ölüm sebebiyle sona ermiş ve aralarında duhul da gerçekleşmiş ise eski kocasının bu kadınla tekrar evlenmesi helal olur.¹⁰⁹

Önceki kocasından üç kere boşanan kadının ikinci kocasıyla olan evliliğinde cinsel birleşmenin meydana gelmiş olması şarttır. Cinsel birleşme gerçekleşmeyen salt evlenme kadını eski kocasına helal kılmaz. Nitekim Hz. Peygamber eski kocasına dönmek isteyen hanım sahabeye ikinci kocasıyla cinsel ilişkide bulunmadıkça önceki kocasına dönemeyeceğini ifade etmiştir.¹¹⁰ Dolayısıyla, evlenme engelini ortadan kalkması için nikâhın yanında duhulün de gerçekleşmiş olması gerekir.

bc. Çok Eşliliğe Bağlı Evlenme Engeli

İslam hukuku birtakım hikmetlere binaen poligamiye (çok eşliliğe) izin vermiş ve bunu dört kadınla sınırlandırmıştır. Buna göre aynı anda dört kadınla evli olan kimse artık bir beşinci kadınla nikâhlanamaz. Fakat boşama veya ölüm sebebiyle eşlerinden biriyle evlilik ilişkisi tamamen kesildiğinde çok eşliliğe bağlı evlenme engeli ortadan kalkmış olur.¹¹¹

İslam hukukunda çok eşliliğe ayette belirtildiği üzere adalete riayet etmek şartıyla izin verilmiştir ki adalet hafifsenmeyecek kadar ağır bir şarttır. Çünkü adalet, bütün eşlere eşit muamele yapmak demektir. Adaleti yerine getirmemek zülümdür. Zülüm tehlikesi varsa evlenme diyâneten haram olur.¹¹²

bd. Evli Olma

Başkasıyla evli olan bir kadınla nikâhlanmak yasaklanmıştır. Fakat evli kadın kocasından boşanmış veya kocasının vefat etmesi dolayısıyla nikâh sona ermişse yasak ortadan kalkar. Bununla ilgili Kur'ân-ı Kerîm'de şöyle buyrulur: “Evli kadınlar da (size haram kılındı).”¹¹³

---

¹⁰⁹ Bakara 2/230; “İkinciden sonra koca eşini bir daha boşarsa, bundan sonra kadın, boşayandan başka bir koca ile evlenmedikçe ona helâl olmaz. İkinci koca da onu boşarsa, birinci kocası ile bu kadının, Allah'ın kurallarına riayet edeceklerini zannederlerse, tekrar evlilik hayatına dönmelerinde bir sakınca yoktur.”

¹¹⁰ Buhari, “Talâk”, 3-7; Müslim, “Nikâh”, 17.

¹¹¹ Nisâ 4/3; “Size helal olan kadınlardan iki, üç ve dörde kadar nikâhlanın. Şayet aralarında adaletsizlik yapmaktan korkarsanız bir kadınla (...) evlenin.”

¹¹² İbn Âbidîn, *Reddî'l-Muhtâr*, VIII, 23.

¹¹³ Nisâ 4/24.

Boşama veya ölüm iddeti bekleyen kadın da kocasıyla nikâh bağı henüz tamamen kopmadığı için hükmen evli sayılır ve iddet süresi dolana kadar kimse ile evlenemez. İddet süresi sona erdiğinde evlenme engeli ortadan kalkmış olur. Bununla ilgili Kur'an-ı Kerim'de: "Bekleme emri süresine ulaşmadıkça evlenme akdi yapmaya kalkışmayın"¹¹⁴ buyurulmaktadır.

be. İnanca Bağlı Evlenme Engeli

Müslüman bir erkeğe müslüman veya kitap ehlienden olmayan bir kadınla nikâhlanmak haram kılınmıştır. Buna göre müşrik, mecusi, sâbiî ve ateistler gibi peygamber ve ilâhî kitap inancına sahip olmayan, Allah'tan başka şeylere tapan kadınlarla evlenmek yasaktır.¹¹⁵

Müslüman erkeğin müslüman kadınla veya kitap ehli olan hıristiyan ya da yahudi kadınlarla nikâhlanması caiz olunca¹¹⁶ semâvî bir dine mensup olmayan bir kadının, İslâm'ı veya hıristiyanlığı ya da yahudiliği seçmesi durumunda, evlenme engeli ortadan kalkmış olur.

Şu kadar var ki müslüman kadın ancak müslüman erkekle nikâh yapabilir. Dolayısıyla müslüman kadının ne ehli kitap ne de müşrik bir erkekle nikâhlanması caizdir. Bu yasak Kur'an ayetiyle belirlenmiştir.¹¹⁷

bf. İddete Bağlı Evlenme Engeli

Hangi nedenle olursa olsun iddet bekleyen bir kadının bu süre içerisinde başkasıyla evlilik yapmaması gerekir. Kur'an'da kocası ölüp iddet bekleyen kadınlarla ilgili olarak sevk edildiği anlaşılan ayette geçen "...farz olan bekleme müddeti dolmadan onlarla evlenmeye kalkışmayın..."¹¹⁸ şeklindeki yasak, bu konuda genel bir hüküm içerdiği için ne tür ayrılık olursa olsun iddet bekleyen kadınla yabancı

---

¹¹⁴ Bakara 2/235.

¹¹⁵ Bakara 2/221; "İman etmedikleri sürece Allah'a ortak koşan kadınlarla evlenmeyin. Şundan emin olun ki imanlı bir cârîye, sizin hoşunuza gitse de müşrik bir hür kadından iyidir."

¹¹⁶ Maide 5/5; "Gayri meşrû ilişkide bulunmak veya gizli dost tutmak şeklinde değil de meşrû bir nikâhla evlenmek şartıyla mümin kadınlardan iffetli olanlar ile sizden önce kendilerine kitap verilenlerden iffetli kadınlar -mehirlerini verdiğiniz takdirde- size helâldir."

¹¹⁷ Mümteherine 60/10; "Ey iman edenler! Mümin kadınlar göç ederek size geldiklerinde -onların imanlarını Allah daha iyi bilmekle beraber- siz onları sınayın. Eğer mümin olduklarını anlarsanız, onları kâfirlere iade etmeyin. Bunlar onlara helâl değildir, onlar da bunlara helâl olmaz."

¹¹⁸ Bakara, 2/235.

bir erkeğin evlenmesi dinen haram ve hukuken de geçersiz sayılır.¹¹⁹ Ancak iddet bitiminden sonra geçici engel ortadan kalkmış olduğundan Hanefî, Şafi ve Hanbelilere göre kadın yeniden evlilik yapabilir. Cumhur âlimlerin aksine Malikilere göre zifaf meydana gelmişse aralarında sürekli evlenme engeli oluşur.¹²⁰

3. Karşılaştırma

Kırgız Hukukunda evlenme engelleri İslam Hukukuna göre oldukça dardır. Yakın hısımlık ikisinde evlilik engeli oluştururken muhteva, sayı açısından fark bulunmaktadır.

Aile Kanunu, yansoy bakımından sadece ikinci dereceye kadar yansoy hısımları arasında evlenme yasağı getirmiştir. Ancak, üçüncü dereceden yansoy hısımları olan amca, dayı, hala ve teyze ile yeğenleri arasında evlenme yasağı koymamıştır. Kanundaki bu boşluk, yedi göbeğe kadar hısımlar arası evliliği hoş görmeyen, hatta yasak telakki eden Kırgız örf ve geleneğine uygun düşmemektedir.

Aynı şekilde, evlenme sebebiyle eşlerden biri ile diğer eşin kan hısımları arasında meydana gelen kayın hısımlığı da, kanunda belirtilen evlenme engelleri arasında yer almamaktadır. Ne var ki, eşlerden birinin diğer eşin üst ve altsoy hısımlarından biri ile evlenmesi, gerek ahlaki düşünceler, gerek Kırgız örf ve geleneği açısından hoş karşılanan bir şey değildir. Bu nedenle toplumun değer hükümleri göz önünde tutularak evlenme engelleri bağlamında hısımlar kavramının muhtevasının yeniden gözden geçirilmesi ve bu suretle toplumun ahlaki değer hükümlerine aykırılık arz eden kanundaki açıkların kapatılarak evlenme yasağı kapsamının daha da genişletilmesi gerektiği kanaatini taşımaktayız.

Kırgız hukukunda sütkardeşlik yerine İslam hukuku kabul etmediği evlatlığı evlilik engeli olarak görmektedir. Çok eşlilik, akıl hastaları İslam hukukunun aksine evlilik engellerindedir.

---

¹¹⁹ Merginani, *el-Hidaye*, II, s. 13.

¹²⁰ Zuhayli, Vehbe, *Mevsûatü'l-Fıkhî'l-İslâmî ve Kadâya'l-Muâsıra*, Darü'l-Fikri'l-Muâsır, 2010, VIII, s. 135.

III. Şekli Şartları

Nikâh şekle tabi bir muamele olduğu için nikâhın kıyılmasından önce bir kısım şekli işlemlerin tamamlanmış olması gerekir. Evlenme sözleşmesinin yapılabilmesi, bu şekli şartların yerine getirilmesine bağlıdır. Evlenme sözleşmesinde şekli şartların aranmasının; evlenme ehliyetinin ve evlenme engellerinin bulunup bulunmadığını tespit etmek, evlenmeye açıklık getirerek nikâhın hile ve tehdit etkisi altında yapılmasına engel olmak, nikâhın tescilini lüzümlü kılarak gizli evlenmelere engel olmak, çocukların soybağının tespitini kolaylaştırmak gibi birtakım yararlarının olduğu belirtilmektedir.¹²¹

A. Kırgız Hukuku

1. Evlenme Başvurusunda Bulunma

Nikâhın kıyılmasından önce tarafların kayıt dairesine dilekçe ile evlenme başvurusu yapmaları gerekir.¹²² Nikâh, resmi olarak başvuru tarihinden itibaren bir ay sonra kıyılır. Belge ile ispatlanması durumunda bazı gerekçelerden dolayı bu süreyi kısaltmak ya da uzatmak mümkündür.¹²³

Hamilelik, çocuk doğurma, taraflardan birinin hayati tehlikeye maruz kalması gibi olağanüstü durumlar söz konusu olduğunda kayıt dairesi, nikâhı evlenecek kişilerin talepleri üzerine evlenme başvurusunun yapıldığı tarihte gerçekleştirebilir.¹²⁴

Evlenme başvurusu yapılırken başvuruda bulunan erkek ve kadından her birinin dilekçe formunu gerçeğe uygun ve eksiksiz olarak doldurup teslim etmeleri gerekir. Buna ek olarak nüfus cüzdanlarını, önceki evlilik ve çocuklarının olup olmadığına dair belgeleri ve her birinin, diğerinin sağlık ve maddi durumunu, aralarında evlenme engelinin bulunmadığını bildiklerini açıklayan imzalı kâğıdı sunmaları gerekir.¹²⁵

---

¹²¹ Akıntürk, Turgut, *Türk Medeni Hukuku: Aile Hukuku*, İstanbul, 2006, II, 85; Öztan, Bilge, *Aile Hukuku*, Ankara, 2004, s. 122.

¹²² KAK., md: 12, 1; *Evlilik, evliliğe giren kişilerin şahsi huzurunda, müracaatlarını nüfus müdürlüğüne yaptıkları tarihten itibaren bir ay sonra yapılır.*

¹²³ KAK, md: 12, 1; *Geçerli nedenler varsa, evliliğin devlet tescilinin yapıldığı yerdeki nüfus müdürlüğü, bir ayın bitiminden önce bir evliliğe izin verebilir ve bu süreyi bir aydan fazla olmamak üzere artırabilir.*

¹²⁴ KAK, md: 12, 1; *Özel durumların varlığında (hamilelik, doğum, taraflardan birinin hayatına acil tehdit), evlilik başvurusunun yapıldığı gün evlendirebilir.*

¹²⁵ Medeni Durum Kanunu, md: 7.

2. Nikâhın Yetkili Memurun Önünde Kıyılması

Nikâh, kayıt dairelerinde veya devlet nikâh saraylarında evlenecek olan kişilerin bizzat iştirak etmeleriyle kıyılır.¹²⁶ Çünkü nikâh akdinin meydana gelmesi için evlenecek olan kişilerin iradelerini karşılıklı ve birbirine uygun surette beyan etmeleri gerekir. Evlenecek olan kişilerin iradelerini doğrudan kendilerinin ifade etmeleri şarttır.

Taraflardan birinin pek önemli bir sebepten dolayı kayıt dairesine gelememesi halinde, taraflardan her birinin bir arada bulunması ve ilgili kurumun izninin alınması şartıyla ev, hastane ve diğer kurumlarda nikâhın kıyılmasına imkân tanınmıştır.¹²⁷

Devlet evlendirme memuru, evlenme töreni esnasında tarafların başvuru dilekçesinde belirtmiş oldukları evlenme taleplerini sesli olarak duyurur, rızalarının olup olmadığını tespit eder. Ortada evlenme engelini de bulunmadığını tetkik ettikten sonra evlenen çiftlere evlenme kayıt defterine imza attırır ve evlenmenin gerçekleşmiş olduğunu gösteren nikâh belgesini/evlenme cüzdanını teslim eder.¹²⁸ KAK'da evlenme merasimi esnasında şahitlerin katılması, şart olarak belirtilmemiştir.

B. İslam Hukuku

1. Şahitlerin Tanıklığı

Akdin sıhhati için diğer akitlerin aksine nikah akdinde tarafların irade beyanı ile karşılıklı rıza yeterli görülmemiş, bunun yanında nikahın şahitlerin huzurunda akdedilmesi şart koşulmuştur.¹²⁹ Nikah akdine şahitler tutmakla evliliğin ilan edilmesi, insanlara duyurulması hedeflenmektedir. Nitekim hadis-i şeriflerde şahitler olmadan nikah akdinin gerçekleşmeyeceği¹³⁰ ve nikahın ilan edilerek insanlara duyurulması¹³¹ önemle vurgulanmıştır. Bu da nikahın ehemmiyetini ve onunla tesis edilen aile kurumunun meşru bir şekilde meydana geldiğini gösterme amacının neticesidir. Bu sebeple, nikah sonrası beraber yaşamaya başlayan eşler, zina suçlaması altında kalmaktan kurtulacak ve ileride akdin inkar edilmesi ihtimaline karşı da evlilikten doğan hakların korunması sağlanmış olacaktır. Binaenaleyh nikah akdinin sıhhati için

¹²⁶ KAK, md: 12, 1; *Evlilik, kişilerin şahsi huzurunda yapılır.*

¹²⁷ KAK, md: 13.

¹²⁸ Medeni Durum Kanunu, md: 7.

¹²⁹ Kâsânî, *Bedâi'*, III, 389. İmam Malik şahitler konusunda çoğunluk mezhep imamlarından ayrılarak, akit esnasında şahitlerin bulunmasını şart koşmayarak sadece akdin ilan edilmesini yeterli görmektedir.

¹³⁰ Buhâri, "*Şehadet*", 8; Tirmizî, "*Nikâh*", 15.

¹³¹ Tirmizî, "*Nikâh*", 6.

şahitlerin şart koşulmasıyla İslam hukukunun, genel düzen ve toplum ahlakını ilgilendiren önemli bir maslahatı gerçekleştirmek istediği söylenebilir. Bu bakımdan şahitlerin bulunması nikah akdi için büyük önem arz etmektedir.

Nikah akdine iştirak edecek olan şahitlerde hürriyet, bülüğ, temyiz vasıfları ve bunların yanında sayı olarak iki erkek veya bir erkek iki kadın olma şartı aranır.¹³² Bir de evlenecek olan kişilerin her ikisi de müslüman ise şahitlerin de müslüman olması şarttır. Şayet erkek müslüman olup kadın kitap ehli ise Ebu Hanife ve Ebu Yusuf'un görüşlerine göre şahitlerin kitap ehlinden olması caizdir. Aynı şekilde şahitlerin erkek ve kadının usûl veya fûrûu olması, ya da görme veya konuşma engelli olması şahitliğe engel değildir. Şu kadar var ki köle, deli, küçük çocuk ve sağırın şهادetleri geçersizdir.¹³³

Ayrıca, akdin sıhhati için şahitlerin icâb ve kabûl anında hazır bulunmaları, tarafların sözlerini işitme ve anlamaları bu şartlar kapsamına girer.

2. İrade Beyanında Şekil Şartları

İrade beyanında şekilden kastımız, belli ifadelerin icab ve kabulde kullanılmasıdır. Sözleşmelerde şekilcilik ve teâtî yoluyla yapılması arasında zıddiyet bulunmaktadır. İbn Teymiye hariç bütün İslam hukukçularına göre nikâh akdi teâtî yoluyla yapılmaz. Hatta bazı âlimlere göre n-k-h ve z-v-c kökünden türeyen lafızlarla, yine bazılarının göre yalnızca Arapça olması zorunludur.

Hanefî mezhebine göre nikâh ve zevac hariç, bey, hibe, temlik ve sadaka lafızlarıyla veya herhangi bir dilde ifade edilmesi caizdir.¹³⁴

C. Karşılaştırma

Nikâhın yapılabilmesi için birtakım şekli işlemlerin tamamlanmış olması gerekir. Kanun koyucu, nikâh akdini diğer bütün akitlerden daha sıkı bir biçimde şekli şartlara tabi tutmuştur. Bunun sonucu olarak nikâh akdi çok ayrıntılı şekli şartlara bağlanmış ve “merasime tabi bir işlem” haline gelmiştir.

Kırgız hukuku tarafları nikâh akdi yapmada ciddi düşünmeleri için önce başvurmalarını ve başvurudan sonra 1 ay sonra törenle yapılacağı düzenlemesini

¹³² Kâsânî, *Bedâi* ' , III, 389.

¹³³ Merginani, *el-Hidaye*, II, s. 9; Abdülhamîd, *el-Ahvâl*, s. 24; Döndüren, *Aile İlmihali*, s. 161-162.

¹³⁴ Merginani, *el-Hidaye*, II, s. 7.

getirmiştir. İslam hukuku böyle düzenlemede bulunmamıştır. Sonra nikâh akdini kontrol etmek için devlet memurunun önünde kıyılmasını ve kayıt altına almasını öngörmüştür. İslam hukuku ise aleniyeti esas alarak iki şahidin bulunmasını yeterli görmüştür.

IV. Kişisel Şartları

A. Kırgız Hukuku

Kırgız hukuku nikâh akdin kurulması için hukuki şartları belirtmiştir, fakat taraflara nikâh akdin kurulmasıyla ilgili kişisel şartları ileri sürebilesini hukuk tarafından garantiye almamıştır. Dolayısıyla nikâh akdi sırasında sürülen kişisel şartlar hukuken geçersiz kabul edilir.

B. İslam Hukuku

Ca'lı şartlar, nikah akdinin öngörmediği fakat özel bir maksadı gerçekleştirmek için akit esnasında tarafların ileri sürdüğü şartlardır.¹³⁵ Bu şartlara takyîdî şartlar da denir.¹³⁶

Ca'lı şartlar, sözleşme esnasında icâb ve kabûl ile birlikte söylenir. Şart üzerinde anlaşma sağlandığında hem nikah akdi kurulmuş olur hem de evlilikle alakalı borçlanma ve borçlandırma durumu meydana gelir.¹³⁷ Fakat söz konusu şartların, şer'in düzenlediği evlilik hukukuna ve genel prensiplerine uygun düşmesi icab eder. Çünkü nikah akdinin doğurduğu sonuçlar, şârî kaynaklıdır. Şârî, bu sonuçlarla evlilik hayatını korumayı amaçlamaktadır.¹³⁸ Dolayısıyla şârînin amaçlarına ters düşen her türlü şart geçersizdir. Nitekim "Allah'ın Kitabında bulunmayan her şart batıldır"¹³⁹ hadisi, şârînin koyduğu hükümlere uygun düşmedikçe ileri sürülen her şartın geçerli olamayacağını belirtmektedir. Binaenaleyh Hanefî fukahası ca'lı şartların itibara alınabilmesi için aşağıdaki dört gruptan birine uygun düşmesini şart koşmuştur:

---

¹³⁵ Çeker, *Akitler*, s. 86.

¹³⁶ Meydâni, *el-Lübâb*, II, s. 30; Karaman, *Mukayeseli İslam Hukuku*, I, 327.

¹³⁷ Kâsânî, *Bedâi'*, III, 391; Karaman, *Mukayeseli İslam Hukuku*, I, 327.

¹³⁸ Ebû Zehrâ, *el-Ahvâl*, 156-57.

¹³⁹ İbn Mâce, "*İtk*", 3.

1. Ca'î şart, akdin iktizasından olan bir şey olmalıdır. Yani tarafların ileri süreceği şart, nikâh akdinin doğuracağı sonuçlardan biri olmalıdır. Örneğin, kocaya kadının nafakasını veya mehrini üstlenmesini şart koşturmak gibi.

2. Ca'î şart, akdin iktizasına mülaime, uygun düşmelidir. Yani akit gereği zorunlu olan bir şeyi takviye, tekit eden bir şart olmalıdır. Örneğin, kocanın babasının mehir ve nafakaya kefil olmasını şart koşturmak gibi.

3. Şâri'in izin verdiği bir şart olmalıdır. Yani ca'î şart, ne akdin iktizasından bir şey ne de iktizasına mülaime ise, onun caiz olduğunu gösteren bir delil bulunmalıdır. Örneğin, kadının boşama hakkını kendi elinde bulundurmasını şart koşturması gibi.

4. Örf haline gelen bir şart olmalıdır. Yani ca'î şart, uygulanmakta olan örfün gerektirdiği bir şey olmalıdır. Örneğin, örf gereği mehrin yarısının peşin olarak verilmesinin şart koşturması gibi.¹⁴⁰

Nikah akdi esnasında tarafların ileri sürdüğü şartlar, mezkûr dört gruptan birine uygun düşmesi halinde geçerli olur, sahihtir. Böyle bir şarta riayet etmek de vacip olur. Bu dört grubun hiç birine uygun düşmeyen şartlar ise, geçersizdir. Fakat şartın geçersiz olması, akdin sıhhatini etkilemez. Şarta bağlı kalma zorunluluğu söz konusu değildir.¹⁴¹

C. Karşılaştırma

Kırgız Hukuku nikâh akdin kurulması için hukuki şartları belirtmiştir, fakat taraflara nikâh akdin kurulmasıyla ilgili kişisel şartları ileri sürebilesini hukuk tarafından garantiye almamıştır. Dolayısıyla nikâh akdi sırasında sürülen kişisel şartlar hukuken geçersiz kabul edilir.

İslam hukukunda, içinde Hanefîlerin de bulunduğu cumhur fukaha, “Allah'ın Kitabında bulunmayan her şart batıldır” hadisinden hareketle, bir de, nikah akdinin doğurduğu sonuçları bizzat şâri'in düzenlemesi olarak görmeleri nedeniyle akdin kayıtsız, şartsız kurulmasını bir genel prensip olarak kabul etmişlerdir. Bu bakımdan cumhur fukaha tarafların akdin sonuçlarını istedikleri şekilde değiştirmelerini hoş karşılamamış, dolayısıyla akdin tabiatına uymayan şartların bir gerekçeye dayanmadan şart koşturmasına cevaz vermemiştir.

¹⁴⁰ İbn Âbidîn, *Reddü'l-Muhtâr*, VIII, 29; Hallâf, *Ahkâmü'l-Ahvâl*, s. 38; Abdülhamîd, *el-Ahvâl*, s. 33; Karaman, *Mukayeseli İslam Hukuku*, I, 327.

¹⁴¹ Mevsili, *el-İhtiyâr*, II, 45; Ebû Zehrâ, *el-Ahvâl*, s. 158; Bilmen, *Hukukî İslâmiyye*, II, 37.

İKİNCİ BÖLÜM

EVLİLİK AKDİNİN HUKÛKÎ SONUÇLARI

I. Genel

A. Kırgız Hukuku

Kırgız Cumhuriyeti'nin yeni aile mevzuatı, insan hakları ve özgürlüklerinin korunmasına ilişkin anayasal ilkelere dayanmaktadır. Vatandaşların aile haklarının uygulanması ve korunması için garantiler sağlamak üzere tasarlanmıştır. Kırgız Cumhuriyeti Anayasası'nın 24. maddesi uyarınca, temel insan hakları ve özgürlükleri, uluslararası hukukun genel kabul görmüş ilke ve normları ile uluslararası ve imzalanan insan hakları anlaşma ve sözleşmelerine uygun olarak Kırgız Cumhuriyeti'nde tanınmakta ve garanti altına alınmaktadır.¹⁴² Anayasanın bu ve diğer hükümleri, aile hukukunun normlarında da ifadesini bulmaktadır.

Her şeyden önce, aile hukukunun aile hukuku ilişkilerinde temelde önemli hükümlerden biri olan aile ilişkilerinde cinsiyet eşitliği ilkesini mutlak olarak düzenlemiştir. Aile Kanunu'nun 3. maddesine göre, Kırgız Cumhuriyeti Anayasası'nda yer alan "Kırgız Cumhuriyeti'nde kadın ve erkek haklarının eşitliği" ilkesi uyarınca, aile ilişkilerinde eşit kişisel ve mâlî haklarına sahiptirler.¹⁴³ Ayrıca aile ilişkilerinde cinsiyet eşitliği toplum ve devlet tarafından korunmaktadır.¹⁴⁴ Bu, devletin aileyi güçlendirmeye, karşılıklı saygı ve karşılıklı yardımlaşma duygularına dayalı aile ilişkileri kurmaya katkıda bulunurken, herhangi birinin ailenin işlerine keyfi olarak karışmasını önlemesi gerektiği anlamına gelir.

Eşler arasındaki ilişkiler karmaşık ve çeşitlidir. Birlikte uzun bir süre yaşam sırasında, eşler birbirleriyle çeşitli ilişkilere girerler. Önceki bölümde belirtildiği gibi, eşler arasında gelişen tüm ilişkiler yasal etkiye tabi değildir. Ancak aynı zamanda, eşler arasında hukuk kurallarına göre yönetilen ilişkiler de vardır. Bunlar eşler arasındaki kişisel ve mâlî hukuki ilişkilerdir. Kanunla düzenlenen eşler arasındaki kişisel ve mâlî ilişkilerinin bütünü bir evlilik ilişkisi oluşturur. Buna göre evlilik

---

¹⁴² KCA., md: 24, 3; "Kırgız Cumhuriyeti'nde kadın ve erkekler eşit hak ve özgürlüklere ve bunları kullanmak için eşit fırsatlara sahiptir."

¹⁴³ KAK., md: 3, 1; "Kırgız Cumhuriyeti Anayasası'nda yer alan kadın ve erkek hak ve özgürlüklerinin eşitliği uyarınca, aile ilişkilerinde kadın ve erkek eşit kişisel ve mali haklara ve yükümlülüklerine sahiptir."

¹⁴⁴ KAK., md: 3, 2; "Aile ilişkilerinde cinsiyet eşitliği toplum ve devlet tarafından korunur."

ilişkinin içeriği, Aile Kanunu'nun 32-49. maddelerinde¹⁴⁵ belirtilen eşlerin hakları ve yükümlülükleridir. Eşler arasında ortaya çıkan ilişkiler, kişisel ve mâlî olarak ikiye ayrılır.

Kişisel Haklar

Yasal prosedüre uygun olarak kurulan bir evlilik, eşler arasında çeşitli hak ve yükümlülüklerini ortaya çıkarır. Eşlerin hakları ve yükümlülükleri, nikâh sicil defterine kayıt olunduğu tarihten itibaren ortaya çıkar.¹⁴⁶

Aile Kanunu, eşlerin kişisel hak ve yükümlülüklerini düzenler.¹⁴⁷ Bunlar, Anayasa'nın doğrudan veya dolaylı olarak öngördüğü insanın hak ve özgürlüklerinin¹⁴⁸ yanı sıra medeni kanunun normlarında geçen eşlerin kişisel hak ve yükümlülükleridir.¹⁴⁹

Kişisel ilişkilerin özellikleri:

1. Eşlerin kişisel ilişkileri, mâlî ilişkilerinden farklı olarak ekonomik içerikli ve maddi nitelikte değildir.

2. Eşlerin kişisel hak ve yükümlülükleri, eşlerin kişiliği ile yakından ilgilidir, ondan ayrılamaz ve yabancılaştırılmaz. Eşlerin birlikte veya ayrı ikamet etmelerinden etkilenmezler. Eşlerden her biri kişisel haklarını kendi takdirine göre kullanabilir.

3. Kişisel hak ve yükümlülükler eşler arasında anlaşma ile sona erdirilemez ve değiştirilemez. Evlilik sözleşmesine konu olamazlar ve diğer işlemlere de konu olamazlar.¹⁵⁰

Aile Kanunu'nun 6. bölümü, eşlerin kişisel hak ve yükümlülüklerine ayrılmıştır. Aile Kanunu'nun 32. maddesi aile içinde eşlerin eşitliği ilkesini¹⁵¹ düzenlemektedir ve bu da Anayasa'nın 24. maddesinin 2. fıkrasındaki kanun ve mahkeme önünde herkesin eşitliğine ilişkin hükümlerine dayanmaktadır.¹⁵² Anayasa ayrıca, devletin cinsiyet, ırk, milliyet, dil, mülkiyet ve resmi statü, ikamet yeri veya din ile olan ilişkisine bakılmaksızın insan hakları ve özgürlükleri eşitliğini garanti

¹⁴⁵ Bkz.; KAK.; 32-49. Maddeleri.

¹⁴⁶ KAK., md: 11, 3; "Eşlerin hak ve yükümlülükleri, evliliğin devlet tarafından nikah sicil defterine kayıt edildiği tarihten itibaren doğar."

¹⁴⁷ KAK., md: 32; 33.

¹⁴⁸ KCA., md: 15; 16; 26; 38.

¹⁴⁹ KMK., md: 17; 18.

¹⁵⁰ Saltanat, Muratbek kızı; Sabirov A. , *Semeynoe Pravo*, s 62.

¹⁵¹ Bkz.: md: 32 - Ailede eşlerin eşitliği.

¹⁵² KCA., md: 24, 2; "Kırgız Cumhuriyeti'nde herkes kanun ve mahkemeler önünde eşittir."

ettiğini belirtir.¹⁵³ Bu eşitlik, eşlerin eşit kişilik haklarına sahip olduğu aile ilişkilerini de kapsar.

Aile Kanunu'nun 32. maddesine göre, aile içinde eşlerin eşitliği şunları gerektirir:

a) Meslek türünü, işini ve ikamet yerini özgürce seçme hakkı;

b) Annelik, babalık, yetiştirme, çocukların eğitimi ve diğer aile hayatıyla ilgili sorunların eşler tarafından ortaklaşa çözüme kavuşturulması;

c) Eşlerin aile içindeki ilişkilerini karşılıklı saygı ve karşılıklı yardımlaşma temelinde kurma görevi ve ayrıca ailenin refahını ve güçlenmesini, çocuklarının gelişimini sağlama;

d) Ev işleri ile ilgili olarak eşlerin görevi.¹⁵⁴

Yakın akrabalar veya yetki sahibi yapılar dahil olmak üzere dışarıdan aile sorunlarının çözümüne müdahale kabul edilemez. Aile için tüm önemli sorunlar, ancak eşler tarafından eşitlik ve gönüllü iradeleri temelinde çözülür.

Mâlî Haklar

Eşler arasındaki mâlî ilişkileri, kişisel ilişkilerden daha büyük ölçüde yasal düzenlemeye tabidir.

Devlet evlilik tescili ile yasa, eşler arasındaki sadece kişisel ilişkileri ortaya çıkarmaz, aynı zamanda mâlî ilişkilerini de birbirine bağlar.

Aile hukuku normlarına göre düzenlenen eşler arasındaki mâlî ilişkileri iki gruba ayrılabilir:

1. Evlilik mülkiyeti ile ilgili ilişki (yani, evlilik sırasında eşler tarafından edinilen mallar);

2. Karşılıklı maddi destek ile ilgili ilişkiler (nafaka yükümlülükleri).

Önceki aile mevzuatı ile karşılaştırıldığında, mâlî hakları ve yükümlülükleri ile ilgili yeni Aile Kanunu, eşlerin, aile hukukunda evlilik sözleşmesi gibi yeni bir kurumu kullanarak yasal ilişkilerinin içeriğini kendileri belirleyebilmelerini sağlayan daha ihtiyari normlar içermektedir. Bu nedenle, daha önce, evlilik sırasında eşlerin ortak

---

¹⁵³ KCA., md: 24, 1; "Kırgız Cumhuriyeti, kendi toprakları içinde ve yetkisi altındaki tüm kişilerin hak ve özgürlüklerini sağlar. Hiç kimse cinsiyet, ırk, dil, engellilik, etnik köken, din, yaş, siyasi veya diğer inançlar, eğitim, köken, mülkiyet veya diğer statüler veya diğer koşullar temelinde ayrımcılığa maruz bırakılamaz."

¹⁵⁴ Bkz.: md: 32 - Ailede eşlerin eşitliği.

fonlarla elde ettikleri mülk, ortak mülkiyeti olarak kalırdı ve eşlerin mutabakatı ile değiştirilemezdi. Artık yeni kanunda pozitif bir norm da yer almaktadır: “Evlilik sırasında eşlerin edindiği mallar, kanunda veya aralarındaki sözleşmede aksi belirtilmedikçe, onların müşterek mallarıdır.”¹⁵⁵

B. İslam Hukuku

Evlilik sözleşmesinin unsurlarının gerçekleşmesi ile eşler arasında evlilik bağı kurulmuş olur. Dolayısıyla bu hukuki sonuçları doğurur ve eşler arasında karşılıklı hak ve sorumluluklara riayet edilmesi meşruyet kazanır.¹⁵⁶ Kur’an bunu “*Erkeklerin kadınlar üzerinde hakları olduğu gibi, kadınlardan da erkekler üzerinde marufa/örfe göre hakları vardır*”¹⁵⁷ ayetiyle ifade etmektedir. Bundan dolayı eşlerin birbirlerine karşı yaratılış özellikleri, örf, hak ve yükümlülük dengesine göre hak ve sorumlulukları vardır.¹⁵⁸ Bundan hareketle genel kabule göre eşlerin hak ve sorumlulukları eşler arasında ortak haklar, kadının kocası üzerindeki hakları ve kocanın karısı üzerindeki hakları olmak üzere üç kısımda ele alınır. Fakat biz bunun yerine modern taksim olan kişisel ve mâlî haklar olarak işleyeceğiz.

Kadın ve erkeğin fizyolojik ve psikolojik tabiatlarının değişik olmasının bir sonucu olarak kendileriyle ilgili hüküm ve tekliflerde farklılıklar meydana gelmiştir.¹⁵⁹ Daha açık bir ifadeyle hak ve sorumluluk paylaşımı hususunda erkeklerin payına kadınlara nazaran daha fazla sorumluluk düşmüştür. Bundan mütevellit erkeklerin kadınlar üzerindeki hakları bir derece daha fazladır. Bu bakımdan erkeğe atfedilen üstünlüğün erkeğin özünden değil, fonksiyonundan kaynaklandığı anlaşılmaktadır.

Erkeğin üstünlüğünün temel dayanağı Kur’ân-ı Kerim’de yer alan “*Allah’ın insanlardan bir kısmını diğerlerine üstün kılmasına bağlı olarak ve mallarından harcama yapmaları sebebiyle erkekler kadınların yöneticisi ve koruyucusudurlar*”¹⁶⁰ ifadesidir. Kurtubî (ö. 671/1273), “kavvâm” kelimesini açıklarken: “Yani erkekler kadınların geçimlerini temin ederler, onların güvenliklerini sağlar, onları korurlar”¹⁶¹

¹⁵⁵ KMK., md: 275, 1; “Evlilik sırasında eşlerin edindiği mallar, kanunda veya aralarındaki anlaşmada aksi belirtilmedikçe, onların müşterek mallarıdır.”

¹⁵⁶ Mevsili, *el-İhtiyâr*, III, s. 135.

¹⁵⁷ Bakara 2/228.

¹⁵⁸ Zuhaylî, *el-Fikü'l-İslâmî ve edilletühü*, VII, s. 327.

¹⁵⁹ Rızâ, Muhammed Reşîd, *Tefsir ’ül-Kur’ani’l-Hâkim/Tefsirü’l-Menar*, Darü’l-Fikr, 1973, V, s. 67.

¹⁶⁰ Nisâ 4/34.

¹⁶¹ Kurtubî, *el-Câmi ’ül-Ahkâmi’l-Kur’an*, V, s. 169.

demektedir. Yine Arap dilcisi İbn Manzûr (ö. 711/1311) da “kavvâm” kelimesinin masdarı olan “el-kıyam” kelimesinin, “muhafaza, koruyup, gözetme, düzeltme” anlamına geldiğini ve yukarıda bahsi geçen Nisâ suresi 34. ayetinde de bu anlamda kullanıldığını ifade etmektedir.¹⁶² Ayrıca “*Kadınların, mâkul ve meşrû ölçülerde ödevlerine denk hakları vardır; erkeklerin ise onların üzerinde bir dereceleri mevcuttur*”¹⁶³ mealindeki ayet-i kerime de erkeğin konumuna işaret eder.¹⁶⁴ Kur’ân-ı Kerim’in ortaya koyduğu bu hükmü çoban hadisi olarak bilinen “...*Koca, ailesinin çobanıdır/gözeticisidir. Bu sebeple o sorumluluğu altında bulunanlardan mesuldür...*”¹⁶⁵ hadisi de desteklemektedir. Netice itibarıyla kocanın bazı açılardan üstün oluşu kitap, sünnet ve bütün İslâm âlimlerinin ittifakıyla sabittir.

Bu durum aile içi hak, sorumluluk ve görev dağıtımında açık bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Erkek ailenin geçimini, teminini ve aile üyelerinin nafakasını sağlamada sorumlu iken, kadın genelde ev içi işlerden (çocuk terbiyesi, ev temizliği, yemek pişirme vs.) sorumlu tutulmaktadır. Evlilikte tüm aile fertlerinin ekonomik giderleri yalnız kocanın yükümlüğündedir. İslam hukuku bu konuda kadına herhangi bir malî sorumluluk yüklemeyiz. Kadın kendisi dâhil hiç kimsenin geçiminden sorumlu değildir. Aksine kadın malî konuda mehir, nafaka gibi ayrıcalıklı haklara sahip olup kocasına göre avantajlı durumdadır.

C. Karşılaştırma

İki hukuk sistemini birbirinden ayıran ana nokta kadın-erkek eşitliği diyebiliriz. Aile içi ilişkilerdeki kişisel ve malî bütün hak ve sorumluluklar bu temel esaslara göre düzenlenmiştir.

İslam aile hukuku görev dağıtımında erkek ve kadını aynı seviyede görmemektedir. Erkek ve kadın ontolojik olarak eşit ise de fizyolojik ve psikolojik tabiatlarının aynı olmayışı onlarla ilgili hak ve sorumluluk yüklemeye farklılık arz etmiştir.

Kırgız hukuku aile içi ilişkilerde görev dağıtımını yapmamaktadır. Bilakis, erkek ve kadın arasında mutlak (istinatsız) eşit hak ve sorumluluk yüklemektedir. Buna karşın

¹⁶² İbn-Manzûr, *Lisânu 'l-Arab*, XII, s.497.

¹⁶³ Bakara 2/228.

¹⁶⁴ Ayrıca bk. Taha 20/132; Tahrim 66/6.

¹⁶⁵ Buhari, “*Cum'a*”, 11, “*Nikâh*”, 81, “*Ahkâm*”, 1-4; Müslim, “*İmâre*”, 1829/20.

günümüzdeki bazı hukuku sistemlerinde bile aile ilişkilerinde kadın-erkek eşitliğinin istisnası bulunmaktadır (Örneğin; Türk Medeni Kanunu).

Eşlerin tabiatlarının farklılığını görmezden gelerek aynı sorumluluğu yüklemek en büyük işkencelerdendir. Özellikle kadınların işe atılmasıyla birlikte ilk olarak kendi fizyolojik ve psikolojik değişiklikler getirmekle birlikte, ev içi işlerin ve çocukların yetiştirilmesi/terbiyesine meydana gelen aksaklıktan aile içi ilişkilere büyük zarar verildiği görülmektedir.

II. Kişisel Hakları ve Sorumlulukları

A. Soyad

1. Kırgız Hukuku

Aile Kanunu, eşlerin kişisel haklarıyla ilgili evlilenirken ve boşanırken soyadı seçme hakkını da içerir. Aile Kanunu'nun 33. maddesi uyarınca, diğer eşin soyadının evlilik anında isteğe bağlı olarak ortak soyadı olarak seçilmesi veya evlilik öncesi soyadının saklanması her eşe ait kişisel bir haktır.¹⁶⁶

Eşlerin soyadı seçme hakkının kullanılması, evlilik başvurusunda seçtikleri soyadı belirtilerek evlilik anında gerçekleştirilir. Evliliğin devlet kaydı sırasında, nüfus müdürlüğü, eşlerin yaptığı soyadı seçimini onaylayarak, ilgili bilgileri evlilik defterine ve evlilik cüzdanı kaydına girer. Aile Kanunu'nun 33. maddesi eşlere çift soyadı kullanma hakkı tanımaktadır.¹⁶⁷ Örneğin, evlenirken soyadına eşinin soyadını ekleyebilir.

Boşanma durumunda, eşlerden her birinin soyadı konusunda bağımsız olarak karar verme hakkı vardır. Aile Kanunu'nun 33. maddesinin 3. fıkrasına göre, evliliğin sona ermesi üzerine, eşler ortak soyadını koruma veya evlilik öncesi soyadlarına geri dönme hakkına sahiptir.¹⁶⁸

---

¹⁶⁶ KAK., md: 33, 1; “Eşler, evlilik sırasında içlerinden birinin soyadını isteğe bağlı ortak soyadı olarak seçecek veya eşlerin her biri evlilik öncesi soyadını koruyacak veya diğer eşin soyadını soyadına ekler.”

¹⁶⁷ KAK., md: 33, 1; “...veya diğer eşin soyadını soyadına ekler.”

¹⁶⁸ KAK., md: 33, 3; “Evliliğin sona ermesi halinde, eşlerin ortak soyadlarını değiştirme veya evlilik öncesi soyadlarını iade etme hakları vardır.”

2. İslam Hukuku

Soyadı meselesinin tarihi henüz yenidir ve İslâm tarihi boyunca benzer bir örneği görülmemiştir. Soyadı kişinin hangi soya ait olduğunu, kimlerden geldiğini ve bir anlamda kimin çocuğu olduğunu gösteren bir işarettir. Soyadı sayesinde insanın nesepli ya da nesepsiz olduğu anlaşılabilir. Bu açıdan, bakıldığında, eğer bugün millet içinde ya da milletlerarası bir kolaylık sağlıyorsa ve de bu kolaylığı İslam tarihinde kullanılan “künye” ve “lakap” gibi uygulamalar bugün artık temin edemiyorsa soyadı uygulamasında bir mahzur olmaz denebilir. Çünkü İslamda da önemli olan, kişinin nesebinin belli olması ve kimlerden doğmuşsa onlara nisbet edilmesidir. Soyadı uygulamasının câiz olmadığı konusunda da bir nas yoktur.

3. Karşılaştırma

Evlilikte eşlerin içlerinden birinin soyadını seçme Batı hukukun ortaya koyduğu düzenlemedir. Kırgız hukukunda kadının çift soyadı ve kocanın kadının soyadını kanun düzeyinde seçmesine müsaade edilse bile pratikte ne kadar uygulanıp-uygulanmadığı ayrı bir sosyolojik bir çalışma ile araştırılması gerekir.

İslam hukukunda eşlerin soyadı seçme hakkında düzenleme yoktur ve uygulamasının câiz olmadığı konusunda da bir nas yoktur.

B. Mesken

1. Kırgız Hukuku

Anayasa'nın 31. maddesinin 1. fıkrası uyarınca, her vatandaş (evli olanlar dahil) Kırgız Cumhuriyeti sınırları içinde hareket özgürlüğü, ikamet yeri seçme ve ikamet etme hakkına sahiptir.¹⁶⁹ Medeni Kanun'un 55. maddesine göre, eşin ikamet yeri, vatandaşın sürekli veya ağırlıklı olarak ikamet ettiği yerdir (örneğin, bir konut, apartman, özel yaşam alanları vb.).¹⁷⁰

Evliliğin ana belirtilerinden biri, eşlerin birlikte yaşamasıdır. Ancak bu hüküm hiçbir şekilde eşlerin anayasal olarak ikamet yeri seçme özgürlüğü haklarını ihlal

¹⁶⁹ KCA., md: 31, 1; “Herkes Kırgız Cumhuriyeti sınırları içinde hareket ve ikamet özgürlüğüne sahiptir.”

¹⁷⁰ KMK., md: 51, 1; “Bir vatandaşın daimi veya çoğunlukla ikamet ettiği yer, vatandaşın ikamet yeri olarak kabul edilir.”

etmemelidir. Çeşitli durumlarda, eşlerden birinin ikamet yerini objektif nedenlerle değiştirmesi mümkündür (örneğin, mesleki görevlerin yerine getirilmesi, çalışma, okul vb.). Eşlerden birinin ikamet yerini değiştirmesi, diğer eşin de ikamet yerini değiştirme yükümlülüğünü gerektirmez. Ancak aile hukukunun önemli hükümlerinden biri, ailenin sosyal rolünü ve işlevlerini ancak eşler birlikte yaşadığında etkin bir şekilde yerine getirebileceği ve çocukların doğru şekilde yetiştirilmesi için en uygun koşulları yaratacağıdır.

2. İslam Hukuku

Aslında mesken hakkı kişisel haklardan çok mali haklardandır. Bu konuyla ilgili genel bilgileri anahatlarıyla nafaka başlığı altında işleyeceğiz. Fakat biz burada eşlerin ikamet hakkı olup olmadığını ele alacağız.

Koca karısı için müstakil ev sağlamakla sorumludur, kadının da o evde ikamet etmesi zorunludur. Bu meselede âlimlerin görüş birliği vardır.¹⁷¹ Meskenin kadına hak ve erkeğe de yükümlülük oluşu; “*İmkân ve varlığınıza uygun olarak oturduğunuz yerde kadınları da oturtun*”¹⁷² ve “...onlara örf ve âdetin gerektirdiği şekilde davranın”¹⁷³ ayetlerinin delaletlerine dayandırılmaktadır. Kadın, sağlanan evde kocasıyla birlikte kalmak zorundadır. Sebepsiz yere eşiyse aynı evde kalmayan kadın naşize sayılır ve nafaka hakkı düşer.¹⁷⁴

İslâm fihkî, kadının evinde bulunmasını, meşru bir gerekçe veya ihtiyaç olmadığı müddetçe evinden dışarı çıkmamasını bir esas olarak benimsemiştir.¹⁷⁵ Âlimler, Kur’ân-ı Kerim’de kadınlar hakkında yer alan “*Evlerinizde oturun*”¹⁷⁶ ve “*Onları evlerinden çıkarmayın, kendileri de çıkmassınlar*”¹⁷⁷ şeklindeki emirlere dayanarak bu sonuca varmışlardır.¹⁷⁸

Aslında “evlerinizde oturun” emrinin muhatabı, ayetin siyak ve sibakından da anlaşılacağı üzere Hz. Peygamber’in hanımlarıdır. Fakat âlimler, Hz. Peygamber’in

¹⁷¹ Kâsânî, *Bedâi’*, V, s. 144; İbn Kudâme, *el-Muğnî*, IX, s. 287.

¹⁷² Talak 65/7.

¹⁷³ Nisa 4/19.

¹⁷⁴ İbn Âbidîn, *Reddû'l-Muhtâr*, X, s. 496.

¹⁷⁵ Zeydân, *el-Mufasssal*, IV, s. 31.

¹⁷⁶ Ahzâb 33/33.

¹⁷⁷ Talâk 65/1.

¹⁷⁸ Serahsî, *el-Mebsût*, XV, s. 266; Kâsânî, *Bedâi’*, III, s. 607.

hanımlarının diğer mümin kadınlar için örnek teşkil ettiklerini varsayarak bu hükmün bütün kadınlara şamil olduğunu söylemişlerdir. Nitekim Kurtubî (ö. 671/1273) ilgili ayetin tefsirinde şöyle demiştir:

“Bu ayet (kadınlara) evde oturmayı emretmektedir. Hitâb her ne kadar Hz. Peygamber’in zevcelerine yönelik ise de mana itibariyle diğer kadınlar da bu hitâbın kapsamına girmektedir. Bütün kadınları kapsadığına dair bir delil olmasa dahi bu böyledir. Çünkü şeriat kadınların evlerinde oturmalarını emreden ve bir zaruret olmadıkça dışarı çıkmaktan uzak durmalarını belirten delillerle doludur.”¹⁷⁹

Söz konusu yaklaşımın dayanaklarından biri olarak öne sürülen diğer âyet ise, esas itibariyle ric‘î (dönülebilen) talâkla boşanmış olan kadınlar hakkında inmiştir. Zikri geçen âyette ric‘î talâkla boşanan kadınların iddet süresi tamamlanana kadar evlerinden çıkarılmamaları ve kendilerinin de çıkmamaları gerektiği belirtilmiştir. Evli olan bir kadınla ric‘î talâk iddetini bekleyen kadın arasında, nikâh bağının her yönden devam etmesi bakımından bir ayırımın olmayışı âlimleri ilgili ayetin ortaya koyduğu hükmün genel nitelikli olduğu sonucuna götürmüştür. Buna göre söz konusu ayetin, “kadınlar talâk öncesi nasıl evde oturmakla mesul ise aynı şekilde talâk sonrasında da iddet tamamlanana kadar evde bulunmakla sorumludurlar” şeklinde anlaşıldığı söylenebilir.¹⁸⁰

3. Karşılaştırma

Evliliğin ana belirtilerinden biri, eşlerin ortak bir hane halkı yönettiğini ima eden eşlerin birlikte yaşamasıdır. Ailenin huzur içinde sağlıklı devam etmesi için de bir arada olmaları gerekir.

İslam hukukunda erkek ailenin bütün giderlerini karşılamakla sorumlu olduğu için müstakil konut ona bir yükümlülüktür, kadına haktır. İşte kadın ailenin birliği gereği aile için hazırlanan konutta ikamet etmesi zorunludur.

Kırgız hukukunda oturma özgürlüğü sırf erkek-kadın eşitliğinden eşlerin mesken temin etme sorumluluğu ve oturma zorunluluğu yoktur.

¹⁷⁹ Kurtubî, *el-Câmi*, XIV, s. 179.

¹⁸⁰ Bkz. Kâsânî, *Bedâi*, IV, s. 450.

C. Çalışma

1. Kırgız Hukuku

Anayasa'nın 42. maddesinin 1. fıkrasına göre, herkes (eşler dahil)¹⁸¹ çalışma yeteneklerinden yararlanma, iş ve meslek seçme hakkına sahiptir.¹⁸² Bu hüküm uyarınca, eşlerden her birinin, hangi mesleği seçeceğine ve hangi işte çalışacağına bağımsız olarak karar verme hakkı vardır. Böyle bir seçimle ilgili olarak diğer eş tarafından yapılan itirazların hiçbir hukuki değeri yoktur.

Kişinin medeni statüsünün değişmesiyle yani evlilikle, eşlerin temel kişisel haklarında hiçbir değişiklik meydana gelmeyecektir. Başka bir deyişle evlenme, eşlerin kişisel haklarını etkilemez. Buna göre bireyin evlilikten evvel sahip olduğu meslek ve iş seçme konusundaki serbestisi, evlendikten sonra da, olduğu gibi devam etmektedir.¹⁸³

2. İslam Hukuku

İslam hukuku kadının geçimini sağlamasını kocasının omuzlarına yükleyerek onu geçim için çalışmak zorunluluğundan kurtarmıştır. Dolayısıyla kadının hukuki olarak kendini ve ailesini geçindirmek için çalışma sorumluluğu yoktur. Bununla beraber kadının tabiatına uygun bir meslekle iştigal etmesi prensip olarak yasaklanmış da değildir. Ancak bu konuda kadını kısıtlayan durumların söz konusu olduğunu belirtmeliyiz.

Kadının bir meslekle iştigal etmesi genellikle yuvasını terk etmesini gerektireceğinden ötürü onun çalışabilmesi için kocasından izin alması gerekli görülmüştür. Zira kadının meskenden ayrılması daha önce de belirtildiği gibi kocasının hakkının engellenmesini gerektirir. Buna göre kocasının geçimini sağladığı ve diğer malî sorumluluklarını yerine getirdiği bir kadın, şayet mesken dışında bir meslek icra etmek isterse bunu ancak kocasının rızasını alarak yapabilir. Çünkü koca hanımının

---

¹⁸¹ “Eşler dâhil” lafzı Anayasa'nın ibaresinde geçmiyor fakat hükmün genelliği herkesi kuşatır.

¹⁸² KCA., md: 42, 1; “Herkesin çalışma özgürlüğü, çalışma yeteneğini faydalanma, meslek ve iş türü seçimi, güvenlik ve hijyen gerekliliklerini karşılayan çalışma koşulları ve işçi koruması ile yasal geçim seviyesinden daha düşük olmayan bir maaş hakkı vardır.”

¹⁸³ Aile Kanunu'nun iş seçimi ile ilgili 42. maddenin yürürlükten kalkması bu hakkın ortadan kalktığı anlamı çıkamaz. Çünkü Anayasa'nın 42. maddesinin hükmü geneldir, medeni durumu bakılmaksızın bütün vatandaşları kapsar.

gerekli ve kendisine yetecek tüm maddi ihtiyaçlarını karşılamak suretiyle onun meskende bulunmasını hak etmiştir.¹⁸⁴

Ayrıca kadının bir meslekle iştigal etmesi kocasının hakkını engelliyorsa veya ona zarar veriyorsa, mesleğin dışarıda veya mesken içerisinde icra edilir olması arasında bir fark gözetilmemiş, yine kocanın rızası gerekli görülmüştür. Zira bu konuda önemli görülen nokta kadının çalışmasından kocanın zarar göreceğ olmamasıdır. Bu nedenle kadının bir meslekle iştigal etmesi şayet kocasının hakkının engellenmesini veya ona bir zararın gelmesini ya da kendisinin meskenden çıkmasını gerektirecekse bu durumda koca için hanımının mezkûr nitelikte bir mesleği icra etmesine mani olma hakkı öngörülmüştür. Bundan kadının mesken içinde kocasına zararı dokunmayan bir meslekle onun izni olmaksızın iştigal edebileceği anlamı çıkmaktadır.¹⁸⁵ Bu hususla ilgili bir ayırım da söz konusudur. Şöyle ki kadının kocasının izni olmaksızın mesken dışında bir meslekle iştigal etmesi, onun nafaka hakkının ortadan kalkması sonucunu doğurur. Fakat dışarıya çıkmadan mesken içinde bir meslekle iştigal etmesi kocanın hakkını engelleyecek türden olsa bile nafaka hakkını etkilemez. Zira meskeni terk etmediği sürece kadının nafaka hakkı sakıt olmaz.¹⁸⁶

Bu bilgilerden hareketle bir sonuca varacak olursak şunlar söylenebilir. Kocanın hanımının gerekli maddi ihtiyaçlarını karşıladığı takdirde, başka bir deyişle normal durumlarda, prensip olarak kadının kocasının hakkının kısıtlanmasını gerektirecek bir meslekle iştigal etmesi İslam hukukunun benimsediği bir durum değildir. Bundan ötürü bir kadının kocasının rızası olmaksızın dışarıda bir meslek icra etmesi, onun meskende bulunması karşılığında hak ettiği nafaka hakkının ortadan kalkması sonucunu doğurur. Ancak kocasının rızasının bulunması bunun dışındadır.

3. Karşılaştırma

İslam hukuku kocaya ailesinin geçimi için bütün maddi maliyetleri karşılamayı yüklediği için kadının çalışmasına ihtiyaç bırakmamaktadır. Fakat buna rağmen

¹⁸⁴ İbn Âbidîn, *Reddî 'l-Muhtâr*, X, s. 574.

¹⁸⁵ İbn Âbidîn, *Reddî 'l-Muhtâr*, X, s. 575.

¹⁸⁶ İbn Âbidîn, *Reddî 'l-Muhtâr*, X, s. 496.

çalışmayı tercih eden kadın kocasının rızasıyla ve mahremiyete dikkat ederek kendi tabiatına örtüşen işlerde çalışabilir.

Kırgız hukuku birinin diğerine karşı maddi destek sağlanmasını ön görmediği için ikisinin çalışmasını eşit görmüştür.

D. Neseb

1. Kırgız Hukuku

Aile mevzuatı, Aile Kanunu'nun 50. maddesi uyarınca, ebeveynlerin ve çocukların hak ve yükümlülüklerinin ortaya çıkmasını, yasaların öngördüğü şekilde onaylanan çocukların nesebi ile ilişkilendirmektedir.¹⁸⁷ Bu hüküm, sadece evlilik içinde doğan çocuklar için değil, aynı zamanda birbirleriyle kayıtlı evlilik ilişkisi içinde olmayan kişilerden doğan çocuklar için de geçerlidir. Çünkü kanundaki hüküm geneldir. İkinci durumda, nesepleri kanunla belirlenen usule uygun olarak belgelenmişse, çocuklar birbirleriyle evli olan kişilerden doğan çocuklarla aynı haklara sahiptir. Bu prosedür, bir çocuğun doğumunun nüfus müdürlüğüne kayıt altına alınması şeklindedir.¹⁸⁸ Bir çocuğun doğumu ancak doğum kaydından sonra yasal bir olay haline gelir ve yasal sonuçlara yol açabilir. Sonuç olarak, ebeveynlerin ve çocukların hak ve yükümlülüklerinin ortaya çıkmasının temeli, kan akrabalığı ve onun devlet tarafından tanınması olur.

a. Annelik Tespiti

Çocuğun nesebinin anneden (annelik) tespit etmek, nüfus müdürlüğü tarafından belirlenir.¹⁸⁹ Anneliğin kurulmasının gerekçeleri, çocuğun doğum yerine bağlıdır:

1. Bir çocuğun sağlık kurumunda bir anne tarafından doğumunu onaylayan belgeler temelinde sağlık kurumunda doğumunda;

---

¹⁸⁷ KAK., md: 50; “Ebeveynlerin ve çocukların hak ve yükümlülükleri, yasa ile onaylanan çocukların nesebine dayanmaktadır.”

¹⁸⁸ KMDİK., md: 15, 1; “Devlet doğum kaydı, başvuru sahibinin başvuru yerinin nüfus müdürlüğü tarafından yapılır.”

¹⁸⁹ KAK., md: 51, 1; “Çocuğun anneden (annelik) nesebi nüfus müdürlüğü tarafından belirlenir...”

2. Tıbbi belgelere, tanıklıklara ve çocuğun anne tarafından doğumunu onaylayan diğer kanıtlara dayanarak sağlık kurumu dışında bir çocuğun doğumunda.¹⁹⁰

Çocuğun doğumunu kaydederken annenin kaydında ihlali kabul edilemez olan anneliğin kurulması için belirtilen prosedüre uyulması önemlidir (örneğin, başka bir kadın anne olarak kaydedilir). Bu durumda annenin siciline ancak mahkemede itiraz edilebilir.¹⁹¹

b. Babalık Tespiti

Kırgız Cumhuriyeti'nde, belirli bir babadan bir çocuğun nesebini belirleme prosedürü, kadının medeni durumuna bağlıdır. Kural olarak, eşlerin karşılıklı hak ve yükümlülükleri, evliliğin nüfus müdürlüğünde devlet tarafından tescil edildiği andan itibaren ortaya çıkar ve bu da çocukların haklarını ve meşru menfaatlerini korudukları anlamına gelir. Bu nedenle evli kişilerden bir çocuk doğduğunda, çocuğun annesinin eşinin babalığı, evlilik kayıtlarıyla tasdik edilir. Bu nedenle Nüfus müdürlüğünce çocuğun babasına ilişkin bilgilerin çocuğun doğum kütüğüne girilmesine esas olan anne ve babanın evlilik cüzdanıdır. Babalık kurulur:

ba. Nüfus Müdürlüğünde

- Birbirleriyle evli olan kişilerden bir çocuğun doğumunda.
- Birbiriyle evli olan kişilerden çocuk doğmuşsa, ayrıca evliliğin sona erdiği, geçersiz sayıldığı veya çocuğun annesinin eşinin ölümü anından itibaren üç yüz gün içinde, aksi ispatlanmadıkça, annenin eşi (eski eşi) çocuğun babası olarak kabul edilir.¹⁹²

---

¹⁹⁰ KAK., md: 51, 1; "...bir çocuğun bir sağlık kurumunda bir anne tarafından doğumunu onaylayan bir doğum belgesi temelinde ve bir çocuğun tıbbi bir kurum dışında doğması durumunda, bir çocuğun doğumu gerçeğini onaylayan bir sertifika temelinde ilgili sağlık yetkilisi veya mahkeme kararı ile yetkilendirilmiş bir doktor veya başka bir tıp uzmanı tarafından verilir."

¹⁹¹ KAK., md: 55, 1; "Ebeveynlerin bu Kanunun 54. maddesinin 1. ve 2. fıkraları uyarınca yapılan doğum sicil defterine kaydı, çocuğun babası veya annesi olarak kaydedilen veya aslında çocuğun babası veya annesi olan kişi, ayrıca reşit olma yaşına geldiğinde çocuğun kendisi, çocuğun vasisi (vekil), mahkeme tarafından yasal olarak ehliyetsiz olarak kabul edilen ebeveynin vasisinin talebi üzerine ancak mahkemede itiraz edilebilir."

¹⁹² KAK., md: 55, 2; "Birbiriyle evli olan kişilerden çocuk doğmuşsa, ayrıca evliliğin sona erdiği, geçersiz sayıldığı veya çocuğun annesinin eşinin ölümü anından itibaren üç yüz gün içinde, aksi ispatlanmadıkça, annenin eşi (eski eşi) çocuğun babası olarak kabul edilir (bu Kanunun 55. maddesi). Çocuğun annesinin eşinin babalığı, evliliklerinin bir kaydı ile onaylanır."

- Birbiriyle evli olmayan kişilerden bir çocuğun doğumunda (çocuğun babası ve annesinin ortak başvurusu nüfus müdürlüğüne yapılır).¹⁹³

- Annenin ölümü halinde, çocuğun babasının talebi üzerine, onun (annenin) ehliyetsiz olarak tanınması, yerinin tespit edilememesi veya ebeveyn haklarından yoksun bırakılması halinde (vesayet makamının muvafakati ile).¹⁹⁴

bb. Mahkemede

- Çocuğun babasının talebi üzerine, annenin ölümü, ehliyetsiz olarak tanınması, yerinin tespit edilememesi veya ebeveyn haklarından yoksun bırakılması (vesayet makamının rızası olmadığında).

- Çocuğun evli olmayan anne babadan doğması halinde kendi aralarında ve anne ve babanın müşterek başvurusunun veya çocuğun babasının başvurusunun bulunmaması halinde.¹⁹⁵

Aile Kanunu'nun 52. maddesine göre, mahkeme tarafından babalık tespiti, aşağıdakilerin talebine dayalı olarak gerçekleştirilir:

- Çocuğun ebeveynlerinden biri;
- Çocuğun vasisi;
- Çocuğa bağımlı olan kişi;
- Reşit olma yaşına ulaşmış çocuğun kendisi.¹⁹⁶

Çocuğun nesebi, belirli bir kişiden nesebi kesin olarak doğrulayan hem sosyal hem de biyolojik kanıtlar dikkate alınarak mahkeme tarafından belirlenir.¹⁹⁷

Özellikle, çocuğun nesebinde babadan tanıklık eden durumlar şunlar olabilir:

- Çocuğun annesi ve müstakbel babası tarafından çocuğun doğumuna kadar ortak bir hanede birlikte yaşaması ve bakımı;

---

¹⁹³ KAK., md: 55, 4; “Çocuğun annesiyle evli olmayan kişinin babalığı, çocuğun babası ve annesi ile nüfus müdürlüğüne ortak başvuru yapılarak tesis edilir..”

¹⁹⁴ KAK., md: 55, 4; “...annenin ölümü, ehliyetsiz olarak tanınması, annenin nerede olduğunu tespit etmenin imkansızlığı veya annelik haklarından mahrum bırakılması durumunda - çocuğun babasının talebi üzerine, çocukların korunmasına ilişkin yetkili devlet organının bölge bölümünün rızası ile...”

¹⁹⁵ KAK., md: 52, 1; “Bir çocuğun birbiriyle evli olmayan bir ebeveyninden doğması durumunda ve ebeveynlerin ortak beyanı veya çocuğun babasının beyanı (bu Kanunun 51. maddesinin 4. fıkrası) olmaması durumunda, ...mahkemede belirlenir.”

¹⁹⁶ KAK., md: 52, 1; “...çocuğun belirli bir kişiden (babalık) soyu, ebeveynlerden birinin, çocuğun velisinin talebi veya çocuğa bağımlı olan kişinin talebi üzerine ve ayrıca reşit olma yaşına geldiğinde çocuğun kendisinin talebi üzerine mahkemede belirlenir.”

¹⁹⁷ KAK., md: 52, 1; “...Bunu yaparken mahkeme, çocuğun soyunu belirli bir kişiden güvenilir bir şekilde doğrulayan hem sosyal hem de biyolojik kanıtları dikkate alır.”

- Çocuğun annesi ve iddia edilen babası tarafından ortak olarak yetiştirilmesi veya bakımı;

- Davalı tarafından babalığın ikrarı, kanıtlarla gerçek anlamda doğrulanmıştır;
- Tanıklık.

Babalığın tanınması, bir erkeğin ölümünden sonra mümkündür. Bu nedenle, kendisini bir çocuğun babası olarak tanıyan, ancak çocuğun annesiyle evli olmayan bir kişinin ölümü halinde, babalığı tanıdığı gerçeği mahkemede tespit edilebilir.¹⁹⁸ Bu tür davalar mahkeme tarafından özel işlem sırasına göre değerlendirilir.

c. Çocuğun Ebeveynlerinin Doğum Defterine Kaydı

Aile Kanunu'nun 54. maddesine göre, çocuğun anne ve babası doğum defterinde şunları belirtir:

1. Birbirleriyle evli olan baba ve annelerden birinin isteği üzerine:¹⁹⁹

2. Anne ve baba evli değilse:

- Annenin talebi üzerine annenin kaydı yapılır;
- Babanın kaydı - Çocuğun babası ve annesinin müşterek başvurusu üzerine veya çocuğun babasının talebi üzerine veya mahkeme kararına göre baba kaydedilir.²⁰⁰

3. Evli olmayan bir anneden çocuk doğduğunda, anne ve babanın ortak başvurusu ya da babalık kurulmasına ilişkin mahkeme kararı yoksa:

- Doğum defterine çocuğun babasının soyadı, annenin soyadına, çocuğun babasının adına, soyadına ve uyruğuna göre - onun talimatı üzerine kaydedilir.²⁰¹

---

¹⁹⁸ KAK., md: 53; “Kendisini çocuğun babası olarak tanıyan ancak çocuğun annesiyle evli olmayan bir kişinin ölümü halinde, babalığın kendisi tarafından tanınması Medeni Usul Kanunda hukuken belirlenen kurallara göre mahkemede tespit edilir.”

¹⁹⁹ KAK., md: 54, 1; “Birbirleriyle evli olan baba ve anne, herhangi birinin isteği üzerine çocuğun ebeveynleri tarafından doğum defterine kaydedilir.”

²⁰⁰ KAK., md: 54, 2; “Ebeveynler birbirleriyle evli değilse, annenin talebi üzerine çocuğun annesi hakkında bir giriş yapılır ve çocuğun babası hakkında bir giriş - çocuğun babası ve annesinin ortak başvurusunda yapılır veya çocuğun babasının talebi üzerine (bu Kanunun 51 inci maddesinin 4. fıkrası) veya babanın kararına göre mahkeme kaydedilir.”

²⁰¹ KAK., md: 54, 3; “Evlenmemiş bir anneye bir çocuğun doğması durumunda, ebeveynlerin ortak beyanının olmaması veya babalık tespitine dair mahkeme kararının olmaması durumunda, çocuğun babasının soyadı, adı ve uyruğu - annenin talimatıyla doğum defterine kaydedilir.”

4. Evli ve suni tohumlama veya embriyo implantasyonu yönteminin kullanılmasına yazılı olarak mutabık kalan kişiler, bu yöntemlerin kullanılması sonucu çocuk sahibi olurlarsa, ebeveynleri tarafından doğum kaydı yapılır;²⁰²

ç. Babalık ve Annelik İtirazı

Aile Kanunu'nun 51. maddesine göre, belirli kişilerden bir çocuğun nesebinin kanıtı, ebeveynlerin kanunla belirlenen prosedüre uygun olarak yapılan doğum siciline kaydedilmesidir. Babalığa ve anneliğe itiraz sadece mahkemede mümkündür.²⁰³ Babalık ve annelik itirazı, doğum kayıtlarında babanın ve annenin gerçekte kendisi (onun) olduğu kişi olmadığı durumlarda gerçekleşir.

Babalık ve annelik siciline itiraz etme hakkına sahip kişiler:

- Çocuğun babası veya annesi olarak kaydedilen kişiler;
- Gerçekte çocuğun babası veya annesi olan kişiler;
- Reşit olan çocuk;
- Çocuğun vasisi (velisi);
- Mahkeme tarafından ehliyetsiz olarak tanınan bir ebeveynin vasisi (kayyum).²⁰⁴

Mahkeme, babalığa ve anneliğe itiraz etme gerekliliklerini göz önünde bulundurarak, nüfus müdürlüğü tarafından yapılan ebeveynlerin kaydının çocuğun gerçek nesebine tekabül edip etmediğini belirlemelidir, yani, kişinin çocuğun babası (annesi), biyolojik babası (annesi) olup olmadığı. Bu durumda, mahkeme, belirli bir kişiden çocuğun nesebini güvenilir bir şekilde doğrulayan taraflarca sağlanan tüm kanıtları dikkate alacaktır.

---

²⁰² KAK., md: 54, 4; “Evli olup da suni tohumlama yönteminin kullanılmasına veya bir embriyonun (başka bir kadın dahil) implantasyonuna yazılı onay vermiş olan kişiler, kullanımı sonucu bir çocuğun doğumu durumunda bu yöntemler, ebeveynleri tarafından nüfus sicil defterine kaydedilir.”

²⁰³ KAK., md: 55, 1; “Ebeveynlerin, bu Kanunun 54. maddesinin 1. ve 2. fıkraları uyarınca yapılan doğum sicil defterine kaydı ...ancak mahkemede itiraz edilebilir.”

²⁰⁴ KAK., md: 55, 1; “...çocuğun babası veya annesi olarak kaydedilen veya aslında çocuğun babası veya annesi olan kişi, ayrıca reşit olma yaşına geldiğinde çocuğun kendisi, çocuğun vasisi (vekil), mahkeme tarafından yasal olarak ehliyetsiz olarak kabul edilen ebeveynin vasisinin talebi üzerine ancak mahkemede itiraz edilebilir.”

2. İslam Hukuku

Nikâhın temel hedeflenen neticelerinden biri, belki de en önemlisi neslin korunmasıdır. Bu da ancak evlilik içinde doğumla, yani bu evlilik birliğinden çocukların dünyaya gelmesi ile gerçekleşir. İşte bu çocukların ebeveynlerine bağlayan kan ve soy bağı hukuk biliminde nesep olarak tanımlanmaktadır.²⁰⁵

Çocuğun ebeveynlerine bağlayan bağlardaki önemli husus, çocuğun babası ile olan bağının tesbitidir. Çocuğun, doğduğu kadınla nesep bağı sabittir ve bunun için doğumda etkili olan birleşmenin meşru ya da gayri meşru olmasının bir etkisi yoktur. Kural olarak, evlilik içinde doğan çocuk o evlilikteki kocaya bağlanır.

Çocuğun babaya nisbeti için, bir başka ifadeyle nesebin sahih olabilmesi için dört kaynak vardır:

a. Sahih Evlilikte

Çocuğu doğuran kadının sahih nikâhı söz konusu ise, çocuk nesep olarak kadının evlilikteki kocası olan erkeğe bağlanır. “Çocuk, yatak sahibi olan kocaya aittir... ”²⁰⁶ hadisi bunu desteklemektedir. Bunun için çocuğun, evlilikten itibaren hamileliğin en az müddeti olan altı aylık bir sürenin²⁰⁷ geçmesinden sonra doğmuş olması, erkeğin baba olabilecek bedensel nitelikleri taşıması ve nikâh akdinden sonra eşlerin biraraya gelme imkânlarının bulunması şarttır.²⁰⁸

Ayrıca İslam hukukçularına göre kocası ölen veya farklı sebeplerden dolayı boşanıp da iddet bekleyen kadın, ölüm ya da boşanma tarihinden itibaren en uzun hamilelik süresi olan bir yıl²⁰⁹ içinde doğum yaparsa doğan çocuğun da nesebi sahihtir. Fakat bir yılı geçtikten sonra doğan çocuk, o kocaya bağlanmaz.²¹⁰

b. Fasit Evlilikte

Fasit bir nikah akdine dayalı olarak bir çocuk doğmuş ise bu durumda çocuğun nesebinin sahih olabilmesi için de tıpkı sahih evlilikteki şartlar gerekecek ancak,

²⁰⁵ Akıntürk, *Aile Hukuku Dersleri*, s. 241

²⁰⁶ Buhârî, “*Husûmât*” 6; Müslim, “*Radâ*” 36, 38.

²⁰⁷ İbnu'l-Hümâm, *Fethu'l-Kadîr*, IV, s. 348.

²⁰⁸ İbn Kudâme, *Muğnî*, VIII, s. 64.

²⁰⁹ Kudûrî, *Kitâb*, III, s. 90.

²¹⁰ Kudûrî, *Kitâb*, III, s. 88.

burada nikâh akdinin varlığı ve eşlerin biraraya gelebilme imkânları yeterli olmayıp fiilî birleşmenin bizzat bulunması gerekmektedir.²¹¹

c. Evlilik Şüphesi ile Birleşmede

Kadın ve erkek sahih yada fasit bir nikah akdi olmaksızın, sanki böyle bir akit varmış zannederek birleşmeleri durumu İslam hukukunda evlilik şüphesiyle cinsel birleşme olarak isimlendirilir. Mesela erkeğin daha önce görmeyip vekü aracılığıyla evlendiği bir kadın yerine yanlışlıkla başka bir kadınla veya üçüncü defa boşadığı eşiyle iddet içinde helal olduğunu sanarak ilişkiye bulunması, şüpheyeye dayalı birleşme örnekleridir.²¹²

Böyle birleşmelerden doğan çocuğun nesebi de, tarafların iyi niyetine ve çocuğun nesebini koruma ilkesine dayanarak sahih sayılmıştır.²¹³

d. İkrar ve Dava İle Sabit Olan

İslam hukukuna göre nesebi belli olmayan bir çocuğun babalığını iddia ve dava ederek onu nesebine kabul etmesi, aynı şekildeki bir çocuğun bir adamın kendi babası olduğunu iddia etmesi ve adamın da bunu ikrar eylemesi sonucunda nesebinin o adama bağlanması mümkündür. Yalnız bunun için şu şartların da beraberce bulunması gerekir: Baba ile çocuk arasında bu iddiaya uygun bir yaş farkı bulunmalı; çocuğun nesebi önceden meçhul olmalı, çocuğun zina sonucu doğmuş olduğu söylenmemiş olmalı ve eğer çocuk mümeyyiz ise yani genelde 6-7 yaşlarında kendisini gösteren iyi-kötü, doğru-yanlış ayırımını yapabilecek akli gelişmişlikte ise bu ikrarı kabul etmelidir.²¹⁴

3. Karşılaştırma

Neslin muhafazası, İslâm teşriinin korunmasını hedeflediği yararların önem derecesine göre yapılan tasnifi içinde vazgeçilmez değerleri ve faydaları ifade eden “zarûriyyât” kapsamında mütalaa edilmiştir. Zinanın kesin biçimde yasaklanması ve soyların karışmasına yol açacak düzenlemelere cevaz verilmemesi neslin insana

²¹¹ İbn Kudâme, *Muğnî*, VII, s. 10.

²¹² İbnu'l-Hümâm, *Fethu'l-Kadîr*, IV, s. 352.

²¹³ İbnu'l-Hümâm, *Fethu'l-Kadîr*, IV, s. 353.

²¹⁴ Kâsânî, *Bedâi'*, III, s. 510.

yaraşır biçimde korunabilmesi için alınan önlemlerin başında gelir. Bu çerçevede, zina mahsulü çocuğun nesebinin genetik (tabiî) babasına veya onu doğuran kadının istediği erkeğe nisbet edilebilmesi, erkeğin meşrû bir evlilik içinde doğmuş çocuğunun nesebini keyfî olarak reddedebilmesi gibi Câhiliye dönemi uygulamalarına son verilmiştir. Fakihler de çocukların babalarına nisbet edilerek çağrılmasını emreden²¹⁵ ve babanın nafaka yükümlülüğünü düzenleyen²¹⁶ âyetlerle çocuğun nesebinin nikâh bağına göre tayin edileceğini ve gayri meşrû ilişkiye nesep vb. sonuçların bağlanamayacağını bildiren,²¹⁷ babanın kendisine ait çocuğun nesebini inkâr etmesini ve annenin çocuğu gerçek babası dışındaki bir erkeğe nisbet etmesini ağır bir vebal olarak niteleyen²¹⁸ hadisler başta olmak üzere ilgili nasların ibare ve işaretleri istikametinde nesep hukukunun ayrıntılarını belirleyen zengin bir doktrin ortaya koymuşlardır.

Kırgız hukukunda ebeveynlerin ve çocukların hak ve yükümlülüklerinin ortaya çıkmasını, yasaların öngördüğü şekilde onaylanan çocukların nesebi ile ilişkilendirmektedir. Bu hüküm, sadece evlilik içinde doğan çocuklar için değil, aynı zamanda birbirleriyle kayıtlı evlilik ilişkisi içinde olmayan kişilerden doğan çocuklar için de geçerlidir. İkinci durumda, nesepleri kanunla belirlenen usule uygun olarak belgelenmişse, çocuklar birbirleriyle evli olan kişilerden doğan çocuklarla aynı haklara sahiptir. Bu prosedür, bir çocuğun doğumunun nüfus müdürlüğünde devlet kaydını²¹⁹ Bir çocuğun doğumu ancak doğum kaydından sonra yasal bir olay haline gelir ve yasal sonuçlara yol açabilir. Ebeveynlerin ve çocukların hak ve yükümlülüklerinin ortaya çıkmasının temeli, kan akrabalığı ve onun devlet tarafından tanınması olur.

---

²¹⁵ Ahzâb 33/5.

²¹⁶ Bakara 2/233.

²¹⁷ Buhârî, “Büyü”, 3, 100; Müslim, “Rağâ”, 36-37.

²¹⁸ Dârimî, “Nikâh”, 42; Nesâî, “Talâk”, 47.

²¹⁹ KMDİK., md: 15, 1; “Devlet doğum kaydı, başvuru sahibinin başvuru yerinin nüfus müdürlüğü tarafından yapılır.”

E. Evlat Edinme

1. Kırgız Hukuku

a. Evlat Edinme Kavramı

Evlat edinme kurumu oldukça yaygındır ve ebeveyn bakımından yoksun bırakılan çocuklar için uygun ve tercih edilen yerleştirme şekli olarak tüm modern hukuk sistemlerinde var olan eski hukuk kurumlarından biridir. Aynı zamanda evlat edinme, Kırgızların örfi aile hukukunda da yer almaktadır. Oldukça sık, hem çocuksuz aileler hem de çocuklu aileler, yakın akrabaların çocuklarını koca tarafından evlat edindiler. Evlat edinen, evlat edinenin ailesine dâhil edildi ve evlat edinenin çocukları ile aynı haklara sahipti. Gayrimeşrulara zulmedildi, hor görüldü; Evlilik dışı doğan çocuklar hiçbir zaman evlat edinilmedi.²²⁰

Evlat edinme kurumu daha önce Aile Kanunu normları tarafından düzenlenmişken, 10 Temmuz 2012 tarihinde yürürlüğe giren 100 Sayılı Kırgız Cumhuriyeti'nin Çocuk Kanunu ile ayrıntılı olarak düzenlenmiştir. Yani, artık evlat edinmenin ana kaynağı Çocuk Kanunu'dur.

Kırgız Cumhuriyeti'nin Çocuk Kanunu ise evlat edinmeyi; aile ortamında ebeveyn bakımından yoksun bırakılan bir çocuğun haklarını ve meşru menfaatlerini korumaya yönelik bir önlem olarak tanımlamaktadır.²²¹

Evlat edinme, bir yandan evlat edinen ebeveynler ve akrabaları arasında, diğer yandan evlat edinilen çocuk arasında, ebeveynler ve çocuklar arasında olduğu gibi aynı hak ve yükümlülüklerin ortaya çıktığı yasal bir işlem olarak anlaşılır.

b. Evlat Edinme İçin Uygun Çocuklar

Küçük çocuklar için ve sadece onların çıkarları doğrultusunda evlat edinilmesine izin verilir.²²² Çocukların evlat edinme konusundaki çıkarları, yetişmeleri ve çok yönlü gelişmeleri için uygun koşulların yaratılması anlamına gelir. Bu nedenle, bir çocuğu evlat edinirken, etik kökeni, belirli bir dine ve kültüre ait

---

²²⁰ Asanova, Zaykov, *Semeynoe Pravo Kırgızstana*, 1998, s. 112.

²²¹ KÇK., md: 44, 1; "Evlat edinme, aile ortamında ebeveyn bakımından yoksun bırakılan bir çocuğun haklarını ve meşru menfaatlerini korumaya yönelik bir önlemdir."

²²² KÇK., md: 44, 2; "Evlat edinme, yalnızca çocukların haklarını korumanın uygun bir yolu olarak, ebeveyn bakımından yoksun çocukların aile ortamlarında ve çocukların yüksek menfaatleri için izin verilir."

olması, ana dili, yetiştirme ve eğitimde süreklilik sağlama ve çocuklara bedensel, zihinsel, ruhsal ve ahlaki gelişimin tam olarak sağlamaktır.

Evlat edinme sırasında gözetilmesi gereken menfaatler, küçüklerin haklarına ve meşru menfaatlerine ilişkin çok çeşitli durumları içerebilir. Bu nedenle, Yönetmelik uyarınca, bekar bir kadın (bekar erkek) tarafından bir çocuğun evlat edinilmesi için başvururken, gelecekte çocuğun çıkarlarını şu veya bu şekilde etkileyebilecek bir dizi hususu belirlemek gerekir: Çocuğun eksik bir aileye nakledilmesinin ne ölçüde yararına olduğu, evlat edinen ebeveynin çocuğun reşit olana kadar uygun bakım ve yetiştirilmesini sağlayıp sağlayamayacağı. Çocukların yararına olduğu bireysel durumlar dışında, erkek ve kız kardeşlerin evlat edinilmesine izin verilmeyen şekilde kurulmuştur. Örneğin, erkek ve kız kardeşlerden birinin sağlık nedenleriyle özel bir sağlık ve eğitim kurumunda gözetimine alınması veya kardeşler farklı çocuk kurumlarında büyütülmesi ve onların arasında akrabalık durumunu bilmemesi durumunda mümkündür.

Bu gerekliliklere ek olarak, kanunda herhangi bir hastalıktan muzdarip çocukların evlat edinilmesine ilişkin kısıtlamalar yer almamaktadır, yani hem sağlıklı hem de hasta çocuklar evlat edinmeye tabidir. Ancak aynı zamanda, gelecekteki evlat edinen ebeveynler, çocuğun hastalığının varlığı hakkında bilgilendirilmelidir. Bir diğer önemli koşul, bir çocuğu evlat edinirken, evlat edinilen çocukla ilgili yaş kriterlerine onun yararına özel dikkat gösterilmesi gerektiğidir.²²³ Evlat edinme, daha önce belirtildiği gibi, evlat edinilen çocukla ilgili belirli yasal sonuçlara yol açar, çünkü evlat edinme yalnızca evlat edinen ebeveynlere değil, gelecekte de reşit olan evlat edinilen çocuklara da yükümlülükler getirir. Bu nedenle, bir çocuğun evlat edinilmesinin hangi amaçla yapıldığını belirlemek gerekir.

Aile mevzuatı ayrıca evlat edinme sırasında Kırgız Cumhuriyeti vatandaşı olan ve Kırgız Cumhuriyeti topraklarında ikamet eden evlat edinen ebeveynler ile çocuğun akrabalarına (vatandaşlığı ve ikamet yeri ne olursa olsun) yabancı evlat edinen ebeveynlerden tercih edilmesini sağlar. Kırgız Cumhuriyeti'nin Çocuk Kanunu'nun 44. maddesinin 3. fıkrasına göre, çocukların yabancı vatandaşlar veya vatansız kişiler tarafından evlat edinilmesine, yalnızca bu çocukların yetiştirilmeleri için Kırgız

---

²²³ Bkz., KÇK., md: 49.

Cumhuriyeti topraklarında kalıcı olarak ikamet eden Kırgız Cumhuriyeti vatandaşlarının ailelerine devredilmesinin veya bu çocukların akrabalarının vatandaşlığı ve ikametgahı ne olursa olsun onlar tarafından evlat edinilmesi mümkün olmadığı durumlarda izin verilir.²²⁴ Çocuklar, Kırgız Cumhuriyeti toprakları dışında daimi olarak ikamet eden Kırgız Cumhuriyeti vatandaşları, yabancı uyruklular veya çocukların akrabası olmayan vatansız kişiler tarafından, ebeveyn bakımı olmadan bırakılan çocuklar hakkında devlet veri bankası bu tür çocuklar hakkında bilgi kaydettiği tarihten itibaren üç ay sonra evlatlığa verilebilir.²²⁵

c. Evlat Edinilecek Çocukların ve Evlat Edinmek İsteyenlerin Kaydı

Evlat edinilecek çocukların kayıtları, çocuğun yaşına bakılmaksızın (doğumundan 18 yaşına kadar) ilçe, il, ilçe eğitim müdürlüğünde tutulur.

Doğum hastaneleri, sağlık kurumları, çocuk evleri, yetimhaneler, yatılı okullar, yatılı okullar vb. doğan ve yeni bırakılan her çocuğu yedi gün içinde bulunduğu yerdeki eğitim dairesine bildirmekle yükümlüdür.²²⁶

Bu kurumların idaresi, evlat edinmeye tabi çocukların mevcudiyeti hakkında bilgi ve bunlarla ilgili bireysel veriler hakkında vatandaşlara, kurumlara, kamu kuruluşlarına vermeyecektir.

Evlat edinilecek çocukların sağlık durumları ile ilgili bilgilerin eğitim birimine geç, eksik veya güvenilir bir şekilde iletilmesinden dolayı kurum yönetimi disiplin sorumluluğu taşır.²²⁷

---

²²⁴ KÇK., md: 44, 3; “Çocukların yabancı vatandaşlar veya vatansız kişiler tarafından evlat edinilmesine, yalnızca bu çocukların yetiştirilmeleri için Kırgız Cumhuriyeti topraklarında kalıcı olarak ikamet eden Kırgız Cumhuriyeti vatandaşlarının ailelerine devredilmesinin veya bu çocukların akrabalarının vatandaşlığı ve ikametgahı ne olursa olsun onlar tarafından evlat edinilmesi mümkün olmadığı durumlarda izin verilir.”

²²⁵ KÇK., md: 44, 3; “Çocuklar, Kırgız Cumhuriyeti topraklarında sürekli ikamet eden Kırgız Cumhuriyeti vatandaşları, Kırgız Cumhuriyeti toprakları dışında sürekli ikamet eden Kırgız Cumhuriyeti vatandaşları, çocukların akrabası olmayan yabancı uyruklu vatandaşlar tarafından 3 ay sonra evlat edinilebilir. Bu Kuralların 42. maddesinin 1. bölümü uyarınca, ebeveyn bakımı olmadan bırakılan çocuklar hakkında devlet veri bankası tarafından bu tür çocuklar hakkında bilgi alındığı tarihten itibaren.”

²²⁶ KÇK., md: 41, 2; “Ebeveyn bakımı olmadan bırakılan çocukların bulunduğu eğitim kurumlarının, sağlık kurumlarının, nüfusun sosyal koruma kurumlarının ve diğer benzer kurumların başkanları, çocuğun aileye devredilebileceğini öğrendikleri günden itibaren 7 gün içinde bu durumu bu kurumun bulunduğu yerdeki çocukların korunması için yetkili organa bildirmekle yükümlüdürler.”

²²⁷ KÇK., md: 41, 4; “Bu maddenin 1. ve 2. bölümlerinde öngörülen yükümlülüklerin yerine getirilmemesinden dolayı sorumlu kişiler Kırgız Cumhuriyeti mevzuatında öngörülen şekilde sorumlu tutulur.”

Tespit ve kayıt altına alınacak çocuklar; ebeveynleri vefat etmiş ve ebeveyn haklarından yoksun bırakılmış çocuklar, kayıp, ehliyetsiz, çocuklarını yetiştirmekten veya bakmaktan kaçınan, ebeveyn bakımı ve ebeveynlerine karşı ilgi göstermeyen, çocuklarının evlat edinilmesine önceden rıza gösteren çocuklar ve ayrıca anneleri tarafından doğum hastanesine veya eğitim kurumuna bırakılan, terk edilmiş çocuklardır.

Evlat edinmek isteyenler, bu talep ile çocuğun ikamet ettiği (veya bulunduğu yer) veya ikamet ettikleri yerdeki eğitim müdürlüğüne başvururlar. Kural olarak, evlat edinme için gerekli tüm koşulların eksiksiz şekilde açıklığa kavuşturulması çocuğun bulunduğu yerde mümkündür.

Eğitim Bakanlığı, bir çocuk tıbbi-koruyucu veya yatılı kurumundan bir çocuğu evlat edinme arzusunu ifade eden kişileri dikkate alır. Belirli bir çocuğun (örneğin üvey oğul, üvey kız, torun, ölen akrabanın çocuğu vb.) evlat edinilmesi için başvuruda bulunurlarsa, bu kişiler dikkate alınmaz.

Okul müfettişi, evlat edinmek isteyen ebeveyn adaylarla (onlardan gerekli belgeleri almadan önce) kişisel bir görüşmede, evlat edinme nedenlerini, onlara çocuğun uygun bakımını, yetiştirilmesini sağlama olasılığını ve evlat edinme için kontrendikasyonların olmaması belirler.

Evlat edinme kararı verilirken dikkate alınan veriler de açıklığa kavuşturulmalıdır: evlat edinenlerin yaşı (özellikle emeklilik öncesi, emeklilik yaşındakilerin erken yaşta bir çocuğu evlat edinme arzusunu ifade ettiği durumlarda), bir çocuğu görme engelli, hareket kısıtlılığı (uzuvların felci) kişilerin büyütme ve ona bakma yeteneği; şu anda çocuğun sağlığını ve yetiştirilmesini olumsuz yönde etkileyebilecek başka hastalıklardan muzdarip akıl hastası aile üyelerinin varlığı vs. gibi...

Evlat edinen ebeveynler için başvuruların aşağıdakileri yapması gerekir:

1. Başvuru;
2. Çalışılan yerden alınan iş görevi ve maaş ile ilgili belge;
3. Mali kişisel hesabın kopyası;

4. Evlat edinen ebeveyn adayının hizmetinde olduğu, sağlık durumunu ve çocuğu yetiştirme görevlerini yerine getirmek için kontrendikasyonların bulunmadığını yansıtan tıbbi kurumun tıbbi sonucu.²²⁸

Bir çocuk, onunla birlikte yaşayan ve en az iki yıl boyunca yetiştirme ve bakımını yürüten bir kişi tarafından evlat edinildiğinde, yukarıdaki belgelerin (başvuru hariç) sunulmasına gerek yoktur.

Evlat edinen ebeveyn adayının evlat edinen kişinin bulunduğu yerde yaşamaması durumunda, listelenen belgelerle birlikte, ikamet ettiği yerdeki eğitim departmanının kendisine evlat edinme için bir çocuk verme olasılığına ilişkin bir sonucu ibraz edilmelidir. Böyle bir sonucun olmaması durumunda, adayı evlat edinen ebeveynler için kaydeden eğitim dairesi bunu talep eder.

Bir çocuğu evlat edinmek için aşağıdaki belgeler sunulmalıdır:

1. Doğum belgesi veya doğum kaydı.
2. Ebeveynlerinin ölüm belgesi veya ebeveynlik haklarından yoksun bırakılmalarına ilişkin mahkeme kararının, onları ehliyetsiz veya kayıp ilan eden bir belgenin kopyası.
3. Ebeveynlerin çocukların yetiştirilmesinden ve bakımından kaçtığını doğrulayan belgeler.
4. Çocuğun ebeveyn(ler)inin evlat edinme için noter veya ilgili yetkili makamlar (çocuğun yetiştirildiği veya kaldığı çocuk kurumunun idaresi) tarafından onaylanmış yazılı muvafakatı.
5. Çocuğun sağlık durumu, fiziksel veya zihinsel gelişimi hakkında, çocuk kurumu başkanı tarafından onaylanmış sonuç.²²⁹

ç. Evlat Edinen Ebeveyn Olmaya Uygun Kişiler

Mevcut mevzuatta, Kırgız Cumhuriyeti Vatandaşların Üreme Haklarına Dair Kanunu'un 13. maddesinde evlat edinme hakkı yer almaktadır. Evlenme çağına gelmiş vatandaşların Kırgız Cumhuriyeti mevzuatına göre küçük çocukları evlat edinme

²²⁸ Saltanat, Muratbek kızı; Sabirov A. , *Semeynoe Pravo*, s 62.

²²⁹ Saltanat, Muratbek kızı; Sabirov A. , *Semeynoe Pravo*, s 63.

hakkına sahip olduğunu belirtmektedir.²³⁰ Yeni aile kanununun kabulü ile bu hak daha doğru bir şekilde ifade edilmiştir. Evlat edinen ebeveyn olma arzusunu ifade eden ve vesayet makamına veya evlat edinen ebeveyn adayı olarak kayıt için yürütme makamına başvuruda bulunan kişilere kanunla belirli şartlar getirilmiştir. Evlatlığa verilecek olan küçüklerin haklarının ve meşru menfaatlerinin güvence altına alınması için bu gerekliliklere uyulması gereklidir ve ayrıca evlat edinme davasına karar verilirken mahkeme tarafından kontrol edilir. Çocuk Kanunu'nun 48. maddesi uyarınca, evlat edinen ebeveynler, aşağıdakiler dışında her iki cinsiyetten olabilir:

- a) Mahkeme tarafından ehliyetsiz veya ehliyeti kısıtlı olarak tanınan kişiler;²³¹
- b) Mahkemece biri ehliyetsiz veya ehliyeti kısıtlı olarak tanınan eşler;²³²
- c) Mahkeme tarafından ebeveyn haklarından yoksun bırakılan veya mahkeme tarafından ebeveyn haklarıyla sınırlandırılan kişiler;²³³
- d) Kanunla kendisine verilen görevleri yerine getirmeme nedeniyle vasi görevinden alınan kişiler;²³⁴
- e) Kusurları nedeniyle evlat edinme iptal edilen, eski evlat edinen ebeveynler;²³⁵
- f) Sağlık nedenleriyle ebeveynlik haklarını yerine getiremeyen kişiler. Bir kimsenin çocuğu evlat edinmeyeceği, vesayet altına alamayacağı, koruyucu aileye alamayacağı hastalıkların listesi, Kırgız Cumhuriyeti Hükümeti tarafından belirlenir;²³⁶
- g) Evlat edinmenin kurulduğu tarihte, evlat edinilen çocuğa Kırgız Cumhuriyeti'nde yerleşik asgari ücreti sağlayacak bir geliri olmayan kişiler;²³⁷

---

²³⁰ Kırgız Cumhuriyeti Vatandaşların Üreme Haklarına Dair Kanunu, md: 13; “Evlilik çağına gelmiş vatandaşlar Kırgız Cumhuriyeti mevzuatına göre reşit olmayan çocukları evlat edinme hakkına sahiptir.”

²³¹ KÇK.. md: 48, 1, 1; “Mahkeme tarafından ehliyetsiz veya ehliyeti kısıtlı olarak tanınan kişiler.”

²³² KÇK.. md: 48, 1, 2; “Mahkemece biri ehliyetsiz veya ehliyeti kısıtlı olarak tanınan eşler.”

²³³ KÇK.. md: 48, 1, 3; “Mahkeme tarafından ebeveyn haklarından yoksun bırakılan veya mahkeme tarafından ebeveyn haklarıyla sınırlandırılan kişiler.”

²³⁴ KÇK.. md: 48, 1, 4; “Kanunla kendisine verilen görevleri yerine getirmeme nedeniyle vasi görevinden alınan kişiler.”

²³⁵ KÇK.. md: 48, 1, 5; “Kusurları nedeniyle evlat edinme iptal edilen, eski evlat edinen ebeveynler.”

²³⁶ KÇK.. md: 48, 1, 6; “Sağlık nedenleriyle ebeveynlik haklarını yerine getiremeyen kişiler. Bir kimsenin çocuğu evlat edinmeyeceği, vesayet altına alamayacağı, koruyucu aileye alamayacağı hastalıkların listesi, Kırgız Cumhuriyeti Hükümeti tarafından belirlenir.”

²³⁷ KÇK.. md: 48, 1, 7; “Evlat edinmenin kurulduğu tarihte, evlat edinilen çocuğa Kırgız Cumhuriyeti'nde yerleşik asgari ücreti sağlayacak bir geliri olmayan kişiler.”

h) Daimi ikamet yeri olmayan ve sıhhi ve teknik gereklilikleri karşılamayan evde oturan kişiler;²³⁸

i) Evlat edinmenin tesis edildiği tarihte vatandaşların hayatına veya sağlığına karşı kasten suç işlemekten dolayı sabıka kaydı bulunan kişiler;²³⁹

k) Ağır ve özellikle ağır suçlardan dolayı silinmemiş ve olağanüstü bir mahkumiyeti olan kişiler;²⁴⁰

l) Sabıka kaydının geri ödenmesine ve silinmesine bakılmaksızın suçların tekrarı olan kişiler.²⁴¹

Birbiriyle evli olmayan kişiler aynı çocuğu müşterek evlat edinemezler.²⁴² Aynı çocuğu evlat edinmek isteyen birden fazla kişi varsa, yukarıdaki şartlara zorunlu olarak uyulması koşuluyla çocuğun akrabalarına tercih hakkı verilir.²⁴³

Evlat edinen kişinin yaşı 60 yılı geçmemelidir.²⁴⁴ Çocuğun ebeveynleri öldüğünde, bilinmiyorsa veya mahkeme tarafından kayıp olarak kabul edildiğinde, mahkeme tarafından yasal olarak ehliyetsiz olarak kabul edildiğinde, mahkeme tarafından ebeveynlik haklarından mahrum bırakıldığında, çocukla birlikte 6 ay yaşamayan ve onun yetiştirilmesinden ve bakımından kaçınılması durumlarda çocukların korunması için yetkili organın rızası ile evlat edinen ebeveynler, çocuğun akrabası olan 60 yaşını doldurmuş kişiler olabileceği gibi, çocuğun vasisi, vasisi olan kişiler de olabilir.²⁴⁵

---

²³⁸ KÇK.. md: 48, 1, 8; “Daimi ikamet yeri olmayan ve sıhhi ve teknik gereklilikleri karşılamayan evde oturan kişiler.”

²³⁹ KÇK.. md: 48, 1, 9; “Evlat edinmenin tesis edildiği tarihte vatandaşların hayatına veya sağlığına karşı kasten suç işlemekten dolayı sabıka kaydı bulunan kişiler.”

²⁴⁰ KÇK.. md: 48, 1, 10; “Ağır ve özellikle ağır suçlardan dolayı silinmemiş ve olağanüstü bir mahkumiyeti olan kişiler.”

²⁴¹ KÇK.. md: 48, 1, 11; “Sabıka kaydının geri ödenmesine ve silinmesine bakılmaksızın suçların tekrarı olan kişiler.”

²⁴² KÇK.. md: 48, 2; “Birbiriyle evli olmayan bireyler aynı çocuğu müşterek evlat edinemezler.”

²⁴³ KÇK.. md: 48, 3; “Aynı çocuğu evlat edinmek isteyen birden fazla kişi varsa, bu maddenin 1. ve 2. fıkralarında belirtilen şartlara ve evlat edinilen çocuğun menfaatlerine zorunlu olarak uyulması koşuluyla, çocuğun akrabalarına öncelik hakkı verilir.”

²⁴⁴ KÇK.. md: 49, 1; “Evlat edinen kişinin yaşı 60 yılı geçmemelidir.”

²⁴⁵ KÇK.. md: 49, 1; “Çocuğun ebeveynleri öldüğünde, bilinmiyorsa veya mahkeme tarafından kayıp olarak kabul edildiğinde, mahkeme tarafından yasal olarak ehliyetsiz olarak kabul edildiğinde, mahkeme tarafından ebeveynlik haklarından mahrum bırakıldığında, çocukla birlikte 6 ay yaşamayan ve onun yetiştirilmesinden ve bakımından kaçınılması durumlarda çocukların korunması için yetkili organın rızası ile evlat edinen ebeveynler, çocuğun akrabası olan 60 yaşını doldurmuş kişiler olabileceği gibi, çocuğun vasisi, vasisi olan kişiler de olabilir.”

Çocuk Kanunu, evlat edinenlerin yalnızca reşit olmalarını şart koşmakla kalmaz, aynı zamanda evlenmemiş evlat edinen ile evlat edinilen çocuk arasındaki yaş farkının en az on altı yaşında olması gerektiğini de belirler.²⁴⁶ Aynı zamanda, mahkeme tarafından geçerli kabul edilen nedenlerle, evlenmemiş evlat edinen ile evlat edinilen çocuk arasındaki yaş farkı azaltılabilir.²⁴⁷ Kanun, bu nedenlerin bir listesini sağlamamaktadır ve bu nedenle konu, her özel durumda mahkeme tarafından ayrı ayrı karara bağlanacaktır. Bir çocuk üvey baba (üvey anne) tarafından evlat edinildiğinde, evlat edinen ile evlat edinilen çocuk arasında yaş farkı aranmaz.²⁴⁸ Çocuk her iki eş tarafından evlat edinilmişse, aralarındaki yaş farkının önemi yoktur.

d. Evlat Edinme Şartları

Kanun, yerleşik kişi çevresinin rızasını almanın kabul edilme koşullarını ifade eder:

- a) Çocuğun ebeveynleri veya onların yerine geçen kişiler;²⁴⁹
- b) On yaşına ulaşmış çocuğun kendisi;²⁵⁰
- c) Çocuk eşlerden biri tarafından evlat edinilmişse evlat edinenin eşi.²⁵¹

Çocuk Kanunu'nun 50. maddesine göre, bir çocuğun evlat edinilmesi için ebeveynlerinin rızası gerekir. Reşit olmayan ebeveynlerin on altı yaşını doldurmamış bir çocuğunu evlat edinirken, ebeveynlerinin veya vasilerinin, ebeveynlerin veya vasilerin yokluğunda vesayet ve vesayet makamının rızası da gereklidir.²⁵²

Ebeveynlerin çocuğun evlat edinilmesine ilişkin rızası, noter tarafından onaylanmış veya ebeveyn bakımı olmadan bırakılan bir çocuk veya çocuğun evlat

---

²⁴⁶ KÇK.. md: 49, 2; “Evlenmemiş evlat edinen ile evlat edinilen çocuk arasındaki yaş farkı en az 16 olmalıdır.”

²⁴⁷ KÇK.. md: 49, 2; Mahkeme tarafından geçerli kabul edilen nedenlerle, yaş farkı azaltılabilir.

²⁴⁸ KÇK.. md: 49, 3; “Bir çocuk bir üvey baba (üvey anne) tarafından evlat edinildiğinde, bu maddenin 2. bölümünde belirlenen yaş farkı gerekli değildir.”

²⁴⁹ KÇK.. md: 50, 1; “Bir çocuğun evlat edinilmesi için ebeveynlerinin rızası gerekir.”

²⁵⁰ KÇK.. md: 53, 1; “10 yaşını doldurmuş bir çocuğun evlat edinilmesi için rızası gerekir.”

²⁵¹ KÇK.. md: 54, 1; “Çocuk eşlerden biri tarafından evlat edinildiğinde, çocuk her iki eş tarafından evlat edinilmedikçe, diğer eşin de evlat edinilmesine muvafakat etmesi gerekir.”

²⁵² KÇK.. md: 50, 1; “Reşit olmayan ebeveynlerin 16 yaşından küçük bir çocuğunu evlat edinirken, ebeveynlerinin veya vasilerinin (mütevelli) rızası ve ebeveynlerin veya vasilerin (mütevelli) yokluğunda, çocukların korunması için yetkili organın rızası gerekir.”

edinildiği veya ebeveynlerin ikamet ettiği yerde çocukların korunması için yetkili kurum tarafından başkanı tarafından onaylanmış bir başvuruda ifade edilmelidir.²⁵³

Bazı durumlarda, ebeveynlerin bir çocuğun evlat edinilmesine ilişkin rızalarını geri çekme hakkı vardır, ancak bu yalnızca çocuğun evlat edinilmesine ilişkin bir mahkeme kararı verilene kadar.²⁵⁴ Bu gereklilik, evlat edinme kararının verildiği andan itibaren, ebeveynler ve çocuklar arasındaki yasal ilişki tamamen sona erdiği için, rızalarını geri çekme haklarını kaybettikleri için kurulmuştur.

Ebeveynlerin çocuklarının evlat edinilmesine ilişkin rızaları iki tür olabilir:

a) bir çocuğun belirli bir kişi (örneğin, akrabalar ve diğer ünlü kişiler) tarafından evlat edinilmesine rıza;

b) belirli bir kişi belirtmeden bir çocuğun evlat edinilmesine rıza göstermek.²⁵⁵

Bir çocuğun evlat edinilmesi için ebeveyn onayı ancak doğumundan sonra verilebilir.²⁵⁶

Kanunda açıkça öngörülen hallerde, bir çocuğun ebeveynlerinin rızası olmadan evlat edinilmesine izin verilir. Çocuk Kanunu'nun 51. maddesine göre, aşağıdaki durumlarda çocuğun ebeveynlerinin evlat edinme için rızası gerekli değildir:

a) bilinmiyor veya mahkeme tarafından kayıp olarak kabul ediliyorsa;

b) mahkeme tarafından ehliyetsiz ilan edilmişse;

c) mahkeme tarafından ebeveyn haklarından yoksun bırakılmışsa;

d) Mahkeme tarafından sebepsiz olarak kabul edilen nedenlerle, altı aydan fazla bir süre çocukla birlikte yaşamazlar ve onun yetiştirilmesinden ve bakımından kaçınırlarsa.²⁵⁷

---

²⁵³ KÇK.. md: 50, 1; “Ebeveynlerin çocuğun evlat edinilmesine ilişkin rızası, noter tarafından onaylanmış veya ebeveyn bakımı olmadan bırakılan bir çocuk veya çocuğun evlat edinildiği veya ebeveynlerin ikamet ettiği yerde çocukların korunması için yetkili kurum tarafından başkanı tarafından onaylanmış bir başvuruda ifade edilmelidir.”

²⁵⁴ KÇK.. md: 50, 2; “Ebeveynler, mahkeme evlat edinme hakkında karar vermeden önce çocuğun evlat edinilmesine ilişkin rızalarını geri alma hakkına sahiptir.”

²⁵⁵ KÇK.. md: 50, 3; “Ebeveynler, belirli bir kişi tarafından veya belirli bir kişi belirtmeden bir çocuğun evlat edinilmesine rıza gösterebilir.”

²⁵⁶ KÇK.. md: 50, 3; “Bir çocuğun evlat edinilmesi için ebeveyn onayı ancak doğumundan sonra verilebilir.”

²⁵⁷ KÇK.. md: 51; “Çocuğun ebeveynlerinin evlat edinme için rızası aşağıdaki durumlarda gerekli değildir:

- bilinmiyor veya mahkeme tarafından kayıp olarak kabul ediliyorsa;

- mahkeme tarafından ehliyetsiz ilan edilmişse;

- mahkeme tarafından ebeveyn haklarından yoksun bırakılmışsa;

Aile mevzuatı ayrıca vesayet altındaki bir çocuğun koruyucu ailede veya eğitim kurumlarında, sosyal koruma kurumlarında, sağlık kurumlarında ve sırasıyla vasilerin, evlat edinen ebeveynlerin ve diğer benzer kurumlarda bu kurumların başkanları evlat edinilmesine yazılı onay verme koşulunu da sağlar.²⁵⁸ Çocuğun yararına olan mahkeme, yukarıdaki kişilere göre evlat edinme konusunda karar verme hakkına sahiptir.²⁵⁹ Evlat edinme için gerekli koşul, on yaşını doldurmuş bir çocuğun evlat edinilmesine muvafakat almaktır.²⁶⁰ Çocuğun evlat edinilmesiyle ilgili görüşünü ifade etmesi sadece evlat edinme sırasında değil, evlat edinenin hayatında da çok önemlidir. Bu nedenle, erişilebilir bir biçimde, vesayet ve vesayet kurumlarının çalışanları, evlat edinmenin özünü ve bundan kaynaklanan sonuçları açıklamalıdır: ebeveynler ve diğer akrabalarla yasal ilişkilerin sona ermesi, tam adının değiştirilmesi. vb. On yaşında bir çocuğun rızasının bulunmadığı hallerde, evlat edinme yasaktır.

Çocuk evlat edinme başvurusunda bulunmadan önce çocuk, evlat edinenin ailesinde yaşıyorsa ve onu ebeveyni olarak görüyorsa, istisna olarak evlat edinme, evlat edinilen çocuğun rızası alınmadan yapılabilir. Kanunu ayrıca, çocuk evlat edinen ebeveynin ailesinde yaşıyorsa ve onu ebeveyni olarak görüyorsa, on yaşındaki bir çocuğun rızasını almadan evlat edinme olasılığını da sağlar.²⁶¹

Çocuk eşlerden biri tarafından evlat edinildiğinde, diğer eşin evlat edinme için rızası ön koşuldur.²⁶² Aynı zamanda, yasa, bir çocuğu evlat edinmek için eşlerin rızası,

---

- Mahkeme tarafından sebepsiz olarak kabul edilen nedenlerle, altı aydan fazla bir süre çocukla birlikte yaşamazlar ve onun yetiştirilmesinden ve bakımından kaçınırlarsa.”

²⁵⁸ KÇK.. md: 52, 1; “Vasilerin (velilerin), evlat edinen ebeveynlerin, ebeveyn bakımı olmadan bırakılan çocukların bulunduğu kurum başkanlarının çocuklarının evlat edinilmesine izin verilmesi.

Vesayet (vesayet) altındaki çocukların evlat edinilmesi için velilerinin (vasilerinin) yazılı muvafakati gereklidir.

Koruyucu ailelerde çocukların evlat edinilmesi için evlat edinen ebeveynlerin yazılı onayı gerekir.

Ebeveyn bakımı olmadan bırakılan ve eğitim kurumlarında, nüfusun sosyal koruma kurumlarında, sağlık kurumlarında ve benzeri diğer kurumlarda kalan çocukların evlat edinilmesi için bu kurumların başkanlarının yazılı onayı gerekir.”

²⁵⁹ KÇK.. md: 52, 2; “Mahkeme, çocuğun yararına, bu maddenin 1. bölümünde belirtilen kişilerin rızası olmadan evlat edinilmesi hakkında karar verme hakkına sahiptir.”

²⁶⁰ KÇK.. md: 53, 1; “10 yaşını doldurmuş bir çocuğun evlat edinilmesi için rızası gerekir.”

²⁶¹ KÇK.. md: 53, 1; “Evlat edinme başvurusunda bulunmadan önce çocuk, evlat edinenin ailesinde yaşıyorsa ve onu ebeveyni olarak görüyorsa, istisna olarak evlat edinme, evlat edinilen çocuğun rızası alınmadan yapılabilir.”

²⁶² KÇK.. md: 54, 1; “Çocuk eşlerden biri tarafından evlat edinildiğinde, çocuk her iki eş tarafından evlat edinilmedikçe, diğer eşin de evlat edinilmesine muvafakat etmesi gerekir.”

eşlerin aile ilişkilerini sonlandırmış olması, bir yıldan fazla birlikte yaşamaması ve diğer eşin ikamet yerinin bilinmemesi durumunda gerekli değildir.²⁶³

Bu nedenle, evlat edinme kararı vermek için, evlat edinilen çocuğun haklarını ve meşru menfaatlerini korumak için gözetilmesi gereken bir dizi koşul gereklidir.

e. Evlat Edinme Prosedürü

Çocuk Kanunu'nun 45. maddesine göre çocukların evlat edinilmesi adli bir şekilde yapılır.²⁶⁴ Evlat edinme için adli prosedürün önemi, çocuğun çıkarlarını büyük ölçüde karşılaması gerçeğiyle artmaktadır. Çocukların evlat edinilmesine ilişkin davalar, mahkeme tarafından, evlat edinen ebeveynlerin kendilerinin, vesayet ve vesayet makamlarının yanı sıra savcının zorunlu katılımıyla öngörülen kurallara göre özel yargılama usulüyle değerlendirilir.

Bir çocuğun evlat edinilmesini sağlamak için, evlat edinmenin geçerliliği ve evlat edinilen çocuğun çıkarlarına uygunluğu hakkında vesayet organının bir sonuca varması, evlat edinen ebeveynler ile evlat edinilen çocuk arasındaki kişisel temas gerçeği hakkında bilgi verilmesi gerekir.

Mahkeme belirtilen talebi yerine getirirse, evlat edinen ebeveyn ile evlat edinilen çocuğun karşılıklı hak ve yükümlülükleri, çocuğun evlat edinilmesine ilişkin mahkeme kararının yürürlüğe girdiği tarihten itibaren ortaya çıkar.²⁶⁵ Mahkeme, çocuğun evlat edinilmesine ilişkin mahkeme kararının yürürlüğe girdiği tarihten itibaren üç gün içinde bu mahkeme kararından bir alıntıyı kararın verildiği yerdeki nüfus müdürlüğüne göndermekle yükümlüdür.²⁶⁶

---

²⁶³ KÇK., md: 54, 2; “Bir çocuğu evlat edinmek için eşlerin rızası, eşlerin aile ilişkilerini sonlandırmış olması, bir yıldan fazla birlikte yaşamaması ve diğer eşin ikamet yerinin bilinmemesi durumunda gerekli değildir.”

²⁶⁴ KÇK., md: 45, 2; “Bir çocuğun evlat edinilmesine ilişkin materyaller, en geç bir ay içinde mahkeme tarafından incelenir ve uygun karar verilir.”

²⁶⁵ KÇK., md: 45, 3; “Evlat edinen ebeveynin ve evlat edinilen çocuğun, bu Kanunun 58. Maddesinde belirtilen hak ve yükümlülükleri, çocuğun evlat edinilmesine ilişkin mahkeme kararının yürürlüğe girmesinden sonra ortaya çıkar.”

²⁶⁶ KÇK., 45, 3; “Mahkeme, bir çocuğun evlat edinilmesine ilişkin mahkeme kararının yürürlüğe girdiği tarihten itibaren en geç 3 gün içinde, bu kararın bir kopyasını çocuğun doğumunun devlet kaydının yapıldığı yerdeki nüfus müdürlüğüne gönderir.”

f. Evlat Edinirken Mahkeme Tarafından Çözülen Sorunlar

Mahkeme, bir çocuğun evlat edinilmesine ilişkin davaya karar verirken, başvuranların evlat edinme gereklilikleri ile birlikte, başvuranların diğer taleplerini de çözer:

- a) Çocuğun adının, baba adının ve soyadının değiştirilmesi;²⁶⁷
- b) Evlat edinilmiş bir çocuğun doğum tarihini ve yerini değiştirilmesi;²⁶⁸
- c) Evlat edinen bir çocuğun ebeveynleri olarak evlat edinen ebeveynlerin kaydı.²⁶⁹

Çocuk Kanunu'nun 55. maddesine göre, evlat edinilen çocuğun adı, baba adı ve soyadı korunur.²⁷⁰ Evlat edinen ebeveynin talebi üzerine, evlat edinilen çocuğa, evlat edinen ebeveynin soyadı ve verdiği isim verilir.²⁷¹ Evlat edinilen çocuğun baba adı, evlat edinen erkek ise evlat edinenin adıyla ve bir kadın bir çocuğu evlat edindiğinde, evlat edinilen çocuğun babası olarak belirttiği kişinin adıyla belirlenir.²⁷² Evlat edinen ebeveynlerin soyadları farklı ise, eşlerin/evlat edinen ebeveynlerin mutabakatı ile evlat edinilen çocuğa bunlardan birinin soyadı verilir.²⁷³ Bir çocuk evli olmayan bir kişi tarafından evlat edinildiğinde, isteği üzerine, evlat edinilen çocuğun annesinin (babasının) soyadı, adı ve annesinin (babasının) baba adı bu kişinin (evlat edinen) talimatıyla doğum kayıt defterine kaydedilir.²⁷⁴ On yaşını dolduran evlat edinilmiş çocuğun soyadı, adı ve baba adı değişikliği ancak onun muvafakati ile

²⁶⁷ KÇK., md: 55, 5; "Evlat edinilen çocuğun adı, baba adı ve soyadı değişikliği, evlat edinilmesine ilişkin mahkeme kararında belirtilir."

²⁶⁸ KÇK., md: 56, 2; "Evlat edinilen bir çocuğun doğum tarihindeki ve doğum yerindeki değişiklikler, evlat edinilmesine ilişkin mahkeme kararında belirtilir."

²⁶⁹ KÇK., md: 57, 1; "Evlat edinen ebeveynlerin talebi üzerine mahkeme, evlat edinen ebeveynlerin evlat edindikleri çocuğun ebeveynleri olarak nüfus kütüğüne kaydedilmesine karar verebilir."

²⁷⁰ KÇK., md: 55, 1; "Evlat edinilen bir çocuk, adını, baba adını ve soyadını korur."

²⁷¹ KÇK., md: 55, 2; "Evlat edinenin talebi üzerine, evlat edinilen çocuğa, evlat edinenin soyadı ve verdiği isim verilir."

²⁷² KÇK., md: 55, 2; "Evlat edinilen çocuğun baba adı, evlat edinen erkek ise evlat edinenin adıyla ve bir kadın bir çocuğu evlat edindiğinde, evlat edinilen çocuğun babası olarak belirttiği kişinin adıyla belirlenir."

²⁷³ KÇK., md: 55, 2; "Eşlerin - evlat edinen ebeveynlerin - soyadları farklıysa, eşlerin anlaşmasıyla evlat edinilen çocuğa bunlardan birinin soyadı atanır."

²⁷⁴ KÇK., md: 55, 3; "Bir çocuk evli olmayan bir kişi tarafından evlat edinildiğinde, talebi üzerine, evlat edinilen çocuğun annesinin (babasının) soyadı, adı ve annesinin (babasının) baba adı bu kişinin (evlat edinen ebeveyn) talimatıyla doğum defterine kaydedilir."

yapılabilir.²⁷⁵ Evlat edinilen bir çocuğun soyadı, adı ve baba adı değişikliği, evlat edinilmesine ilişkin mahkeme kararında belirtilir.²⁷⁶

Evlat edinen ebeveynin talebi üzerine, evlat edinilen çocuğun doğum tarihi ve doğum yeri üç aydan fazla olmamak üzere değiştirilebilir.²⁷⁷ Doğum tarihinin değişikliği sadece evlat edinmenin gizliliğini sağlamak için²⁷⁸ ve bir yaşından küçük bir çocuğu evlat edinirken yapılır.²⁷⁹ Evlat edinilen bir çocuğun doğum tarihi ve yerindeki değişikliklerle ilgili bilgiler, evlat edinilmesine ilişkin mahkeme kararında belirtilir.²⁸⁰ Tüm bu talepler, evlat edinenin çocuğun evlat edinilmesinin tespiti için mahkemeye başvurusunda ifade edilmelidir.

Evlat edinen ebeveynler, talepleri üzerine, evlat edindikleri bir çocuğun ebeveynleri olarak doğum kütüğüne kaydedilebilirler.²⁸¹ Böyle bir arzu, evlat edinmenin gizliliğini sağlama ihtiyacı ile açıklanmaktadır. On yaşındaki bir çocukla ilgili olarak, böyle bir giriş yapmak için onun onayı gereklidir.²⁸²

Çocuğun evlat edinilmesine ilişkin mahkeme kararına ve buna bağlı olarak sicile dayalı olarak nüfus müdürlüğü, çocuğun doğum sicilinde gerekli değişiklikleri yapar.

g. Evlat Edinmenin Hukuki Sonuçları

Evlat edinme, hukuk literatüründe sadece ebeveyn bakımından yoksun bırakılan çocukların yerleştirme biçimlerinden biri olarak değil, aynı zamanda belirli hukuki sonuçlara yol açan hukuki bir işlem olarak da değerlendirilmektedir. Evlat edinmenin bir sonucu olarak, evlat edinilen çocuklar ve çocukları, evlat edinen ebeveynler ve akrabalarına karşı ve evlat edinen ebeveynler ve akrabaları evlat

²⁷⁵ KÇK., md: 55, 4; “10 yaşına ulaşmış evlat edinilmiş bir çocuğun soyadı, adı ve baba adı değişikliği, bu Kanununun 53. maddesinin 2. paragrafında belirtilen durum dışında, yalnızca rızası ile yapılabilir.”

²⁷⁶ KÇK., md: 55, 5; “Evlat edinilen çocuğun soyadı, adı ve baba adı değişikliği, evlat edinilmesine ilişkin mahkeme kararında belirtilir.”

²⁷⁷ KÇK., md: 56, 1; “Evlat edinenin talebi üzerine, evlat edinilen çocuğun doğum yeri ve doğum tarihi 3 aydan fazla olmamak üzere değiştirilebilir.”

²⁷⁸ KÇK., md: 56, 1; “Evlat edinmenin gizliliğini sağlamak için...”

²⁷⁹ KÇK., md: 56, 1; “Evlat edinilen bir çocuğun doğum tarihinin değiştirilmesine yalnızca bir yaşın altındaki bir çocuğu evlat edinirken izin verilir.”

²⁸⁰ KÇK., md: 56, 2; “Evlat edinilen bir çocuğun doğum tarihindeki ve doğum yerindeki değişiklikler, evlat edinilmesine ilişkin mahkeme kararında belirtilir.”

²⁸¹ KÇK., md: 57, 1; “Evlat edinen ebeveynlerin talebi üzerine mahkeme, evlat edinen ebeveynlerin evlat edindikleri çocuğun ebeveynleri olarak nüfus kütüğüne kaydedilmesine karar verebilir.”

²⁸² KÇK., md: 57, 2; “10 yaşına ulaşmış evlat edinilmiş bir çocukla ilgili olarak böyle bir giriş yapmak için, bu Kanununun 53. maddesinin 2. paragrafında belirtilen durum dışında, rızası gerekir.”

edinilen çocuklar ve çocuklarına karşı tıpkı kan bağı akrabalığı gibi kişisel-mâli hakları ve yükümlülükleri ile eşittir.²⁸³ Evlat edinen ebeveyn ile evlat edinilen çocuk arasında, ebeveynler ve çocuklar arasında var olana eşit karşılıklı kişisel-mâli hakları ve yükümlülükleri, yalnızca aile hukuku normlarında değil, aynı zamanda diğer hukuk dallarının normlarında da ortaya çıkar. Örneğin, evlat edinilen çocuğun evlat edinen ebeveyninden nafaka alma hakkına ek olarak, ölümünden sonra da medeni hukuk normlarıyla düzenlenen miras hakkına sahip olur.

Aynı zamanda evlat edinilen çocuklar kendi ebeveynlerine (akrabalarına) karşı kişisel-mâli haklarını kaybederler ve yükümlülüklerden kurtulurlar. Ancak yasaya göre, evlat edinildiği zaman, ana babasının ölümü nedeniyle aylık ve sosyal yardım almaya hak kazanan çocuk, evlat edinilmesiyle birlikte bu hakka sahip olur.²⁸⁴

Ayrıca, bir çocuk bir kişi tarafından evlat edinildiğinde, evlat edinen erkek ise annenin, evlat edinen kadın ise babanın talebi üzerine kişisel-mâli hakları ve yükümlülükleri korunabilir.²⁸⁵

Evlat edinilen çocuğun ebeveynlerinden biri öldüyse, ölen ebeveynin ebeveynlerinin (çocuğun dedesi veya ninesi) talebi üzerine, ölen ebeveynin akrabalarıyla ilgili kişisel-mâli hakları ve yükümlülükleri çocuğun çıkarları gerektiriyorsa korunabilir.²⁸⁶

Evlat edinme kurumunun en önemli ilkelerinden biri, her şeyden önce çocuğun yararına yönelik olan evlat edinmenin gizliliği ilkesidir. Bu nedenle, Çocuk Kanunu'nun 60. maddesinin 1. fıkrası uyarınca evlat edinmenin gizliliği kanunla korunmaktadır.²⁸⁷ Kanun, bir çocuğun evlat edinilmesine karar veren hakimlere veya evlat edinmenin devlet kaydını yapan görevlilere ve bunun dışında başka bir şekilde

---

²⁸³ KÇK., md: 58, 1; “Evlat edinmenin bir sonucu olarak, evlat edinilen çocuklar ve çocukları, evlat edinen ebeveynler ve akrabalarına karşı ve evlat edinen ebeveynler ve akrabaları evlat edinilen çocuklar ve çocuklarına karşı tıpkı kan bağı akrabalığı gibi kişisel-mâli hakları ve yükümlülükleri ile eşittir.”

²⁸⁴ KÇK., md: 58, 2; “Evlat edinilen çocuklar kendi ebeveynlerine (akrabalarına) karşı kişisel-mâli haklarını kaybederler ve yükümlülüklerden kurtulurlar.”

²⁸⁵ KÇK., md: 58, 3; “Bir çocuk bir kişi tarafından evlat edinildiğinde, evlat edinen erkek ise annenin, evlat edinen kadın ise babanın talebi üzerine kişisel-mâli hakları ve yükümlülükleri korunabilir.”

²⁸⁶ KÇK., md: 58, 4; “Evlat edinilen çocuğun ebeveynlerinden biri öldüyse, ölen ebeveynin ebeveynlerinin (çocuğun dedesi veya ninesi) talebi üzerine, ölen ebeveynin akrabalarıyla ilgili kişisel-mâli hakları ve yükümlülükleri çocuğun çıkarları gerektiriyorsa korunabilir.”

²⁸⁷ KÇK., md: 60, 1; “Bir çocuğun evlat edinilmesinin sırrı kanunla korunur.”

haberdar olan kişilere evlat edinmenin gizliliğini koruma yükümlülüğü getirir.²⁸⁸ Bir çocuğun evlat edinilmesinin sırrının, evlat edinen ana-babasının iradesi dışında ifşa edilmesi halinde, bu kişiler kanunun öngördüğü şekilde sorumlu tutulurlar.²⁸⁹

ğ. Evlat edinmenin iptali: gerekçeler, prosedür, yasal sonuçlar

Çocuk Kanunu'nun 61. maddesi uyarınca evlat edinmenin sona erdirilmesinin temeli, bunun mahkeme tarafından iptal edilmesidir.²⁹⁰ Bir çocuğun evlat edinilmesinin iptaline ilişkin dava, çocukların korunmasına ilişkin yetkili organ ve savcının katılımıyla değerlendirilir.²⁹¹

Bir çocuğun evlat edinilmesinin iptaline, ancak evlat edinmenin çocuğun yararına olmaktan çıktığı durumlarda izin verilir.

Bir çocuğun evlat edinilmesinin iptaline ilişkin gerekçeler Çocuk Kanunu'nun 62. maddesinde sıralanmıştır:

- a) Evlat edinen ebeveynlerin, kendilerine verilen ebeveynlerin görevlerini yerine getirmekten kaçınmaları, ebeveyn haklarını kötüye kullanmaları;
- b) Evlat edinen ebeveynin evlat edinilen çocuğu istismar etmesi;
- c) Evlat edinen ebeveynlerin kronik alkol veya uyuşturucu bağımlısı olması.²⁹²

Mahkeme, çocuğun menfaatlerine dayalı olarak ve çocuğun görüşünü dikkate alarak diğer gerekçelerle bir çocuğun evlat edinilmesini iptal etme hakkına sahiptir.²⁹³

Bunlar, evlat edinen ebeveynin hatasından kaynaklanmayan çeşitli durumlar olabilir.

Evlat edinmenin iptalini talep etme hakkına sahip kişiler şunlardır:

- a) çocuğun gerçek ebeveynleri;

²⁸⁸ KÇK., md: 60, 1; “Bir çocuğun evlat edinilmesine karar veren veya devlet evlat edinme tescilini gerçekleştiren yetkililer ile evlat edinmeden haberdar olan kişiler, çocuğun evlat edinilmesini gizli tutmakla yükümlüdür.”

²⁸⁹ KÇK., md: 60, 1; “Bu maddenin 1. paragrafında belirtilen ve evlat edinen ebeveynlerin iradesi dışında bir çocuğun evlat edinilmesinin sırrını ifşa eden kişiler, kanunla belirlenen usule göre sorumlu tutulur.”

²⁹⁰ KÇK., md: 61, 1; “Bir çocuğun evlat edinilmesinin iptali adli takibatta gerçekleştirilir.”

²⁹¹ KÇK., md: 61, 2; “Bir çocuğun evlat edinilmesinin iptaline ilişkin dava, çocukların korunmasına ilişkin yetkili organ ve savcının katılımıyla değerlendirilir.”

²⁹² KÇK., md: 62, 1; “Evlat edinen ebeveynlerin kendilerine verilen ebeveynlerin görevlerini yerine getirmekten kaçınmaları, ebeveyn haklarını kötüye kullanmaları, evlat edinilen çocuğu kötüye kullanmaları ve Evlat edinen ebeveynlerin kronik alkol veya uyuşturucu bağımlısı olması durumunda evlat edinme iptal edilebilir. Kırgız Cumhuriyeti Hükümeti tarafından Çocuğun evlat edinilmesini iptal etme prosedürü Kırgız Cumhuriyeti Hükümeti tarafından belirlenir.”

²⁹³ KÇK., md: 62, 2; “Mahkeme, çocuğun çıkarlarına dayalı olarak ve çocuğun görüşünü dikkate alarak başka gerekçelerle bir çocuğun evlat edinilmesini iptal etme hakkına sahiptir.”

- b) çocuğu evlat edinen ebeveynler;
- c) on dört yaşına ulaşmış evlat edinilmiş bir çocuk;
- d) çocukları korumaya yetkili bir organ;
- e) savcı.²⁹⁴

h. Evlat Edinmenin İptalinin Hukuki Sonuçları

Evlat edinmenin mahkeme tarafından iptal edilmesi bazı hukuki sonuçlar doğurur. Çocuk Kanunu'nun 64. maddesi uyarınca, mahkeme bir çocuğun evlat edinilmesini iptal ettiğinde, evlat edinilen çocuk ile evlat edinen ebeveynin (evlat edinen ebeveynin akrabaları) karşılıklı hak ve yükümlölükleri sona erer ve eğer bu çocuğun çıkarları gerektiriyorsa çocuk ile gerçek ebeveynlerinin (akrabaları) karşılıklı hak ve yükümlölükleri iade edilir.²⁹⁵ Evlat edinmenin iptali halinde çocuk mahkeme kararı ile anne ve babasına nakledilir.²⁹⁶ Ebeveynlerin yokluğunda ve bir çocuğun ebeveynlere devredilmesi çıkarlarına aykırıysa, çocuk vesayet makamının bakımına devredilir.²⁹⁷ Evlat edinilmesiyle ilgili olarak kendisine verilen ad, baba adı ve soyadının korunmasına ilişkin sorular mahkeme tarafından karara baęlanır²⁹⁸ ve on yaşına ulaşmış bir çocuğun adının, baba adının veya soyadının değiştirilmesi ancak onun rızası ile mümkündür.²⁹⁹

Son olarak, mahkeme, çocuğun çıkarlarından yola çıkarak, eski evlat edinen ebeveyni, çocuğun bakımı için Aile Kanunu'nun 86. ve 88. maddelerinde belirlenen miktarda nafaka ödemeye mecbur etme hakkına sahiptir.³⁰⁰

---

²⁹⁴ KK., md: 63; “Çocuğun gerçek ebeveynleri, çocuğu evlat edinen ebeveynler, on dört yaşına ulaşmış evlat edinilmiş bir çocuk, çocukları korumaya yetkili bir organ ve savcı bir çocuğun evlat edinilmesinin iptalini talep etme hakkına sahiptir.”

²⁹⁵ KK., md: 64, 1; “Mahkeme bir çocuğun evlat edinilmesini iptal ettiğinde, evlat edinilen çocuk ile evlat edinen ebeveynin (evlat edinen ebeveynin akrabaları) karşılıklı hak ve yükümlölükleri sona erer ve eğer bu çocuğun çıkarları gerektiriyorsa çocuk ile gerçek ebeveynlerinin (akrabaları) karşılıklı hak ve yükümlölükleri iade edilir.”

²⁹⁶ KK., md: 64, 2; “Evlat edinmenin iptali halinde çocuk mahkeme kararı ile anne ve babasına nakledilir.”

²⁹⁷ KK., md: 64, 2; “Ebeveynlerin yokluğunda ve bir çocuğun ebeveynlere devredilmesi çıkarlarına aykırıysa, çocuk vesayet makamının bakımına devredilir.”

²⁹⁸ KK., md: 64, 3; “Evlat edinilmesiyle ilgili olarak kendisine verilen ad, baba adı ve soyadının korunmasına ilişkin sorular mahkeme tarafından karara bağlanır.”

²⁹⁹ KK., md: 64, 3; “On yaşına ulaşmış bir çocuğun adının, baba adının veya soyadının değiştirilmesi ancak onun rızası ile mümkündür.”

³⁰⁰ KK., md: 64, 4; “Mahkeme, çocuğun çıkarlarından yola çıkarak, eski evlat edinen ebeveyni, çocuğun bakımı için Aile Kanunu'nun 86. ve 88. maddelerinde belirlenen miktarda nafaka ödemeye mecbur etme hakkına sahiptir.”

Evlât edinmenin iptali için talepte bulunulduğunda, evlât edinilen çocuk reşit olma yaşına ulaşmışsa, bu tür bir iptal, evlât edinen ebeveynin ve evlât edinilen çocuğun karşılıklı rızası ile ve evlât edinilen çocuğun ebeveynleri, hayattalarsa, ebeveyn haklarından yoksun bırakılmamış veya mahkeme tarafından yasal olarak ehliyetsiz olarak tanınmamışsa, bir çocuğun evlât edinilmesinin iptaline izin verilmez.³⁰¹

2. İslâm Hukuku

Arapça’da evlât edinme karşılığında kullanılan tebennî, “oğul” anlamındaki ibn kelimesinden türemiş olup “oğul edinme” demektir.³⁰² Evlât edinme kurumunun var olduğu hemen bütün toplumlarda görüldüğü gibi eski Arap toplumunda da sadece erkek çocuklar evlât edinildiğinden bu vâkıa tebennî kelimesiyle ifade edilmiştir. Kız çocuklarının evlât edinilmesi sonraki dönemlerde görülür.³⁰³

İslâm’ın ilk yıllarında eski geleneğin devamı olarak bir süre muhafaza edilen evlâtlık kurumu Medine döneminde nâzil olan, “*Allah, oğulluk edindiğiniz kimseleri size öz oğul kılmadı. Bunlar sizin ağızlarınızla söylediğiniz sözlerdir. Allah size sözün doğrusunu söyler ve doğru yolu gösterir O oğulları kendi öz babalarına nisbetle çağırın! Bu, Allah katında daha doğrudur. Eğer babalarını bilmiyorsanız, onlar sizin din kardeşleriniz ve dostlarınızdır*”³⁰⁴ meâlindeki âyetle kaldırılmış, ardından gelen âyette de evlâtlıkların evlât edinenlere değil asıl babalarına nisbet edilmesi emredilmiştir. Bu kurumun İslâm hukukunca benimsenmemesi, böyle bir uygulamaya sevk eden dinî telakkilerin bâtil inançlardan kaynaklandığının ortaya konması, ayrıca karşıladığı bazı psikolojik ve sosyal ihtiyaçların İslâm’da farklı kurumlarla karşılanması ve esas itibarıyla evlâtlık uygulamasının sunî oluşuyla izah edilebilir.

İslâm hukukunun evlâtlık kurumunu onaylamamasının tabii bir sonucu olarak evlâtlığın nesebi evlât edinene bağlanmaz, aralarında mahremiyet meydana gelmez ve

---

³⁰¹ KÇK., md: 65; “Evlât edinmenin iptali için talepte bulunulduğunda, evlât edinilen çocuk reşit olma yaşına ulaşmışsa, bu tür bir iptal, evlât edinen ebeveynin ve evlât edinilen çocuğun karşılıklı rızası ile ve evlât edinilen çocuğun ebeveynleri, hayattalarsa, ebeveyn haklarından yoksun bırakılmamış veya mahkeme tarafından yasal olarak ehliyetsiz olarak tanınmamışsa, bir çocuğun evlât edinilmesinin iptaline izin verilmez.”

³⁰² Kâsânî, *Bedâi* ‘, III, s. 519.

³⁰³ Aydın, Mehmet Âkif, “Evlât Edinme”, *DİA*, XI, s. 527.

³⁰⁴ Ahzâb 33/4.

mirasçılık ilişkisi doğmaz. Nitekim Hz. Peygamber eski evlâtlığı Zeyd b. Hârise'nin boşadığı eşi Zeyneb'le evlenmiş ve böylece evlâtlık kurumunun bütün sonuçlarıyla geçerliliğini yitirdiğini göstermiştir. Bu tür bir uygulamanın Câhiliye alışkanlığının etkisiyle yadırganabileceği veya istismar edilebileceği ihtimali karşısında, *“Muhammed sizin erkeklerinizden -Zeyd b. Hârise dahil- herhangi birinin babası değildir”*³⁰⁵ meâlindeki âyet nâzil olmuştur.

3. Karşılaştırma

İslâm dininde çocuğu bulunmayan ailelerin mutlaka bir evlâtlık edinerek ailelerini devam ettirmelerine gerek görülmemiştir. Aileleri evlâtlık uygulamasına sevkeden âmillerin başında çocuklarının olmayışı gelir. Çocuksuz ailelerin bu ihtiyaçları, boşanmaya imkân tanınıp yeniden evlenmenin sağlanması ile ayrıca, birden fazla evliliğe izin verilmekle giderilmeye çalışılmıştır. Esasen çok evliliğe izin veren diğer hukuk sistemlerinde de evlât edinme kurumuna genelde rastlanmamaktadır.

Kırgız Hukukunda evlat edinme kurumu oldukça geniş ve ayrıntılı ele alınmıştır. Ebeveyn bakımından yoksun bırakılan çocuklar için en uygun ve tercih edilen yerleştirme şekli olarak görmektedir. Evlat edinmenin, evlat edinen ile evlat edinilen çocuk arasında tıpkı ebeveynler ve çocuklar arasındaki ilişkilerin kurulmasını sağlayan yasal bir işlem olarak tanımlaması gösteriyor ki, evlat edinmede asıl olan ebeveyn bakımından yoksun ve kimsesiz çocukların aile ortamına kavuşmasıdır.

Aynı zamanda evlat edinme kurumu Kırgızların örfi aile hukuku tarafından da biliniyordu. Oldukça sık, hem çocuksuz aileler hem de çocuklu aileler, yakın akrabaların çocuklarını koca tarafından evlat edindiler. Evlat edinen, evlat edinenin ailesine dâhil edildi ve evlat edinenin çocukları ile aynı haklara sahipti. Günümüzde evlâtlık kurumu akrabalar arasında uygulanmaktadır. Örengin, yakın akrabalarımızdan çocuk sahibi olamayanlar diğer çok çocuğu olan akrabaların bir veya birkaç çocuğun evlat edinmesi veya ebeveynleri vefat eden ve kimsesiz kalan çocukları akrabalarından kendi ailesine alması rastlanmaktadır.

---

³⁰⁵ Ahzâb 33/40.

Evlâtlık kurumunu yaşatan etkenlerden biri de kimsesiz çocukların bakım ve gözetim ihtiyacıdır. Bunlara nesebi belli olmayan çocuklar da eklenebilir. I ve II. Dünya savaşlarının doğurduğu sosyal problemler çerçevesinde Batı’da nesebi belli olmayan veya kimsesiz kalan çocukların sayısında büyük bir artış meydana gelmiş ve evlât edinme kurumunun tekrar hukuk sistemlerinin gündemine girmesinin önemli faktörünü oluşturmuştur. Müslümanlığın evlenmeyi kolaylaştırıp özendirme, boşanmaya cevaz vermesi, gayri meşrû birleşmelere ağır cezalar tertip etmesi İslâm toplumunda evlilik dışı çocukların sayısını çok azaltmıştır. Öte yandan çocukların bakımı İslâmiyet’in özen gösterdiği konuların başında gelir. Ayrıca terk edilmiş çocuklarla ilgili olarak getirilen esaslar³⁰⁶ veya çocukların bakımı ve gözetimi konusunda akrabaya, belirli kurum ve kuruluşlara yüklenen ödevler,³⁰⁷ evlât edinme kurumunun karşılamış olduğu ihtiyaçlara cevap verecek bir nitelik taşımaktadır.

F. Çocuk Yetiştirme

1. Kırgız Hukuku

Eşlerin aile hayatıyla ilgili sorunları ortaklaşa çözüme hakkı, aile hayatının tüm yönlerini kapsar: annelik, babalık, yetiştirme, çocukların eğitimi vb. konular. Çocuk yetiştirmek ve onlara bakmak ebeveynlerin eşit hak ve sorumluluğudur. Aile Kanunu’nun 68. maddesinde öngörülen çocukların yetiştirilmesi ve eğitimi ile ilgili tüm konular, ebeveynlerin karşılıklı rızaları ile çocukların menfaatleri ve çocukların görüşleri dikkate alınarak kararlaştırılır.³⁰⁸

Ayrıca, eşlerin her birinin, kişisel haklara ek olarak, kişisel nitelikte yükümlülükleri de vardır. Aile içindeki ilişkilerini karşılıklı saygı ve karşılıklı yardımlaşma temelinde inşa etmek ve ailenin refahını ve güçlenmesini teşvik etmek, çocuklarının olması ve onları yetiştirme görevidir. Bu, cinsiyet eşitliği ilkesinin uygulanması için önemli bir hükümdür. Bu, eşlerin bu konuda eşit sorumluluğa sahip olduğu anlamına gelir. Cinsiyet ayrımcılığının bir yöntemi olamaz ve her iki eş tarafından eşit olarak yürütülebilir. Bu hüküm aile hukukunda bir yenilik olup, her

---

³⁰⁶ Lakîr

³⁰⁷ Hidâne

³⁰⁸ KAK., md: 68, 2; “Çocuğun tam gelişimi için koşulların sağlanmasıyla ilgili tüm konular, ebeveynler (onların yerine geçen kişiler) tarafından, çocukların çıkarları temelinde ve çocukların görüşleri dikkate alınarak karşılıklı anlaşma ile çözülür.”

şeyden önce kadın erkek eşitliği ilkesini sadece toplumda değil aile içinde de yüceltmektedir.

2. İslam Hukuku

Çocuğun velâyeti kural olarak babaya, hidânesi ise anneye aittir.³⁰⁹ Ancak evlilik birliği devam ettiği sürece küçüğün bakım ve gözetimi anne-babanın ortaklaşa çaba ve sorumluluğuyla yürütüldüğünden bu dönemde hidâne hakkının kime ait olacağı hususu önemli bir mesele teşkil etmez. Buna karşılık evlilik birliğinin sona ermesi durumunda çocuğun kime tevdi edileceği ve hidânesini kimin üstleneceği çok defa önemli bir çekişme konusu olur.³¹⁰ Hidâne ile ilgili hukukî düzenlemeler, daha çok evliliğin sona ermesiyle önem kazandığı ve bu dönemde taraflar arasında hukukî çekişmeye konu teşkil ettiği için meselâ klasik dönem fıkıh literatüründe “boşanma” (talâk) ana başlığı altında veya onu takip eden ayrı bir bahiste ele alınır. Fakat evlilik içinde çocuğun nafakası ve masrafları babaya ait iken, boşandıktan sonra varsa kendi malından alınır. Kendi malı olmadığı durumda babaya aittir.

3. Karşılaştırma

Kırgız hukuku eşitlik ilkesini çocuğun yetiştirilmesi ve terbiyesi konusunda da uygulamaktadır. Kimin bu görevi daha iyi bir şekilde yapabilmesine ve çocuklara karşı merhamet ve şefkat duyguları daha çok beslemelerini gözetmemektedir.

Küçük çocukların yetiştirilmesi ve terbiyesi onlara karşı çokça merhamet ve şefkat duyguları besleyen kimselere verilmesi en doğru yoldur. Doğumdan itibaren çocuğun beslenmesini, bakım ve temizliğini en güzel şekilde sadece anne yerine getirebileceğinden İslam hukuku çocuğun yetiştirme görevini anneye vermiştir. Annenin şefkat ve merhamet duygularına yoğun bir şekilde sahip olması, çocuğun bakım, beslenme ve temizliği gibi işlere dönük fitri becerisinin bulunması da bu görevin anneye verilmesini zorunlu kılar.

---

³⁰⁹ Serahsi, *Mebcut*, V, s. 197.

³¹⁰ Bardakoğlu, Ali, “Hidâne”, *DİA*, XVII, s. 467.

G. Boşanma

Kişisel haklara aynı zamanda eşin boşanma hakkı da girer. Üçüncü bölümde genişçe ele alınacaktır.

III. Mâlî Hakları ve Sorumlulukları

A. Mal Rejimi

1. Kırgız Hukuku

a. Yasal Mal Rejimi

Eşlerin mal rejimi kavramı, eşlerin edinilmiş mallarının yasal olarak düzenlenen rejimi olduğu Aile Kanunu'nun 34. maddesinde verilmiştir.³¹¹ Evlilik sözleşmelerinde aksi belirtilmedikçe, eşlerin mal rejimi geçerlidir.³¹²

aa. Eşlerin Edinilmiş Malları

Eşlerin, Aile Kanunu'nun 35. maddesine göre edinilmiş malları, eşlerin kanunda öngörülen şekilde girdikleri evlilik sırasında elde ettikleri mallardır.³¹³ Eşlerin edinilmiş malı, paysız maldır. Eşlerin edinilmiş mallardaki payları, yalnızca bölündüğünde belirlenir, bu da edinilmiş malların sona ermesini gerektirir. Eşlerden her birinin edinilmiş mallara sahip olma, kullanma ve elden çıkarma hakkı (diğer eşle eşit) vardır.³¹⁴ Edinilmiş malın hangisinin kazandığına bakılmaksızın her iki eşe de ait olduğu dikkat çekicidir.³¹⁵ Eşlerden herhangi birinin, bir anlaşmazlık durumunda, eğer evlilik sırasında edinilmişse, mülkiyet birliği gerçeğini kanuna göre kanıtlamak zorunda olmaması da önemlidir.³¹⁶ Bu nedenle yasa gereği belirtilen mülkün eşlerin ortak mülkü olduğu varsayımı vardır. Edinilmiş mal, evlilik süresince ev işlerini yapan, çocuk bakımı yapan veya başka geçerli nedenlerle (hastalık, çalışma vb.) bağımsız bir geliri olmayan eşe de aittir.³¹⁷

³¹¹ KAK., md: 34; “Eşlerin mal rejimi, edinilmiş mallarının rejimidir.”

³¹² KAK., md: 34; “Evlilik sözleşmesinde aksi belirtilmedikçe, eşlerin yasal mal rejimi geçerlidir.”

³¹³ KAK., md: 35, 1; “Evlilik sırasında eşlerin edindikleri mallar onların ortak malıdır.”

³¹⁴ KAK., md: 36, 1; “Eşlerin edinilmiş mala sahip olma, kullanma ve elden çıkarma eşlerin karşılıklı rızası ile yapılır.”

³¹⁵ KAK., md: 35, 2; “...Evlilik sırasında, ister eşlerden hangisinin kazanıldığına, ister kime veya hangi eşlerin adına para yatırıldığına bakılmaz.”

³¹⁶ KAK., md: 35, 1; “Evlilik sırasında eşlerin edindikleri mallar onların ortak malıdır.”

³¹⁷ KAK., md: 35, 3; “Eşlerin edinilmiş malı, evlilik süresince ev işlerini yapan, çocuk bakımı yapan veya diğer geçerli nedenlerle bağımsız bir geliri olmayan eşe de aittir.”

Bu nedenle, Kırgız aile hukukunda eşlerin edinilmiş mal kavramı şunları içerir:

- Evlilik sırasında eşler tarafından edinilen her türlü mallardır;
- Hangi eşlerin elde edildiğine bakılmaz;
- Fonların eşlerden birinin veya kimin tarafından yatırıldığına bakılmaz;
- Eşlerden biri ev işi yapsa, çocuklara baksa veya diğer geçerli nedenlerle (hastalık, eğitim, vb.) bağımsız bir geliri olmazsa bile mal ortaklığı vardır.

Evlilik sırasında eşler tarafından edinilen mallar şunları içerir:

a) eşlerin her birinin işgücü faaliyetinden, girişimcilik faaliyetinden ve entelektüel faaliyetin sonuçlarından elde ettiği gelir;

b) Özel bir amacı olmayan emekli maaşları, sosyal yardımlar ve diğer parasal ödemeler (maddi yardım miktarları, sakatlıktan veya diğer sağlığa zararlardan kaynaklanan hasar tazminatı olarak ödenen tutarlar ve diğerleri kişisel mallar) ;

c) eşlerin genel geliri pahasına elde edilen taşınır ve taşınmaz şeyler (mesken ve mesken olmayan binalar, arsalar, araçlar, mobilyalar, ev aletleri, vb.);

d) ortak fonlar, hisseler, mevduatlar, kredi kuruluşlarına veya diğer ticari kuruluşlara katkıda bulunan sermaye payları pahasına elde edilen menkul kıymetler;

e) Evlilik sırasında eşler tarafından edinilen diğer mallar.³¹⁸

Eşlerin edindikleri malların yasal ilişkilerinin ortaya çıkmasının gerekçelerinin yalnızca yasayla belirlenen prosedüre uygun olarak sonuçlandırılan bir evlilik olduğu unutulmamalıdır. Sonuç olarak, fiili aile ilişkileri durumunda, devletin evlilik kaydı olmayan erkekler ve kadınlar, eşlerin mal üzerinde ortak mülkiyetini yaratmazlar. Bu ilişkiler, medeni hukuk normlarına göre düzenlenmeye tabidir.

Aile Kanunu'nun 36. maddesinin 1. fıkrasına göre, eşlerin müştereken sahip olduğu malların teslim alınması, kullanılması ve elden çıkarılması, eşlerin karşılıklı rızası ile gerçekleştirilir.³¹⁹

---

³¹⁸ KAK., md: 35, 2; "Eşlerin evlilik sırasında edindikleri mülk (eşlerin ortak mülkiyeti), eşlerin her birinin işgücü faaliyetlerinden, girişimcilik faaliyetlerinden ve entelektüel faaliyetin sonuçlarını, emekli maaşlarını ve özel bir amacı olmayan kendileri tarafından alınan diğer parasal ödemeleri içerir (maddi yardım miktarı, yaralanma veya diğer sağlığa zararlardan kaynaklanan engelliliğe bağlı hasarın tazmini için ödenen tutar ve diğerleri). Eşlerin ortak mülkiyeti, eşlerin ortak geliri, hisseleri, katkı payları, kredi kuruluşlarına veya diğer ticari kuruluşlara yatırılan sermaye payları ve eşlerin bu süre boyunca edindikleri diğer mülkler pahasına elde edilen taşınır ve taşınmaz mallardır."

³¹⁹ KAK., md: 36, 1; "Eşlerin edinilmiş mala sahip olma, kullanma ve elden çıkarma eşlerin karşılıklı rızası ile yapılır."

Her iki eşin edinilmiş mallardaki eşitliğine dayanarak, eşlerden birinin edinilmiş malın elden çıkarılması için bir işlem yaptığında, diğer eşin rızası ile hareket ettiği varsayılır. Eşlerden birinin ortak mülkü tasarrufunda yaptığı bir işlem, diğer eşin rızasının olmaması nedeniyle mahkeme tarafından ancak kendisinin talebi üzerine geçersiz sayılabilir.³²⁰

Eşlerden birinin taşınmazın elden çıkarılması konusunda sözleşme yapması ve kanunla belirlenen usule göre noter tasdikli ve (veya) tescil gerektiren bir işlem yapabilmesi için diğer eşin noter tasdikli muvafakatini almak gerekir.³²¹ Belirtilen işlemi sonuçlandırmak için noter tasdikli muvafakati alınmayan eş, bu işlemin tamamlandığını öğrendiği veya öğrenmiş olması gereken günden itibaren üç yıl içinde mahkemede işlemin geçersiz ilan edilmesini isteme hakkına sahiptir.³²²

ab. Eşlerin Kişisel Malları

Eşlerin mallarının yasal rejimi, evlilik sırasında yalnızca edinilmiş malların değil, aynı zamanda her birinin kişisel malların da eşlere ait olduğunu varsayar. Aile Kanunu'nun 37. maddesi uyarınca, eşlerin kişisel mülkleri şunları içerir:

1. Evlenmeden önce eşlerin her birine ait olan mallar;
2. Evlilik sırasında eşlerden birinin hediye olarak aldığı mal;
3. Miras yoluyla eşlerden birinin mülkiyetine geçen mal,³²³

---

³²⁰ KAK., md: 36, 2; “Eşlerden birinin edinilmiş malın tasarrufunda yaptığı bir işlem, diğer eşin rızasının olmaması nedeniyle mahkeme tarafından ancak onun talebi üzerine ve ancak diğer taraf, bu işlemi tamamlamak için diğer eşin rızası olmadığını biliyordu veya bilmesi gerektirdiğini ispatlandığı hallerde geçersiz olarak kabul edilebilir.”

³²¹ KAK., md: 36, 3; “Eşlerden birinin taşınmazın elden çıkarılmasına yönelik bir işlem ile kanunla belirlenen usul uyarınca noter tasdikli ve/veya tescil gerektiren bir işlem gerçekleştirilmesi için diğer eşin işlem ve kayıt sırasındaki mevcudiyeti haricinde noter tasdikli muvafakatinin alınması zorunludur.”

³²² KAK., md: 36, 3; “Belirtilen işlemi sonuçlandırmak için noter tasdikli onayı alınmayan eş, işlemi öğrendiği veya öğrenmiş olması gereken günden itibaren üç yıl içinde mahkemede işlemin geçersiz ilan edilmesini talep etme hakkına sahiptir.”

³²³ KAK., md: 37, 1; “Evlenmeden önce eşlerin her birine ait olan mallar ile eşlerden birinin evlilik sırasında miras yoluyla veya diğer karşılıksız işlemlerle hediye olarak aldığı mallar (kişisel mal) onun kendisinin malıdır.”

4. Mücevher ve diğer lüks eşyalar hariç, kişisel kullanım amaçlı eşyalar (giysi, ayakkabı vb.), Evlilik sırasında eşlerin ortak mal varlığı pahasına elde edilmiş olsalar da, kullanan eşin mülkü olarak kabul edilir.³²⁴

Bazı durumlarda yasa, eşlerden birinin kişisel malın edinilmiş mal olarak tanınmasına imkân tanımaktadır.³²⁵ Bu nedenle, kişisel malı, evlilik sırasında, eşlerin edinilmiş malı veya eşlerden her birinin kişisel malı veya eşlerden birinin emeği pahasına bir malın değerini önemli ölçüde artıran yatırımlar yapıldığı (büyük onarımlar, yeniden yapılanma, yenileme ve diğerleri) tespit edilirse, edinilmiş mal olarak kabul edilebilir. Bu, bu yatırımların üretiminden önceki ve sonraki malın gerçek değerinin oranı anlamına gelir. Uygulamada bu durum daha çok gayrimenkul eşyalar ile ilgilidir, ancak diğer eşyalar hariç tutulmamaktadır.

ac. Eşlerin Edinilmiş Mallarının Bölünmesi

- evlilik sırasında eşlerden herhangi birinin talebi üzerine;
- boşandıktan sonra eşlerden herhangi birinin talebi üzerine;
- alacaklı, eşlerden birinin eşlerin edinilmiş mallarındaki payına el koymak için eşlerin edinilmiş malı paylaştığını iddia ederse.³²⁶

Önemli hükümlerden biri, eşlerin edinilmiş mallarının, aralarında anlaşmaları ile eşler arasında paylaşılabilirliğidir. Eşlerin talebi üzerine, edinilmiş malların bölünmesine ilişkin anlaşmaları noter tasdik edilebilir.³²⁷

Bir ihtilaf durumunda, eşlerin edinilmiş mallarının bölünmesi ve eşlerin bu maldaki paylarının tespiti mahkemede yapılır.³²⁸ Eşlerin edinilmiş malları bölünürken, mahkeme, eşlerin talebi üzerine, hangi malın eşlerin her birine devredileceğini belirler.

³²⁴ KAK., md: 37, 2; “Mücevher ve diğer lüks eşyalar hariç, kişisel eşyalar (giysi, ayakkabı vb.), evlilik sırasında eşlerin ortak parası pahasına elde edilmiş olsalar da, bunları kullanan eşin malı olarak kabul edilir.”

³²⁵ KAK., md: 38; “Kişisel malı, evlilik sırasında eşler arasındaki mal pahasına veya bu malın değerinden önemli ölçüde daha yüksek yatırımlar yapılırsa (tamirat, yeniden yapılandırma, yenileme vb.), edinilmiş mal olarak kabul edilebilir.”

³²⁶ KAK., md: 39, 1; “Edinilmiş malların bölünmesi, hem evlilik sırasında hem de boşanmadan sonra eşlerden herhangi birinin talebi üzerine ve alacaklının eşlerden birinin edinilmiş mallarındaki payını iptal etmek için edinilmiş malların bölünmesine ilişkin iddiası durumunda yapılabilir.”

³²⁷ KAK., md: 39, 2; “Edinilmiş malları, anlaşmaları ile eşler arasında paylaşılabilir. Eşlerin talebi üzerine, edinilmiş malların bölünmesine ilişkin anlaşmaları noter tasdik edilebilir.”

³²⁸ KAK., md: 39, 3; “Bir ihtilaf durumunda, eşlerin edinilmiş malların bölünmesi ile eşlerin bu maldaki paylarının tespiti mahkeme ile yapılır.”

Eşlerden birinin değeri kendisine olan payı aşan mal devredilmesi durumunda, diğer eşe karşılık gelen parasal veya başka bir tazminat verilebilir.³²⁹ Ayrıca mahkeme, aile ilişkilerinin sona ermesi üzerine ayrılıkları sırasında eşlerin her biri tarafından edinilen malı, her birinin kişisel malı olarak tanıyabilir.³³⁰

Eşlerin edinilmiş malları bölünürken dikkate alınmaz:

- yalnızca çocukların ihtiyaçlarını karşılamak için satın alınan eşyalar (giysiler, ayakkabılar, okul ve spor malzemeleri, müzik aletleri, çocuk kitaplığı ve diğerleri). Çocukların birlikte yaşadığı eşe tazminatsız transfer edilirler;³³¹

- Çocukları adına edinilmiş malları pahasına eşler tarafından yapılan katkılar. Bu çocuklara ait oldukları kabul edilir;³³²

Ancak evlilik sırasında eşlerin edinilmiş mallarının bölünmesi durumunda, eşlerin edinilmiş mallarının bölünmemiş kısmı ile ileride evlilik sırasında eşlerin edindikleri mallar edinilmiş malları oluşturur.³³³ Üç yıllık zamanaşımı süresi, boşanan eşlerin ortak mülkiyetinin bölünmesi için eşlerin gereksinimleri için geçerlidir.³³⁴

Eşlerin edinilmiş malları bölünürken ve bu maldaki paylar belirlenirken, eşler arasındaki anlaşma ile aksi belirtilmedikçe³³⁵ eşlerin payları eşit olarak kabul edilir. Bazı durumlarda mahkeme, çocukların menfaatlerine ve (veya) eşlerden birinin kayda değer menfaatine dayanarak, özellikle, diğer eşin itibarsız nedenlerle gelir elde etmediği veya eşlerin tüm malvarlığını ailenin menfaati zararına harcadığı durumlarda eşlerin mallarındaki paylarının eşitliği ilkesinden sapma hakkına sahiptir.³³⁶ Eşlerin

---

³²⁹ KAK., md: 39, 3; “Eşlerin edinilmiş malları bölünürken, mahkeme, eşlerin talebi üzerine, eşlerin her birine hangi malın devredileceğini belirler. Kıymeti kendisine ait olan payı aşan eşlerden birine malın devredilmesi durumunda, diğer eşe uygun parasal veya başka bir tazminat verilebilir.”

³³⁰ KAK., md: 39, 4; “Mahkeme, aile ilişkilerinin sona ermesi üzerine ayrılıkları sırasında eşlerin edindiği malı, her birinin kişisel malı olarak kabul edebilir.”

³³¹ KAK., md: 39, 5; “Yalnızca çocukların ihtiyaçlarını karşılamak için satın alınan eşyalar (kıyafet, ayakkabı, okul ve spor malzemeleri, müzik aletleri, çocuk kütüphanesi ve diğerleri) bölünmeye tabi değildir ve çocukların birlikte yaşadığı eşe tazminatsız devredilir.”

³³² KAK., md: 39, 5; “Eşlerin çocukları adına edinilmiş malı pahasına yaptıkları katkılar bu çocuklara ait sayılır ve eşlerin edinilmiş malları bölünürken dikkate alınmaz.”

³³³ KAK., md: 39, 6; “Evlilik sırasında eşlerin edinilmiş mallarının bölünmesi halinde, edinilmiş mallarının bölünmemiş kısmı ile ileride evlilik sırasında eşlerin edindikleri mallar eşlerin ortak mülkiyeti olacaktır.”

³³⁴ KAK., md: 39, 7; “Evliliğin sona ermesinin tescil tarihinden itibaren üç yıllık zamanaşımı süresi, evliliği sona eren eşlerin edinilmiş malların bölünmesi için eşlerin taleplerine uygulanır.”

³³⁵ KAK., md: 40, 1; “Eşlerin edinilmiş malları bölünürken ve bu maldaki paylar belirlenirken, eşler arasındaki anlaşmada aksi belirtilmedikçe, eşlerin payları eşit olarak kabul edilecektir.”

³³⁶ KAK., md: 40, 2; “Mahkeme, çocukların menfaatlerine ve (veya) özellikle eşlerden birinin kayda değer menfaatine dayanarak, özellikle diğer eşin haksız nedenlerle gelir elde edemediği, çocuğun

ortak mal paylaşımında eşlerin müşterek borçları, kendilerine verilen paylarla orantılı olarak eşler arasında dağıtılır.³³⁷

b. Mal Rejimi Sözleşmesi

Kırgız Cumhuriyeti'nin daha önce yürürlükte olan nikah ve aile mevzuatına göre, eşler arasındaki mülkiyet ilişkileri sadece kanunla düzenlenmişti ve mevzuatta mülkiyetle ilgili başka bir anlaşma yer almıyordu.

Mal rejimi sözleşmesi kurumu oldukça yeni bir aile hukuku kurumudur. Eşlere, evlilik sözleşmesindeki mülkiyet ilişkilerinin içeriğini (haklar ve yükümlülükler) bağımsız olarak belirleme hakkı verir. Başlangıçta, eşlerin farklı bir mülkiyet rejimi kurma hakları (yasal olanlar dışında), daha önce belirtildiği gibi, Medeni Kanun'da 275. maddesinde yer alıyordu: "Evlilik sırasında eşler tarafından edinilen mallar, aralarında yasa veya anlaşmalarda aksi belirtilmemiş olmadığı sürece, onların edinilmiş (ortak) malıdır."³³⁸ Bu norm, yeni aile kanununda somutlaştırılmıştır ve bir evlilik sözleşmesi yapma imkanı sağlar.

Aile Kanunu'nun 43. maddesine göre evlilik sözleşmesi, evlenecek kişiler arasında, evlilikte ve (veya) boşanma durumunda eşlerin mülkiyet hak ve yükümlülüklerini belirleyen bir sözleşmedir.³³⁹

Doğası gereği, bir evlilik sözleşmesi, medeni hukuk sözleşmelerinin çeşitlerinden biri olarak nitelendirilir (Medeni Kanun'un 381. maddesi sözleşmeyi, iki veya daha fazla kişi arasında medeni hakların ve yükümlülüklerin kurulması, değiştirilmesi veya sona ermesi ile ilgili bir anlaşma olarak tanımlar)³⁴⁰ ve medeni hukuk sözleşmeleri için geçerli olan şartlara uymalıdır. Ancak aile hukukunda evlilik akdinin kendine has özellikleri vardır, bunlar aşağıdaki gibidir:

(çocukların) geçimine katılmaktan kaçındığı, ortak mülkü sakladığı, tahrip ettiği veya zarar verdiği veya ailenin menfaati zararına harcadığı durumlarda eşlerin edinilmiş mallarındaki paylarının eşitliği ilkesinden sapma hakkına sahiptir."

³³⁷ KAK., md: 40, 3; "Eşlerin ortak mal paylaşımında bulunan eşlerin müşterek borçları, kendilerine verilen hisseler oranında eşler arasında paylaşılır."

³³⁸ KMK., md: 275, 1; "Evlilik sırasında eşler tarafından edinilen mallar, aralarında yasa veya anlaşmalarda aksi belirtilmemiş olmadığı sürece, onların edinilmiş (ortak) malıdır."

³³⁹ KAK., md: 43; "Evlilik sözleşmesi, evlenecek kişiler arasında, evlilikte ve (veya) boşanma durumunda eşlerin mülkiyet hak ve yükümlülüklerini belirleyen bir sözleşmedir."

³⁴⁰ KMK., md: 381, 1; "Sözleşme, iki veya daha fazla kişi arasında medeni hak ve yükümlülüklerin kurulması, değiştirilmesi veya sona ermesine ilişkin bir anlaşmadır."

1. Evlilik sözleşmesinin tarafları, hem evlenecek olanlar (henüz eş olmayan ancak olmayı planlayan vatandaşlar) hem de yasal olarak evlenmiş eşler olabilir. Evlenme yaşına ulaşmış kişiler arasında evlilik sözleşmesi yapılabilir. Evlilik sözleşmesinin konuları, yerel özyönetimlerin yürütme ve idare organlarının evlenme yaşının azaltılmasına ilişkin kararına istinaden on yedi yaşını doldurduktan sonra evlenen kişiler de olabilir.

2. Evlilik sözleşmesi, hem devletin evliliğin tescilinden önce yapılabilir (Aile Kanunu'nun 44. maddesinin 2. fıkrası uyarınca, devletin evlilik tescilinin devlet tescil tarihinden itibaren yürürlüğe girer)³⁴¹ ve evlilik sırasında herhangi bir zamanda yapılabilir (sözleşme yapıldığı anından itibaren yürürlüğe girer).³⁴²

3. Evlilik sözleşmesi yazılı olarak yapılır ve noter tasdikine tabidir.³⁴³

Evlilik sözleşmesinin konusu sadece eşlerin mülkiyet ilişkileridir. Evlilik sözleşmesi, eşlere, kendi takdirine bağlı olarak, eşlerin ortak mülkiyetinin yasal rejimini değiştirme hakkını verir.³⁴⁴ Bu, eşlerin evlilikte ortaklaşa edinilen mallarla ilgili olarak veya tersine, her birinin malı olan kişisel malla ilgili olarak ayrı bir mülkiyet rejimi oluşturduğu anlamına gelir (evlilik öncesi mal, hediye olarak veya miras yoluyla alınan mal vb.). Evlilik sözleşmesi:

1. Eşlerin mülklerinin yasal rejimini kurar (hem mevcut hem de gelecekteki mülklerle ilgili olarak);

2. Eşlerin karşılıklı bakım için hak ve yükümlülüklerini belirler;

3. Eşlerin birbirlerinin gelirine katılım yöntemlerini belirler;

4. Eşlerin her birinin aile masraflarını karşılama prosedürünü belirler;

5. Boşanma durumunda eşlerin her birine devredilecek mülkü belirler;

6. Eşlerin mülkiyet ilişkilerine ilişkin diğer hükümler.³⁴⁵

---

³⁴¹ KAK., md: 44, 1; “Devletin evliliğin tescilinden önce yapılan bir evlilik sözleşmesi, evliliğin devlet tescil tarihinden itibaren yürürlüğe girer.”

³⁴² KAK., md: 44, 1; “Evlilik sözleşmesi, hem evliliğin devlet kaydından önce hem de evlilik sırasında herhangi bir zamanda yapılabilir.”

³⁴³ KAK., md: 44, 2; “Evlilik sözleşmesi yazılı olarak yapılır ve noter tasdikine tabidir.”

³⁴⁴ KAK., md: 45, 1; “Evlilik sözleşmesi, eşlere, kendi takdirine bağlı olarak, eşlerin ortak mülkiyetinin yasal rejimini değiştirme hakkını verir.”

³⁴⁵ KAK., md: 45, 1; “Hem mevcut hem de eşlerin gelecekteki mülkleri ile ilgili olarak bir evlilik sözleşmesi yapılabilir.

Eşler, evlilik sözleşmesinde karşılıklı bakım için hak ve yükümlülüklerini, birbirlerinin gelirine katılma yollarını, her birinin aile masraflarını karşılama usulünü belirleme hakkına sahiptir; Boşanma

Evlilik sözleşmesinin öngördüğü haklar ve yükümlülükler belirli sürelerle sınırlandırılabilir ve belirli koşulların oluşmasına veya olmamasına bağlı hale getirilebilir.³⁴⁶ Sözleşmeyle belirlenen bir takvim tarihinden, bir sürenin sona ermesinden bahsediyoruz. Tarih ayrıca olayın tarihine göre de belirlenebilir. Ayrıca, Medeni Kanun'un 173. maddesinde öngörüldüğü üzere evlilik sözleşmesine erteleme³⁴⁷ veya feshetme koşulu eklenebilir.³⁴⁸

Yukarıda belirtildiği gibi evlilik sözleşmesi, eşlerin mülkiyet ilişkilerini çözmeleri için bir fırsat sağlar. Bununla birlikte, kanun, eşlerinden her birinin kişisel ve diğer hak ve hukuki menfaatlerinin bakımı ve korunması için gerekli güvencelerin gözetilmesini amaçlayan bazı kısıtlamalar getirebilir. Dahil edilmesi kabul edilemez olan koşulların listesi, aile kanununun 45. maddesinin 3. fıkrasında verilmiştir:

1. Evlilik sözleşmesi, eşlerin ehliyetini, haklarının korunması için mahkemeye gitme haklarını kısıtlayamaz;
2. Bir evlilik sözleşmesi, eşler arasındaki kişisel mülkiyet dışı ilişkileri düzenleyemez;
3. Eşler, çocuklarla ilgili hak ve yükümlülüklerini evlilik sözleşmesi ile düzenleyemezler;
4. Evlilik sözleşmesi, özürlü muhtaç eşin nafaka alma hakkını kısıtlayamaz;
5. Bir evlilik sözleşmesi, eşlerden birini son derece olumsuz bir duruma sokan veya Kırgız Cumhuriyeti'nin aile mevzuatının temel ilkelerine aykırı olan başka koşulları içeremez.³⁴⁹

---

durumunda eşlerin her birine devredilecek malı belirleyeceği gibi, eşlerin mülkiyet ilişkilerine ilişkin diğer hükümleri de evlilik sözleşmesine dâhil edebilir.”

³⁴⁶ KAK., md: 45, 2; “Evlilik sözleşmesinin öngördüğü haklar ve yükümlülükler, belirli sürelerle sınırlandırılabilir veya belirli koşulların oluşmasına veya olmamasına bağlı hale getirilebilir.”

³⁴⁷ KMK., md: 173, 1; “Taraflar, hak ve yükümlülüklerin ortaya çıkmasını, gerçekleşip gerçekleşmeyeceğinin bilinmediği bir duruma bağlı hale getirmişlerse, işlem askıya alma koşuluyla yapılmış sayılır.”

³⁴⁸ KMK., md: 173, 2; “Tarafların hak ve yükümlülüklerin sona ermesini, gerçekleşip gerçekleşmeyeceğinin bilinmediği bir duruma bağlı kalmaları halinde, işlem kesinleşmiş olarak kabul edilir.”

³⁴⁹ KAK., md: 45, 3; “Bir evlilik sözleşmesi, eşlerin hukuki ehliyetini, haklarını korumak için mahkemeye gitme haklarını sınırlayamaz; eşler arasındaki kişisel ilişkileri, eşlerin çocuklarla ilgili hak ve yükümlülüklerini düzenler; engelli muhtaç eşin nafaka alma hakkını sınırlayan hükümleri dâhil etmek; eşlerden birini son derece olumsuz bir duruma sokan veya Kırgız Cumhuriyeti'nin aile mevzuatının temel ilkelerine aykırı olan diğer koşulları içermek.”

ba. Evlilik sözleşmesinin değiştirilmesi ve feshi.

Aile Kanunu'nun 46. maddesinin 1. fıkrası uyarınca, evlilik sözleşmesi herhangi bir zamanda eşlerin mutabakatı ile değiştirilebilir veya feshedilebilir. Bir evlilik sözleşmesini değiştirmek veya sona erdirmek için bir anlaşma, evlilik sözleşmesinin kendisiyle aynı biçimde yapılır.³⁵⁰ Evlilik sözleşmesinin yerine getirilmesinin tek taraflı olarak reddedilmesine izin verilmez.³⁵¹ Ancak, eşler arasında evlilik sözleşmesinin değiştirilmesi veya feshedilmesi için karşılıklı bir anlaşma bulunmaması halinde, eşlerden birinin talebi üzerine, evlilik sözleşmesi, gerekçe ile mahkeme kararı ile değiştirilebilir veya feshedilebilir.³⁵² Bu tür davalara karar verirken, mahkeme Medeni Kanun'un 411 ve 412. maddelerine göre yönlendirilir. Medeni Kanun'un 411. maddesi uyarınca, mevcut mevzuat veya sözleşmede aksi belirtilmedikçe, sözleşmenin değiştirilmesi veya feshedilmesi tarafların mutabakatı ile mümkündür.³⁵³ Evlilik sözleşmesinin değiştirilmesi veya feshedilmesi talebi, ancak diğer eşin evlilik sözleşmesini değiştirme veya feshetme teklifini reddetmesi veya belirtilen süre içinde cevap alınmaması durumunda mahkemeye başvurulabilir.³⁵⁴ Eşlerden birinin talebi üzerine, evlilik sözleşmesinin eşlerden biri tarafından önemli bir şekilde ihlal edilmesi durumunda evlilik sözleşmesi değiştirilebilir veya mahkeme kararı ile feshedilebilir. Diğer eş, bir evlilik sözleşmesi imzalarken güvenme hakkından büyük ölçüde yoksun bırakılmasının bir sonucu olarak önemli bir ihlal tanınır³⁵⁵.

---

³⁵⁰ KAK., md: 46, 1; "Evlilik sözleşmesi herhangi bir zamanda eşlerin mutabakatı ile değiştirilebilir veya feshedilebilir. Evlilik sözleşmesini değiştirme veya feshetme sözleşmesi, evlilik sözleşmesinin kendisiyle aynı biçimde yapılır."

³⁵¹ KAK., md: 46, 1; "Evlilik sözleşmesinin yerine getirilmesinin tek taraflı olarak reddedilmesine izin verilmez."

³⁵² KAK., md: 46, 2; "Evlilik sözleşmesi, eşlerden birinin talebi üzerine, sözleşmenin değiştirilmesi ve feshi için Kırgız Cumhuriyeti Medeni Kanununun belirlediği gerekçelerle mahkeme kararı ile değiştirilebilir veya feshedilebilir."

³⁵³ KMK., md: 411, 1; "Mevcut mevzuat veya sözleşmede aksi belirtilmedikçe, sözleşmenin değiştirilmesi veya feshedilmesi tarafların mutabakatı ile mümkündür."

³⁵⁴ KMK., md: 413, 1; "Sözleşmeyi değiştirme veya feshetme talebi, taraflardan biri tarafından ancak diğer taraf sözleşmeyi değiştirmeyi veya feshetmeyi teklif etmeyi reddettikten veya teklifte belirtilen veya belirlenen süre içinde bir yanıt almadıktan sonra- yokluğunda otuz gün içinde.- mahkemeye sunulabilir."

³⁵⁵ KMK., md: 411, 1; "Taraflardan birinin talebi üzerine, sözleşme yalnızca aşağıdaki mahkeme kararıyla değiştirilebilir veya feshedilebilir:

1) diğer tarafça sözleşmenin esaslı bir ihlali durumunda;
2) diğer mevzuat veya bir anlaşma tarafından öngörülen diğer durumlarda.

Koşullardaki bir değişiklik ile bağlantılı olarak evlilik sözleşmesinin değiştirilmesi veya feshi de mümkündür.³⁵⁶ Koşullardaki değişiklik, taraflar bunu makul bir şekilde öngörebilselerdi, evlilik sözleşmesi onlar tarafından hiç yapılmayacak ya da önemli ölçüde farklı koşullarda sonuçlandırılacak kadar çok değiştiğinde önemli olarak kabul edilir.³⁵⁷ Medeni Kanun'un 412. maddesinin 2. Fıkrası, aynı zamanda, koşullardaki önemli bir değişiklik nedeniyle tarafın sözleşmeyi değiştirme veya feshetme talebini karşılamak için gerekli olan koşulları da belirtir.³⁵⁸ Ancak aynı zamanda, mahkeme, her bir özel durumda, evlilik sözleşmesiyle düzenlenen ilişkilerin özelliklerini dikkate alarak, eşlerden biri tarafından atıfta bulunulan koşullarda gerçekten önemli bir değişiklik olup olmadığını araştırmalıdır. Önemli ölçüde değişen koşullar nedeniyle evlilik sözleşmesinin feshi durumunda, mahkeme, taraflardan birinin talebi üzerine, yapılan masrafların eşler arasında adil bir dağıtım ihtiyacına dayalı olarak evlilik sözleşmesinin feshinin sonuçlarını belirlemelidir.³⁵⁹ Evlilik sözleşmesinde, koşullardaki önemli bir değişiklik nedeniyle yapılan bir değişikliğe, istisnai durumlarda, evlilik sözleşmesinin feshinin, değiştirilen koşullarda sözleşmeyi yürütmek için gerekli maliyetleri önemli ölçüde aşan taraflara zarar vermesi durumunda mahkeme kararı ile izin verilir.³⁶⁰ Aile Kanunu'nun 46. maddesinin 3. fıkrası uyarınca, evliliğin sona erdiği zamandan (yani mahkeme kararının yasal olarak yürürlüğe girdiği tarihten veya boşanmanın sicil dairesinde tesciliden) evlilik sözleşmesi feshedilir. Aynı zamanda bu gibi durumlarda, evlilik

---

Taraflardan biri tarafından sözleşmenin ihlali, diğer taraf için, sözleşmeyi imzalarken güvenme hakkına sahip olduğu şeyden büyük ölçüde mahrum bırakacak kadar zarar veriyorsa, esaslı olarak kabul edilir.

³⁵⁶ KMK., md: 411, 1; "Sözleşme tarafından aksi belirtilmedikçe veya özünden kaynaklanmadıkça, tarafların sözleşmeyi akdederken takip ettikleri koşullarda önemli bir değişiklik, değişikliğin veya feshin temelidir."

³⁵⁷ KMK., md: 411, 1; "Koşullardaki bir değişiklik, taraflar bunu makul bir şekilde öngörebilselerdi, sözleşme onlar tarafından hiç akdedilmiş olmayacak veya önemli ölçüde farklı koşullarda akdedilecek kadar çok değiştiyse, önemli olarak kabul edilir."

³⁵⁸ Bknz., KMK., md: 412, 2.

³⁵⁹ KMK., md: 412, 2; "Maddi olarak değişen koşullar nedeniyle sözleşmeyi feshederken, taraflardan birinin talebi üzerine mahkeme, sözleşmenin feshedilmesinin sonuçlarını, bu sözleşmenin ifası ile bağlantılı olarak üstlendikleri masrafların taraflar arasında adil bir şekilde dağıtılması ihtiyacına dayanarak belirler. "

³⁶⁰ KMK., md: 414, 4; "İstisnai durumlarda, koşullardaki önemli bir değişiklik nedeniyle sözleşmede bir değişikliğe, sözleşmenin feshinin kamu menfaatlerine aykırı olduğu veya taraflara sözleşmeyi yerine getirmek için gerekli maliyetleri önemli ölçüde aşan zararlar vereceği istisnai durumlarda mahkeme kararı ile izin verilir."

sözleşmesinin evliliğin sona ermesinden sonraki dönem için öngördüğü bireysel yükümlülüklerin (karşılıklı nafaka, mal paylaşımı vb.) etkisi sona ermemektedir.³⁶¹

bb. Evlilik sözleşmesinin geçersiz tanınması

Aile Kanunu'nun 47. maddesinin 1. fıkrasında belirtildiği üzere, evlilik sözleşmesi, Kırgız Cumhuriyeti Medeni Kanunu'nda işlemlerin geçersizliği gerekçesiyle kısmen veya tamamen mahkeme tarafından geçersiz ilan edilebilir.³⁶² Medeni Kanun normlarına uygun olarak, aşağıdakiler evlilik sözleşmesinin geçersiz olarak tanınmasının gerekçelerine atfedilebilir:

1) Fiil ehliyeti olmasına rağmen eylemlerinin anlamını anlayamayan veya yönetemeyen bir kişiyle evlilik sözleşmesi yapılması.³⁶³ Böyle bir durumda sözleşmenin imzalanması sonucunda hakları veya meşru menfaatleri ihlal edilen bir eşin davasında evlilik sözleşmesi geçersiz kılınabilir (örneğin, alkollü sarhoşluk). Evlilik sözleşmesinin imzalanmasından sonra eşin ehliyetsiz ilan edilmesi durumunda vasisi, evlilik sözleşmesinin geçersiz ilan edilmesi talebiyle mahkemeye başvurabilir. Vasinin talebi, evlilik sözleşmesinin imzalanması sırasında, koğuşunun eylemlerinin anlamını anlayamadığı veya onları yönlendiremediği kanıtlanırsa kabul edilir;³⁶⁴

2) Önemli bir yanılısamanın etkisi altında evlilik sözleşmesinin imzalanması.³⁶⁵ Yanlış anlama, işlemin doğası hakkında yanlış anlamadır. Yanılgı, evlilik sözleşmesine taraf olan biri, kendi iradesine ve diğer tarafın iradesine aykırı olarak, kendisi için önemli olan belirli koşullar hakkında yanlış bir fikirde bulunduğu veya karanlıkta kaldığında ortaya çıkar. Örneğin, eşler, evlilik sözleşmesi ile eşlerin mülklerinin yasal rejimini tüm evlilik öncesi mülklerine kadar genişletmişlerdir.

---

³⁶¹ KAK., md: 46, 3; “Evlilik sözleşmesinin geçerliliği, evliliğin sona ermesinden sonraki dönem için evlilik sözleşmesiyle sağlanan yükümlülükler haricinde, evliliğin sona erdiği andan itibaren (bu Kanunun 26. Maddesi) sona erer.”

³⁶² KAK., md: 47, 1; “Evlilik sözleşmesi, Kırgız Cumhuriyeti Medeni Kanununda işlemlerin geçersizliği için öngörülen gerekçelerle mahkeme tarafından tamamen veya kısmen geçersiz olarak kabul edilebilir.”

³⁶³ KMK., md: 193, 1; “Bir vatandaş tarafından, fiil ehliyeti olmasına rağmen, ancak eylemlerinin anlamını anlayamadığı veya yönetemediği bir durumda sonuçlandırıldığı sırada, mahkeme tarafından bu vatandaşın davasında geçersiz olarak kabul edilebilir.”

³⁶⁴ KMK., md: 193, 2; “Daha sonra yasal olarak ehliyetsiz olarak kabul edilen bir vatandaş tarafından yapılan bir işlem, işlem sırasında vatandaşın eylemlerinin anlamını anlayamadığı veya onları yönetemediği kanıtlanırsa, vasisinin davasında mahkeme tarafından geçersiz ilan edilebilir.”

³⁶⁵ KMK., md: 196, 1; “Önemli bir hatanın etkisi altında yapılan bir işlem, hatanın etkisi altında hareket eden tarafın iddiası üzerine mahkeme tarafından geçersiz ilan edilebilir.”

Gerçekte, eş sözleşmede belirtilen mülke sahip değildi. Bu durumda, eşin mahkemede evlilik sözleşmesine itiraz etme hakkı vardır;

3) Aldatma, şiddet, tehdit, bir tarafın temsilcisinin diğeriyle kötü niyetli anlaşması veya zor koşulların etkisi altında evlilik sözleşmesinin kurulması. Bu tür ihlallerle yapılan bir işlem, mahkeme tarafından mağdurun iddiasında geçersiz olarak kabul edilebilir,³⁶⁶ çünkü evlilik sözleşmesinin kurulmasında, zarar gören taraf iradesini özgürce ifade etme ve kendi çıkarları doğrultusunda hareket etme fırsatından mahrum bırakılmıştır. Evlilik sözleşmesinin geçersiz olduğunu kabul etmek için iki faktör bulunmalıdır:

a) Zarar gören taraf, zor koşulların nedeniyle işlemi tamamlamak zorunda kalır;

6) İşlem, taraf için son derece elverişsiz şartlarda yapılmıştır. Örneğin, eş, bir kişinin zor koşullarını biliyordu ve bundan yararlanarak, eşini uygun koşullarda evlilik sözleşmesine girmeye zorladı;

4) Ruhsal bozukluk nedeniyle ehliyetsiz olduğu kabul edilen bir vatandaşın evlilik sözleşmesini imzalaması. Bu evlilik sözleşmesi hükümsüz kabul edilir.³⁶⁷ Tarafların her biri, alınan her şeyi diğeriye iade eder veya onların yokluğunda paranın değerini geri öder;

5) Şartları eş son derece olumsuz bir duruma sokan evlilik sözleşmesinin imzalanması. Tamamen veya kısmen geçersiz olan böyle bir evlilik sözleşmesinin tanınması için özel gerekçeler, Aile Kanunu'nun 47. maddesinin 2. fıkrası ve 45. maddenin 3. fıkrası ile tesis edilir. Bu gerekçeler, evlilik sözleşmesinde eşler tarafından uyulması gereken aile hukukunun temel ilkelerinden kaynaklanmaktadır. Bunlar şu koşulları içerir:

a) Eşlerin hukuki ehliyetini ve fiili ehliyetini, haklarının korunması için mahkemeye gitme haklarını sınırlayan;

6) Eşler arasındaki kişisel ilişkileri, çocuklarla ilgili haklarını ve yükümlülüklerini düzenlemek;

---

³⁶⁶ KMK., md: 197, 1; "Bir tarafın temsilcisinin diğeriyle aldatma, şiddet, tehdit, kötü niyetli anlaşmasının etkisi altında yapılan bir işlem ile bir kişinin son derece elverişsiz koşullarda zor koşulların bir araya gelmesi nedeniyle yapmak zorunda kaldığı bir işlem, mağdurun talebi üzerine mahkeme tarafından geçersiz ilan edilebilir."

³⁶⁷ KMK., md: 189, 1; "Ruhsal bir bozukluk nedeniyle yasal olarak ehliyetsiz olarak tanınan bir vatandaş tarafından yapılan bir işlem geçersizdir."

c) Engelli muhtaç eşin nafaka alma hakkını kısıtlamak;

d) Eşlerden birini son derece olumsuz bir duruma sokan veya Kırgız Cumhuriyeti aile mevzuatının temel ilkelerine aykırı diğer koşullar. Bu tür ihlallerin varlığında evlilik sözleşmesi hükümsüzdür.³⁶⁸

2. İslam Hukuku

Mal rejimi, İslâm hukuk literatüründe tanımına rastlanmayan bir kavramdır. İslâm aile hukukunda mal rejimi, eşlerin nikâh sırasında veya nikâhtan sonra herhangi bir mal rejimi seçiminde bulunmadıkları takdirde, evli çiftlerin kendilerine ait mülklerdeki malların yönetimi, kullanımı ve tasarrufu hususunda, İslâm hukuku yasal mal rejiminin öngördüğü şekilde hak ve sorumlulukları düzenleyen kavramdır.³⁶⁹

İslâm aile hukukunda mal rejimi kavramı olmamakla beraber mal ayrılığı rejiminin esas alındığı görülmektedir. Mal ayrılığı rejiminde, malın mülkiyeti kime aitse, tasarruf hakkı da ona aittir.³⁷⁰ Kocanın, karısının malı üzerinde hak sahibi olduğunu iddia etmesi İslâm hukukuna göre söz konusu değildir.³⁷¹ Bununla beraber İslâm hukukunda tasarrufun sınırsızlığından bahsetmek de mümkün değildir. Bir kişi malını vasiyet etmek istediğinde ancak üçte birini yapabilmektedir.³⁷² Aynı şekilde kendi mülkünde tasarrufta bulunurken, başkasına zarar söz konusu ise tasarrufuna engel olunmaktadır.³⁷³ Bu nedenle tanıma, İslâm hukuku yasal mal rejiminin öngördüğü yönetim, mülkiyet ve tasarruf konusunda serbest olduğunun ifade edilmesi³⁷⁴ tanımın kapsamı açısından gereklidir.

³⁶⁸ KAK., md: 45, 3; “Evlilik sözleşmesi, eşlerin hukuki ehliyetini veya fiili ehliyetini, haklarını korumak için mahkemeye gitme haklarını sınırlayamaz; eşler arasındaki kişisel ilişkileri, eşlerin çocuklarla ilgili hak ve yükümlülüklerini düzenleyemez; engelli muhtaç eşin nafaka alma hakkını sınırlayan hükümleri dâhil edemez; eşlerden birini son derece olumsuz bir duruma sokan veya Kırgız Cumhuriyeti'nin aile mevzuatının temel ilkelerine aykırı olan diğer koşulları içeremez.”;

md: 47, 2; “Mahkeme, eşlerden birinin talebi üzerine, bu eşi son derece dezavantajlı bir duruma sokarsa, evlilik sözleşmesinin tamamını veya bir kısmını geçersiz ilan edebilir. Bu Kanunun 45. maddesinin 3. fıkrasının diğer gereklerini ihlal eden evlilik sözleşmesinin şartları geçersizdir.”

³⁶⁹ es-Senhûrî, Abdurrezzâk, *Mesâdirü'l-Hak fi'l-Fıkhî'l-İslâmî*, Dâru İhyâu Turâsü'l-Arabî, Beyrut 1998, I, s. 25.

³⁷⁰ Mehmet Âkif Aydın, “Osmanlı Toplumunda Aile”, *Uluslararası Aile Sempozyumu*, İstanbul 2005, s. 172.

³⁷¹ Karaman, Hayrettin, *Karı-koca Mal Rejimi*: <https://www.hayrettinkaraman.net/yazi/hayat/0193.htm>

³⁷² Bkz. Buhârî, *Vesâyâ*, 3.

³⁷³ İbni'l-Hümâm, *Fethü'l-Kadîr*, VII, s. 326.

³⁷⁴ Zerkâ, *Medhal*, s. 333;

İslam hukukunda mal rejiminin temel ilkesi olarak mal ayrılığı rejiminin benimsenmesi, tamamen kadının menfaatini/maslahatını merkeze alan bir yaklaşım modeli olarak değerlendirilebilir. Buna göre kadının, ister baba ocağından getirdiği, ister evlendikten sonra çalışarak veya bağış vb. yollarla kazandığı malı, serveti bütünüyle kendisine aittir. Kadına ait ekonomik birikimlerde kocasının herhangi bir ortaklığı ve dolayısıyla da müdahale hakkı bulunmamaktadır. Bu bağlamda İslam hukukunda kadının zengin, kocanın yoksul olması halinde - aksi câiz değildir - karısının ona zekât ödemesinin câiz olduğundan söz edilmiştir.³⁷⁵ Kadının kendisine ait malına kocasının ortak olması haksızlık olarak kabul edilerek engellenmiştir. Kadının katkısı olmadan kocanın kazandığı mala ortak olması da o derece haksızlık olacaktır. Bu bakımdan kadın ve erkeğin emeği ve çabası ile elde ettiği kazanç ve servete sahip olabilmesi, İslam hukuku açısından konuyla ilgili en sahih ve tarafsız değerlendirme ve İslam'ın ruhuna en uygun düşün izah olacağı kanaatindeyiz.

3. Karşılaştırma

İslam aile hukukunda mal rejiminin temel ilkesi mal ayrılığıdır. Mehir, çeyiz, nafaka ve miras uygulamalarında İslam hukukuna göre eşlerin mallarının idaresinde mal ayrılığının prensip olduğu görülmektedir. Bu uygulamalarla kadının elde ettiği haklar, kişisel mal olarak değerlendirilerek evliliğin sona ermesi durumunda kendisine iade edilecektir. Mal ayrılığı ilkesi, evlilik esnasında taraflara ait malların belirlenmesinde açıklık sağladığından, malların bölüşümünde büyük oranda hukuki bir anlaşmazlığa neden olmayacaktır.

Kırgız aile hukuku ise evlilik esnasında oluşan bütün malları – kişisel mallar hariç – kim tarafından elde edinilmesine bakılmaksızın eşlerin ortak malı sayılır. Bu mal rejimindeki temel ilke mal birliğidir. Ortaklık malları, genel mal ortaklığı rejiminde eşlerin kanun gereği kişisel malları sayılan malları dışındaki bütün mallardan ve gelirlerden oluşur. Bu mal rejiminde hiçbir eş ortaklık malları üzerinde tek başına tasarruf hakkına sahip değildir. Başka bir deyişle mal ortaklığı rejiminde ortaklık mallarında elbirliği mülkiyeti söz konusudur. Bu mallarda yönetme kadın erkek eşitliğine uygun bir şekilde her iki eşe de tanınmıştır.

---

³⁷⁵ Zerkâ, *Medhal*, s. 334;

B. Mehir

1. Kırgız Hukuku

Kırgız hukukunun genel kuralları ve prensipleri gereği mehri benimsememektedir.

2. İslam Hukuku

a. Mehrin Tanımı ve Mahiyeti

İslam hukukunun kadın lehine erkeğin üzerine yüklediği malî sorumluluklardan biri mehirdir. Mehir, nikâh akdinin hukuki bir neticesi olarak kocanın hanımına ödemesi gereken meblağa denir. Kaynaklarda mehir ile aynı manayı ifade eden “sadâk”, “ecr”, “ukr”, “nihle”, “farıza” gibi kelimeler de kullanılmaktadır.³⁷⁶

Klasik fıkıh kaynaklarında mehir, kadının cinsel uzvundan yararlanmanın karşılığı olarak ele alınmaktadır.³⁷⁷ Yani koca, nikâh akdi sonucu eşinin cinsel uzvunun menfaatlerine malik olur. Bu şekilde karı koca arasında cinsel ilişki mübah hale gelir. Ancak kocanın hanımıyla cinsel ilişkiye girebilmesi için önce bedel ödemesi gerekir. O bedel de mehirdir. Bu bakımdan nikâh, ivazlı akitlerden sayılmış³⁷⁸ ve mehirle ilgili hükümler düzenlenirken istisnalar söz konusu olmakla beraber uygun düştüğü ölçüde ivazlı akitlerin hükümleri tatbik edilmiştir. Şunu belirtmek gerekir ki fakihler her ne kadar nikâh akdinin bir ivazlı akit olduğunu ifade etmişler de mahiyet ve gaye açısından onu bir satış veya kira akdi olarak kabul etmemişlerdir. Bu nedenle hem teknik hem de gaye bakımından mehrin satış veya kira bedeline benzemeyen farklı bir karşılık olduğunu belirtmişlerdir.³⁷⁹ Fakihlere göre mehir, kadının cinsel uzvunun önemini göstermek, şeriatla hatırı sayılır malı vacip kılmak suretiyle kadını erkeğin suiistimalinden korumak için meşru kılınmıştır.³⁸⁰ Muasır İslâm hukukçuları mehri fakihlerin aksine bir karşılık olarak görmemektedirler. Onlara göre mehir,

³⁷⁶ Zeydân, *el-Mufasssal fî Ahkâmi'l-Mer'ati ve'l-Beyti'l-Müslim fi'ş-Şeriatî'l-İslâmiyye*, Beyrut: Müessesetü'r-Risale, 1993/1413, VII, s. 49.

³⁷⁷ Kâsânî, *Bedâi'*, III, s. 519.

³⁷⁸ Kâsânî, *Bedâi'*, III, s. 513.

³⁷⁹ İbnü'l-Hümâm, Kemâlüddîn Muhammed b. Abdilvâhid b. Abdilhamîd es-Sivâsî el-İskenderî, *Şerhu Fethi'l-Kadîr'ale'l-Hidâye Şerhi Bidâyeti'l-Mübtedî*, thk. Abdurrezzak Gâlib el-Mehdi, Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2009, III, s. 304

³⁸⁰ İbnü'l-Hümâm, *Fethü'l-Kadîr*, III, s. 309; Kâsânî, *Bedâi'*, III, s. 489.

zorunlu olarak verilmesi gereken bir hediyeden ibarettir. Herhangi bir şeyin karşılığı değildir. Meşru oluşu ise nikâh akdi ve konusunun önemini bildirmek içindir.³⁸¹

b. Mehrin Çeşitleri

Evlilik sebebiyle vacip olan mehir, akit esnasında tespit edilip edilmemesi bakımından mehr-i müsemma ve mehr-i misil olmak üzere iki kısma ayrılır:

ba. Mehr-i Müsemma

Akit esnasında veya akit sonrasında tarafların rızalarıyla tespit edilen mehir dir. Akit esnasında veya sonrasında tespit edilen mehrin ödeme şekli üzerinde taraflar anlaşma yapabilir. Yapılan anlaşmayla mehrin tamamı ertelenebileceği gibi tamamının peşin olarak verilmesi veya bir kısmının peşin geriye kalanının vadeli olarak verilmesi de kararlaştırılabilir. Peşin ödeme şekillerine göre mehr-i müsemma kendi arasında iki kısma ayrılır:

baa. Mehr-i Muaccel

Akit anında peşin olarak ödenmesi kararlaştırılan mehre, mehr-i muaccel denir. Mehrin miktarı tespit edilmiş olmakla birlikte ödeme şekli üzerinde bir anlaşma yapılmamışsa beldenin örfü ile amel edilir. Örfü göre mehrin tamamı peşin olarak veriliyorsa peşin ödenir. Tamamı erteleniyorsa ertelenir. Veya bir kısmı peşin diğer kısmı ertelenerek veriliyorsa aynen uygulanır. Şayet bu hususta bir örf yoksa bazı âlimlere göre kadın mehrini peşin alma hakkına sahiptir. Dilediği takdirde peşin almayabilir.

bab. Mehr-i Müeccel

İslam Hukukunda mehrin tamamen peşin olarak ödenmesi şart koşulmamaktadır. Mehir, nikâhtan sonra da ödenebilir. Bilahare ödenmesi şart koşulan mehre, mehr-i müeccel denilmiştir. Mehr-i müeccel için bir müddet tayin edilmiş ise ondan önce kadının mehir talebinde bulunma hakkı yoktur. Çünkü te'cile muvafakat etmekle talep hakkı da tehir edilmiş olmaktadır. Bir vakit tehir edilmemişse, mehir, talak veya eşlerden birinin vefatına kadar müeccel sayılır.

---

³⁸¹ Ebu Zehra, *el-Ahvâl*, s. 169; Zeydân, *el-Mufasssal*, VII, s. 52.

bb. Mehr-i Misil

Mehir genellikle evlenme akdi esnasında taraflarca tespit edilir. Ancak mehir belirlenmemiş veya hiç mehir ödenmeyeceği kararlaştırılmış ya da şer'an kullanılması caiz olmayan, mehir olamayacak bir malın mehir olarak belirlenmesi söz konusu olmuşsa, kadına kişisel özellikleri, mali durumları ve sosyal itibarları bakımından denk, baba tarafından hısımlı olan kadınların ortalama mehirleri, meehr-i misil olarak şer'an tayin edilmiş olur. Böyle bir yakını bulunmazsa yabancılara bakılır ve gerektiğinde hâkim de takdir hakkını kullanır.

Hanefilere göre mehir-i mislin tespitinde kadının kız kardeşler, erkek kardeş kızları, halalar, amcakızları gibi baba tarafından hısımları olan kadınlara itibar edilir. Anne tarafından akraba kadınlara itibar edilmez. Ancak anne, babasının amcakızı ise bu durumda baba tarafından akraba olması hasebiyle anneye itibar edilir. Bu vasıflardan bir kadın bulunamazsa yabancılardan sosyal seviye açısından haline benzeyen kadınların mehri esas alınır.

Mehrin tespitinde akit esnasında kadının haiz olduğu çeşitli özellikler dikkate alınır; zenginlik, güzellik, akıl, yaş, soy, güzel ahlak, dindarlık gibi rağbet edilen sıfatlar mehir-i mislin tespitinde rol oynayan unsurlardır. Şafiler buna iffet, bekârlık, dul olma, ilim gibi sıfatları eklemişlerdir. Bu vasıfların değişmesi halinde mehir-i misil de değişir. Mehir tayininde evlenecek kadınla ona emsal alınacak kadınların evlenme akdinin icra edildiği zamanda haiz oldukları vasıfları esas alınır. Bu vasıfların akitten sonra değişmeleri zarar vermez.

c. Kadına Mehir Hakkını Kazandıran Durumlar

ca. Mehrin Tamamına Hak Kazandığı Durumlar

caa. Zifaf

Sahih evlilik akdinden sonra zifaf gerçekleşse kadın mehrin tamamına hak kazanır.³⁸² Bu konuda ittifak vardır. Mehir, ister akit esnasında veya sonrasında belirlenmiş olsun ya da akitten sonra karşılıklı rıza ile tespit edilmiş olsun zifaf meydana geldiğinde mehir kesinleşmiş olur. Zifaf meydana geldikten sonra kadından kaynaklanan bir sebeple ayrılık meydana gelse dahi erkek mehrin tamamını ödemek

---

³⁸² en-Nisa, 4/20

zorundadır. Bundan sonra kadın mehir alacağından tamamen veya kısmen vazgeçmedikçe koca mehri ödemekle sorumludur. Hanbeli mezhebine göre kadından kaynaklanan bir sebeple ayrılık meydana geldiğinde zifaf meydana gelmiş olsa bile mehre hak kazanamaz.³⁸³

cab. Eşlerden Birinin Ölümü

Mehir tespiti yapıldıktan sonra zifafa girmeden önce eşlerden birinin ölümü halinde kadın mehrin tamamına hak kazanır.

Mehir akit ile vacip olmaktadır. Akit taraflardan birinin ölümü ile feshedilmemekte, aksine nihayete ermektedir. Ölüm, mehre kesinlik kazandırmakta, erkeğin zimmetinde olan borcu düşürmemektedir. Ölen kadın ise, mehir onun mirasçıları tarafından istenir. Ölen erkek ise, kadın kocasının mirasından mehir alacağını tahsil eder.

cac. Halvet-i Sahiha

Halvet-i Sahiha, sahih nikâh sonrasında eşlerin kendilerinin izni olmaksızın, kimsenin kendilerini göremeyeceği, kendilerine muttali olamayacağı emin bir yerde yalnız baş başa kalmalarıdır. Bu esnada kendilerinde birbirlerinden yararlanmalarına mani olacak, hakiki, tabi ve şer'i bir engelin bulunmaması gerekir. Fasit bir nikah söz konusu olduğunda halvet-i sahiha meydana gelmez.

Hanefi ve Hanbelilerle İmam Şafinin ilk görüşüne göre hükmi zifaf anlamında olan halvet-i sahiha meydana geldiğinde kadın mehrin tamamına hak kazanır. Nitekim Hz. Peygamber “Kim bir kadının başörtüsünü açar ve ona bakarsa zevci münasebet meydana gelsin veya gelmesin mehir ona vacip olur”³⁸⁴ demiştir.

Malikilerle İmam Şafinin son görüşüne göre kadın sadece halvet ile mehre hak kazanamaz. Mehrin kesinleşebilmesi için ayrıca cinsel ilişkinin de meydana gelmesi gerekir. Şayet sahih halvetten sonra cinsel ilişkide bulunmadan boşanma meydana gelmişse, kadına belirlendiği takdirde mehrin yarısı, aksi takdirde mut'a vacip olur.

caca. Hakiki Engel

Eşlerden birinin cinsel ilişkiye mani olacak ölçüde hasta olması veya buluş çağına ulaşmamış olması ya da kadının cinsel uzvunda cinsel ilişkiye mani olacak

³⁸³ Kâsânî, *Bedâi'*, III, s. 519.

³⁸⁴ Darekutni, III, 307.

bozukluğun bulunması, hakiki engel olarak zikredilebilir. İmameyne göre erkeğin cinsel organının kesik olması veya iktidarsızlık, hakiki engeller arasında sayılmaktadır. Bu durumda kadına mehrin yarısı verilmelidir. Ebu Hanife'ye göre, erkeğin cinsel organının kesik olması veya iktidarsız olması halinde halvet sahih olacağından kadına mehrin tamamı verilmelidir.

cacb.. Tabii Engel

Eşlerin yanında üçüncü bir şahsın bulunması veya üçüncü şahısların müşahedesine açık bir durumda bulunmak tabii engel olarak sayılır. Çünkü insanlar, yanlarında üçüncü şahısların bulunduğu ortamda eşleriyle cinsel ilişkide bulunmak istemez. Üçüncü şahısların ama olup olmaması veya uyuyor olması veya buluşa ermiş olması, akıllı çocuk ya da deli olması arasında fark yoktur.

cacc. Şer'i Engel

Eşlerden birinin veya ikisinin ramazan orucu tutuyor olması, farz veya nafile hac veya umre için ihrama girmiş olması ya da kadının hayız ve nifas hallerinde olması şer'i engeller arasında zikredilebilir. Zikredilen bu manilerden birisi bulunduğu zaman halvet-i sahiha tahakkuk etmez

cb. Kadının Mehrin Yarısına Hak Kazandığı Durumlar

1. Zifaf veya sahih halvet söz konusu olmadan, ayrılık meydana geldiğinde kadına tespit edilmiş olması halinde mehrin yarısı verilir. Kur'ân'da "*Eğer kadınlara mehir biçer de el sürmeden onları boşarsanız biçtiğinizin yarısını verin...*"³⁸⁵ buyurulmaktadır.

Bu gibi durumlarda mehir belirlenmemişse kadına mut'a verilir.³⁸⁶ Ayrıca mufavvıda olarak isimlendirilen yani mehir belirlenmeyen bir nikâhtan sonra zifaf öncesi kocanın ölmesi halinde de kadına mut'a verilir.

2. Zifaf veya halvet-i sahiha öncesinde meydana gelen boşanmalar, iktidarsız olma, irtidat etme, zevcenin usul ve fûru ile hürmet-i musahara gerektiren bir fiil işleme, lian veya ilâ gibi kocadan kaynaklanan bir sebeple meydana gelmişse kadına mehrin yarısı verilir.

---

³⁸⁵ el-Bakara, 2/237.

³⁸⁶ el-Bakara, 2/236.

3. Tespit edilen mehrin yarısı veya bir kısmı zorlanma olmadan kadın tarafından kocasına hibe edilirse, kadın geriye kalan kısmına hak kazanır. Çünkü malik olduğu mülkünde hibe veya başka bir işlemde bulunabileceği gibi mehrinde de dilediği gibi tasarrufta bulunabilir.

4. Koca, karısının bir fiiline bağlı olarak boşanmanın gerçekleşeceğini söylemiş ve kadında bu fiilleri zifaf veya halvet-i sahiha öncesinde gerçekleştirmişse mehrin yarısına hak kazanır.

5. İmameyne göre cinsel organı kesik veya iktidarsız olan bir kimsenin karısıyla halvet halinde kalması durumunda kadına tespit edilen mehrin yarısı verilir. Çünkü bu durumda cinsel ilişkiyi imkânsız kılan bir durum söz konusudur.

6. Ayrılık, yabancı biri sebebiyle yani bir kadının erkek kardeşinin karısını emzirmesi nedeniyle meydana gelmişse yine mehrin yarısı verilir.

cc. Kadının Mehir Hakkını Kaybettiği Durumlar

1. Zifaf veya sahih halvetten önce kadından kaynaklanan bir sebeple ayrılık meydana geldiğinde mehrin tamamı düşer.

2. Kadının irtidat etmesi, Müslüman olmaktan kaçınması, kocasının usulü veya fûru ile hürmet-i musaharayı gerektirecek bir fiilde bulunması, baba veya dede dışında diğer veliler tarafından evlendirilen Kadının erginlik yaşına ulaştığında zifaf veya halvetten önce muhayyerlik hakkını kullanıp ayrılığı tercih etmesi, kadının dengi olmayan biri ile veya emsal kadınlardan daha az bir mehir karşılığında evlenmesi neticesinde velilerin itirazı ile meydana gelen ayrılık durumunda kadın hiç mehir alamaz.

3. Zifaftan önce veya sonra kocanın mehrin tamamından ibra edilmesi durumunda kadın mehre hak edemez. Bunun için de kadının akıllı olması ve ölümcül hastalığa yakalanmamış olması gerekir. Kocanın ibra edilebilmesi için mehrin kadın tarafından henüz alınmamış olması gerekir.

4. Zifaftan önce veya sonra, kadın mehri almayıp, kocasıyla kendisini bunun karşılığında boşaması için anlaşma (muhâlea) yaptığında mehrin tamamı düşer. Şayet kadın mehri almışsa anlaşmanın akabinde kocasına iade eder.

5. Kadının mehrin tamamını kocasına hibe etmesi halinde mehre hak kazanması söz konusu değildir. Kadının velisi bu hibeye itiraz edemez.

6. Fasit nikâh sebebiyle taraflar birbirinden ayrıldığında henüz zıfaf gerçekteşmemişse kadın mehre hak kazanmaz. Bu ayrılığın karşılıklı rıza veya hâkimin ayırmasıyla meydana gelmesi sonucu değıştirmez.

d. Mehrin Konusu

Nikâh sebebiyle kadına verilmesi gereken mehir, mal, eşya ve ekonomik değeri olan, satın alınan, mala karşılık verebilen, mülk edinile bilen, satışı ve kullanılması yasak olmayan her şey olabilir. Bu çerçevede para, altın ve gümüş gibi zinet eşyaları, hayvanlar, menkul ve gayr-ı menkul mallar ile kullanılması şer'an caiz olan her şey mehir olabilir. Kısaca İslam Hukuku nazarında kıymeti bulunan, semen ve ücret olması sahih olan her şey ittifakla mehir olur. Ancak mehir belli olmalıdır. Tesmiye edilen şeyler peşin olarak verilmemişse bunların kıymeti akit günündeki kıymeti ile değerlendirilir.

Mal ve kıymetinin takdiri mümkün olan menfaatler Malikiler dışındaki diğer mezheplere göre mehir olabilir. Buna göre örneğın, menfaat müddeti belli olduğu sürece arabaya binmek, araziyi ekmek, koyunlarını otlatmak, elbise dikmek, sanat öğretmek, Şer'i ilimleri öğretmek mehir olabilir. Zira bu işler karşılığında ücret almak caiz olduğundan mehir olması da caizdir. Ancak Hanafilere göre bu menfaatin değeri 10 dirhemden aşığı olmamalıdır.

Ekonomik değeri olmayan menfaatlerin mehir konusu olup olamayacağı tartışmalıdır. Hanefilere göre, örneğın bir yıl süreyle hanımına hizmet etmesi, boşama hakkının kadına verilmesi, erkeğın mehir vermeyerek karşılığında meccanen kısas hakkından vazgeçmesi gibi mali kıymeti bulunmayan menfaatlerin mehir olması uygun değildir.

İlk dönem Hanefi müçtehitlerine göre Kur'an öğretimi, helal haram gibi dini hükümlerin öğretilmesi şeklindeki menfaatler mehir olarak tespit edilemez. Çünkü zikredilen bu hususlar mal cinsinden değil, Allah'a yaklaşma amaçlı ibadet niteliğindedir. Son dönem Hanefi âlimleri şartların değışmesi ve insanların ihtiyaç hissetmesinden dolayı zaruret sebebiyle bunların mehir olabileceğini kabul etmişlerdir.³⁸⁷

---

³⁸⁷ Şeyhizâde, Dâmad Abdurrahman Gelibolulu, *Mecmaül Enhur fi Şerhi Mülteka'l-Ebhur*, Darü'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrüt, 2016, II, s. 45.

3. Karşılaştırma

İslam hukukunda, kadını hem evliliğe ısındırmak, hem de ona belli bir mali güç kazandırmak düşüncesiyle mehrin vacip kılındığını söylemek mümkündür. Özellikle İslam hukukunun kocaya tek taraflı boşanma yetkisi verdiğinden kocanın bu yetkisini kötüye kullanması durumunda kadın, böyle bir mali imkâna fazlasıyla ihtiyaç duyacaktır.

Kırgız hukuku aile içi ilişkilerde hak ve sorumluluklarda kadın-erkek eşitliği prensibi gereği mehir kurumunu düzenlememiştir. Kırgız örf hukukunda yer alan kalın/başlık mehir değildir ve mehrin yerine geçemez. Çünkü her ne kadar birbirine benzediği görüle bile aralarında birkaç hususta farklılaşmaktadır. İlk olarak mehir nikâhın şartı değildir, sonucudur. Bu sebeple nikâh anında tespit edilmese, hatta verilmeyeceği şart koşulsa bile kadın evlilikle mehre hak kazanır. Kalın/başlık ise şarttır ve istenildiği miktar ödenmedikçe nikâh kıyılmaz. Mehir kadının malıdır ve istediği gibi tasarruf eder, mehrin karşılığında çeyiz hazırlamak zorunluluğu yoktur. Kalın/başlık ise kadının ailesine ödenir ve karşılığında çeyiz hazırlamak zorunludur.

C. Nafaka

1. Kırgız Hukuku

a. Genel Hükümler

Nafaka sağlanmasına ilişkin aile içindeki mülkiyet ilişkilerinin yasal düzenlemesi, Kırgız Cumhuriyeti aile mevzuatının önemli bölümlerinden biridir.

Aile Kanununda, önceki Evlilik ve Aile Kanunu ile karşılaştırıldığında, önemli değişikliklerin öngörüldüğü ve nafaka ilişkilerini düzenleyen normların doğası gereği biraz pozitif olduğu unutulmamalıdır. Bu nedenle, Aile Kanununda, nafaka ilişkilerindeki katılımcılara nafaka koşullarını kendilerinin kabul ettiği nafaka ödenmesine ilişkin anlaşmalar yapma fırsatı verir ve yalnızca anlaşmanın yokluğunda veya geçersiz olarak tanınması durumunda kanunla öngörülen zorunlu normlar yürürlüğe girer. Aile hukukunda nafaka kapsamında, yasanın öngördüğü hallerde bazı aile üyeleri diğer aile üyeleri lehine ödeme yapmakla yükümlü olan nafaka araçları ve aile üyeleri bunu talep etme hakkına sahiptir.³⁸⁸ Nafaka yükümlülüklerinin temeli aile ilişkileridir ve amacı, iş göremeyen ve muhtaç aile üyelerinin geçimini sağlamaktır.

³⁸⁸ Saltanat, Muratbek kızı; Sabirov A. , *Semeynoe Pravo*, s 99.

Hukuk literatüründe nafaka yükümlülüğü, bazı aile üyelerinin ailenin diğer üyelerine destek sağlamak zorunda olduğu ve ikincisinin bunu talep etme hakkına sahip olduğu bir aile ilişkisi olarak anlaşılmaktadır.³⁸⁹ Nafaka yükümlülükleri, aile kanununda öngörülen hukuki gerçekler temelinde ortaya çıkar:

- a) aile ilişkilerinin taraflar arasındaki mevcudiyeti;
- b) tarafların mutabakatıyla veya kanunla tesis edilmiş nafaka için gerekli koşulların mevcudiyeti (çocukluk, iş göremezlik);
- c) tarafların anlaşması veya nafaka ödenmesine ilişkin mahkeme kararı. Nafaka yükümlülüğünün içeriği, nafaka ödeyenin nafaka ödeme yükümlülüğünü ve nafaka alıcısının bunları alma hakkını oluşturur.

Nafaka yükümlülüklerinin özellikleri:

1. Nafaka yükümlülükleri kesinlikle kişisel niteliktedir.
2. Nafaka yükümlülükleri miras alınmaz.
3. Nafaka yükümlülükleri rehin konusu olamaz.
4. Nafaka yükümlülükleri karşılıksızdır.

b. Eşlerin Nafaka Yükümlülükleri

Aile Kanunu'nun 94. maddesinin 1. fıkrası uyarınca, eşler birbirlerine maddi destek vermekle yükümlüdür.³⁹⁰ Bu yükümlülük, yasayla belirlenen usûle göre evlenen kişiler arasında ortaya çıkmakta ve kural olarak eşler tarafından gönüllü olarak yerine getirilmektedir. Gerekirse, nafaka ödenmesi konusunda kendi aralarında yazılı bir anlaşma yapabilirler. Böyle bir anlaşma, mahkemede belirlenen koşullardan farklı olan nafaka ödenmesi koşullarını içeren evlilik sözleşmesinin bir parçası bile olabilir.³⁹¹

Bu desteğin reddedilmesi ve eşler arasında nafaka ödenmesine ilişkin bir anlaşmanın bulunmaması halinde, bunun için gerekli paraya sahip olan diğer eşten mahkemede nafaka verilmesini isteme hakkına bunlara sahiptir:

- İş göremeyen eş;
- Hamilelik sırasında ve bir çocuğun doğumundan itibaren üç yıl içinde bir eş;

³⁸⁹ Saltanat, Muratbek kızı; Sabirov A. , *Semeynoe Pravo*, s 100.

³⁹⁰ KAK., md: 94, 1; “Eşler birbirlerini maddi olarak desteklemekle yükümlüdür.”

³⁹¹ KAK., md: 45, 1; “Eşler, evlilik sözleşmesinde karşılıklı bakım için hak ve yükümlülüklerini ... evlilik sözleşmesine dâhil edebilir.”

- Onsekiz yaşına gelene kadar ortak engelli bir çocuğa veya herhangi bir yaştaki

1. grup engelli çocuğa bakan eş.³⁹²

Eşin nafaka talebi, ancak kanunda öngörülen gerekçeler varsa mahkeme tarafından karşılanabilir.

Eşlerin nafaka yükümlülüklerinin gerekçeleri:

1. Eşlerin kayıtlı bir evlilik içinde olması;

2. Nafaka ödenmesini gerektiren eşin iş göremez olması veya nafaka ödenmesini talep etme hakkına sahip olarak kanunda belirtilmiş olması;

3. Davalının eşinin, diğer eşe maddi yardım sağlamak için gerekli paraya sahip olması.³⁹³

Daha önceki nafaka yükümlülükleri dikkate alındığında daha önce belirtildiği gibi, emeklilik yaşına ulaşan (erkekler için 61 yıl 8 ay ve kadınlar için 56 yıl 8 ay) veya I, II, III gruplarından engelli olan bir eş engelli olarak kabul edilmektedir. Bu durumda, eşin iş göremezliğinin ortaya çıktığı an önemli değildir.³⁹⁴

Engelli bir eşe duyulan ihtiyaç, alınan gelir ve her bir özel durumdaki ihtiyaçlar dikkate alınarak mahkeme tarafından belirlenir.

Son olarak, bu nafaka ilişkilerinde bir ön koşul, davalının eşinin mali ve medeni durumunu dikkate alarak bunun için gerekli paraya sahip olmasıdır. Kanun aynı zamanda nafaka ödemekle yükümlü olan eşin çalışma bilmesini de şart koşmuyor.

Nafaka yükümlülüğünden muaf tutulması veya bir süre ile sınırlandırılması

Mahkeme, eşlerden birinin başvurusu üzerine, eşi, ayrım iş göremeyen başka bir eşin nafaka yükümlülüğünden kurtarabilir veya bu yükümlülüğü hem evlilik süresince hem de sonrasında beş yıldan fazla olmamak üzere sınırlandırabilir.³⁹⁵

---

³⁹² KAK., md: 94, 2; “Bu desteğin reddedilmesi ve eşler arasında nafaka ödenmesi konusunda bir anlaşma olmaması durumunda, bunun için gerekli araçlara sahip diğer eşten mahkemede nafaka sağlanmasını talep etme hakkı:

-engelli muhtaç eş;

-hamilelik sırasında karısı;

-doğum tarihinden itibaren üç yıl boyunca ortak bir çocuğa bakan eş;

- onsekiz yaşına gelene kadar ortak engelli bir çocuğa veya herhangi bir yaştaki 1. grup engelli çocuğa bakan eş.”

³⁹³ Saltanat, Muratbek kızı; Sabirov A. , *Semeynoe Pravo*, s 100.

³⁹⁴ Saltanat, Muratbek kızı; Sabirov A. , *Semeynoe Pravo*, s 101.

³⁹⁵ Bkz., KAK., md: 97.

a) Yardıma muhtaç eşin iş göremezlik durumu, alkollü içkilerin, uyuşturucuların kötüye kullanılması veya kasıtlı bir suçun işlenmesi sonucu (kendi eylemlerinin sonucu) meydana gelmişse;

b) Eşlerin evlilikte kısa süreli kalması durumunda. Aynı zamanda, yasa, bir evliliğin uzun ömürlülüğünü hangi dönemin karakterize ettiğini açıkça belirlememektedir. Duruma göre belirlenebilir:

c) Nafaka ödenmesini talep eden eşin ailesinde değersiz davranış durumunda (eşin aile sorumluluklarını küçümsemesi, ahlaksız bir yaşam tarzı vb.);

c. Nafaka Sözleşmesi

Nafaka ödenmesine ilişkin sözleşme, Kırgız Cumhuriyeti'nin Aile Kanunu'nun 17. bölümünde yer alan yeni hükümlerden biridir. Önceki aile hukuku, taraflar arasında bir sözleşme yapılmasını sağlamıyordu.

Nafaka ödemekle yükümlü kişi ile alıcısı arasında ve nafaka ödemekle yükümlü kişinin ve (veya) alıcının ehliyetsizliği durumunda bu kişilerin yasal temsilcileri (veliler) arasında Aile Kanunu'nun 104. maddesi uyarınca nafaka ödenmesine ilişkin bir sözleşme (nafaka ödemesi için miktar, koşullar ve prosedür) yapılabılır.³⁹⁶ Medeni Kanun'un 64. maddesi uyarınca, bir kişi, ancak eylemlerinin anlamını anlamalarını ve kontrol etmesini engelleyen psikolojik hastalıkları nedeniyle hukuken ehliyetsiz ilan edilebilir.³⁹⁷ Eksik fiili ehliyete sahip kişiler, yasal temsilcilerinin (mütevelli) rızası ile nafaka ödenmesi konusunda bir sözleşme yaparlar. Alkollü içkilerin veya narkotik maddelerin kötüye kullanılması nedeniyle ailesini mali açıdan zor duruma düşüren bir kişi, eksik fiili ehliyetli kişi olarak tanınabilir.³⁹⁸

Nafaka ödemesine ilişkin bir sözleşme, nafaka yükümlülüklerinin ortaya çıkması için gerekli gerekçelerin yokluğunda da yapılabilir, çünkü ödeyen nafaka

---

³⁹⁶ KAK., md: 104; "Nafaka ödemekle yükümlü kişi ile alıcısı arasında ve nafaka ödemekle yükümlü kişinin ve (veya) alıcının ehliyetsizliği durumunda bu kişilerin yasal temsilcileri (veliler) arasında nafaka ödenmesine ilişkin bir sözleşme (nafaka ödemesi için miktar, koşullar ve prosedür) yapılabılır. Tam ehliyetli olmayan kişiler, yasal temsilcilerinin rızasıyla nafaka ödenmesi konusunda bir anlaşmaya girerler."

³⁹⁷ KMK., md: 64, 1; "Akıl hastalığı nedeniyle, eylemlerinin anlamını anlayamayan veya onları kontrol edemeyen bir vatandaş, mahkeme tarafından yasal olarak ehliyetsiz ilan edilebilir. Bunun üzerine vesayet kurulur."

³⁹⁸ KMK., md: 65, 1; "Kumar, alkol veya uyuşturucu bağımlılığına karşı patolojik bir çekicilik nedeniyle ailesini zor bir mali duruma sokan bir vatandaş, mahkeme tarafından fiili ehliyeti sınırlandırılabilir."

yükümlülüklerini gönüllü olarak üstlenebilir. Bu nedenle, taraflar nafaka sözleşmesinin şartlarını belirlemede özgürdür.

da. Nafaka sözleşmesinin şekli

Nafaka ödemesine ilişkin bir sözleşme yalnızca yazılı olarak yapılır ve zorunlu bir noter tasdikine tabidir.³⁹⁹ Kanunla belirlenen nafakanın ödenmesine ilişkin bir sözleşmenin şekline uyulmaması, geçersizliğini gerektirir. Böyle bir anlaşma hükümsüz ve batıl kabul edilir ve hiçbir hukuki sonucu olmayacaktır.⁴⁰⁰

Nafaka ödenmesine ilişkin noter tasdikli bir sözleşme, bir icra emri hükmüne sahiptir.⁴⁰¹ Ayrıca, nafaka sözleşmesinin koşulu Kırgız Cumhuriyeti mevzuatıyla çelişiyorsa, noter böyle bir sözleşmeyi onaylamayı reddetme hakkına sahiptir.⁴⁰² Bir noterin noterlik işlemlerini reddetmesi mahkemede temyiz edilebilir.⁴⁰³

db. Nafaka sözleşmesinin kuruluşu, icrası, değiştirilmesi, feshi ve geçersiz kılınma prosedürü

Aile Kanunu'nun 106. maddesinin 1. fıkrası uyarınca, Kırgız Cumhuriyeti Medeni Kanunu'nun normları, nafaka sözleşmesinin kurulması, yürütülmesi, feshi ve geçersiz kılınması için uygulanır.⁴⁰⁴ Buna göre, mahkemeler nafaka ödenmesine ilişkin bir anlaşmanın değiştirilmesi ve feshi veya böyle bir anlaşmanın geçersiz olarak tanınması konusundaki anlaşmazlıkları çözerken bu kuralı dikkate almalıdır. Nafaka ödenmesine ilişkin sözleşme, tarafların karşılıklı mutabakatı ile herhangi bir zamanda değiştirilebilir veya feshedilebilir. Nafaka sözleşmesinin değiştirilmesi veya

---

³⁹⁹ KAK., md: 105,1; “Nafaka ödenmesine ilişkin bir anlaşma yazılı olarak yapılır ve noter tasdikine tabidir.”

⁴⁰⁰ KAK., md: 105,1; “Kanunla belirlenen nafaka ödenmesine ilişkin bir anlaşma şekline uyulmaması, Kırgız Cumhuriyeti Medeni Kanununun 181. Maddesinde belirtilen sonuçları doğurur.”

⁴⁰¹ KAK., md: 105,2; “Nafakanın ödenmesine ilişkin noter tasdikli bir anlaşma, icra emri hükmündedir.”

⁴⁰² KAK., md: 105,3; “Nafaka sözleşmesinin şartları Kırgız Cumhuriyeti mevzuatına aykırıysa, noter böyle bir anlaşmayı onaylamayı reddetme hakkına sahiptir.”

⁴⁰³ KAK., md: 105,4; “Noterin noterlik işlemi yapmayı reddetmesi mahkemede temyiz edilebilir.”

⁴⁰⁴ KAK., md: 106,1; “Kırgız Cumhuriyeti Medeni Kanunu'nun medeni hukuk işlemlerinin kurulmasını, yürütülmesini, feshedilmesini ve geçersiz kılınmasını düzenleyen normları, nafaka ödenmesine ilişkin bir sözleşmenin akdedilmesi, yürütülmesi, feshedilmesi ve geçersiz kılınması için uygulanır.”

feshedilmesi, nafaka sözleşmesi olarak yazılı yapılmalıdır.⁴⁰⁵ Yasa ayrıca, nafaka sözleşmesini yerine getirmeyi tek taraflı olarak reddetmeye veya şartlarında tek taraflı bir değişikliğe izin vermez.⁴⁰⁶

Nafaka sözleşmesinin değiştirilmesi veya feshedilmesi için taraflar arasında bir anlaşmanın olmaması ve tarafların maddi veya medeni durumunda önemli bir değişiklik olması durumunda ilgili taraf, bir taleple mahkemeye başvurma hakkına sahiptir. Bu tür gerekçeler varsa (örneğin, kazanç eksikliği, nafaka mükellefinin bakmakla yükümlü olduğu kişi sayısında artışı vb.), tarafların maddi ve medeni durumunun esas alınarak mahkeme tarafından özel duruma göre belirlenir. Ayrıca, mahkeme, taraflardan her birinin kayda değer menfaatlerini dikkate alarak, nafaka sözleşmesinin değiştirilmesi veya feshedilmesi ve nafaka miktarı, ödeme şekli vb. hususlarda karar verme hakkına sahiptir.⁴⁰⁷

Nafaka sözleşmesi, işlemlerin geçersizliği için Medeni Kanun tarafından öngörülen gerekçelere dayanarak mahkeme tarafından tamamen veya kısmen geçersiz olarak kabul edilebilir.⁴⁰⁸ Nafaka sözleşmesine ilişkin bu tür gerekçeler şunları içerir: ehliyetsiz bir kişiyle ⁴⁰⁹veya on dört ila onsekiz yaşları arasındaki bir küçükle temsilcisinin izin/onaysız sözleşme yapılması,⁴¹⁰ hata,⁴¹¹ aldatma, tehdit veya zor koşulların ileri sürülmesi vb..⁴¹² Diğer işlemlerde olduğu gibi, nafaka sözleşmesi de

---

⁴⁰⁵ KAK., md: 106,2; “Nafaka ödenmesine ilişkin sözleşme, tarafların karşılıklı mutabakatı ile her zaman değiştirilebilir veya feshedilebilir. Nafaka ödenmesine ilişkin sözleşmenin değiştirilmesi veya feshi, nafakanın ödenmesine ilişkin sözleşme ile aynı şekilde yapılmalıdır.”

⁴⁰⁶ KAK., md: 106,3; “Nafaka ödenmesine ilişkin bir anlaşmanın tek taraflı olarak reddedilmesi veya koşullarında tek taraflı bir değişiklik yapılmasına izin verilmez.”

⁴⁰⁷ KAK., md: 106,4; “Tarafların maddi veya medeni durumlarında önemli bir değişiklik olması ve nafaka ödenmesine ilişkin sözleşmenin değiştirilmesi veya feshedilmesi konusunda anlaşmaya varılamaması halinde, ilgilinin nafaka talebi ile bu sözleşmeyi değiştirmek veya feshetmek için mahkemeye başvurma hakkı vardır. Mahkeme, nafaka ödenmesine ilişkin sözleşmenin değiştirilmesi veya feshedilmesi konusuna karar verirken, tarafların kayda değer menfaatlerini dikkate alma hakkına sahiptir.”

⁴⁰⁸ Bknz., KMK., md: 183 – 199.

⁴⁰⁹ KMK., md: 189, 1; “Ruhsal bir bozukluk nedeniyle yasal olarak ehliyetsiz olarak tanınan bir vatandaş tarafından yapılan bir işlem geçersizdir.”

⁴¹⁰ KMK., md: 191, 1; “Ondört ila onsekiz yaşları arasındaki bir küçüğün, bu Kanuna göre ebeveynler, evlat edinen ebeveynler veya vasinin rızanın gerekli olduğu hallerde, ebeveynlerinin, evlat edinen ebeveynlerin veya vasinin rızası olmadan yaptığı bir işlem, mahkeme tarafından geçersiz sayılabilecektir.”

⁴¹¹ KMK., md: 191, 1; “Önemli bir hatanın etkisi altında yapılan bir işlem, hatanın etkisi altında hareket eden tarafın iddiası üzerine mahkeme tarafından geçersiz ilan edilebilir.”

⁴¹² KMK., md: 191, 1; “Bir tarafın temsilcisinin diğer tarafla aldatma, şiddet, tehdit, kötü niyetli anlaşmasının etkisi altında yapılan bir işlem ile bir kişinin son derece elverişsiz koşullarda zor

hükümsüz ve geçersiz (yapıldığı andan itibaren geçersiz) olabilir (bunu yapmaya yetkili kişinin talebi üzerine mahkeme tarafından geçersiz kabul edilir).⁴¹³

Bu nedenle, nafaka sözleşmesinin geçersizliğinin hukuki sonuçları, Kırgız Cumhuriyeti Medeni mevzuatı normlarını uygularken dikkate alınması gereken özelliklere sahiptir.

dc. Nafaka sözleşmesinin içeriği

Nafaka sözleşmesinin içeriği, nafaka ödemesinin miktarını, yöntemlerini, prosedürünü, koşullarını belirleyen şartlarından oluşur. Nafaka sözleşmesi imzalandıktan sonra, tutarları taraflarca anlaşma ile belirlenir.⁴¹⁴ Ayrıca, taraf, karşılıklı anlaşma ile, anlaşmaya yansıtılan nafaka ödeme yöntemlerini ve prosedürünü belirleyebilir.⁴¹⁵

Nafaka ödeme yöntemleri farklı olabilir: nafaka ödemekle yükümlü kişinin kazancına ve (veya) diğer gelirine hisselerde; periyodik olarak ödenen sabit bir miktarda; tek olarak ödenen sabit bir miktarda; bir anlaşmaya varılmış olan başka yolların yanı sıra mülk sağlayarak.⁴¹⁶ Nafaka sözleşmesi, farklı nafaka ödeme yöntemlerinin bir kombinasyonunu sağlayabilir.⁴¹⁷

Aile mevzuatı, nafaka ödeme usulünün net bir tanımını vermez, ancak nafaka ödeme sözleşmesindeki tarafları belirleme hakkını sağlar. Örneğin, doğrudan nafaka ödeyen tarafından veya üçüncü şahıslar aracılığıyla kişisel ödeme; posta veya banka havalesi; numaralandırma yolu vb..

---

koşulların bir araya gelmesi nedeniyle yapmak zorunda kaldığı bir işlem, mağdurun talebi üzerine mahkeme tarafından geçersiz ilan edilebilir.”

⁴¹³ KMK., md: 183, 1; “İşlem, mahkeme tarafından bu şekilde tanınması nedeniyle (tartışmalı işlem) veya böyle bir tanımadan bağımsız olarak (geçersiz işlem) bu Kurallar tarafından belirlenen gerekçelerle geçersizdir.”

⁴¹⁴ KAK., md: 108,1; “Nafaka ödenmesine ilişkin bir sözleşme kapsamında ödenen nafakanın miktarı, bu sözleşmede taraflarca belirlenir.”

⁴¹⁵ KAK., md: 109,1; “Nafaka ödenmesine ilişkin bir anlaşma kapsamında nafaka ödeme yöntemleri ve prosedürü bu anlaşma ile belirlenir.”

⁴¹⁶ KAK., md: 109,2; “Nafaka ödemekle yükümlü olan kişinin kazanç ve (veya) diğer gelirlerinden pay olarak nafaka ödenebilir; periyodik olarak ödenen sabit bir para miktarında; bir seferde ödenen sabit bir para miktarında; mülkiyeti veya bir kısmını çocuğa veya çocuklara eşit paylar halinde vermek ve üzerinde anlaşmaya varılan diğer yollarla.”

⁴¹⁷ KAK., md: 109,2; “Nafaka ödenmesine ilişkin anlaşma, nafaka ödemenin farklı yollarının bir kombinasyonunu sağlayabilir.”

Aile Kanunu'nun 110. maddesi uyarınca, nafaka sözleşmesi kapsamında ödenen nafaka miktarının endekslenmesi bu sözleşmeye uygun olarak yapılır.⁴¹⁸ Nafaka ödenmesine ilişkin sözleşmede endeksleme sırası öngörülmemişse, endeksleme Aile Kanunu'nun 122. maddesine göre yapılır.⁴¹⁹

e. Nafaka yükümlülüklerinin sona ermesi

Nafaka yükümlülüklerini sona erdiren durumların listesi, nafaka yükümlülüklerinin gerekçelerine bağlıdır. Aile Kanunu'nun 125. maddesinin 1. fıkrasına göre, nafaka yükümlülüğü tarafların nafaka ödenmesine ilişkin mutabakatı ile tesis edilmişse, sona erer:⁴²⁰

- a) Taraflardan birinin ölümü;
- b) Sözleşmenin sona ermesi;
- c) Nafaka ödenmesine ilişkin sözleşmede öngörülen diğer gerekçelerle.

Mahkemede tahsil edilen nafaka ödemesinin sona ermesinin gerekçeleri, Aile Kanunu'nun 125. maddesinin 2. fıkrasında belirtilmiştir:

Nafaka ödenmesi, mahkeme nafaka alan kişinin çalışma gücünün eski haline getirildiğini veya yardım ihtiyacının sona erdiğini kabul ettiğinde, yani nafaka almak için yasanın gerektirdiği koşullar ortadan kalktığında durur;⁴²¹

Yardıma ihtiyacı olan iş göremeyen eski eş - nafaka alan - yeni bir evlilik için eşe maddi destek yükümlülüğü verildiği için yeni bir evliliğe girdiğinde nafaka ödemesi sona erer.⁴²²

Nafaka alan kişinin veya nafaka ödemekle yükümlü kişinin ölümü ile bağlantılı olarak nafaka ödenmesine son verilir.⁴²³ Bu durumda, bu yasal ilişkilerin kesinlikle kişisel bir niteliğini öngören ve bu nedenle ölen kişinin yasal halefine geçemeyeceği durumu kastediyoruz.

---

⁴¹⁸ KAK., md: 110; “Nafaka ödenmesine ilişkin bir anlaşma kapsamında ödenen nafaka miktarının endekslenmesi bu anlaşmaya göre yapılır.”

⁴¹⁹ Bknz., KAK., md: 112.

⁴²⁰ KAK., md: 125,1; “Nafaka ödenmesine ilişkin bir sözleşme ile kurulan nafaka yükümlülükleri, taraflardan birinin ölümü, bu sözleşmenin sona ermesi veya bu sözleşmede öngörülen sebeplerle sona erer.”

⁴²¹ KAK., md: 125, 2; “Mahkeme, çalışma gücünü geri kazanıldığını veya nafaka alıcısının yardım ihtiyacının sona erdiğini kabul ettiğinde...”

⁴²² KAK., md: 125, 2; “Yardıma ihtiyacı olan iş göremeyen eski eş yeni bir evlilik yaptığında...”

⁴²³ KAK., md: 125, 2; “Nafaka alan kişinin veya nafaka ödemekle yükümlü olan kişinin ölümü.”

2. İslam Hukuku

a. Nafakanın Tanımı ve Mahiyeti

Nafaka kelimesi fakirleşmek veya vermek ve harcamak anlamlarına gelen ve Arapça olan “infak” mastarından oluşmuş bir isimdir. Nafakanın sözlük anlamı kişinin bakmakla yükümlü olduğu kimselere yaptığı harcamalardır. Şer’i anlamda nafaka ise yiyecek, giyecek ve mesken masraflarını içine almaktadır. Örfi manada yiyecek ekmek, katık ve içecekleri; giyecek örtü ve üstlüğü; mesken ise ev eşyası, temizlik malzemesi ve hizmetçi ücretini ifade etmektedir.

Nafaka, alacaklısının hayatını örf ve âdete göre yeterli düzeyde sürdürebilmesi için ihtiyaç duyduğu şeylerin devamlı temini üzere yapılan geçim harcamalarıdır. Harcama yapılacak kişi evlilik, akrabalık ve mülkiyet ilişkisi neticesinde nafaka alacaklısı haline gelebilir.

Evlilik birliğinin kurulması ile birlikte kocanın ödemekle yükümlü olduğu nafaka (evlilik, karı nafakası ve iddet nafakası), kadının yiyecek, giyecek ve mesken ihtiyaçlarının karşılanması için harcanan masraflardır. Nikâh akdinin devamı süresince var olan nafaka münasebeti kadının zorunlu ihtiyaçlarının karşılanmasını sağlayacak, aynı zamanda ailenin ekonomik huzurunu temin edecektir. Zira karı-kocanın mutluluğu, ailenin varlığını koruyacak en önemli unsurdur. Bununla birlikte kamu düzeni de sağlanmış olacaktır.

Evlilik nafakası hükümleri evlilik devam ettiği sürece uygulama alanı bulacaktır. Bu konuda hukukçular arasında ihtilaf söz konusu değilken, nafaka hükümlerinin, kadının evliliğin sona ermesinden sonra beklemek zorunda olduğu iddet müddeti için uygulanması konusunda görüş ayrılıkları mevcuttur. Bu konu ilgili başlık altında detaylı bir şekilde ele alınacaktır.

b. Nafakanın Kapsamı

Nafaka yükümlülüğü, yukarıdaki tanımından da anlaşılacağı üzere başlıca şunları içine alır; yiyecek, giyecek ve mesken sağlama. Koca, karısının normal bir şekilde hayatını devam ettirebilmesi için lazım olan yiyecekleri yeterli miktarda temin eder.⁴²⁴ Giyim olarak da biri yazlık diğeri kışlık olmak üzere senede iki defa giyecek

---

⁴²⁴ Kâsânî, *Bedâi* ‘, V, s. 149.

sağlar.⁴²⁵ Yiyecek ve giyeceğin tespitinde karı-kocanın sosyal ekonomik durumu, yaşadıkları bölgenin örf ve âdeti belirleyicidir.⁴²⁶ Çağdaş İslâm hukukçuları, hasta olan kadının tedavi ve ilaç masraflarını nafaka kapsamına dâhil etmeyen fukahânın⁴²⁷ aksine günümüzde artık bunların nafakadan sayılması gerektiğini savunurlar.⁴²⁸ Nitekim günümüzdeki bazı Müslüman ülkelerinde uygulanan İslâm aile hukuku kanunlarında tedavi ve ilaç masrafları nafaka kapsamına dâhil edilmiştir.⁴²⁹

Fıkıh kaynaklarında meskenle ilgili genel ölçütlerin belirlenmiş olduğu görülür. Mesken tespitinde yiyecek ve giyecekte olduğu gibi karı-kocanın sosyal ekonomik durumu, yaşadıkları bölgenin örf ve âdeti dikkate alınır.⁴³⁰ Bununla birlikte meskenin, genel itibariyle temel yaşam ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde döşeli olması gerekir. Bu manadan olmak üzere halı, yatak, yorgan yastık gibi oturma ve uyku için gerekli mefruşat, yeme içmede kullanılan mutfak eşyaları, gerek vücut gerekse elbise temizliği için lazım olan temel temizlik malzemeleri, nafaka kapsamına girmektedir.⁴³¹ Ayrıca kocanın nafaka kapsamında gücü nispetinde temin edeceği mesken, müstakil olup mutfak, tuvalet, banyo gibi bölümleri de ihtiva etmelidir.⁴³² Bununla beraber mesken, karı-koca hayatı yaşamaya elverişli olup hem kadının malı ve canı açısından hem de özel hayatın ve aile hayatının gizliliğinin ihlalini gerektirecek durumlara karşı güvenli olmalıdır.⁴³³ Bu doğrultuda şu gibi hususlar talep edilebilir; mesken, çevresinde iyi komşuların bulunduğu güvenli bir mahallede bulunmalı,⁴³⁴ koca, hanımının kendi rızası hariç onu yakın akrabalarının oturduğu bir meskende oturmaya zorlamamalı,⁴³⁵ aynı şekilde hanımı da kendisi için tahsis edilmiş olan meskende kocasının rızası olmadan akrabalarından kimseyi oturtmamalı. Kocanın temin ettiği mesken, mezkûr şartlara uymuyorsa kadının o meskende oturma

---

⁴²⁵ Kâsânî, *Bedâi'*, V, s. 149.

⁴²⁶ İbn Âbidîn, *Reddû'l-Muhtâr*, X, s. 488, 505, 510.

⁴²⁷ Bkz. İbn Âbidîn, *Reddû'l-Muhtâr*, X, s. 503.

⁴²⁸ Zuhaylî, *el-Fikhü'l-İslâmî*, VII, s. 794; Acar, *İslam Aile Hukuku*, s. 197.

⁴²⁹ Sıbâî, *Şerhu Kânûn*, I. Cüz, s. 202.

⁴³⁰ İbn Âbidîn, *Reddû'l-Muhtâr*, X, s. 564.

⁴³¹ İbn Âbidîn, *Reddû'l-Muhtâr*, X, s. 502.

⁴³² İbn Nüceym, Zeynüddîn b. İbrâhîm b. Muhammed el-Mısırî, *el-Bahrü'r-Râik*, thk. Zekeriya Ümeyrât, Beyrut, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2013, III, s. 325.

⁴³³ İbn Nüceym, *el-Bahrü'r-Râik*, III, s. 326.

⁴³⁴ İbn Nüceym, *el-Bahrü'r-Râik*, III, s. 327.

⁴³⁵ Bu hükümden kocanın başka eşinden olan gayrı mümeyyiz çocuğu istisna edilmiştir. Bkz. İbn Âbidîn, *Reddû'l-Muhtâr*, X, s. 562.

mecburiyeti yoktur. Anlaşılacağı üzere bu zikredilenler, kocaya verilen mesken seçme ve alıkoyma yetkilerine karşılık kadının güvenliğini ve aile hayatının gizliliğini güvence altına alan hükümlerdir. Diğer taraftan kadının, kocasının tahsis ettiği meskende oturma zorunluluğu olunca onun mal ve can güvenliği ile özel hayatın ve aile hayatının korunmasını temin etmek de tabii olarak kocaya yüklenmiştir. Bunlardan hareketle denilebilir ki kadının güvenliği ve özel hayatın ve aile hayatının gizliliği ve korunması, İslâm aile hukukunun benimsediği temel ilkelerdir.⁴³⁶

c. Nafakanın Vacip Oluşu

Nafaka, sahih nikâhın doğurduğu bir sonuçtur.⁴³⁷ Buna göre nafakanın vacip olması her şeyden önce nikâh akdinin sahih olarak gerçekleşmesine bağlıdır. Fukahâ sahih olmayan nikâhın hiçbir şekilde nafaka hakkı doğurmayacağı konusunda ittifak etmişlerdir. Ancak sahih nikâhın bir sonucu olan nafakanın vacip olmasının, teslim koşulu vardır. Bu bakımdan nafaka, bizzat akitle değil, onunla beraber teslim koşulunun gerçekleşmesiyle vacip olur.⁴³⁸ Teslim, kadının kocasıyla aynı çatı altında evlilik hayatı yaşamaya hazır olması, geçerli mazeretler dışında aile yuvasını terk etmemesi demektir. Başka bir deyişle kocanın nafaka borcunun karşılığında hanımını alıkoyma hakkı söz konusudur. Kocanın nafaka borcu, alıkoyma hakkının istîfâsı anından itibaren başlar. Nafaka borcunun vacip olduktan sonra kesintisiz devam etmesi de alıkoyma hakkının ihlale uğramamasına bağlıdır. Alıkoyma hakkının istîfâsının ve aynı zamanda teslimin ifâsının göstergesi, kadının, kocasının kendisi için hazırlanmış olduğu meskende oturması ve bir gerekçe olmadan oradan ayrılmamasıdır. Buna uyulduğu müddetçe kadının nafaka hakkı devam eder. Şerî bir gerekçe olmadan kocası istediği ve uygun mesken hazırladığı halde kadının, o meskende oturmayı reddetmesi veya herhangi bir gerekçe olmadan meskeni terk etmesi nüşûzdür yani alıkoyma hakkının ihlalinin gerektiren bir davranıştır. Alıkoyma hakkının ihlalinin sürdüğü zaman içerisinde kadının nafaka hakkı ortadan kalkar.⁴³⁹

⁴³⁶ *İbn Âbidîn, Reddû'l-Muhtâr*, X, s. 552, 553.

⁴³⁷ *İbn Âbidîn, Reddû'l-Muhtâr*, X, s. 480.

⁴³⁸ *Kâsânî, Bedâi'*, V, s. 128.

⁴³⁹ *Zeyla'î, Osman b. Ali, Tebyinü'l-Hakâik Şerhu Kenzi'd-Dakâik*, Beyrut: Daru Kütübi'l-İlmiyye, 2010, II, s. 12.

d. Nafaka Hakkını Düşüren Durumlar

Nafaka hakkını ortadan kaldıran başka bir deyişle, alıkoyma hakkının ihlalini gerektiren davranışlar şunlardan ibarettir:

1. *Kadının kocasının hazırladığı meskende oturmayı reddetmesi.* Koca şerî yani karı-koca hayatı yaşamaya elverişli bir mesken temin edip kadından oraya taşınmasını talep ettiğinde kadın bu talebi reddederse, nafaka hakkı düşmüş olur. Ancak koca nikâh akdinden sonra eşinden meskene taşınmasını talep etmez kadın da kendi evinde kalmayı sürdürürse nafaka hakkı sakıt olmaz. Çünkü burada kadın tarafından kaynaklanan bir ihlal söz konusu değildir.⁴⁴⁰ Ayrıca kadının mehr-i muaccelinin henüz ödenmemiş olması, meskenin güvenli veya karı-koca hayatı yaşamaya elverişli olmaması gibi haklı bir gerekçeye dayanarak kocasının evine taşınmaktan imtina etmesi de nafaka hakkını ortadan kaldırmaz.⁴⁴¹

2. *Kadının, kocasının iznini almaksızın aile meskenini terk etmesi.* Bu süre kısa olsun uzun olsun kadın meskene dönmediği sürece nâşise kabul edilir, dolayısıyla bu zaman içerisinde nafaka talebinde bulunamaz. Şayet meskene dönerse o andan itibaren yeniden nafaka hakkına sahip olur. Ancak nüşûz zamanında düşmüş olan nafaka miktarını talep edememektedir.⁴⁴² Bununla beraber kadının kocasının iznini almaksızın evinden çıkabileceği durumlar söz konusudur. Dolayısıyla kadının meşru bir gerekçeye dayanarak meskeni terk etmesi bundan müstesnadır.

3. *Kadının hapiste tutulması.* Birine borçlu olma, suç işleme gibi kadının kendi tarafından kaynaklanan ve kocanın bir dahli olmayan bir sebepten ötürü hapiste tutulması nafaka hakkını düşürür. Dolayısıyla koca bu zaman zarfında kadının nafakasından sorumlu olmayacaktır.⁴⁴³

4. *Kadının çalışması.* Kadının bir işte çalışması meskeni terk etmesini gerektireceği için nafaka hakkını düşürür. Yani gündüzleri iş yerinde geceleri de evinde kocasının yanında bulunan bir kadın nafaka talep edemez. Bu kocanın izni olmadığı takdirde böyledir. Buna göre kadın kocasının rızası ile bir işte çalışırsa, bu

⁴⁴⁰ Kâsânî, *Bedâi'*, V, s. 129; Kadri Paşa, *el-Ahkâmü'ş-Şer'iyye*, md: 161.

⁴⁴¹ İbnü'l-Hümâm, *Fethü'l-Kadîr*, IV, s. 346.

⁴⁴² İbn Âbidîn, *Reddî'l-Muhtâr*, X, s. 494.

⁴⁴³ İbn Âbidîn, *Reddî'l-Muhtâr*, X, s. 497-498.

onun nafaka hakkını etkilemez.⁴⁴⁴ Ayrıca kadın kocası geçimini sağlayamadığı için çalışmak zorunda kaldıysa yine nafaka hakkı düşmez.⁴⁴⁵

5. *Kadının hac ibadetini yerine getirmek için yolculuk yapması.* Kadının kocasının refakatı olmaksızın hac yolculuğuna çıkması durumunda yolculukta geçirdiği zaman için nafaka talebinde bulunma hakkı yoktur. Ancak kadın hac yolculuğuna kocasıyla birlikte çıkarsa nafaka hakkı kısmen devam eder. Yani yolculuk giderleri kendine ait, ikamet masrafları ise kocaya ait olur.⁴⁴⁶

3. Karşılaştırma

İslâm hukukunda, karı koca arasında malî bir alacaklılık ve borçluluk şeklinde tarif edilen evlilik nafakası, nikâh akdi meydana geldiği andan itibaren ailenin ekonomik fonksiyonu açısından önemli bir yer tutmakta ve sadece karı-koca arasında gerçekleşmektedir. Bu bakımdan aile kurumundaki süreklilik, evlilik nafakasının teminindeki devamlılığa bağlıdır. Evliliğin sona ermesi halinde ise belli bir süre daha bu nafakanın devamı söz konusudur. Evliliğin devamında evlilik nafakasının hükümleri, nikâh akdinin sona ermesi halinde ise iddet süresinde iddet nafakasının hükümleri geçerli olmaktadır.

Kırgız hukukunda nafaka hakkı konusunda eşler arasında bir ayırım yapmamış, kadın-erkek arasında eşitlik ilkesini gözeterek kadın ve erkekten her birine nafaka hakkı tanımaktadır. Eşleri evlilik boyunca birbirlerine maddi olarak yardım etmekle yükümlü tutar. Teoride bu böyle olmakla birlikte pratikte söz konusu haktan erkeklerden ziyade kadınların daha çok yararlandığı bilinmektedir.

⁴⁴⁴ İbn Âbidîn, *Reddî 'l-Muhtâr*, X, s. 497.

⁴⁴⁵ İbn Âbidîn, *Reddî 'l-Muhtâr*, X, s. 537.

⁴⁴⁶ İbn Âbidîn, *Reddî 'l-Muhtâr*, X, s. 501.

ÜÇÜNÜ BÖLÜM

EVİLİĞİN SONA ERMESİ VE SONUÇLARI

I. Evliliğin Sona Ermesi

Hukuk literatüründe evliliğin sona ermesi, eşlerin kişisel ve mâlî hukuki ilişkilerinin sona ermesi olarak kabul edilmektedir.⁴⁴⁷ Evliliğin sona ermesi, eşler arasında yasal olarak kayıtlı bir evlilikten kaynaklanan hukuki ilişkilerin belirli hukuki olayların başlaması nedeniyle sona ermesidir. Evliliği sonlandıran hukuki gerçekler aşağıdaki durumları içerir;

- Eşlerden birinin ölümü
- Eşlerden birinin mahkemece ölmüş ilan edilmesi
- Boşanma

A. Ölüm

1. Kırgız Hukuku

Eşlerden birinin ölümü, sicil dairesinde zorunlu olarak evliliğin sona ermesini gerektirir. Bu gibi durumlarda evlilik, eşin vefat ettiği andan itibaren sona erdiği kabul edilir.⁴⁴⁸ Eşin ölümü gerçeğini onaylayan bir belgeye dayanarak, nüfus müdürlüğü, kayıt defterine uygun bir değişiklik yapar. Bu belge ölüm belgesi olur. Yetkili sağlık kurumu tarafından verilen ölüm belgesine dayanarak devlet ölüm kaydını gerçekleştiren nüfus müdürlüğü tarafından bir ölüm belgesi verilir.⁴⁴⁹

2. İslam Hukuku

İslâm hukukçuları ölüm için şu üçlü ayırımı yapmaktadır:

1. Hakikî (tabii) ölüm. İnsan hayatının gerçek anlamda sona ermesidir. Hakikî ölümün gerçekleştiği gözlem ve teşhis yoluyla bilinir.

2. Hükmî ölüm. Mahkemenin geçerli hukukî sebeplere dayanarak gerçekte yaşıyor olsa bile bir kişinin hukuken ölü sayılmasına karar vermesini ifade eder. Çeşitli hal ve karinelere bakılarak kendisinden haber alma ve izini sürme imkânı kalmayan

⁴⁴⁷ Erdem, Mehmet, *Aile Hukuku*, s. 41.

⁴⁴⁸ KAK., md: 17, 1; “Sicil dairesindeki boşanma, boşanmanın sicil defterine devlet tarafından kaydedildiği tarihten itibaren ve mahkemede boşanma durumunda - mahkeme kararının yürürlüğe girdiği tarihten itibaren sona erer.”

⁴⁴⁹ KMDK., md: 32, 1; “Yetkili sağlık yetkilisi tarafından verilen yerleşik formun ölüm belgesi;”

kayıp kişi (mefkūd) veya düşman ülkesine sığınan mürted hakkında mahkeme tarafından ölüm kararı verildiği takdirde kararın çıktığı andan itibaren bu kişi ölü sayılır.

3. Takdirî ölüm. Annesine karşı işlenen müessir bir fiil neticesinde ölü olarak doğan ceninin ölümü bu şekilde anılır.⁴⁵⁰

Sonuncu konumuzdan değilken, ikincisi sonraki başlığın konusu olmaktadır. İlki doğal olarak evliliği sona erdirmektedir. Bunun için herhangi bir prosedüre gerek kalmamaktadır.

3. Karşılaştırma

Ölüm doğal olarak evliliği sona erdirmektedir. Boşanmaya izin vermeyen hukuk sistemlerinde evlilik ancak ölümle sona ermektedir. İslam Hukuku ölümden sonra herhangi bir prosedür şart koşmaz iken, Kırgız Hukuku ölüm gerçeğini ispatlayan belgeyi şart koşmaktadır.

B. Mahkeme Tarafından Ölü İlan Edilme

1. Kırgız Hukuku

Eşlerden birinin mahkemece ölmüş ilan edilmesi, nüfus müdürlüğünde zorunlu olarak evliliğin sona ermesini gerektirir. Bu gibi durumlarda evlilik, eşin vefat ettiğini bildiren mahkeme kararının yürürlüğe girdiği andan itibaren sona erdiği kabul edilir.⁴⁵¹ Eşin ölümün gerçekleştiğini onaylayan eşin öldüğünü bildiren bir mahkeme kararına dayanarak, nüfus müdürlüğü, kayıt defterine uygun bir değişiklik yapar. Ölümün gerçekleştiğini tespit etmek veya bir kişinin öldüğünü beyan etmek için yasal olarak yürürlüğe giren bir mahkeme kararına dayanarak devlet ölüm kaydını gerçekleştiren nüfus müdürlüğü tarafından bir ölüm belgesi verilir.⁴⁵²

Kişinin öldüğünü ilan etme tertibi ve koşulları Medeni Kanun ile belirlenmiştir. Medeni Kanunun 80. maddesine göre bir vatandaş, ikamet ettiği yerde üç yıl süreyle ikamet ettiği yer hakkında bir bilgi yoksa ve ölümle tehdit eden veya belirli bir kazadan

⁴⁵⁰ Esen, Hüseyin, “Ölüm (Fıkıh)”, *DİA*, 34/38-40.

⁴⁵¹ KAK., md: 17, 1; “*Sicil dairesindeki boşanma, boşanmanın sicil defterine devlet tarafından kaydedildiği tarihten itibaren ve mahkemede boşanma durumunda - mahkeme kararının yürürlüğe girdiği tarihten itibaren sona erer.*”

⁴⁵² KMDK., md: 32, 1; “*Ölüm gerçeğini tespit etmek veya bir kişinin öldüğünü beyan etmek için yasal olarak yürürlüğe giren bir mahkeme kararı;*”

ölümünü üstlenmek için gerekçe göstererek ortadan kaybolmuşsa, mahkeme tarafından altı ay içinde ölü ilan edilebilir.⁴⁵³ Savaşla bağlantılı olarak kaybolan bir asker veya diğer vatandaş, savaşın sona ermesinden en geç iki yıl sonra mahkeme tarafından ölü ilan edilebilir.⁴⁵⁴ Ölen ilan edilen bir kişinin ölüm günü, öldüğünü ilan eden mahkeme kararının yasal olarak yürürlüğe girdiği gündür. Bir kişinin ölümle tehdit eden veya belirli bir kazadan öldüğünü varsaymak için gerekçe veren şartlar altında ölü ilan edilmesi halinde mahkeme bu kişinin ölüm gününü, ölme ihtimali olan günü ölüm günü olarak kabul edebilir.

Ölü veya kayıp ilan edilen eşin ortaya çıkması durumunda evliliğin geri düzeltilmesi

Daha önce de belirtildiği gibi, evliliği sona erdirme sebeplerinden biri, eşlerden birinin mahkemede ölü olarak ilan edilmesidir.⁴⁵⁵ Ayrıca, evliliğin sona ermesi herhangi bir özel kayıt gerektirmez. Eşlerden birinin mahkemede kayıp olarak tanınması, ölü olarak ilan edilmesinin aksine, evliliğin sona ermesini gerektirmez. Bir eşin mahkeme tarafından kayıp olarak tanınması, evliliğin basitleştirilmiş bir şekilde, yani diğer eşin nüfus müdürlüğünde talebi üzerine feshi için temel teşkil edebilir.

Mahkeme tarafından bir eşin ölü veya kayıp olarak ilan edilmesi, eşin ölümü varsayımına veya bir olay beyanına dayanır; yaşamı ya da ölümü sorusuna karar vermenin imkânsızlığı. Bu nedenle, eşin ikamet yerinin ortaya çıkması veya ortaya çıkma olasılığı dışlanmaz. Bildiğiniz gibi, kayıp olarak tanınan veya ölü ilan edilen bir vatandaşın ikametgahının ortaya çıkması veya bilinmesi durumunda mahkeme, onun kayıp olarak tanınması veya ölü olarak ilan edilmesi kararını iptal eder.⁴⁵⁶ Buna göre, mahkemenin kararı, ölü ilan edilen bir vatandaşın ölüm kaydının medeni hal kanunları sicilinde iptali için temel teşkil eder. Bu gibi durumlarda, sona eren evliliğin yasal kaderi hakkında soru ortaya çıkar. Aile Kanunu'nun 27. maddesine göre, mahkemece ölü ilan edilen veya mahkemece kayıp olarak kabul edilen eşin ortaya çıkması ve ilgili

---

⁴⁵³ KMK., md: 80, 1; “Bir vatandaş, ikamet ettiği yerde üç yıl boyunca ikamet ettiği yer hakkında bilgi yoksa ve ölümü tehdit eden veya ölümünü belirli bir kazadan varsaymak için sebep veren koşullar altında kaybolduysa mahkeme tarafından altı ay içinde ölü ilan edilebilir.”

⁴⁵⁴ KMK., md: 80, 2; “Çatışmalarla bağlantılı olarak kaybolan bir asker veya başka bir vatandaş, çatışmaların sona ermesinden en geç iki yıl sonra bir mahkeme tarafından ölü ilan edilebilir.”

⁴⁵⁵ KAK., md: 17, 1; “Evlilik, ölüm veya eşlerden birinin mahkemece ölmüş ilan edilmesi sonucu sona erer.”

⁴⁵⁶ KMK., md: 79-81.

mahkeme kararlarının iptali halinde, evlilik ancak nüfus müdürlüğü tarafından eşlerin ortak başvurusu üzerine yeniden kurulabilir.⁴⁵⁷ Bundan, evliliğin otomatik olarak düzeltilmediği, ancak yalnızca eşlerin aileyi yeniden kurma konusunda karşılıklı bir arzusu varsa, bunun sonucu gelir. Ancak, Aile Kanunu'nun 27. maddesinin 2. fıkrası gereğinden hareketle, diğer eş yeni bir evlilik kurmuşsa, eşlerin eski durumuna getirme istekleri örtüşse dahi evlilik yeniden kurulamaz.⁴⁵⁸ Bu nedenle, bir evliliği geri düzeltmek için aşağıdaki gerekçeler gereklidir:

- a) Mahkemece ölü veya kayıp olarak ilan edilen eşin ortaya çıkması;
- b) İlgili mahkeme kararlarının iptali (yani, eşin kayıp olarak tanınması veya ölümünün ilan edilmesi);
- c) Evliliğin yeniden kurulması için eşlerin nüfus müdürlüğüne ortak başvurusu;
- d) Yeniden evlenmemiş başka bir eş.

Evliliğin nüfus müdürlüğü tarafından düzeltilmesi geriye dönük bir etkiye sahiptir. Bu nedenle, bir evlilik, düzeltilme anından değil, sonuçlandığı andan itibaren restore edilmiş sayılır, bunun sonucunda eşler, evliliğin devlet kaydı anından itibaren evli olarak kabul edilir.

2. İslam Hukuku

Kocanın kaybolmasında iki durum söz konusu olabilir: Mefkûdlük ve gaiplik.

Mefkûd, ortadan kaybolup kendisinden haber alınamayan, ölü mü diri mi olduğu bilinemeyen kimse iken; gâip, evini terkedip giden, hayatta olduğu bilindiği halde evine uğramayan kimseye denir.⁴⁵⁹

Hanefî ve Şâfiîler ise kadının, mefkûd kocasının akrabalarının yaşayacağı süre kadar bekleyeceğini kararlaştırmışlardır.⁴⁶⁰ Eşi mefkûd olan bir kadın Mâlikîlere göre mahkemeye müracaattan dört yıl sonra eşinden boşanmış sayılır.⁴⁶¹

---

⁴⁵⁷ KAK., md: 27, 1; "Mahkemece ölü olarak ilan edilen veya mahkemece kayıp olarak tanınan eşin ortaya çıkması ve ilgili mahkeme kararlarının iptali halinde, evlilik, sicil dairesi tarafından eşlerin ortak müracaatı ile eski haline getirilebilir."

⁴⁵⁸ KAK., md: 27, 1; "Diğer eş yeniden evlenmişse evlilik geri düzeltilmez."

⁴⁵⁹ Nesefî, *Tilbetu't-Talebe*, s. 95.

⁴⁶⁰ İbnu'l-Hümâm, *Fethu'l-Kadîr*, VI, s. 146-147.

⁴⁶¹ İbn Rüşd, *Bidaye*, II, s. 43.

Kadının bu kadar uzun süre beklemesinin doğuracağı hem maddî ve bedenî, hem de ruhî sıkıntılar gözönüne alarak Osmanlı Hukuk-1 Aile Kararnamesi Mâlikî içtihadını tercih etmiştir.⁴⁶²

Gaiplik haline gelince yine Hanefî ve Şâfiîler bu durumu bir tefrik sebebi saymamışlardır.⁴⁶³ Mâlikî ve Hanbelîlere göre ise böyle bir durumda şu süreç işletilir: Meşru bir mazerete dayanmadan evini terk eden kimsenin yeri biliniyor ise ve hanımı da tefrik istemiyle mahkemeye müracaat etmişse hâkim, belli bir süre tahdid ederek kocasına, ya evine dönmesini ya da hanımını yanına almasını haber verir. Belirlenen sürenin bitiminde aynı hal devam ediyorsa hâkim evliliğe son verir. Kocanın yeri belli değilse ve ayrılık da bk yılı geçmişse kadının isteği üzerine tefrik karar verilir. Bu karar bir bâin talâk hükmündedir.⁴⁶⁴

Osmanlı Hukuk-1 Aile Kararnamesi de nafaka hakkının elde edilmesini imkânsız kıldığı için evi terketmeyi bir tefrik sebebi olarak kabul etmiştir.⁴⁶⁵

3. Karşılaştırma

Kırgız hukukunda kişinin normal şartta ikamet ettiği yeri bilinmediği durumda 3 yıl, ölüm tehditi altında kalarak kaybolduğunda 6 ay, savaş sırasında kaybolduğunda savaş bittikten sonra 2 yıldan sonra mahkeme ölümüne karar verebilir. Diğer eşin hakkını gözetmektedir.

İslam hukukunda Hanefî ve Şafî mezhebi bu konuda kaybolan eşin hakkını gözeterek ölümüne hükmedilmesini neredeyse imkânsız olarak görmektedir. Fakat Maliki mezhebinin görüşü bu konuda rahatlatmaktadır. Maliki mezhebine göre bir eşin kaybolduğundan 4 yıl sonra diğer eşin menfaatlerini gözeterek mahkeme ölü olarak ilan edebilir.

Ölü olarak ilan edilen eşin ortaya çıktığı durumda Kırgız hukuku ilgili kararı iptal etmektedir ve eşlerin ortak başvurusu ile evlilik geri düzeltilmektedir. Bu durumdan dolayı yani kaybolan eşin geri ortaya çıkma ihtimalinden dolayı onun

⁴⁶² Hukuk-1 Aile Kararnamesi, md: 127-129.

⁴⁶³ İbn Rüşd, *Bidaye*, II, s. 45.

⁴⁶⁴ İbn Rüşd, *Bidaye*, II, s. 46.

⁴⁶⁵ Hukuk-1 Aile Kararnamesi, md: 126.

hakkını koruma amacıyla ölü ilan etmeyen İslam hukuku doğal olarak hüküm tertip etmemiştir.

C. Boşanma

1. Kırgız Hukuku

Eşler hayatta iken, evlilik boşanma ile sona erebilir. Öncelikle kanunla belirlenen usule göre tescil edilmiş bir evliliğin boşanmasından bahsediyoruz. Boşanma durumunda, mahkeme tarafından geçersiz ilan edilen bir evliliğin aksine, evlilik ilişkisi her iki eş için de ilgili hukuki sonuçlarla ileride (bazı istisnalar dışında) sonlandırılırken, evliliğin geçersizliği durumunda eşlerin hakları ve yükümlülükleri evlilik anından itibaren iptal edilir. Boşanma, eşlerin hayatta iken bir evliliğin sona ermesi veya gelecekte eşler arasındaki hukuki ilişkileri sona erdiren bir hukuki işlem anlamına gelir.⁴⁶⁶

Aile Kanunu'nun 17. maddesinin 2. paragrafına göre, bir evlilik, eşlerden birinin veya her ikisinin talebi üzerine ve mahkeme tarafından yasal olarak ehliyetsiz olarak kabul edilen eşin vasisinin talebi üzerine feshedilerek sonuçlandırılabilir.⁴⁶⁷

Eşlerden biri veya her ikisi, Aile Kanunu'nun 18. maddesinde belirtilen durum dışında boşanma davası açabilir. Bu, kocanın karısının hamileliği sırasında ve bir çocuğun doğumundan sonraki bir yıl içinde karısının rızası olmadan - anne ve çocuğun sağlığını korumak amacıyla - boşanma talebinin kabul edilemezliği anlamına gelir.⁴⁶⁸ Bu kural, çocuğun ölü doğduğu ve bir yıla kadar yaşamadığı durumlar için de geçerlidir. Ayrıca kocanın, karısının rızası olmadan çocuğun babası olmadığı durumlarda da boşanma talebinde bulunma hakkı yoktur.

Boşanma prosedürü, Aile Kanunu'nun 19. maddesi ile belirlenir ve boşanma için iki prosedür öngörür: sicil dairesinde boşanma (idari) ve mahkemede boşanma (adli).

---

⁴⁶⁶ Saltanat, Muratbek kızı; Sabirov A. , *Semeynoe Pravo*, s 50.

⁴⁶⁷ KAK., md: 17, 2; “Evlilik, eşlerden birinin veya her ikisinin boşanma talebi üzerine ve ayrıca mahkeme tarafından ehliyetsiz olarak kabul edilen eşin vasisinin talebi üzerine feshedilerek (boşanma) sona erdirilebilir.”

⁴⁶⁸ KAK., md: 18; “Kocanın, kadının hamileliği sırasında ve ortak çocuklarının doğumundan sonraki bir yıl içinde eşin rızası olmadan boşanma davası açma hakkı yoktur.”

a. Nüfus Müdürlüğünde Boşanma

Aile Kanunu'nun 20. maddesine göre, sicil dairesinde her iki eşin talebi üzerine, yani boşanmaya karşılıklı rıza gösteren eşler arasındaki evlilikler ve eşlerden sadece birisinin talebi üzere eşler arasındaki evlilikler sonlandırılır.⁴⁶⁹

aa. Her İki Eşin İsteği Üzere

Her iki eşin talebi üzerine sicil dairesinde boşanma, aşağıdaki nedenler varsa yapılır:

- Eşler boşanmaya karşılıklı rıza gösterirlerse;
- Eşlerin ortak küçük çocukları yoksa;
- Birbirine karşı mali ve başka davaları yoksa.⁴⁷⁰

Boşanma, sicil dairesi tarafından, medeni durum işlemlerinin devlet tescili için öngörülen şekilde gerçekleştirilir.⁴⁷¹ Eşlerin karşılıklı boşanma rızası, sicil dairesine yaptıkları ortak yazılı başvuruda ifade edilir. Eşlerin ortak başvurusu yapılamıyorsa (örneğin ciddi bir hastalık, ayrı bir bölgede yaşamak), eşin iradesinin ifadesi ayrı başvurularda düzenlenir ve başvurunun imzası gelmeyen eşin yasanın öngördüğü şekilde noter tasdikli olması gerekir.⁴⁷²

Sicil dairesi boşanma nedenlerini soruşturmaz ve eşleri barıştırmak onun sorumluluğu değildir. Ancak, eşlere kararlarının uygunluğunu değerlendirmeleri için süre tanımak ve evliliğin sona ermesi sırasında diğer eşin dürüst olmayan hareketlerinde eşin menfaatlerini korumak için, Aile Kanunu'nun 20. madde 3. fıkraya göre eşlere boşanma belgesi verilmesi, eşlerin ortak boşanma başvurusunda

---

⁴⁶⁹ KAK., md: 20, 1; "Ortak küçük çocukları olmayan eşlerin boşanmalarına karşılıklı muvafakat verilmesi halinde ve birbirlerine mal ve diğer hak taleplerinin olmaması durumunda boşanma sicil dairesinde yapılır."

⁴⁷⁰ KAK., md: 20, 1; "Ortak küçük çocukları olmayan eşlerin boşanmalarına karşılıklı muvafakat verilmesi halinde ve birbirlerine mal ve diğer hak taleplerinin olmaması durumunda boşanma sicil dairesinde yapılır."

⁴⁷¹ KMDİK., md: 26, 1; "Evliliğini sona erdirmek isteyen eşler, yazılı veya elektronik ortamda boşanma için nüfus müdürlüğüne ortak başvuruda bulunurlar. Ortak boşanma başvurusunda, eşlerin evliliğin sona ermesine ve ortak küçük çocukların ve mülkiyet anlaşmazlıklarının olmamasına karşılıklı rıza göstermeleri gerekir."

⁴⁷² KMDİK., md: 26, 2; "Evliliği sona erdirmek isteyen eşlerden biri başvuru için nüfus müdürlüğüne gelemese, vasiyeti ayrı bir boşanma başvurusu olarak şekillenebilir. Eşin başvurusunda imzanın gerçekliğinin noter tasdikli olması gerekir."

buldukları tarihten itibaren bir aylık süre dolduktan sonra nüfus müdürlüğü tarafından gerçekleştirilir.⁴⁷³

Eşler arasında ortak mülkiyetin bölünmesi konusunda bir anlaşmazlık varsa, muhtaç iş göremeyen eşin bakımı için nafaka ödenmesi ve eşler arasında çocuklar hakkında bir anlaşmazlık varsa, bunlardan biri mahkeme tarafından ehliyetsiz olarak ilan edilmişse veya 3 yılı aşan hapis cezasına çarptırılmışsa, eşler veya onlardan biri sicil dairesinde boşanmaya bakılmaksızın mahkemeye dava açma hakkına sahiptir.⁴⁷⁴

ab. Tek Eşin İsteği Üzere

Eşlerden birinin talebi üzerine boşanma, eşlerin ortak küçük çocukları olup olmadığına bakılmaksızın sicil dairesinde yapılır, eğer diğer eş;

- Mahkeme tarafından kayıp ilan edilirse;
- Mahkeme tarafından ehliyetsiz ilan edilirse;
- 3 yılı aşan hapis cezasına çarptırılmışsa.⁴⁷⁵

Bir vatandaşı kayıp veya ehliyetsiz olarak tanımanın gerekçeleri Medeni Kanun'da belirtilmiştir. Böylece, bir yıl içinde ikamet ettiği yerdeki ikamet yeri hakkında bir bilgi yoksa bir kişinin ilgili kişilerin talebi üzerine mahkeme tarafından kayıp olarak kabul edilebilir.⁴⁷⁶ Kayıplık ile ilgili en son bilgilerin alındığı günü tespit etmek mümkün değilse, bilinmeyen kayıplığın tanınması için sürenin hesaplanmasının başlangıcı, kayıplıkla ilgili son bilginin alındığı aydan sonraki ayın ilk günüdür. Son bilginin alındığı ayın bilinmemesi durumunda bu ayın bir sonraki yılın Ocak ayının ilk günü olarak kabul edilir.⁴⁷⁷ Akıl hastalığı nedeniyle eylemlerinin anlamını

⁴⁷³ KMDİK., md: 26, 3; “Evliliğin sona ermesi, eşlerin evliliğin sona erdirilmesi için ortak başvuruda buldukları tarihten itibaren bir ay geçtikten sonra, her iki eşin veya içlerinden birinin huzurunda yapılır.”

⁴⁷⁴ KAK., md: 21; “Eşlerin ortak mülkiyetinin bölünmesi, muhtaç iş göremeyen eşin bakımı için nafaka ödenmesi ve ayrıca biri mahkeme tarafından ehliyetsiz olarak kabul edilen veya üç yılı aşan hapis cezası mahkûm edilen eşler arasında ortaya çıkan çocuklarla ilgili anlaşmazlıklar (bu Kanunun 20. maddesinin 2. fıkrası), sicil dairesinde boşanmaya bakılmaksızın mahkemede değerlendirilir.”

⁴⁷⁵ KAK., md: 20, 2; “Eşlerin ortak küçük çocukları olup olmadığına bakılmaksızın, eşlerden birinin talebi üzerine boşanma, diğer eş:

- mahkeme tarafından kayıp olarak tanınmış ise;
- mahkeme tarafından ehliyetsiz ilan edilmiş ise;
- suç işlemekten üç yılı aşan hapis cezasına çarptırılmış ise.”

⁴⁷⁶ KMK., md: 77, 1; “Bir kişi, bir yıl içinde ikamet ettiği yerde ikamet ettiği yer hakkında bir bilgi yoksa, ilgili kişilerin talebi üzerine mahkeme tarafından kayıp olarak kabul edilebilir.”

⁴⁷⁷ KMK., md: 77, 2; “Kayıp kişiyle ilgili en son bilgilerin alındığı günü tespit etmek mümkün değilse, kayıp kişiyi tanıma süresinin hesaplanmasının başlangıcı, kayıp kişiyle ilgili son bilgilerin alındığı ayı

anlayamayan veya kontrol edemeyen bir kişi, yasal olarak ehliysiz olarak kabul edilebilir.⁴⁷⁸ Onun üzerinde vesayet kurulur. Bir kişini kayıp veya ehliysiz olarak tanıma prosedürü Medeni Usul mevzuatı tarafından belirlenmektedir.⁴⁷⁹

Yukarıdaki durumlarda eşlerden birinin talebi üzerine sicil dairesinde boşanma durumunda, ehliysiz eşin veya üç yıldan fazla hapis cezasına çarptırılan eşin rızası aranmaz. Eşlerde küçük çocukların bulunması boşanmaya engel değildir.

Eş, boşanma başvurusuna ilgili belgeleri eklemelidir:

- evlilik cüzdanı;
- diğer eşin kayıp ve ehliysiz olarak tanınmasına ilişkin bir mahkeme kararı;
- diğer eşin üç yıldan fazla hapis cezasına çarptırılmasına ilişkin mahkeme kararı.⁴⁸⁰

Eşlerden birinin talebi üzerine evliliğin sonlandırılmasının devlet kaydı, başvurunun yapıldığı tarihten itibaren bir ay sonra huzurunda gerçekleştirilir.⁴⁸¹

Eşlerin ortak mülkiyetinin bölünmesi, muhtaç iş göremeyen eşin bakımı için nafakanın ödenmesi ile ilgili anlaşmazlıklar ve üç yıldan fazla hapis cezasına mahkûm edilen eşler arasında doğan çocuklarla ilgili uyuşmazlıklarda, sicil dairesinde evliliğin sona ermesine bakılmaksızın adli takibatta değerlendirilir.⁴⁸² Bu uyuşmazlıklar, hem evlilik sırasında hem de eşlerden birinin veya ehliyeti olmayan eşin vasisi tarafından davanın açılmasından sonra mahkeme tarafından her zaman çözülebilir. Ancak boşanmış eşlerin ortak mallarının paylaşımı konusunda kanun, üç yıllık bir zamanaşımı süresi öngörmektedir.⁴⁸³

---

takip eden ayın ilk günü olarak kabul edilir. Bu ayın tespit edilmesi mümkün değilse, bir sonraki yılın Ocak ayının ilk günü.

⁴⁷⁸ KMK., md: 64, 1; *Akıl hastalığı nedeniyle eylemlerinin anlamını anlayamayan veya kontrol edemeyen bir vatandaş, mahkeme tarafından yetersiz ilan edilebilir.*

⁴⁷⁹ KMUK., md: 277-281, 282-287.

⁴⁸⁰ KMDİK., md: 28, 2; *“Devlet boşanma tescil başvurusu ile eş zamanlı olarak, boşanmaya ilişkin geçerli bir mahkeme kararı sunulmalı ve eski eşlerin (eşlerden birinin) kimliğini kanıtlayan belgeler sunulmalıdır.”*

⁴⁸¹ KAK., md: 20, 3; *“Boşanma ve boşanma belgesinin verilmesi, eşlerin boşanma için ortak başvurusunun sunulduğu tarihten itibaren bir ay sonra sicil dairesi tarafından yapılır.”*

⁴⁸² KAK., md: 21; *“Eşlerin ortak mülkiyetinin bölünmesi, muhtaç iş göremeyen eşin bakımı için nafaka ödenmesi ve ayrıca biri mahkeme tarafından ehliysiz olarak kabul edilen veya üç yılı aşan hapis cezası mahkûm edilen eşler arasında ortaya çıkan çocuklarla ilgili anlaşmazlıklar (bu Kanununun 20. maddesinin 2. fıkrası), sicil dairesinde boşanmaya bakılmaksızın mahkemede değerlendirilir.”*

⁴⁸³ KAK., md: 39, 7; *“Evliliğin sona ermesinin tescil tarihinden itibaren üç yıllık zamanaşımı süresi, evliliği sona eren eşlerin ortak mülkiyetinin bölünmesi için eşlerin taleplerine uygulanır.”*

b. Mahkemede Boşanma

Aile Kanunu'nun 22. maddesine göre aşağıdaki hallerde mahkemede boşanma yapılmaktadır:

- Eşlerin ortak küçük çocukları var ise (eşlerden birinin mahkeme tarafından kayıp, ehliyetsiz veya üç yıldan fazla hapis cezasına çarptırıldığı durumlar hariç);
- Eşlerden birinin boşanma rızası yok ise;
- Birbirlerine karşı mali davaları var ise;
- Eşlerden biri, itiraz etmemesine rağmen, evliliğin sicil dairesinde boşanmadan kaçması (başvuruda bulunmayı reddediyor, boşanma davası açmak istemiyor vs.).⁴⁸⁴

Uygulamada, boşanma davalarının mahkemeler tarafından değerlendirilmesinin en yaygın dayanağı, eşlerin, ebeveynler arasındaki boşanma nedeniyle hakları tehlikeye atılmaması gereken ortak küçük çocuklara sahip olmasıdır.

Boşanma davalarının değerlendirilmesi, dava usulüne göre mahkeme tarafından gerçekleştirilir. Mahkemeye eşlerden biri veya ehliyetini kaybetmiş eşin vasisi başvurabilir.⁴⁸⁵ Mahkemede boşanma durumunda eşlerden biri davacı, diğeri davalı olarak hareket eder. Genel kurala göre, eş veya vasisi tarafından eşlerin birlikte yaşıyorlarsa ikamet ettikleri yerde ve ayrılık halinde davalının ikamet ettiği yerde mahkemeye boşanma davası açılır. İkamet yeri bilinmeyen bir kişiden boşanma davası davacının tercihine, yani sanığın bilinen son ikamet yerine veya mülkünün bulunduğu yere; davavacıda küçük çocuklar varsa veya sanığın ikamet ettiği yere onun için ayrılıyor, küçük çocukların davacı ile birlikte olması veya sağlık nedenleriyle sanığın ikamet yerine gidememesi durumunda, davacının ikamet ettiği yerde başvurulur. Eşler arasındaki anlaşma ile aralarındaki boşanma davası herhangi birinin ikamet ettiği yerde başvurulabilir. Boşanma davası beyanı, evliliğin ne zaman ve nerede kaydedildiğini, evlilikten çocukların olup olmadığını, yaşlarını, nafaka ve yetiştirme

---

⁴⁸⁴ KAK., md: 22, 1; “Boşanma, bu Kanunun 20. maddesinin 2. fıkrasında öngörülen durumlar dışında, eşlerin ortak küçük çocukları varsa veya eşlerden birinin boşanma rızası yok ise ve birbirlerine karşı mülkiyet iddiaları varsa mahkemede yapılır.”

⁴⁸⁵ KAK., md: 17, 2; “Evlilik, eşlerden birinin veya her ikisinin boşanma talebi üzerine ve ayrıca mahkeme tarafından ehliyetsiz olarak kabul edilen eşin vasisinin talebi üzerine feshedilerek (boşanma) sona erdirilebilir.”

konusunda anlaşmaya varılıp varılmadığını, boşanma nedenlerini ve diğer şartları belirtir. Boşanma dilekçesine bunlar eklenir:

- Evlilik cüzdanı;
- Çocukların doğum belgelerinin kopyaları;
- Eşlerin kazançları ve diğer gelir kaynaklarına ilişkin belgeler ve diğer gerekli belgeler.

Gerekli durumlarda boşanma başvurusunu kabul eden hakim, ikinci eş çağırarak iddiaya karşı tutumunu öğrenebilir. Aynı zamanda hakim, eşlerin mahkemece çözülmesi gereken tartışmalı başka konuları olup olmadığını netleştirir ve boşanma davası ile hangi iddiaların değerlendirilebileceğini açıklar.

Kırgız Cumhuriyeti aile mevzuatında, mahkemede değerlendirmeye tabi tutulan boşanma davaları iki kategoriye ayrılmalıdır: Karşılıklı anlaşma durumunda mahkemede boşanma ve eşlerden birinin evliliğin sona ermesine rıza göstermemesi halinde yargı yolu ile boşanma.

ba. Her İki Eşin İsteği Üzere

Bu boşanma prosedürü iki neden varsa gerçekleşir:

- Eşlerin ortak küçük çocukları varsa;⁴⁸⁶
- Eşlerden biri, itirazlarının olmamasına rağmen, sicil dairesinde boşanmadan kaçınıyorsa (boşanma başvurusunda bulunmayı reddediyor, boşanma için devlet kaydı için gelmek istemiyor vs).⁴⁸⁷

Karşılıklı rıza ile boşanma prosedürü, mahkemenin boşanma nedenlerini açıklığa kavuşturmadan evliliği feshetmesi ve eşleri uzlaştırmak için tedbir almak zorunda olmaması ile ifade edilmektedir. Bu, her iki eşin de farkında olduğu ve aileyi muhafaza etmenin imkânsız olduğu sonucuna vardığı durumlarda gerçekleşebilir.

Bununla birlikte mahkeme, boşanmaya karar vermeden önce küçük çocukların haklarını ve meşru menfaatlerini korumak için tedbirler almakla yükümlüdür. Bu amaçla, Aile Kanunu'nun 24. maddesi, 1. fıkrası, eşlerin mahkemeye çocuklarla ilgili

---

⁴⁸⁶ KAK., md: 22, 2; "Boşanma, bu Kanunun 20. maddesinin 2. fıkrasında öngörülen durumlar dışında, eşlerin ortak küçük çocukları varsa ..... mahkemede yapılır."

⁴⁸⁷ KAK., md: 22, 2; "Boşanma, eşlerden birinin itirazı olmamasına rağmen sicil dairesinde boşanmadan kaçındığı durumlarda da mahkemede yapılır (başvuruda bulunmayı reddeder, boşanma devlet kaydı için sicil dairesine gitmeyi istemez vs.)."

bir anlaşma sunma hakkını sağlar: ebeveyn haklarını kullanma tertibi ve bunların bakımı için nafaka ödenmesi.⁴⁸⁸ Böyle bir anlaşma yazılı olarak yapılır. Böyle bir anlaşmanın olmaması veya anlaşmanın çocukların menfaatlerini ihlal etmesi durumunda mahkeme, Aile Kanunu'nun 25. maddesinin 2. fıkrasında belirtilen şekilde onların menfaatlerini korumak için önlemler alır.⁴⁸⁹⁴⁹⁰

bb. Tek Eşin İsteği Üzere

Eşlerden birinin boşanmaya rıza göstermemesi halinde mahkemede boşanma gerekçeleri ve usulü Aile Kanunu'nun 23. maddesinde belirtilmiş ve belirli özelliklere sahiptir.⁴⁹¹ Mahkeme eşlerin daha fazla yaşamının ve ailenin korunmasının imkansız olduğunu tespit ederse, şartlar ve yasanın gereği olarak, mahkeme tarafından boşanma gerçekleştirilebilir.⁴⁹² Boşanma nedenleri çok farklı olabilir. Kanun, ayrılığa yol açan belirli bir neden listesi sunmamaktadır ve Aile Kanunu'nun 23. maddesinin 1. fıkrasında formüle edilen boşanmanın temeli genel niteliktedir.⁴⁹³ Mahkeme, boşanma davasını değerlendirirken, materyallerin derin ve kapsamlı bir incelemesine dayanarak, eşlerin birlikte yaşamaya devam edip edemeyeceğini belirlemelidir.

Bazı durumlarda, eşlerin (veya onlardan birinin) boşanma arzusunun değişmesiyle ve bunun sonucunda taraflardan birinin boşanmayı reddetmesinin

---

⁴⁸⁸ KAK., md: 24, 1; “Ortak küçük çocukları olan eşlerin ve bu Kanunun 22. maddesinin 2. fıkrasında belirtilen eşlerin boşanmasına karşılıklı rıza varsa, mahkeme, boşanma nedenlerini açıklamadan evliliği feshedecektir. Eşler, bu Kanunun 25. maddesinin 1. fıkrasında öngörülen çocuk anlaşmasını mahkemeye sunma hakkına sahiptir. Böyle bir anlaşmanın olmaması veya anlaşmanın çocukların menfaatlerini ihlal etmesi durumunda mahkeme, bu Kanunun 25. Maddesinin 2. fıkrasında belirtilen şekilde çocukların menfaatlerini korumak için önlemler alır.”

⁴⁸⁹ KAK., md: 24, 1; “Böyle bir anlaşmanın olmaması veya anlaşmanın çocukların menfaatlerini ihlal etmesi durumunda mahkeme, bu Kanunun 25. Maddesinin 2. fıkrasında belirtilen şekilde çocukların menfaatlerini korumak için önlemler alır.”

⁴⁹⁰ KAK., md: 25, 2; “Bu maddenin 1. fıkrasında belirtilen konularda eşler arasında bir anlaşma yoksa ve bu anlaşmanın çocukların veya eşlerden birinin menfaatini ihlal ettiği tespit edilirse, mahkeme:

- erinliğe ulaşmayan çocukların boşandıktan sonra hangi ebeveynle yaşayacağını belirlemek;
- ebeveynlerden hangisinden ve çocukları için nafaka miktarının ne kadar alınacağını belirlemek;
- eşlerin talebi üzerine (bunlardan biri), ortak mülkiyetinde olan mülkü bölmek;
- Diğer eşten nafaka alma hakkı bulunan eşin talebi üzerine bu nafaka miktarını belirlemek.”

⁴⁹¹ Bknz., KAK., md: 23;

⁴⁹² KAK., md: 23, 2; “Eşleri uzlaştırmaya yönelik tedbirler başarısız olursa ve eşler (veya içlerinden biri) boşanmada ısrar ederse, boşanma yapılır.”

⁴⁹³ KAK., md: 23, 1; “Mahkeme, eşlerin ortak yaşamının ve ailenin korunmasının imkânsız olduğunu tespit ederse, adli bir işlemde evliliğin feshi yapılır.”

ortaya çıkması olabilir. Bu gibi durumlarda, bir boşanma davası değerlendirilirken, fiili koşullara bağlı olarak, Aile Kanunu'nun 23. maddesi 2. paragrafı uyarınca, mahkeme, eşlerin uzlaşmasına yönelik tedbirler alma ve eşlere uzlaşma için üç ay içinde bir süre tayin ederek davayı erteleme hakkına sahiptir.⁴⁹⁴ Bu durumda mahkeme, eşler arasındaki ilişkinin niteliğini, boşanma davası açma nedenlerini, aile içindeki çatışmanın nedenlerini ve ailenin gerçekten dağılıp ayrılmadığını öğrenmekle yükümlüdür. Uzlaşma tedbirleri, hem davanın duruşmaya hazırlanması sırasında hem de mahkeme oturumunda mahkeme tarafından alınabilir. Çoğu durumda, aileyi korumak ve küçük çocukların menfaatlerini korumak için, davanın olguları ailenin daha fazla korunması olasılığını gösteriyorsa ve ailede küçük çocuklar varsa, mahkeme tarafından uzlaşma önlemleri alınır.

Önceki mevzuata göre, boşanma davası değerlendirilirken mahkemenin boşanma davası açma gerekçelerini tespit etmek ve eşleri uzlaştırmak için önlemler almak zorunda olduğu öngörülmüştü. Mahkeme, yargılamayı erteleme ve uzlaşma için eşlere süre belirleme hakkına sahipti. Aynı zamanda, süresi, eşlerin hızlı karar verme olasılığını ortadan kaldıracak şekilde olmalıydı. Yeni aile mevzuatına göre, eşlerin uzlaşması için üç ay içinde bir süre tanınmaktadır. Kanunla belirlenen terim, hem bu süre zarfında eşlerin nesnel bir uzlaşma olasılığının varlığı açısından hem de imkansızsa boşanma davasının mahkemece derhal değerlendirilmesi gerekliliği açısından en kabul edilebilir olanıdır. Ancak, mahkemenin bu konunun değerlendirilmesine her bir özel davada ayrı ayrı yaklaşması ve davanın koşullarını dikkate alarak süre belirlemesi gerektiği unutulmamalıdır. Bazı durumlarda, yargılama sırasında ailenin korunmasının artık mümkün olmadığı ve diğer eşin veya çocukların çıkarlarına uygun olmadığı ortaya çıktığında, bu davanın değerlendirilmesini ertelemeye gerek yoktur.

Bu nedenle mahkeme, özel durumu dikkate alarak bu konuya karar verirken, uzlaşma için verilen sürenin kanunla belirlenen süreyi (üç ay) aşmaması gerektiğini dikkate alır. Daha önce de belirtildiği gibi, eşlerin uzlaşmaya gelmesi için bu süre sağlanmıştır. Bu süre içinde eşler uzlaşırsa, gereklere ve Medeni Usul Kanununun 221.

---

⁴⁹⁴ KAK., md: 23, 2; *Boşanma davası bakıldığı zaman eşlerden birinin boşanmaya rıza göstermemesi durumunda, mahkeme eşleri uzlaştırmak için tedbirler alma hakkına sahiptir ve eşlere anlaşmaları için üç aya kadar süre belirleyerek davayı erteleme hakkına sahiptir.*

maddesine göre boşanma davasına ilişkin işlemlere son verilir.⁴⁹⁵ Aynı zamanda, yasa, eşleri (veya onlardan birini) boşanma davasıyla mahkemeye yeniden itiraz etme hakkından mahrum bırakmaz.

Mahkemenin verdiği süre içinde eşler uzlaşmaya gelmediyse mahkeme davayı değerlendirerek uygun bir karar verir.

Mahkemenin karar verebilmesi için aşağıdaki gerekçeler gereklidir:

a) Eşlerin daha fazla yaşamının ve ailenin korunmasının imkansız olduğu tespit edilmişse;

b) Eşlerin kullanımına yönelik tedbirler etkisizdi;

c) Eşler (içlerinden biri) boşanma konusunda ısrar ediyorlar.⁴⁹⁶

Boşanma davaları, kural olarak her iki eşin de bizzat katılımıyla gerçekleşir. Boşanma, boşanma başvurusu yapan eşler tarafından dosyalama tarihinden itibaren bir ay geçtikten sonra yapılır.⁴⁹⁷

Evliliğin sona ermesine karar verirken mahkeme tarafından çözülen sorunlar.

Boşanma davalarında, evliliğin sona ermesiyle eş zamanlı olarak mahkeme, 25. maddenin 1. paragrafına göre diğer sorunları çözebilir:

İlk olarak, mahkeme, reşit olmayan çocukların boşanmadan sonra hangi ebeveynle yaşayacağını belirlemelidir. Bu konuya karar verirken, mahkeme sadece çocuğun çıkarlarından hareket etmelidir, ebeveynlerden hangisi çocukların normal yetiştirilmesi ve gelişmesi için gerekli koşulları yaratma fırsatına sahiptir.

İkinci olarak mahkeme, çocukların nafkasını anne ve babanın hangisinden ve ne miktarda alacaklarını belirlemekle yükümlüdür. Bu durumda, küçük çocuklar için nafaka miktarı, mahkeme tarafından ya kanunun ebeveynin kazançlarına ve (veya) diğer gelirlerine öngördüğü paylarda veya sabit bir miktarda para olarak belirlenir.⁴⁹⁸

Üçüncü olarak, eşlerin veya eşlerden birinin talebi üzerine, müşterek mülkiyetinde bulunan malları Aile Kanunu'nun 39-40. maddelerine göre bölüştürmesi gerekir.⁴⁹⁹

⁴⁹⁵ KMÜK., md: 220; "Mahkeme, aşağıdaki durumlarda yargılamayı sona erdirir:

5. Taraflar sulh anlaşması yapmışlar ve bu anlaşma mahkeme tarafından onaylanmış ise;"

⁴⁹⁶ Saltanat, Muratbek kızı; Sabirov A. , *Semeynoe Pravo*, s 55.

⁴⁹⁷ KAK., md: 24, 2; "Mahkemede evliliğin sona ermesi, eşler tarafından boşanma başvurusunun sunulduğu tarihten itibaren bir ay geçmeden yapılacaktır."

⁴⁹⁸ Bknz., KAK., md: 86-88.

⁴⁹⁹ Bknz., KAK., md: 39-40.

Ve son olarak, diğerk eşten nafaka alma hakkı bulunan eşin talebi üzerine mahkeme bu nafakanın miktarını belirlemekle yükümlüdür. İş göremeyen eşin bakımı için nafakanın geri alınması, talebi üzerine, mahkeme tarafından 94-97. maddelerde belirlenen kurallara göre yapılır, yani mahkeme önce hak iddia eden gerekçelerin varlığını tespit etmelidir ve ardından aylık olarak ödenecek sabit bir para miktarında nafaka miktarını belirler.⁵⁰⁰

Ayrıca, mülkiyetin bölünmesi üçüncü kişilerin çıkarlarını etkiliyorsa, mahkeme, mülkün bölünmesi şartını ayrı bir davaya ayırma hakkına sahiptir.⁵⁰¹

Adli bir işlemde evliliğin sona ermesinden sonra, devlet kaydı gereklidir. Boşanma kaydı için aşağıdaki belgeler sicil dairesine sunulur:

- Boşanma ile ilgili mahkeme kararından alıntı;

- Eski eşlerin beyanları veya devlet evlilik kaydı talebi ile ehliyetsiz bir eşin vasisinin beyanı. Sicil dairesinde sona eren bir evlilik, evliliğin sona ermesinin devlet tescili tarihinden itibaren sona erer, yani. medeni durum eylemlerinin devlet tescili defterine ilgili girişin yapıldığı andan itibaren. Mahkeme tarafından feshedilen evlilik, mahkeme kararının kanuni olarak yürürlüğe girdiği günden itibaren sona erer. Mahkemede evliliğin feshi, medeni durum eylemlerinin devlet tescili için belirlenen şekilde zorunlu devlet kaydına tabidir. Mahkeme, boşanma hakkındaki mahkeme kararının yürürlüğe girdiği tarihten itibaren üç gün içinde, bu mahkeme kararından bir alıntıyı devlet evliliğinin yapıldığı yerdeki nüfus müdürlüğüne göndermekle yükümlüdür.

2. İslâm Hukuku

Bir ömür birlikte olmak için evlilik akdi yapan taraflar, aralarındaki sorunları çözemediğinde evliliklerini sona erdirmeye biçimlerini üç ana başlık altında toplamamız mümkündür. Kocanın tek taraflı iradesiyle boşanma, kadının isteği doğrultusunda boşanma ve mahkeme aracılığıyla boşanma.

---

⁵⁰⁰ Bknz., KAK., md: 94-97.

⁵⁰¹ KAK., md, 25, 3; “Mülkiyetin bölünmesi üçüncü şahısların çıkarlarını etkiliyorsa, mahkeme mülkiyetin bölünmesi şartını ayrı bir yargılamaya ayırma hakkına sahiptir.”

a. Kocanın Tek Taraflı İradesiyle Boşanma (Talak)

Belirli lafızlarla ve tek taraflı iradeyle kocanın evliliği sona erdirmesi şeklinde oluşan bu boşanma talâk kavramıyla izah edilir. Kur'an'da talâkla ilgili yerlerde erkeğin muhatab alınması erkeğin boşama yetkisine sahip olduğunu gösterir.⁵⁰² Sünnet naslarında da erkeğin boşama yetkisinin olduğu vurgulanmıştır.⁵⁰³ Kur'an ve Sünnet'te erkeğin boşanma yetkisi açıkça belirtilmekle birlikte, bu yetkinin sadece erkeğe ait olduğu ifade edilmemektedir. Erkeğe, evlilik akdi ile yüklendiği mali sorumluluklar sebebiyle talâk yetkisi verilmiştir. Ancak evlilik bağına sona erdirmeye tek yöntemin talâk olmadığı da gözden kaçırılmamalıdır.

aa. Talâk Çeşitleri

aaa. Evliliği İptal Edip Etmeme Açısından

aaaa. Ric'î Talâk

Yeni bir evlilik akdi ve mehre ihtiyaç olmaksızın, kocaya, boşadığı eşine dönme imkânı veren talâktır.⁵⁰⁴ Kur'an-ı Kerim'de "Boşanan kadınlar, kendi kendilerine üç aybaşı hali beklerler, eğer Allah'a ve ahiret gününe inanmışlarsa, rahimlerinde Allah'ın yarattığını gizlemeleri kendilerine helal değildir. Kocaları bu arada barışmak isterlerse, karılarını geri almakta daha çok hak sahibidirler"⁵⁰⁵ ayeti ric'i talâkın kaynağını oluşturmaktadır.

Ric'i talâkın oluşabilmesi için karı koca arasında fiilen evliliğin gerçekleşmiş olması, talâkın seni boşadım ve boşsun gibi sarîh sözlerle olması ve boşanmanın üçüncü boşama olmaması gerekir.⁵⁰⁶

aaab. Bâin Talâk

Evlilik bağına ortadan kaldıran, kocaya yeni bir nikâh ve mehir olmadıkça eşine dönme imkânı vermeyen talâktır.⁵⁰⁷ Fiili evlilikten önce veya bir bedel karşılığında ya da seni terk ettim gibi kinayeli sözlerle meydana gelen boşanmalar bain olarak isimlendirilir. Âyetteki "Eğer erkek kadını tekrar (üçüncü defa) boşarsa ondan sonra kadın başka bir erkekle evlenmedikçe onunla evlenmesi kendisine helal olmaz. Eğer

⁵⁰² Ahzâb, 33/49; Bakara, 2/231; Talâk, 65/1; Bakara, 2/237.

⁵⁰³ İbn Mace, "Talâk", 31; Malik, Muvatta, "Talâk", 25.

⁵⁰⁴ İbn Kudâme, *Ahkamü'l-Kuran*, VII, s. 403.

⁵⁰⁵ Bakara 2/228.

⁵⁰⁶ Kâsânî, *Bedâi'*, III, s. 98.

⁵⁰⁷ İbn Kudame, *Ahkamü'l-Kuran*, VII, s. 302.

bu kişi de onu boşarsa Allah'ın hududunu koruyacaklarına inandıkları takdirde yeniden evlenmelerinde bir günah yoktu⁵⁰⁸ ifadesine göre kocanın talâkı üçüncü kez kullanmasıyla da bain talâk oluşur. Ancak, bu şekildeki boşanmaya beynunetü'l kübra denilir.⁵⁰⁹

aab. Kuran ve Sünnete Uygunluk Açısından *aaba. Sünnî Talâk*

Sünnî talâk, erkeğin hanımını, zevci ilişkinin gerçekleşmediği temizlik (tuhr) döneminde bir talâkla boşamasıdır.⁵¹⁰ Hanefiler sünnî talâkı hasen ve ahsen olmak üzere iki kısımda mütâlâa ederler.⁵¹¹ Bu taksimatta yer alan hasen talâk, üç temizlik döneminde üç defa boşamak anlamındadır.⁵¹² Ahsen talâk ise Şafiî, Malikî ve Hanbelîlerin sünnî talâktan kastettikleri ile aynıdır ki, o da kişinin hanımını cimânın olmadığı temizlik gününde yalnızca bir talâkla boşamasıdır.⁵¹³

Şu halde talâkın Kitap ve sünnette belirlendiği şekilde olması için şu şartlar aranır:⁵¹⁴

- a- Kadın adet (hayız) ve nifas halinde olmamalı
- b- Bir adet dönemini müteakip, cinsel birleşmenin olmadığı temizlik günlerinde gerçekleşmeli.
- c- Yalnız bir talâk ile boşama gerçekleşmiş olmalı. Ancak Hanefilere göre, üç temizlik dönemi içerisinde üç kere boşamakta sünnete uygun olan talâk olarak kabul edilir.⁵¹⁵

aabb. Bid'î Talâk:

Kur'an ve sünnete aykırı olan boşama şekillerinin tümüdür.⁵¹⁶ Hanefî, Malikî, Hanbelî ve günümüz İslâm hukukçuları bid'î talâk şekillerini şöyle sıralamışlardır: ⁵¹⁷

- a- Hayız ve nifas halindeki kadını boşamak
- b- Cinsel ilişkinin gerçekleştiği temizlikte boşamak

⁵⁰⁸ Bakara, 2/230.

⁵⁰⁹ Kâsânî, *Bedâi'*, II, s. 79.

⁵¹⁰ İbn Rüşd, *Bidaye*, II, s. 54.

⁵¹¹ Kâsânî, *Bedâi'*, III, s. 88.

⁵¹² Kâsânî, *Bedâi'*, III, s. 88.

⁵¹³ İbnü'l-Hümâm, *Fethü'l-Kadir*, III, s. 466.

⁵¹⁴ İbnü'l-Hümâm, *Fethü'l-Kadir*, III, s. 467.

⁵¹⁵ İbnü'l-Hümâm, *Fethü'l-Kadir*, III, s. 467.

⁵¹⁶ İbn Rüşd, *Bidaye*, II, s. 54.

⁵¹⁷ İbn Rüşd, *Bidaye*, II, s. 54.

c- Üç talâk hakkının üçünü birden kullanmak suretiyle boşamak. Ancak Şafî mezhebi, yukarıda zikrettiğimiz ilk iki şarta katılmakla beraber üçüncü şart olan üç talâk hakkının üçünün de birden kullanılmasının bid'at olduğunu kabul etmemiş, onu da sünnî talâk içerisinde mütalaa etmişlerdir.

Bid'î talâk olarak vasıflandırılan boşama şekilleri, İslâm'ın yasakladığı haram olan talâk şekilleridir.⁵¹⁸ Adetten kesilmiş kadının veya zifaf ve halvetin gerçekleşmediği hanımların boşanması konusunda sünnî veya bid'î talâk ayırımı söz konusu değildir.⁵¹⁹

ab. Talâk ile ilgili koşullar

aba. Talâkın Sayıyla Sınırlandırılması

Kur'an-ı Kerimde erkeğin talâk yetkisini ancak iki kere kullanabileceği hükmü getirilmiştir. Üçüncü defa bu yetki kullanıldığında erkeğin karısına dönüş hakkı sona ermektedir. "Talâk iki keredir. Bundan sonra ya maruf üzere bu evliliği sürdürmek veya güzellik ile serbest bırakmak gerekir".⁵²⁰

İslâm öncesi toplumlarda da koca karısından talâk ile ayrılmaktaydı. Fakat koca talâk yetkisiyle ayrılmak istediği karısına zarar vermekteydi. Kadının mağdur olmasına sebep olan durum şu şekilde gerçekleşiyordu: Koca karısını boşar, iddet bitmek üzere iken ona dönerdi. Fakat bu dönüş aile hayatını devam ettirmek için değil kadını yeniden boşayarak zulüm etmek içindi. Koca bu şekilde defalarca boşayabilir, defalarca dönebilirdi. Rasûlullah döneminde bu şekilde meydana gelen bir olay şu şekildedir:

Ensardan birisi karısını boşadı. Kadının iddeti bitmek üzere iken döndü. Sonra tekrar boşadı. Fakat yine iddeti bitmek üzere iken döndü. Kadın bu durumdan mağdur olmuştu. Kocasından artık kendisini serbest bırakmasını istedi. Buna karşılık kocası "Seni ne tutacağım ne de bırakacağım ki başkasıyla evlenesin" dedi. Kadın buna bir çözüm bulunması için Aişe (r.a.)'a giderek şikâyetini anlattı. Aişe'nin olayı Rasûlullah'a söylemesi üzerine âyet nazil olarak bu haksızlığı ortadan kaldıran hükmü

⁵¹⁸ Kâsânî, *Bedâi'*, III, s. 94-95.

⁵¹⁹ Kâsânî, *Bedâi'*, III, s. 94-95.

⁵²⁰ Bakara, 2/229.

bildirdi. Buna göre koca üç defa boşayabilmekte bunlardan ilk ikisinde iddet içerisinde dönüş hakkına sahip olmaktadır.⁵²¹

abb. Talâkın Belirli Vakitlerle Sınırlandırılması

Kur'an-ı Kerimde boşanmak isteyen erkeklerin belirli bir süreci takip etmeleri gerektiği hükmü konulmuştur. "Ey Peygamber! Kadınları boşamak istediğinizde iddetleri içerisinde boşayın"⁵²² buyrulmaktadır. Âyetin nüzul sebebi olarak Abdullah İbn Ömer'in karısını hayızlı iken boşaması olayı gösterilmektedir. Hz. Ömer Rasûlullah'a bunun uygun olup olmadığını sorduğunda Rasûlullah: "Ona söyle karısına dönsün. Temizleninceye kadar tutsun. Tekrar hayız olup temizlendikten sonra dilerse tutsun, dilerse temas etmeden boşasın. İşte bu kadınların boşamalarında Allah'ın onlar (kadınlar) için emrettiği iddetir" buyurmuştur.⁵²³ Hadisten de anlaşıldığı üzere koca eşini temizlik dönemi içerisinde, ailevi ilişki yaşanmadan boşaması gerekir.

abc. Talâk'ın Belirli Bir Sebebe Dayanması

Hz. Peygamber (s.a.s.) "Helaller içerisinde yüce Allah'a en sevimsiz olanı talâk"⁵²⁴ olduğunu belirtmiş ve sebepsiz yere boşanmayı tasvip etmemiştir.⁵²⁵ İslâm hukukçuları da boşanmanın gerçekleşmesi için sebebin zorunluluğu konusunda farklı görüşlere sahiptir. Çoğunluğa göre boşanmanın mübah olabilmesi için mutlaka geçerli bir sebebin olması gerekir.⁵²⁶ Zira talâkta asıl olan haramlılıktır. Boşanmanın mübah olması için mutlaka bir sebebe bağlı olarak zorunluluk haline gelmesi gerekir.⁵²⁷

Bazı İslâm hukukçularına göre ise, "Kadınları boşamak istediğinizde iddetleri içerisinde boşayın"⁵²⁸ gibi ayetler mutlak bir ifadeyle geldiğinden boşanmanın gerçekleşmesi için bir sebebin aranması gereksizdir.

Toplumun temeli olan aile yuvasının kişilerin keyfine göre bozulmaması fikrinin toplumsal menfaatler için daha uygun olduğunu düşünmekteyiz. Allahın buğz

⁵²¹ Kurtubî, *Ahkamü'l-Kuran*, III, s. 126.

⁵²² Talâk, 65/1.

⁵²³ Buhârî, "Talâk" 1; İbn Mace, "Talâk", 3.

⁵²⁴ Ebu Dâvud, "Talâk", 3.

⁵²⁵ Tirmizi, "Talâk", 10.

⁵²⁶ İbn Kudame, *Ahkamü'l-Kuran*, VIII, s. 235.

⁵²⁷ İbn Abidin, *Reddü'l-Muhtar*, III, s. 28.

⁵²⁸ Talâk, 65/1.

ettiği bir helal ancak zorunlu durumlarda kullanılmalıdır. Ayetler mutlak ifadeyle de gelse Hz. Peygamber'in "sebepsiz yere boşanmayı tercih edenler cennet kokusu almazlar"⁵²⁹ hadisinin mutlak ifadeleri takyid ettiğini düşünmekteyiz.

b. Sözleşmeli Boşanma (Muhâlea)

İslâm Hukuku'na göre kadının da aile hayatını sürdüremeyecek sıkıntılarla karşılaştığında boşanma hakkı vardır. Kadının boşanma talebi eşiyile bir bedel üzerinde anlaşarak (muhâlea) olabilir.

Kadının belirli bir bedel vermesi karşılığında kocanın ayrılmaya razı olması üzerine evlilik bağının sonlandırılmasıdır.⁵³⁰ Muhâleaya delil olarak şu naslar gösterilmektedir:

"Allah'ın yasalarını koruyamamaktan korkmadıkça kadınlara verdiklerinizden (mehirden) bir şey almanız size helal değildir. Eğer Allah'ın yasalarını ikisi koruyamayacaklar diye korkarsanız, o zaman kadının fidye vermesinde (mehrinden vazgeçerse) ikisine de günah yoktur".⁵³¹

İbn Abbas'dan rivayet edildiğine göre Sabit ibn Kays'ın karısı, "Ey Allah'ın Rasûlü, kocam Sabit ibn Kaysı ne ahlâk, ne de din hususunda kınıyorum. Lâkin ben kocamı çirkin gördüğümünden nimete nankörlük etmekten korkuyorum. Bu sebeble kocamdan ayrılmak istiyorum" dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber, "Sen Sâbit'in vaktiyle mehr verdiği bahçeyi kendisine geri verir misin?" diye sorunca kadın "evet, geri veririm" dedi. Hz. Peygamber de Sabit ibn Kays'a: "Bahçeyi kabul et ve bu kadını bir talâk ile boş" dedi.⁵³²

Ayet-i Kerime ve Hz. Peygamber'den nakledilen rivayete göre kadının, evlilik hayatının getirdiği sorumluluk ve kuralları koruyamayacağı endişesini taşıdığında veya kocasını sevedemediğinde onunla bir bedel karşılığı boşanmak üzere anlaşmalarında bir sakınca olmadığı ifade edilmektedir.

⁵²⁹ Ebû Dâvûd, "Talâk", 18; Tirmizî, "Talâk", 11; İbn Mâce, "Talâk", 21;

⁵³⁰ İbn Rüşd, *Bidaye*, II, s. 55.

⁵³¹ Bakara, 2/229.

⁵³² Buhârî, "Talâk", 12; Ebu Dâvûd, "Talâk", 17.

c. Mahkeme Aracılığıyla Boşanma

İslâm Hukukunda talâk yoluyla kocaya ve muhâlea yöntemiyle de kadına boşanma yetkisinin verilmesinin yanısıra bazı hallerde de mahkemenin boşama yetkisinin olduğu kabul edilmiştir. Kur'an ve sünnet'te hangi hallerde mahkemenin boşanma işlemine müdahil olacağı açıkça belirtilmemiştir. Bu sebeple de tarihsel süreç içerisinde mahkemenin boşanmadaki konumu ihtilaf konusu olmuştur. Bununla birlikte İslâm hukukçularının çoğunluğuna göre, cinsel birleşmeye engel olan kusurlar, eşlerin birbirlerinden nefret etmelerine sebep olan hastalıklar, eşlerden birinin akıl hastalığı, hapsedilmeleri, aldatılmaları, birbirlerinin hayatına kastetmeleri, kocanın mehri ödeyememesi gibi sebeplerin mevcudiyeti durumunda kadının veya kocanın boşanmak için mahkemeye müracaat etme hakkı vardır.⁵³³

3. Karşılaştırma

Kırgız hukukunda eşler evliliğe karşılıklı serbest irade beyanlarıyla girdiği gibi aynı şekilde eşitlik prensibi gereği, her biri de evlilikten ayrılabilirler. Yani, eşlerin her birinde boşanma yetkisi vardır. Hatta ikisi boşanmaya karar verirlerse onları bu kararından kimse (mahkeme dâhil) arabuculuk yaparak kararından dönmelerine ikna etmemelidir. Şayet boşanma eşlerden biri tarafından ileri sürülse, bu durumda mahkeme evliliğin devamı için arabuculuk yapabilir.

İslam hukukunda boşanma yetkisi mutlak olarak kocanın tekelindedir. Koca karısını istediği zaman istediği şekilde kayıtsız boşayabilir. İslam hukukçuları kocanın bu kayıtsız mutlak yetkisini hiçbir şekilde sınırlandırmamışlardır. Naslarda geçen boşanma sırasında iki şahit getirilmesi, hakeme müracaat edilmesi ve bidat boşanmanın yasak olduğuna dair emirleri mendub olarak yorumlamışlardır. Bu kocanın mutlak yetkisi ne var ki pratikte çok düşünmeden öfke halinde boşamaları nedeniyle aile üyelerini olumsuz şekilde etkilemektedir.

---

⁵³³ Şîrbînî, Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed el-Hatîb eş-Şîrbînî el-Kâhirî, *Muğni'l-muhtâc ilâ marifeti me'ânî elfâzi'l-Minhâc*, Beyrut: Dâru'l-kutubi'l-İlmiyye, 1994, III, s. 234.

II. Evliliğin Sona Ermesinin Hukuki Sonuçları

A. İddet

1. Kırgız Hukuku

Kırgız Hukuku iddeti düzenlememektedir.

2. İslam Hukuku

a. İddetin Tanımı

Sözlükte, saymak, sayılan şeyin miktarı, adet anlamına gelen “iddet” kelimesi⁵³⁴, İslam hukukunda, evliliğin herhangi bir sebeple sona ermesi durumunda evliliğin izlerinin yok olması için beklenen şer’i müddete denir. Bu süre dolmadan kadın, bir başkasıyla bazen de boşandığı eşiyle evlenemez.⁵³⁵ Kur’an, “*Kadınları iddetleri içerisinde boşayın ve iddeti sayın*”⁵³⁶ açık ifade etmektedir.

b. İddetin Sebepleri

İslam hukukuna göre, sahîh evlilikte sonra cinsel ilişki veya sahîh halvet, fasit evlilikte ise cinsel ilişki meydana geldikten sonra boşanma gerçekleşirse kadının iddet beklemesi zorunlu olduğu gibi evlilik şüphesiyle birleşmelerde de iddet beklemesi gerekir.⁵³⁷ Ayrıca sahîh bir evlilik sözleşmesinden sonra kocanın ölmesi halinde cinsel ilişki ve sahîh halvet aranmaksızın kadının ölüm iddeti beklemesi gerekir.⁵³⁸

“*Mü’min kadınları nikâhlayıp da sonra cinsel birleşmeden önce boşamışsanız üzerine sayacağınız iddet yoktur...*”⁵³⁹ ayetin hükmü gereğince nikâh akdinden sonra cinsel ilişki ve sahîh halvet olmadan meydana gelen boşamalarda kadının iddet yükümlülüğü yoktur.

İddeti gerektiren durumlar hakkında genel prensip şudur: Mehrin tamamını gerektiren her boşama veya fesih durumunda iddet gerekir. Mehrin tümü veya yarısı düşen ayrılmalarda ise iddet gerekmez.⁵⁴⁰

⁵³⁴ İbn Manzûr, “İdd” mad., III, s. 281.

⁵³⁵ Mevsîlî, *İhtiyar*, III, s. 210.

⁵³⁶ Talak 65/1.

⁵³⁷ İbn Abidin, *Reddû'l-Muhtar*, III, s. 28.

⁵³⁸ İbn Abidin, *Reddû'l-Muhtar*, III, s. 29.

⁵³⁹ Ahzab 33/49.

⁵⁴⁰ Döndüren, *İslam Aile Hukuku*, s. 458.

Kural olarak iddeti kadının beklemesi gerekirse de, özel şartlar gereği dört hanımı olup bunlardan birisini boşayan veya boşadığı eşinin bir evlilikte birleştiremeyeceği bir yakınıyla evlenmek isteyen erkek de evlenmeden önce boşadığı hanımının iddetinin sona ermesini beklemek zorundadır.⁵⁴¹

c. İddetin Baştaşı

İddet boşanma sebebinin gerçekleşmesi ile başlar. Dolayısıyla, talak iddeti talaktan, ölüm iddeti ölümden, fasit evlilik iddeti tefrik veya yaklaşmama kararından sonra başlar.⁵⁴²

d. İddetin Çeşitleri

da. Kur' Esasına Göre

Boşanmış ya da nikâhı fesh olmuş ve hamile olmamış kadınların beklemesi gereken iddet süresi, Kur'an-ı Kerim'de de şöyle belirtilmiştir: *“Boşanan kadınlar bizzat kendileri üç kuru' beklerler....”*⁵⁴³ Ayetteki “kur” lafzının hem hayız, hem de temizlik manalarına gelmesi, âlimler arasında iddet süresi hususunda ihtilafa sebep olmuştur. Hanefî ve Hanbelîler, “hayız” manasını tercih ederken,⁵⁴⁴ Şafîî ve Malîkîler ise “temizlik durumu” olarak anlam vermişlerdir.⁵⁴⁵

db. Ay Esasına Göre

Ay esasına göre iddet bekleyenlerin başında, kocası vefat eden ve hamile olmayan kadınlar gelmektedir. Allah beklenilmesi gereken süre hususunda şöyle buyurmuştur: *“..Sizden vefat edenlerin geride bıraktığı zevceler, bizzat kendileri dört ay on gün iddet beklerler....”*⁵⁴⁶ Ayette “gerdeğe girilmiş” ifadesi bulunmadığından, kadınlar vefat durumunda zifaf yahut halvet göz önünde bulundurulmaksızın iddet beklerler.⁵⁴⁷ *“Allah'a ve Ahiret gününe iman eden kadının ölmüş bir kimse için üç*

⁵⁴¹ İbn Abidin, *Reddü'l-Muhtar*, III, s. 31.

⁵⁴² Mevsîlî, *İhtiyar*, III, s. 172.

⁵⁴³ Bakara, 2/228.

⁵⁴⁴ Serahsî, *Mebcut*, VI, s. 14.

⁵⁴⁵ İbn Rüşd, *Bidaye*, II, s. 72.

⁵⁴⁶ Bakara 2/234.

⁵⁴⁷ Serahsî, *Mebcut*, VI, s. 30.

günden fazla yas tutması helal değildir. Yalnız kocası bundan müstesnadır. Onun iddeti dört ay on gündür.''⁵⁴⁸ hadisi de bu hükmü teyid etmektedir.

dc. Doğum Esasına Göre

Sahih bir evlilikle evli olup talak, tefrik, fesih yoluyla meydana gelen ayrılıklarda veya kocanın vefatı halinde hamile olan kadınların iddeti, doğum yapması ile sona erer.⁵⁴⁹ Bu hüküm “*Hamile kadınların iddetler ise çocuk doğurmaları ile biter...*”⁵⁵⁰ ayetiyle açıkça belirtilmektedir. “Hamile kadınlar” ifadesinin herhangi bir kayıtlama olmaksızın bütün hamileleri kapsayan âmm bir lafız şeklinde gelmiş olması talak, tefrik, fesih veya ölüm nedeniyle kocasından ayrılan bütün hamile kadınları hükmün kapsamına dâhil etmeyi gerektirmektedir.⁵⁵¹

e. İddetin Hukuki Sonuçları

ea. Kadının Hakları

eaa. Mesken Hakkı

İddet bekleyen kadının haklarından biri olan sükna (mesken hakkı), bir gayr-ı menkulün tamamında veya kat, oda gibi bir kısmında bir kimsenin yalnız olarak veya mal sahibi ile birlikte oturma, sakin olma hakkı demektir.⁵⁵² Şu ayetler sebebiyle yerine getirilmesi gereken bir vecibedir: “*Onları (iddetleri süresince) gücünüz nispetinde, oturduğunuz yerin bir bölümünde oturtun*”⁵⁵³

Hanefilere göre ric’i boşamalarda iddet bekleyen kadının koca ile birlikte bir evde kalmasına bir mani yoktur. Çünkü bu tür bir boşama kadını kocasına haram kılmaz. Eğer dönmek isterse, boşamadan sonra karısından cinsel yönden faydalanabilir. Onun bu faydalanması karısına döndüğü anlamına gelir. Öyleyse koca ona dönmek isterse izin almadan onun yanına girebilir. Bain veya üçlü boşamalarda ise kadın yine bu evde kalacaktır. Fakat ev, günümüzde hemen bütün evlerde olduğu gibi, birden fazla odaya sahipse kadın müstakil olarak tek başına bir odada kalır. Boşayanın ona bakması, onunla aynı odada kalması caiz olmaz. Eğer ev sadece tek

⁵⁴⁸ Buhâri, “Talak” 40, VII/59.

⁵⁴⁹ Serahsî, *Mebcut*, VI, s. 15.

⁵⁵⁰ Talak, 65/4.

⁵⁵¹ İbn Abidin, *Reddî'l-Muhtar*, III, s. 32.

⁵⁵² İbn Abidin, *Reddî'l-Muhtar*, III, s. 35.

⁵⁵³ Talak, 65/6.

odalı dar bir ev ise aralarına perde çekerek ayrı kalmaları gerekir. Kadın, iddeti bitinceye kadar burada kalır. Çünkü kadının boşanma esnasında oturuyor olduğu bu evde kalması dinen farzdır. Boşayan erkeğin yabancı kadınla (bain talakla boşadığı karısı) halvetinin (baş başa kalmasının) gerçekleşmemesi için böyle davranması gerekir. Boşayanın fasık olması (harama düşme konusunda kendisinden emin olamayacak kadar dindar olmaması) durumunda da evi iddet bekleyen kadına bırakması, kendisinin evden çıkması evlaktır. O çıkmazsa kadın çıkar; çünkü bir zaruret vardır.⁵⁵⁴

eab. İddet Nafakası

Boşanma nafakası başlığında işlenecek.

eac. Miras Hakkı

Miras başlığında işlenecek.

eb. Kadının Yükümlülükleri

eba. Nişanlanma ve Evlenme Engeli

Ayrılık veya vefat iddetini bekleyen bir kadının yabancı bir erkekle nişanlanması caiz değildir.⁵⁵⁵ Hanefilere göre hangi iddeti bekliyorsa beklesin, yabancı bir erkek ona açıkça evlenme teklifinde bulunamaz. Boşamanın ric'i veya bain olması arasında fark yoktur. Çünkü ric'i talak ile boşanmış kadın ve kocası barışarak evlilik hayatına doğrudan devam edebilirler. Bain boşama ve vefat iddetinde ise evlilik ilişkisi her ne kadar fiilen bitmişse de henüz hukuken tam olarak bitmiş kabul edilmez.⁵⁵⁶

Ancak sadece vefat iddeti bekleyen kadına üstü kapalı bir şekilde evlilik teklifi yapılması caizdir.⁵⁵⁷ Delil şu ayettir: *“(Vefat iddeti beklemekte olan) kadınlara kendileri ile evlenmek istediğinizi üstü kapalı olarak anlatmanızda veya bu isteği içinizde saklamanızda sizin için bir günah yoktur.”*⁵⁵⁸

Öncelikle belirtmek gerekir ki iddet esnasında nişanlanma yasak olunca evlenmek öncelikli olarak yasak olur.⁵⁵⁹ O bakımdan iddet beklemekte olan bir kadının

⁵⁵⁴ Merğınani, *Hıdaye*, II, s. 632; Meydani, *Lübab*, II, s. 206.

⁵⁵⁴ Kasani, *Bedâi'*, IV, s. 496.

⁵⁵⁵ İbn Abidin, *Reddü'l-Muhtar*, III, s. 48.

⁵⁵⁶ İbn Abidin, *Reddü'l-Muhtar*, III, s. 48.

⁵⁵⁷ İbn Abidin, *Reddü'l-Muhtar*, III, s. 49.

⁵⁵⁸ Bakara, 2/235.

⁵⁵⁹ İbn Abidin, *Reddü'l-Muhtar*, III, s. 50.

yabancı bir erkekle evlenmesi icma ile caiz olmayıp hukuken geçersizdir.⁵⁶⁰ Delil ayetteki şu ifadedir: “*Bekleme müddeti bitinceye kadar da nikâh yapmaya kalkışmayın*”.⁵⁶¹ Çünkü ric’i boşamada kocası eşine dönebilir. Bain boşamada ise evliliğin etkileri hala sürmektedir. Kocasının yeni bir nikâh akdiyle hanımına dönebilmesi bunlardandır.⁵⁶²

ebb. Evden Çıkma Yasağı

İddet esnasında kadının evden çıkması noktasında âlimler arasındaki ihtilaf azdır. Hanefilere göre boşanma sebebiyle hangi iddet çeşidi bekleniyorsa beklensin akıllı, baliğ, hür, müslüman ve sahîh evlilikten dolayı iddet bekleyen kadının evlilikte oturduğu evinde kalması farzdır, gece veya gündüz o evden çıkması yasaklanmıştır.⁵⁶³ Delil şu ayettir: “*Apaçık bir hayâsızlık yapmaları dışında onları (bekleme süresince) evlerinden çıkarmayın, kendileri de çıkmasınlar.*”⁵⁶⁴ Bazı fakihlere göre ayetteki “apaçık hayâsızlık” zinadır. Dolayısıyla kadın zina ettiğinde had cezasının uygulanması için ancak çıkar. Bazılarına göre ise çıkmanın bizzat kendisi hayâsızlıktır.⁵⁶⁵ Bu ayet ric’i boşama hakkında olsa da ayetteki evden çıkma yasağı umumdur. Bu sebeple hem ric’i hem bain boşama iddetindeki kadın evinden çıkamaz.⁵⁶⁶

ebc. Yas Tutma

Kocasını ölen bir kadının iddet süresi aynı zamanda onun kocası için yas tutma yükümlülüğünün de ölçüsü kabul edilir. Kocasını ölen kadın iddeti bitene kadar süslenmez, makyaj yapmaz, kına dâhil parfüm ve benzerini kullanmaz, saçını boyamaz, süslü ve gösterişli kıyafetler giyemez.⁵⁶⁷ Ancak yıkanması, saçını taraması, tırnaklarını kesmesi gibi fiiller yasak kapsamına girmez, çünkü bunlar temizliğin bir parçasıdır. Hanefi mezhebine göre kocasından bain talakla boşanan kadın için de yas tutma yükümlülüğü vardır. Aksine hareket eden günahkâr olur.⁵⁶⁸ Çünkü Hz.

⁵⁶⁰ İbn Abidin, *Reddü'l-Muhtar*, III, s. 53.

⁵⁶¹ Bakara, 2/235.

⁵⁶² İbn Abidin, *Reddü'l-Muhtar*, III, s. 54.

⁵⁶³ Kuduri, *Kitab*, s. 403.

⁵⁶⁴ Talak, 65/1.

⁵⁶⁵ Merğınani, *Hidaye*, II, s. 631.

⁵⁶⁶ Kasani, *Bedâi'*, IV, s. 450.

⁵⁶⁷ Merğınani, *Hidaye*, II, s. 641; Çolak, Abdullah, *İslam Aile Hukuku*, s. 247.

⁵⁶⁸ Serahsi, *Mebcut*, VI, s. 59.

Peygamber, “Allah’a ve ahiret gününe iman eden bir kadının bir cenazeden dolayı üç gündün fazla yas tutması helal değildir. Ancak ölen kocası ise bu süre dört ay on gündür”⁵⁶⁹ buyurmuştur.

3. Karşılaştırma

Evliliğin sona ermesinin ardından kadın için getirilen iddet yükümlülüğü, ilk planda kadının önceki kocasından hamile olup olmadığının anlaşılması ve böylece nesebin karışmasının önlenmesi amacına yönelik bir tedbir gibi görünür. Ancak iddet ric'î talâkta kocaya, bâin talâkta iki tarafa birden yeniden düşünme imkânı vermesi, kadını etrafında oluşabilecek kötü zan ve niyetlere karşı koruması, evliliğin kocanın ölümüyle sona ermesi halinde ölen kocanın hâtırasına saygı ve yuvaya bağlılığı simgelemesi, kadının yeni bir hayata ve muhtemel bir evliliğe kendini hazırlamasına imkân vermesi gibi başka önemli amaç ve hikmetler de taşır. İddet aile bağına koruyucu, evlilik kurumunun önemini hatırlatıcı bir işleve de sahiptir. Böyle olunca iddetin sadece hamileliğin tesbiti ve nesebin karışmasının önlenmesi amacıyla sınırlandırılması doğru olmaz ve bu konuda Kur'an'da öngörülen süreler dinin taabbüdî nitelikte hükümlerinden sayılır. Dolayısıyla kadının hamile olup olmadığının tıbben anlaşılabilirdiği belirtilerek iddet beklemeye artık gerek bulunmadığı ileri sürülemez.

B. Boşanma Nafakası

1. Kırgız Hukuku

Kırgız Cumhuriyeti'nin aile mevzuatı, eş tarafından mahkemede boşandıktan sonra da, kanunla belirlenen şartların varlığında nafaka alma hakkını sağlar. Kanun, her şeyden önce, eski eşlerinden mahkemede nafaka verilmesini talep etme hakkına sahip kişiler toplumu oluşturur. Bunlar şunları içerir:

- Hamilelik sırasında ve ortak çocuğun doğum tarihinden itibaren 3 yıl içinde eski eş;
- Onsekiz yaşına gelene kadar ortak engelli bir çocuğa veya herhangi bir yaştaki 1. grup engelli çocuğa bakan eski eş.;

---

⁵⁶⁹ Buhari, Cenaiz, 31, Hayz, 12, Talak, 4-49.

- Boşanmadan önce veya boşanmadan sonraki bir yıl içinde iş göremeyen eski eş;

- Eşler uzun süredir evli kalmış ise, boşanma tarihinden itibaren en geç beş yıl içinde emeklilik yaşına gelmiş eski eş.⁵⁷⁰

İkinci olarak, mahkemede nafaka ödenmesini talep etme hakkına sahip olan eski eşin maddi yardıma ihtiyacı olması gerekir. Bu durumda, her bir özel durumda hakkın varlığı veya yokluğu dikkate alınarak ihtiyaç konusu mahkeme tarafından karara bağlanır;

Üçüncüsü, eski eşin gerekli paraya sahip olması gerekir (yani alınan ücretler, mülkün varlığı vb.).⁵⁷¹

Boşanmadan sonra eski eşlerin nafaka yükümlülükleri, eski eşler arasındaki anlaşma ile de belirlenebilir.⁵⁷² Aile Kanunu'nun 96. maddesine göre, nafaka ödenmesine ilişkin eşler (eski eşler) arasında bir anlaşma yoksa, mahkemede eş (eski eş) üzerinden tahsil edilecek nafaka miktarı eşlerin (eski eşlerin) maddi ve medeni durumuna ve diğer önemli durumlara binaen her ay sabit bir miktar para ödenmesi mahkeme tarafından belirlenir.⁵⁷³

Ayrıca, kanun sadece bir eşin (eski eşin) diğeri (eski eş) lehine nafaka ödeme yükümlülüğünü değil, aynı zamanda belirli koşullar altında eşin bu yükümlülüğten muaf tutulma hakkını da sağlar.⁵⁷⁴

---

⁵⁷⁰ Bknz., KAK., md: 95, 1.

⁵⁷¹ KAK., md: 95, 1; “Gerekli maddi duruma sahip eski bir eşten mahkemede nafaka talep etme hakkı olan kimseler;...”

⁵⁷² KAK., md: 95, 2; “Nafakanın miktarı ve onu eski eşe sağlanmasına ilişkin usul, eski eşler arasındaki anlaşma ile belirlenebilir.”

⁵⁷³ KAK., md: 96; Eşler (eski eşler) arasında nafaka ödenmesi konusunda bir anlaşma olmaması durumunda, mahkemede eşe (eski eş) alınan nafaka miktarı, eşlerin (eski eş) mali ve medeni durumuna ve tarafların diğer kayda değer menfaatlerine göre mahkeme tarafından aylık olarak ödenecek sabit bir para ödenmesi belirlenir.

⁵⁷⁴ KAK., md: 97; “Mahkeme, eşlerden birinin başvurusu üzerine, eşi yardıma muhtaç iş göremeyen eşe bakmakla yükümlü olmaktan kurtarabilir veya bu yükümlülüğü hem evlilik süresince hem de evlilikten sonra beş yılı geçmemek üzere sınırlandırabilir:

-yardıma muhtaç eşin iş göremezlik durumu alkol, uyuşturucu madde kullanımı veya kasten işlenmiş bir suç sonucu meydana gelmişse;

-evlilikte eşlerin kısa süreli kalması durumunda;

-nafaka ödenmesini gerektiren eşin ailesindeki uygunsuzluk durumunda.”

2. İslam Hukuku

Beslenme, giyim, kuşam ve barınma ihtiyaçları ile sağlık giderleri gibi bunlara tabi olan şeylerden ibaret olan nafakanın, boşanan kadın adına iddet müddeti içerisinde verilmesi gerekli olanı iddet nafakası adını alır.⁵⁷⁵ İddet bekleyen kadının hakkı, boşayan kocanın ise görevi olan iddet nafakası, bütün iddet bekleyen kadınlar için geçerli değildir. Bu nafakanın şekli ve verilmesi gereken durumlar, evliliğin sona erme şekliyle alakalıdır.

Kadın eğer vefat dolayısıyla iddet bekliyorsa ittifakla ona nafaka verilmesi gerekmez. Çünkü ölüm ile kocanın bütün mal varlığı mirasçılara intikal etmiştir. Böylece kendisinin malı kalmamıştır ki; nafaka gerekli olsun.⁵⁷⁶

Eğer iddet bekleyen kadın ric'i talak ile boşanmış ise yeme, içme, giyinme ve barınma gibi bütün çeşitleriyle nafaka ve mesken, kadının lehine bir haktır. Kadının hamile olup olmaması birdir. Çünkü ric'i boşamada kadın, iddet boyunca eş sayılır. Bu konuda âlimler ittifak etmişlerdir.⁵⁷⁷ Delil şu ayetlerdir: *“Onların (annelerin) yiyeceği, giyeceği örf'e uygun olarak babaya aittir. Hiçbir kimseye gücünün üstünde bir yük ve sorumluluk teklif edilmez.”*⁵⁷⁸ *“Onları (iddetleri süresince) gücünüz nispetinde, oturduğunuz yerin bir bölümünde oturtun. Onları sıkıntıya sokmak için kendilerine zarar vermeye kalkışmayın. Eğer hamile iseler, doğum yapıncaya kadar nafakalarını verin”*.⁵⁷⁹ *“Eli geniş olan, genişliğine göre nafaka versin. Rızkı dar olan da, Allah'ın ona verdiği (o ölçüde) harcassın. Allah, bir kimseyi ancak kendine verdiği ile yükümlü kılar.”*⁵⁸⁰

Bain talakla boşanmış kadına baktığımızda hamile olmayanların iddet nafakasında âlimlerin görüş ayrılığına düştüklerini görüyoruz. Bain talakla boşanmış kadın hamile ise âlimlerin ittifakıyla onun nafaka hakkı vardır.⁵⁸¹ Delil, *“eğer hamile iseler, doğum yapıncaya kadar nafakalarını verin”*⁵⁸² ayetidir. Âlimlerin çoğuna göre

⁵⁷⁵ İbn Abidin, *Reddû'l-Muhtar*, III, s. 38.

⁵⁷⁶ Kasani, *Bedâi'*, IV, s. 479.

⁵⁷⁷ Kasani, *Bedâi'*, IV, s. 464.

⁵⁷⁸ Bakara, 2/233.

⁵⁷⁹ Talak, 65/6.

⁵⁸⁰ Talak, 65/7.

⁵⁸¹ Kasani, *Bedâi'*, IV, s. 464.

⁵⁸² Talak, 65/6.

bu ayet bain talakla boşananlar hakkındadır. Zira ric'i talakla boşananların nafakası hamile olsunlar olmasınlar vaciptir.⁵⁸³

Bain talakla boşanmış kadın hamile değilse iddet esnasındaki nafaka hakkında üç farklı görüş karşımıza çıkmaktadır. Birinci görüş Hanefilere ait olup onlara göre bu kadın için hem mesken hem de nafaka hakkı vardır.⁵⁸⁴

Hanefilere göre “eğer hamile iseler, doğum yapıncaya kadar nafakalarını verin”⁵⁸⁵ ayeti hem ric'i hem de bain talakla boşanmış kadınları içerir. Sonra bu nafakanın vacip olması; ya kadının hamileliği sebebiyle ya da erkeğin evinde erkek için alıkonulması sebebiyledir. Bütün herkes ric'i talakla boşanan kadına nafakanın vacip olmasını, kadının erkeğin yanında alıkonulması illetine bağlamakta ittifak etmişlerdir. Buna göre bain talakla boşanmış kadının da bu illet dolayısıyla nafaka hakkının olması gerekir.⁵⁸⁶

3. Karşılaştırma

Kırgız hukukunda her iki eş belli koşulları taşıma şartıyla, yani, nafaka talep etme hakkına sahip kişilerden olma, yardıma muhtaç olma ve nafaka talep edilecek eşin maddi duruma sahip olursa diğer eş boşandıktan sonra nafaka talep etme hakkı vardır.

İslam hukukunda ise durum ne olursa olsun erkeğin karısını boşandıktan sonra iddet sürecinde nafaka sağlamakla yükümlüdür, kadına ise haktır.

C. Çocukların Bakımı/Terbiyesi

1. Kırgız Hukuku

İlk olarak, mahkeme, reşit olmayan çocukların boşanmadan sonra hangi ebeveynle yaşayacağını belirlemelidir. Bu konuya karar verirken, mahkeme sadece çocuğun çıkarlarından hareket etmelidir, ebeveynlerden hangisi çocukların normal yetiştirilmesi ve gelişmesi için gerekli koşulları yaratma fırsatına sahiptir.

İkinci olarak mahkeme, çocukların nafakasını anne ve babanın hangisinden ve ne miktarda alacaklarını belirlemekle yükümlüdür. Bu durumda, küçük çocuklar için

⁵⁸³ İbn Abidin, *Reddū'l-Muhtar*, III, s. 40.

⁵⁸⁴ Merğınani, *Hidaye*, II, s. 651.

⁵⁸⁵ Talak, 65/6.

⁵⁸⁶ Kasani, *Bedâi'*, IV, s. 477.

nafaka miktarı, mahkeme tarafından ya kanunun ebeveynin kazançlarına ve (veya) diğer gelirlerine öngördüğü paylarda veya sabit bir miktarda para olarak belirlenir.⁵⁸⁷

2. İslam Hukuku

a. Hidânenin Tanımı

Hidâne; sözlükte “bir şeyi yanına almak, çocuğu kucağına almak ve beslemek” anlamına gelmektedir.⁵⁸⁸ Fıkıh ıstılahında ise küçüğün veya küçük hükmündeki kimselerin gereken şekilde korunup gözetilmesi, yetiştirilmesi ve eğitilmesi için Şari’ tarafından belli şahıslara tanınan hak, yetki ve sorumluluk olarak ifade edilmektedir.⁵⁸⁹

b. Hidâne Hakkı

Çocuğun doğumdan itibaren beslenmesini, bakım ve temizliğini belli bir süreye kadar en iyi bir biçimde annesi yerine getireceğinden hidâne hakkı öncelikle anneye tanınmıştır. Annenin şefkat, merhamet ve bu işlere dönük fitrî becerisinin bulunması da bunu gerektirmektedir.⁵⁹⁰

Bir kadının Hz. Peygamber’e gelerek “*Ey Allah’ın elçisi! Şu benim oğlumdur. Karnım ona yuva, göğsüm pınar, kucağım da sıcak bir kundak oldu. Şimdi ise babası beni boşadı ve çocuğu benden çekip almak istiyor*” biçiminde şikâyetinde bulununca O, “*Başkası ile evlenmediğin sürece onun üzerinde önce sen hak sahibisin*” buyunnuştur.⁵⁹¹

Eğer anne bulunmaz veya aşağıda vereceğimiz yeterli hidâne niteliklerini taşımazsa bu hak sırayla anneanneye, babaanneye, öz kız kardeşe... geçer. Bunlardan sonra sıra babaya, dedeye, erkek kardeşe... gelir.⁵⁹²

c. Hidâne Ehliyeti

Çocuğun bakım ve terbiyesi sorumluluğu kendisine verilen kişinin akıllı, ergin, bu işi yapabilecek güçte ve çocuğu hayat, sağlık ve ahlâkî bakımdan korumada güvenilir olması gerekir. Hem kadın hem erkekte aranan bu ortak nitelikler yanında

⁵⁸⁷ Bknz., KAK., md: 86-88.

⁵⁸⁸ İbn Abidin, *Reddü'l-Muhtar*, III, s. 57.

⁵⁸⁹ İbn Abidin, *Reddü'l-Muhtar*, III, s. 58.

⁵⁹⁰ Merğînânî, *Hidâye*, II, s. 31.

⁵⁹¹ Ebu Dâvûd, “Talâk”, 35.

⁵⁹² Merğînânî, *Hidâye*, II, s. 32.

sadece kadında ve sadece erkekte aranan başka şartlar da vardır. Erkeğin müslüman olması, bakacağı çocuk kız ise ona mahrem olması; kadının çocuğa yabancı yani mahrem olmayan biriyle evli olmaması bu tür özel şartlardandır.⁵⁹³

d. Hidâne Süresi

Söz konusu ettiğimiz hadâne, çocuğun bakımı ve yetiştirilmesi demek olduğundan bunun süresi çocuğun buna olan ihtiyacı ile orantılıdır. Hukukçular bunun süresini, çocuğun kendi başına yemek yeyip giyinebileceği yaşa ulaşmak olarak belirlemişlerdir.⁵⁹⁴

Buna göre erkek çocukta yedi-dokuz; kız çocukta dokuz-onbir yaşlar, hadâne süresinin sonu olarak belirlenmiştir. Mâlikîlere göre bu müddet, erkek çocukta ergenlik çağına, kız çocukta ise evlenmesine kadar uzamaktadır.⁵⁹⁵

Süre sona erince çocuğun sorumluluğu, hukukçuların çoğunluğuna göre babaya intikal ederken; Şafîî ve Hanbelîler karann çocuk tarafından verileceğini, anne-babasmdan hangisini seçerse onun yanında kalacağını söylemişlerdir.⁵⁹⁶

e. Hidâne Masrafları

Çocuğun nafaka denen zarurî giderleri dışında kalan bakım masrafları ve diğer ihtiyaçları, varsa öncelikle kendisinin malından karşılanır. Kendi malı yoksa masrafları karşılamak görevi de babaya intikal eder. Eğer baba da fakir ise sırasıyla diğer nafaka borçlusunu akrabalar bununla yükümlü olurlar.⁵⁹⁷

3. Karşılaştırma

Kırgız Hukuku eşitlik ilkesini çocuğun yetiştirilmesi ve terbiyesi konusunda da uygulamaktadır. Kimin bu görevi daha iyi bir şekilde yapa bilmesine ve çocuklara karşı merhamet ve şefkat duyguları daha çok beslemelerini gözetmemektedir.

Küçük çocukların yetiştirilmesi ve terbiyesi onlara karşı çokça merhamet ve şefkat duyguları besleyen kimselere verilmesi en doğru yoldur. Doğumdan itibaren çocuğun beslenmesini, bakım ve temizliğini en güzel şekilde sadece anne yerine

⁵⁹³ İbn Abidin, *Reddü'l-Muhtar*, III, s. 60.

⁵⁹⁴ İbn Abidin, *Reddü'l-Muhtar*, III, s. 63.

⁵⁹⁵ İbn Abidin, *Reddü'l-Muhtar*, III, s. 65.

⁵⁹⁶ İbn Abidin, *Reddü'l-Muhtar*, III, s. 66.

⁵⁹⁷ İbn Abidin, *Reddü'l-Muhtar*, III, s. 68.

getirebileceğinden İslam hukuku çocuğun yetiştirme görevini anneye vermiştir. Annenin şefkat ve merhamet duygularına yoğun bir şekilde sahip olması, çocuğun bakım, beslenme ve temizliği gibi işlere dönük fitri becerisinin bulunması da bu görevin anneye verilmesini zorunlu kılar.

D. Mal Paylaşımı

1. Kırgız Hukuku

Eşlerin edinilmiş mallarının bölünmesi

- Evlilik sırasında eşlerden herhangi birinin talebi üzerine;
- Boşandıktan sonra eşlerden herhangi birinin talebi üzerine;
- Alacaklı, eşlerden birinin eşlerin edinilmiş mallarındaki payına el koymak için eşlerin edinilmiş malı paylaştığını iddia ederse.⁵⁹⁸

Önemli hükümlerden biri, eşlerin edinilmiş mallarının, aralarında anlaşmaları ile eşler arasında paylaştırılabilmesidir. Eşlerin talebi üzerine, edinilmiş malların bölünmesine ilişkin anlaşmaları noter tasdik edilebilir.⁵⁹⁹

Bir ihtilaf durumunda, eşlerin edinilmiş mallarının bölünmesi ve eşlerin bu maldaki paylarının tespiti mahkemede yapılır.⁶⁰⁰ Eşlerin edinilmiş malları bölünürken, mahkeme, eşlerin talebi üzerine, hangi malın eşlerin her birine devredileceğini belirler. Eşlerden birinin değeri kendisine olan payı aşan mal devredilmesi durumunda, diğer eşe karşılık gelen parasal veya başka bir tazminat verilebilir.⁶⁰¹ Ayrıca mahkeme, aile ilişkilerinin sona ermesi üzerine ayrılıkları sırasında eşlerin her biri tarafından edinilen malı, her birinin kişisel malı olarak tanıyabilir.⁶⁰²

Eşlerin edinilmiş malları bölünürken dikkate alınmaz:

---

⁵⁹⁸ KAK., md: 39, 1; “Edinilmiş malların bölünmesi, hem evlilik sırasında hem de boşanmadan sonra eşlerden herhangi birinin talebi üzerine ve alacaklının eşlerden birinin edinilmiş mallarındaki payını iptal etmek için edinilmiş malların bölünmesine ilişkin iddiası durumunda yapılabilir.”

⁵⁹⁹ KAK., md: 39, 2; “Edinilmiş malları, anlaşmaları ile eşler arasında paylaştırılabilir. Eşlerin talebi üzerine, edinilmiş malların bölünmesine ilişkin anlaşmaları noter tasdik edilebilir.”

⁶⁰⁰ KAK., md: 39, 3; “Bir ihtilaf durumunda, eşlerin edinilmiş malların bölünmesi ile eşlerin bu maldaki paylarının tespiti mahkeme ile yapılır.”

⁶⁰¹ KAK., md: 39, 3; “Eşlerin edinilmiş malları bölünürken, mahkeme, eşlerin talebi üzerine, eşlerin her birine hangi malın devredileceğini belirler. Kıymeti kendisine ait olan payı aşan eşlerden birine malın devredilmesi durumunda, diğer eşe uygun parasal veya başka bir tazminat verilebilir.”

⁶⁰² KAK., md: 39, 4; “Mahkeme, aile ilişkilerinin sona ermesi üzerine ayrılıkları sırasında eşlerin edindiği malı, her birinin kişisel malı olarak kabul edebilir.”

- Yalnızca çocukların ihtiyaçlarını karşılamak için satın alınan eşyalar (giysiler, ayakkabılar, okul ve spor malzemeleri, müzik aletleri, çocuk kitaplığı ve diğerleri). Çocukların birlikte yaşadığı eşe tazminatsız transfer edilirler;⁶⁰³

- Çocukları adına edinilmiş malları pahasına eşler tarafından yapılan katkılar. Bu çocuklara ait oldukları kabul edilir;⁶⁰⁴

Ancak evlilik sırasında eşlerin edinilmiş mallarının bölünmesi durumunda, eşlerin edinilmiş mallarının bölünmemiş kısmı ile ileride evlilik sırasında eşlerin edindikleri mallar edinilmiş malları oluşturur.⁶⁰⁵ Üç yıllık zamanaşımı süresi, boşanan eşlerin ortak mülkiyetinin bölünmesi için eşlerin gereksinimleri için geçerlidir.⁶⁰⁶

Eşlerin edinilmiş malları bölünürken ve bu maldaki paylar belirlenirken, eşler arasındaki anlaşma ile aksi belirtilmedikçe⁶⁰⁷ eşlerin payları eşit olarak kabul edilir. Bazı durumlarda mahkeme, çocukların menfaatlerine ve (veya) eşlerden birinin kayda değer menfaatine dayanarak, özellikle, diğer eşin itibarsız nedenlerle gelir elde etmediği veya eşlerin tüm malvarlığını ailenin menfaati zararına harcadığı durumlarda eşlerin mallarındaki paylarının eşitliği ilkesinden sapma hakkına sahiptir.⁶⁰⁸ Eşlerin ortak mal paylaşımında eşlerin müşterek borçları, kendilerine verilen paylarla orantılı olarak eşler arasında dağıtılır.⁶⁰⁹

Ayrıca, mülkiyetin bölünmesi üçüncü kişilerin çıkarlarını etkiliyorsa, mahkeme, mülkün bölünmesi şartını ayrı bir davaya ayırma hakkına sahiptir.⁶¹⁰

---

⁶⁰³ KAK., md: 39, 5; “Yalnızca çocukların ihtiyaçlarını karşılamak için satın alınan eşyalar (kıyafet, ayakkabı, okul ve spor malzemeleri, müzik aletleri, çocuk kütüphanesi ve diğerleri) bölünmeye tabi değildir ve çocukların birlikte yaşadığı eşe tazminatsız devredilir.”

⁶⁰⁴ KAK., md: 39, 5; “Eşlerin çocukları adına edinilmiş malı pahasına yaptıkları katkılar bu çocuklara ait sayılır ve eşlerin edinilmiş malları bölünürken dikkate alınmaz.”

⁶⁰⁵ KAK., md: 39, 6; “Evlilik sırasında eşlerin edinilmiş mallarının bölünmesi halinde, edinilmiş mallarının bölünmemiş kısmı ile ileride evlilik sırasında eşlerin edindikleri mallar eşlerin ortak mülkiyeti olacaktır.”

⁶⁰⁶ KAK., md: 39, 7; “Evliliğin sona ermesinin tescil tarihinden itibaren üç yıllık zamanaşımı süresi, evliliği sona eren eşlerin edinilmiş malların bölünmesi için eşlerin taleplerine uygulanır.”

⁶⁰⁷ KAK., md: 40, 1; “Eşlerin edinilmiş malları bölünürken ve bu maldaki paylar belirlenirken, eşler arasındaki anlaşmada aksi belirtilmedikçe, eşlerin payları eşit olarak kabul edilecektir.”

⁶⁰⁸ KAK., md: 40, 2; “Mahkeme, çocukların menfaatlerine ve (veya) özellikle eşlerden birinin kayda değer menfaatine dayanarak, özellikle diğer eşin haksız nedenlerle gelir elde edemediği, çocuğun (çocukların) geçimine katılmaktan kaçındığı, ortak mülkü sakladığı, tahrip ettiği veya zarar verdiği veya ailenin menfaati zararına harcadığı durumlarda eşlerin edinilmiş mallarındaki paylarının eşitliği ilkesinden sapma hakkına sahiptir.”

⁶⁰⁹ KAK., md: 40, 3; “Eşlerin ortak mal paylaşımında bulunan eşlerin müşterek borçları, kendilerine verilen hisseler oranında eşler arasında paylaşılır.”

⁶¹⁰ KAK., md, 25, 3; “Mülkiyetin bölünmesi üçüncü şahısların çıkarlarını etkiliyorsa, mahkeme mülkiyetin bölünmesi şartını ayrı bir yargılamaya ayırma hakkına sahiptir.”

2. İslam Hukuku

İslâm aile hukukunda mal rejimi kavramı olmamakla beraber mal ayrılığı rejiminin esas alındığı görülmektedir. Mal ayrılığı rejiminde, malın mülkiyeti kime aitse, tasarruf hakkı da ona aittir. Kocanın, karısının malı üzerinde hak sahibi olduğunu iddia etmesi İslâm hukukuna göre söz konusu değildir. Mal ayrılığı rejiminde mal paylaşımı söz konusu değildir.

3. Karşılaştırma

Eşlerin, Aile Kanunu'nun 35. maddesine göre edinilmiş malları, eşlerin kanunda öngörülen şekilde girdikleri evlilik sırasında elde ettikleri mallardır.⁶¹¹ Eşlerin edinilmiş malı, paysız maldır. Eşlerin edinilmiş mallardaki payları, yalnızca bölündüğünde belirlenir, bu da edinilmiş malların sona ermesini gerektirir. Bu mal birliği rejimi demektir. Eşlerden her birinin edinilmiş mallara sahip olma, kullanma ve elden çıkarma hakkı (diğer eşle eşit) vardır.⁶¹² Edinilmiş malın hangisinin kazandığına bakılmaksızın her iki eşe de ait olduğu dikkat çekicidir.⁶¹³ Eşlerden herhangi birinin, bir anlaşmazlık durumunda, eğer evlilik sırasında edinilmişse, mal birliği gerçeğini kanuna göre kanıtlamak zorunda olmaması da önemlidir. Boşanma durumunda özel mal hariç tüm ortak mallar eşit bölünür. İslam Hukuku mal ayrılığı rejimi benimsediği için mal paylaşımı söz konusu değildir.

E. Miras

Evlilik, eşlerden birinin ölümü ve mahkeme tarafından ölü olarak ilan edilmesi ile sona erdiği zaman diğer eşin miras hakkı doğmaktadır.

---

⁶¹¹ KAK., md: 35, 1; “Evlilik sırasında eşlerin edindikleri mallar onların ortak malıdır.”

⁶¹² KAK., md: 36, 1; “Eşlerin edinilmiş mala sahip olma, kullanma ve elden çıkarma eşlerin karşılıklı rızası ile yapılır.”

⁶¹³ KAK., md: 35, 2; “...Evlilik sırasında, ister eşlerden hangisinin kazanıldığına, ister kime veya hangi eşlerin adına para yatırıldığına bakılmaz.”

1. Kırgız Hukuku

Kırgız hukukunda miras, vasiyet ve kanunla yapılır.⁶¹⁴ Kanunen miras, vasiyet olmadığında veya tüm mirasın kaderini belirlemediğinde ve bu Kanunla belirlenen diğer durumlarda gerçekleşir.⁶¹⁵

Vasiyetname, bir vatandaşın ölümünden sonra mülkünün usulüne uygun olarak dağıtılması konusundaki iradesinin beyanıdır.⁶¹⁶ Vasiyet kişisel olarak yapılır. Bir temsilci aracılığıyla vasiyetname yapılmasına izin verilmez.⁶¹⁷

Bir vatandaş, mülkünün tamamını veya bir kısmını, hem kanunen mirasçı dâhil olan hem de dâhil olmayan bir veya birkaç kişiye, ayrıca tüzel kişilere, eyalet veya yerel yönetimlere miras bırakabilir.⁶¹⁸

Kırgız miras hukukuna göre, kanunen miras hakkı cebri değil, kabule dayalıdır. Buna göre kanunen miras hakkına sahip olan kişi, mirastaki payını alabilmesi için önce mirası kabul etmesi şarttır.⁶¹⁹

Evlilik ilişkisi ölümle sona erdiğinde hayatta kalan eş ölen eşin yasal mirasçısı olur. Ancak eşlerin birbirlerinin mirasçısı olabilmeleri için onlardan biri ölene veya ölü olduğuna karar verilene kadar aralarındaki nikâh bağının devam etmesi gerekir. Dolayısıyla mirasbırakan eşin ölümünden önce evlilik ilişkisi sona ermiş ise hayatta olan eş ölen eşe mirasçı olamayacaktır. Bununla beraber bu vakte kadar onların en az beş sene ayrı yaşadıkları tespit edilirse hâkim sağ kalan eşin miras hakkını iptal edebilir.⁶²⁰

---

⁶¹⁴ KMK., 1119, 1; “Miras vasiyet ve kanunla yapılır.”

⁶¹⁵ KMK., 1119, 2; “Kanunen miras, vasiyet olmadığında veya tüm mirasın kaderini belirlemediğinde ve bu Kurallarla belirlenen diğer durumlarda gerçekleşir.”

⁶¹⁶ KMK., 1127, 1; “Vasiyetname, bir vatandaşın ölümünden sonra mülkünün usulüne uygun olarak dağıtılması konusundaki iradesinin beyanıdır.”

⁶¹⁷ KMK., 1127, 2; “Vasiyet kişisel olarak yapılır. Bir temsilci aracılığıyla vasiyetname yapılmasına izin verilmez.”

⁶¹⁸ KMK., 1127, 3; “Bir vatandaş, mülkünün tamamını veya bir kısmını, hem kanunen mirasçı dahil olan hem de dahil olmayan bir veya birkaç kişiye, ayrıca tüzel kişilere, eyalet veya yerel yönetimlere miras bırakabilir.”

⁶¹⁹ KMK., md: 1157.

⁶²⁰ KMK., md: 1150, 2; “Mirasçı ile evliliğin, mirasın açılmasından önce fiilen sona erdiği ve eşlerin mirasın açılmasından önce en az beş yıl ayrı yaşadıkları kanıtlanırsa, mahkeme kararı ile eşler kanunen mirastan çıkarılabilir, bu Kanunun 1149. maddesi temelinde miras hariç.”

Kırgız kanununa göre eşler, birinci derecede miras hakkına sahip olan grupta yer almaktadır. Söz konusu grup ölenin çocukları, anne-babası ve eşinden oluşmaktadır. Bunlardan her birinin mirastaki payları eşittir.⁶²¹

2. İslam Hukuku

Nikâh akdinden doğan eşlerin karşılıklı malî haklarından bir diğeri de onlardan biri vefat ettiğinde diğerinin ona mirasçı olmasıdır. Eşlerin miras hakkına sahip olması için ilave bir şart söz konusu değil, nikâh akdinin sahih olarak gerçekleşmesi yeterlidir. Dolayısıyla eşler bizzat akdin kurulmasıyla bu hakka sahip olurlar.⁶²²

Miras hakkı Allah haklarından kabul edilir. Miras zorunlu hak olup kabule dayanmaz. Ayrıca eşler Allah'ın mirasla ilgili düzenlediği hükümlerin aksini kararlaştıramazlar; ıskat, paylarda değişiklik, başkası için haktan feragat gibi tasarrufta bulunamazlar. Ancak miras taksimi yapılır ve herkes hakkını aldıktan sonra, eşler kendi paylarında diledikleri gibi tasarrufta bulunabilirler.⁶²³

a. Kocanın Payı

Kocanın ölen hanımından kalan mirastaki payı iki durumdan ibarettir. Birinci duruma göre, kadın ölür ve furûundan hiç kimse yoksa koca terekenin (kalan miras) yarısına yani ikide birine sahip olur. İkinci duruma göre ise, ölen kadının furûundan biri varsa kocası terekenin dörtte birini alır.⁶²⁴

b. Kadın Eşin Payı

Kadının ölen kocasından kalan mirastaki payında da iki durum söz konusudur. Birinci duruma göre, koca ölür ve hiçbir furûu bulunmaz ise hanımı terekenin dörtte birine sahip olur. İkinci duruma göre ise, kocanın furûundan bir kimse varsa kadın sekizde birini alır.⁶²⁵

---

⁶²¹ KMK., md: 1142, 1; “İlk olarak, kamuna göre miras hakkı, mirasçının çocukları (evlat edinilenler dahil) ile mirasçının eşi (karısı) ve ebeveynleri (evlat edinen ebeveynler) tarafından eşit paylarda alınır.”

⁶²² Cânim, Cemil Fahrî Muhammed, *Âsâru Akdi'z-Zevâc fi'l-Fikhi ve'l-Kânûn*, Ammân, Dârü'l-Hâmid, 2008, s. 57.

⁶²³ Zeydân, *Medhal*, 249-250; Cânim, *Âsâru Akdi'z-Zevâc*, s. 57.

⁶²⁴ Karaman, *Mukayeseli İslâm Hukuku*, I, 442-443.

⁶²⁵ Karaman, *Mukayeseli İslâm Hukuku*, I, 444.

Söz konusu durumlar Kur'ân-ı Kerim'de şu şekilde belirtilmiştir: “Eğer çocukları yoksa karılarınızın geriye bıraktıklarının yarısı sizindir. Eğer çocukları varsa, bıraktıklarının dörtte biri sizindir. (Bu paylaşırma, ölen karılarınızın) yaptıkları vasiyetlerin yerine getirilmesi yahut borçlarının ödenmesinden sonradır. Eğer sizin çocuğunuz yoksa bıraktığınızın dörtte biri onlarındır. Eğer çocuğunuz varsa, bıraktığınızın sekizde biri onlarındır. (Yine bu paylaşırma) yaptığınız vasiyetin yerine getirilmesinden yahut borçlarınızın ödenmesinden sonradır.”⁶²⁶

3. Karşılaştırma

Kırgız hukukunda vasiyet ile miras bir olarak değerlendirilir. İlki mirasçının kendi ölümünden sonra mülkünün durumun hayatta iken kendisi belirlerken, ikincisi vasiyetnamenin olmadığı durumda kanunun belirlemesidir.

Eşlerin her birinin mirastaki payı (karı-koca ayırım edilmeksizin) birinci derecedeki ölenin çocukları ve anne-babası ile eşit olmaktadır. Vasiyet veya kanunla bir eşe ait olan miras hakkı, evlilikte müştereken edinilen mülkün bir kısmına sahip olma hakkı da dâhil olmak üzere, mirasçı ile evlilik durumuyla ilgili diğer mülkiyet haklarını etkilemez.

İslam hukukunda eşlerin mirastaki payları farklı durumlara göre değişmektedir. İki durumu göze aldığımız zaman erkeğin kadından 2 kat fazla aldığı ortaya çıkmaktadır.

Eşlerin mirastaki haklarının bu şekilde düzenlenmesi onların malî sorumluluklarından kaynaklanmaktadır. Bilindiği üzere evlilikte tüm aile fertlerinin ekonomik giderleri yalnız kocanın yükümlüğündedir. Nikâh bu konuda kadına herhangi bir malî sorumluluk yüklemeyiz. Kadın kendisi dâhil hiç kimsenin geçiminden sorumlu değil. Aksine kadın malî konuda mehir, nafaka gibi ayrıcalıklı haklara sahip olup kocasına göre avantajlı durumdadır. Kocanın ailenin malî yükünü omuzlamasına karşı onun mirastaki payı hanımından bir kat fazla olmuştur. Bu şekilde kocanın malî yükü ile mirastaki hakkı arasında bir denge gözetilmeye çalışılmıştır.⁶²⁷

⁶²⁶ Nisâ 4/12.

⁶²⁷ Sibâi, *el-Mer'etü*, s. 33-37; Döndüren, *Aile İlmihali*, s. 247;

SONUÇ

Hukuki ve toplumsal bir kurum olan aile, hukuki düzlemde karşılığı olmayan bir kutsallıkla değil, hukuki ve sosyal temelleri ile daha rasyonel olarak ele alınmalı ve bireyin huzur ve refahı ile saygınlığı perspektivinde değerlendirilmelidir. Önemli olan bireyin mutluluğu ve saygınlığının sağlanmasıdır. Bu nedenle, aile hukuku ilişkileri, diğer özel hukuk ilişkileri gibi değerlendirilmez. Evliliğin niteliği de farklı uygulamayı gerektirir. Özel hukuka hâkim olan irade serbestisi ve sözleşme özgürlüğü, aile hukuku alanında bazen farklı bazen de sınırlı bir uygulama alanına sahiptir. Öyle ki, çok temel ilke olan vaade uygun davranma yükümlülüğü, evlenme sözü konusu olunca uygulama alanı bulmamakta, birbirlerine evlenmeyi vaad etmiş nişanlılar evlenmeye zorlanamamaktadır. Yine, eşler, evlilik ile ilgili asli yükümlülüklerde, kanunun öngördüğünden farklı tercihte bulunamazlar. Bu durum, aile hukukuna ilişkin düzenlemelerin büyük kısmının emredici düzenlemeler olduğunu da göstermektedir.

Nikâhın diğer akitlerden farkı, yapılabilmesi için birtakım şekli işlemlerin tamamlanmış olması gerekir. Kanun koyucu, nikâh akdini diğer bütün akitlerden daha sıkı bir biçimde şekli şartlara tabi tutmuştur. Bunun sonucu olarak nikâh akdi çok ayrıntılı şekli şartlara bağlanmış ve “merasime tabi bir işlem” haline gelmiştir.

Kırgız hukuku ile İslam hukuku aile hukuku alanında her ne kadar özel meselelerde farklı düzenlemeler getirirse de, prensip olarak genel meselelerde birkaç hususta birleştiği sonucuna varmaktayım. Daha doğrusu, Kıta Avrupa hukuk sistemindeki diğer hukuklardan Kırgız hukuku, Aile hukukunu medeni hukuktan ayrı müstakil hukuk dalı olarak bakmaktadır. İslam hukuk mezheplerinden Hanefî mezhebi (Maveraünnehir havzası) aile hukukunu muamelet kısmından sonra değil ondan önce ele alması ve muamelat alanındaki sahih-fasit-batıl üçlemesinin işlememesi muamelattan ayırmaktadır.

Diğer bir paralellik, her iki hukuk sistemi tarafından aile ve nikâh kavramına uzun zaman tanım getirilmemiştir. Bu sebepler bazı hukukçulara göre aile kuramının yapısı hukuki olmaktan çok sosyolojik oluşu olmaksızın, nikâhın, hukuk dışında kalan temel özelliklerini kapsamayacağı için kaçınılmaz olarak eksik kalacağı endişesidir.

Fakat sonraki hukukçular sonradan kavramlaştırmaya ihtiyacı duymuşlar ve bu iki kavramı tanımlayarak açıklık kazandırmışlardır. Tanım yaparken hukuki boyutuna temas etmeye gayret göstermişlerdir. Kırgız hukuku hak/yükümlülük merkezli hukuki boyutuyla birlikte sosyal boyutuna bile temas etmiştir. İslam hukuku daha da soyutlayarak, nikâh akdinin konusu itibarıyla teknik bir tanım getirmeye özen göstermiştir.

Klasik İslam hukukunun evliliği cinsel yararlanma olarak görmesi ilk bakışta bazı çağdaş âlimlerin eleştirdiği gibi evliliğin birçok yüksek amaçları var iken sadece cinsel yararlanmaya indirilmesi veya tanımı hukukun tabiatı gereği nesnel, objektif kriterler üzerine bina edilmesi gerektiği anlaşılmıştır. Fakat ilk görüşü hukuki ve teknik tanım olarak görmemekteyiz, ikinci görüşü ise sıkı atomculuğun bir sonucu olarak görmekteyiz. Kırgız Hukukunun tarif ettiği gibi hak ve sorumluluklardan oluştuğu kanımızda isabetlidir. Fakat bunu tercih ettiğimiz zaman sistemi ona göre kurmak gerekiyor. Diğer mezheplerin de cinsel yararlanma olarak görüp evliliğin sona ermesinin nedenlerine cinselliğin fonksiyonsuz oluşu dışındaki nedenleri eklemesine karşın Hanefî mezhebi kendi sistemi içinde tutarlıdır.

Birinci bölümde evlenme yetkisi ve bazı nüansları göz ardı ettiğimiz zaman iki hukuk sisteminde paralellik arz ettiğini söyleyebiliriz. Bu sözleşme özgürlüğü prensibi gereği iki tarafın aynı şartlarda ve hür iradeleri ile evlilik sözleşmesini kurmasıdır. Taraflarda aranacak şartlarda da radikal ayrışma söz konusu değildir. Evlenme engellerinin kapsamını Kırgız hukuku dar tutarken, İslam hukuku evlilik engellerinin kapsamını ilkinde kıyasla geniş tutmuştur. Bu konuda kırgız örfünün yedi göbeğe kadar uzattığı günümüz tıbbi tarafından doğru görülmektedir. Çünkü iki hukuk sistemi tarafından evlilik engeli olarak görülmeyen bazı akrabalar (amca, dayı, yeğen, kuzenler vs. hatta onların çocukları) arasındaki evlilikte engelli çocukların doğması kaçınılmaz bir gerçeklik olmaktadır. Evlilik engellerinin asıl amaçlarından biri de aslında bu gibi nesli korumaktır. Ne var ki Kırgız hukukundaki, eşlerden birinin diğer eşin üst ve altsoy hısımlarından biri ile evlenmesi, gerek ahlaki düşünceler, gerek Kırgız örf ve geleneği açısından hoş karşılanan bir şey değildir. Bu nedenle toplumun değer hükümleri göz önünde tutularak evlenme engelleri bağlamında hısımlar kavramının muhtevasının yeniden gözden geçirilmesi ve bu suretle toplumun ahlaki

değer hükümlerine aykırılık arz eden kanundaki açıkların kapatılarak evlenme yasağı kapsamının daha da genişletilmesi gerektiği kanaatini taşımaktayız.

Şahitlik kurumu önceki şartlara göre işlevsel olsa da dinamik ve gelişen günümüz ulus-devlet toplumunda işlevini yitirdiğini söyleyebiliriz. İlk olarak şahitlik hukukun özüne ilişkin bir şart değildir. Maliki mezhebi bunun yerine ilan etmeyi, Şafi mezhebi ise (şahitlik ile beraber) velinin iznini şart koşmuşlardır. Fesadü'z-zaman ve eskiden devletin fonksiyonu şimdiki ulus-devletten çok kısıtlı oluşu şahitlik kurumunun işlevini yitirdiğine delil olabilir. Hatta günümüz ulus-devletin olmazsa olmaz fonksiyonundan olan ve sadece onun tekelinde olan yasama, denetleme ve yürütmeden İslam devlet geleneğinde devlet sadece sonuncunu üstleniyordu. Günümüzdeki devletin birçok görevinin sivil toplum yerine getiriyordu ve bu düzende şahitlik kurumu işlevseldi. Fesadü'z-zamandan dolayı şahitliği istismara çok açıktır ve komşu komşuyu tanımadığı dönemde pek güvenilir değildir. Nüfusü kontrol eden kamu/devlet kurumunda evliliğin gerçekleştirilmesi ve kayıt altına alınması şahitliğin amacını daha etkili bir şekilde yerine getirmektedir.

İki hukuk sistemi arasındaki radikal diyebileceğimiz ayrışım ikinci ve üçüncü bölümlerde ortaya çıkmaktadır. Bu ayrışımın merkez noktası kadın-erkek eşitliği prensibi olmakta ve bütün aile içi ilişkileri bu prensibe olan yaklaşımına göre ayarlanmaktadır. Kırgız hukuku birinci bölümde hür iradeleri ile eşit bir şekilde evliliği kurduğu gibi evliliğin sonucu olan hak ve sorumluluklarda da kadın-erkek eşitliği prensibini uygulamaktadır. Hatta eşitlik prensibini mutlak olarak sınırlandırmaması, herhangi birinin ailenin işlerine keyfi olarak karışmasını önlemesi ve ayrıca aile ilişkilerinde cinsiyet eşitliği toplum ve devlet tarafından korumakla kutsamaktadır. Bunun aksine bazı Türk aile hukukunda eşitlik prensibi birkaç konuda ihlal edilmektedir.

İslam hukuku mehir müessesesini kabul etmek suretiyle evliliğin ilk anından itibaren kadının maddi yönden korunmasını sağlayacak hukuki tedbir zemini oluşturmuştur. Ayrıca; kadını kendi ve aile fertlerinin geçiminden sorumlu tutmayarak onun malvarlığının eksilmesi veya yok olmasını engellemiştir. Buna ilaveten; kadının hem evlilik öncesinden sahip olduğu hem de evlilikle beraber elde ettiği tüm malvarlığının korunmasını sağlayacak mal ayrılığı sistemini getirmiştir. İslam

hukukunun eşlerin malî ilişkileri için benimsediği mal ayrılığı rejimi, kadını iktisaden korumakla beraber evliliğin hükümleriyle uyumluluk içerisindedir.

Kocaya verilen mesken seçme ve alıkoyma yetkilerine karşılık, kadının güvenliğini ve aile hayatının gizliliğini güvence altına alan hükümler de öngörülmüştür. Kadının, kocasının tahsis ettiği meskende oturma zorunluluğu olunca, onun mal ve can güvenliği ile özel hayatın ve aile hayatının korunmasını temin etmek de tabii olarak kocaya yüklenmiştir. Bu da göstermektedir ki; kadının güvenliği, özel hayatın ve aile hayatının gizliliği ve korunması, İslâm aile hukukunun benimsediği temel ilkelere aittir.

İslam hukukunun boşanma yetkisini mutlak olarak erkeğe verilmiştir. Kuran ve Sünnette geçen bu mutlak yetkiyi aşamalı, şahit getirme gibi şartları hukukçular zorunlu olarak görmemiştir. Mutlak yetki çok düşünmeden ani karar vermeye götürür. Bu ise pratikte birçok anlaşmazlıklara sürüklemektedir. Hukukun amacı anlaşmazlığın çıkmaması ve mahkemelerin davalara dolup taşmamasıdır. Günümüzde Kırgızistan Din İşleri Yüksek Kurulu'na yöneltilen soruların yüzde seksen oranı boşanma ile ilgili olması bu konuda daha ciddi tedbirler alınmasını gerektirir.

KC AİLE KANUNU

30 Ağustos 2003 tarihli 201 sayılı

(26 Temmuz 2004 tarihli ve 96 sayılı; 25 Şubat 2005 tarihli 38 sayılı; 20 Haziran 2005 tarihli 80 sayılı; 12 Haziran 2008 tarihli 117 sayılı; 17 Temmuz 2009 tarihli 223 sayılı Kırgız Cumhuriyeti Kanunları ile değiştirilen şekliyle; 2011 Sayı 147, 15 Mart 2012 Sayı 14, 17 Mayıs 2012 Sayı 54, 16 Temmuz 2012 Sayı 114, 16 Ocak 2014 Sayı 12, 30 Haziran 2014 Sayı 100, 14 Temmuz 2015 Sayı 161, 6 Temmuz 2016 Sayı 99, 23 Temmuz 2016 Sayı 132, 17 Kasım 2016 Sayı 179, 2 Mart 2017 Sayı 41, 8 Haziran 2017 Sayı 100, 5 Haziran 2018 Sayı 60, 1 Ağustos 2020 Sayı 109, 17 Ağustos 2020 Sayı 135)

Bu Kanun, Kırgız Cumhuriyeti Anayasasına uygun olarak, evlilik kurma, evliliği sona erdirmeye ve geçersiz olarak kabul etme şartlarını ve prosedürünü belirler, aile üyeleri arasındaki kişisel-mâlf ilişkilerini düzenler: eşler, ebeveynler ve çocuklar (evlat edinen ebeveynler ve evlat edinilen çocuklar) ve aile hukukunun öngördüğü durumlarda ve dâhilinde diğer akrabalar ve diğer kişiler arasında.

(16 Ocak 2014 Tarih ve 12 Sayılı Kırgız Cumhuriyeti Kanununda Değişik Hali)

BİRİNCİ KISIM

GENEL HÜKÜMLER

BİRİNCİ BÖLÜM

AİLE HUKUKU MEVZUATI

Madde 1 - Aile hukukunun temel prensipleri

1. Aile, toplumun temelidir.

Aile, babalık, annelik, çocukluk - tüm toplumu ilgilendiren konulardır ve kanunla koruma önceliklidir.

Devlet, vatandaşların aile hayatına, evliliğe, babalığa ve anneliğe hazırlanmasını sağlar.

Devlet, yetim çocukların ve ebeveynlerinin bakımından yoksun çocukların bakımını, yetiştirilmesini ve eğitimini sağlar.

Aile Hukuku, aile ilişkilerinde, aileyi güçlendirme, karşılıklı saygı duygularına dayalı aile ilişkileri kurma, tüm üyelerinin ailesine karşı yardımlaşma ve

sorumluluktan, aile işlerine herhangi birinin keyfi müdahalesinin kabul edilemezliğinden, aile üyelerinin haklarının engellenmeden kullanılmasının sağlanmasından, bu hakların adli olarak korunmasının imkânından, cinsiyet eşitliğinden kaynaklanmaktadır.

2. Yalnızca devlet organlarında ve medeni durum işlemlerinin devlet tescili ile yetkilendirilmiş yerel özyönetim organlarında yapılan bir evlilik tanınır.

Evlilik ve aile meseleleriyle ilgili dini ritüellerin hukuki bir değeri yoktur.

3. Aile ilişkilerinin düzenlenmesi, evlilik yaşına gelmiş bir erkek ve bir kadının gönüllü birlikteliği, evlilik ve ailede eşlerin hak ve sorumluluklarının eşitliği, aile içi sorunların karşılıklı rıza ile çözülmesi, çocuğun yüksek yararının sağlanması, refah ve gelişimlerine özen göstererek, küçüklerin ve engelli aile üyelerinin haklarının ve çıkarlarının uygun şekilde korunmasını sağlama, çocukların aile eğitiminin önceliği temelinde evlilik ilkelerine göre yapılır.

4. Vatandaşların evlenirken ve aile ilişkilerinde sosyal, ırksal, etnik, dilsel, dinsel veya sağlık temelinde haklarının herhangi bir şekilde kısıtlanması yasaktır.

Vatandaşların aile içindeki hakları, yalnızca hukuk temelinde ve yalnızca nüfusun sağlığını ve ahlakını korumak, diğer aile bireylerinin ve diğer kişilerin hak ve özgürlüklerini korumak için gerekli olduğu ölçüde sınırlandırılabilir.

(17 Mayıs 2012 tarih ve 54 sayılı Kırgız Cumhuriyeti Kanunları ile 5 Haziran 2018 No. 60 ile değişik)

Madde 2 - Bu Kanunda kullanılan temel kavramlar

Bu Kanunda aşağıdaki temel kavramlar kullanılmaktadır:

Nikah - aile kurmak amacıyla Kırgızistan Cumhuriyeti Kanunu'nda öngörülen koşullar doğrultusunda tarafların serbest irade ve anlaşmaları ile meydana gelen, karı koca arasında kişisel-mâlî hak ve sorumluluklar doğuran erkek ile kadın arasında eşit haklara dayalı birliktir;

Hayali evlilik - evliliğin tescili olgusundan kaynaklanan herhangi bir faydayı elde etmek için bir aile kurma niyeti olmadan yapılan bir evlilik;

Aile - evlilik, akrabalık, evlat edinmeden kaynaklanan, aile ilişkilerinin güçlenmesini ve gelişmesini teşvik etmek için tasarlanmış kişisel-mâlî hak ve yükümlülüklerle bağlı kişiler çemberidir;

Evlenme yaşı - bir kişinin evlenme hakkına sahip olduğu yaş;

Çocukluk - ergin olma yaşına ulaşmamış kişilerin hukuki statüsü;

Mal rejimi - evlilik sözleşmesiyle kurulan eşlerin mal rejimi;

Taşıyıcı annelik sözleşmesi - çocuk sahibi olmak isteyen kişiler ile suni tohumlama veya embriyo implantasyonu yönteminin kullanımına izin veren bir kadın arasındaki bir anlaşma;

Nafaka - bir kişinin, onu alma hakkına sahip başka bir kişiye sağlamakla yükümlü olduğu bakım;

Medeni durum - evlilik veya boşanma durumu, çocukların veya diğer aile üyelerinin varlığı veya yokluğu;

Mali durum - ücretlerin, emekli maaşlarının, diğer gelirlerin varlığı veya yokluğu, mülkün varlığı, iş görebilme durumu, diğer aile üyelerinden maddi yardım alınması veya alınmaması;

Medeni durum belgeleri - bir kişiyi kişiselleştiren, hak ve yükümlülüklerinin ortaya çıkması, değişmesi ve sona ermesinin ilişkili olduğu yasal olarak resmileştirilmiş koşullar;

Yakın akrabalar - ebeveynler, çocuklar, evlat edinen ebeveynler, evlat edinilen çocuklar, öz ve üvey erkek ve kız kardeşler, dede, nine, torunlar;

(17 Mayıs 2012 tarihli ve 54 sayılı Kırgız Cumhuriyeti Kanunu uyarınca on dördüncü fıkra hükümsüz kılınmıştır)

Vasi - vesayet ve vesayet işlevlerini yerine getirmek için kanunla belirlenen prosedüre göre atanan kişi;

Vesayet - küçük çocukların ve mahkeme tarafından ehliyetsiz (eksik ehliyetli) olarak kabul edilen kişilerin haklarının ve çıkarlarının korunmasının yasal bir biçimi;

Çocukların korunmasına yönelik yetkili devlet organının bölgesel alt bölümleri - çocukların haklarının ve meşru çıkarlarının korunması için, bölgesel devlet idareleri veya yerel özyönetimlerin yürütme ve idari organları altında oluşturulan özel yapısal alt bölümleri;

İş göremeyen aile üyeleri - on altı yaşına kadar olan çocuklar (evlat edinilmiş çocuklar dâhil), ebeveynler (evlat edinen ebeveynler dâhil), eş, öz ve üvey kardeşler (on altı yaşına kadar veya emeklilik mevzuatına göre emeklilik yaşına

ulaşmış olanlar) veya tıbbi ve sosyal uzmanlar komisyonu (MSEC) tarafından iş göremez olarak tanınanlar;

Üreme sağlığı – sağlıklı nesil çoğaltma yeteneğini yansıtan insan sağlığı;

Taşıyıcı annelik - Taşıyıcı bir anne ve potansiyel ebeveynler arasındaki bir anlaşma ile bir çocuğun gebe kalması, doğurması ve doğumu.

Cinsiyet eşitliği - toplumdaki farklı cinsiyetten kişilerin eşit sosyal statüsü;

Ev işi - ailenin ihtiyaçlarını karşılamayı amaçlayan bir çalışma faaliyetidir;

Çocuk işçiliğinin en kötü biçimleri - doğası veya performans koşulları gereği çocukların sağlığına veya ahlakına zarar verebilecek işler de dâhil olmak üzere, her türlü köleliğin yanı sıra zorla veya zorunlu çalıştırmadır.

Nafaka ödemesinden kötü niyetli olarak kaçınma - kişinin gelirini tamamen veya kısmen gizlemek de dâhil olmak üzere, nafaka sözleşmesinin veya nafaka ödenmesine ilişkin adli işlemin sistematik, kasıtlı olarak icra edilmemesi veya yerine getirilmemesi, tahakkuk edebilecek mülkün gizlenmesi, icra memuruna iş değişikliği, çalışma, gelir yeri hakkında bilgi vermemek, görevi kötüye kullanmaktan sorumlu tutulup tutulmadığına bakılmaksızın gelir ve mülkleri, ikamet yeri ve işi hakkında yanlış bilgi vermek.

(12 Haziran 2008 tarih ve 117 sayılı Kırgız Cumhuriyeti Kanunları ile 17 Mayıs 2012 Sayı 54, 5 Haziran 2018 Sayı 60, 17 Ağustos 2020 Sayı 135)

Madde 3 - Aile ilişkilerinde cinsiyet eşitliği

1. Kırgız Cumhuriyeti Anayasası'nda yer alan kadın-erkek hak ve özgürlüklerinin eşitliği uyarınca, aile ilişkilerinde kadın ve erkek eşit kişisel-mali haklara ve yükümlülöklere sahiptir.

2. Aile ilişkilerinde cinsiyet eşitliği toplum ve devlet tarafından korunur.

3. Aile üyeleri ve onlarla birlikte yaşayan kişiler arasındaki ilişkiler, cinsiyet eşitliği ilkelerine ve bireyin onuruna ve haysiyetine saygıya dayanmaktadır.

4. Aile ilişkilerinde cinsiyet ayrımcılığı yasaktır.

(12 Haziran 2008 tarih ve 117 sayılı Kırgız Cumhuriyeti Kanunları ile 17 Mayıs 2012 No. 54)

Madde 4 - Aile hukuku ve aile hukuku normlarını içeren diğer kanunlar

1. Aile mevzuatı, bu Kanun (kod), Kırgız Cumhuriyeti Çocuk Kanunu ve bunlara uygun olarak kabul edilen diğer kanunlardan oluşur.

2. Bu Kanuna, diğer kanunlara, Kırgız Cumhuriyeti Cumhurbaşkanının kararnamelerine dayanarak ve buna uygun olarak, Kırgız Cumhuriyeti Hükümeti, bu Kanunda, diğer kanunlarda, Kırgız Cumhuriyeti Cumhurbaşkanının kararnamelerinde doğrudan öngörülen durumlarda normatif düzenlemeler kabul etme hakkına sahiptir.

(12 Haziran 2008 tarihli 117 sayılı Kırgız Cumhuriyeti Kanunu ile değişik)

Madde 5 - Medeni mevzuatın aile ilişkilerine uygulanması

Bu Kanunun girişinde adı geçen aile üyeleri arasında aile mevzuatı (bu Kanunun 4. Maddesi) ile düzenlenmeyen kişisel-mali ilişkiler, aile ilişkilerinin özüne aykırı olmadığı sürece medeni mevzuata tabi olacaktır.

Madde 6 - Aile hukuku ve medeni hukukun kıyas yoluyla aile ilişkilerine uygulanması

Aile üyeleri arasındaki ilişki, aile hukuku veya tarafların mutabakatıyla düzenlenmemişse ve bu ilişkileri doğrudan düzenleyen medeni hukuk normlarının yokluğunda, özlerine aykırı değilse, bu tür ilişkilere aile normları ve (veya) benzer ilişkileri düzenleyen medeni hukuk uygulanır (hukuk analogisi). Bu tür normların yokluğunda, aile üyelerinin hakları ve yükümlülükleri, insanlık, rasyonellik ve adalet ilkelerinin yanı sıra aile veya medeni hukukun genel ilkeleri (hukuk analogisi) temelinde belirlenir.

Madde 7 - Aile hukuku ve uluslararası hukuk

Kırgız Cumhuriyeti'nin taraf olduğu, kanunla belirlenen usule uygun olarak yürürlüğe giren uluslararası bir antlaşmanın aile mevzuatında öngörülenlerin dışında kurallar koyması halinde uluslararası antlaşmanın kuralları uygulanır.

(12 Haziran 2008 tarih ve 117 sayılı Kırgız Cumhuriyeti Kanunları ile 17 Mayıs 2012 No. 54)

İKİNCİ BÖLÜM

AİLE HAKLARININ KULLANILMASI VE KORUNMASI

Madde 8 - Aile haklarının kullanılması ve aile sorumluluklarının yerine getirilmesi

1. Vatandaşlar, bu Kanunda aksi belirtilmedikçe, bu hakları koruma hakkı dahil olmak üzere, aile ilişkilerinden doğan haklarını (aile hakları) kendi takdirlerine göre kullanırlar.

Aile üyelerinin haklarını kullanması ve görevlerini yerine getirmesi, diğer aile üyelerinin ve diğer vatandaşların haklarını, özgürlüklerini ve yasal çıkarlarını ihlal etmemelidir.

2. Aile hakları, bu hakların amacına aykırı olarak kullanılmadıkça, kanunla korunmaktadır.

Madde 9 - Aile haklarının korunması

1. Aile haklarının korunması, hukuk yargılaması kurallarına uygun olarak mahkeme tarafından ve bu Kanunda öngörülen davalarda - devlet organları, çocukların korunması için yetkili devlet organının bölgesel alt bölümleri tarafından gerçekleştirilir.

2. Aile haklarının korunması, bu Kanunun ilgili maddelerinde ve Kırgız Cumhuriyeti'nin Çocuk Kanunu'nun öngördüğü şekillerde gerçekleştirilir.

(12 Haziran 2008 tarihli 117 sayılı Kırgız Cumhuriyeti Kanunu ile değişik)

Madde 10 - Aile ilişkilerinde zamanaşımı uygulanması

1. Zamanaşımı, ihlal edilen hakkın korunması için sürenin bu Kanun ile belirlendiği durumlar dışında, aile ilişkilerinden kaynaklanan talepler için geçerli değildir.

2. Zamanaşımı belirleyen kuralları uygularken mahkeme, Kırgız Cumhuriyeti Medeni Kanununun 214-219. maddelerinin kurallarına göre hareket eder.

İKİNCİ KISIM
EVLENME VE EVLİLİĞİN SONA ERMESİ
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
EVLİLİK ŞARTLARI VE PROSEDÜRÜ

Madde 11 – Evlenme

1. Evlilik, evliliğe giren kişilerin şahsi huzurunda, evlendirme memuruna başvuruda buldukları günden bir ay sonra devlet tescili yoluyla gerçekleştirilir.

Özel durumların varlığında (hamilelik, doğum, taraflardan birinin yaşamı için tehdit), evlilik başvurusunun yapıldığı gün yapılır

2. Devletin evlilik tescili, medeni durum işlemlerinin tescili için oluşturulan prosedüre göre yapılır.

3. Eşlerin hak ve yükümlülükleri, evliliğin devlet tarafından nikah sicil defterine kayıt edildiği tarihten itibaren doğar.

(5 Haziran 2018 tarih ve 60 sayılı Kırgız Cumhuriyeti Kanunu ile değişik)

Madde 12 – Evlenme usulü

1. Evlilik, evliliğe giren kişilerin şahsi huzurunda, nüfus müdürlüğüne başvuruda buldukları günden bir ay sonra gerçekleştirilir.

Geçerli nedenler varsa, evliliğin devlet tescilinin yapıldığı nüfus müdürlüğü, bir ayın bitiminden önce evliliğe izin verebilir ve bu süreyi bir aydan fazla olmamak üzere artırabilir.

Özel durumların varlığında (hamilelik, doğum, taraflardan birinin hayatına tehdit), evlilik başvurusunun yapıldığı gün gerçekleştirilebilir.

2. Devletin evlilik tescili, medeni durum işlemlerinin devlet tescili için oluşturulan prosedüre uygun olarak yapılır.

3. Nüfus müdürlüğünün bir evliliği kaydetmeyi red ederse, evlenmek isteyen kişiler (içlerinden biri) tarafından mahkemeye itiraz edilebilir.

(20 Haziran 2005 tarihli 80 sayılı Kırgız Cumhuriyeti Kanunu ile değişik)

Madde 13 - Evliliğin şartları

1. Evlilik için, evliliğe giren erkek ve kadının karşılıklı gönüllü rızası ve evlilik yaşına ulaşmaları gereklidir.

2. Bu Kanunun 15. maddesinde belirtilen hallerde evlilik sözleşmesi yapılamaz.

Madde 14 - Evlilik yaşı

1. Evlilik yaşı on sekizdir.

2. Geçerli nedenler varsa, evlenmek isteyen kişilerin ikamet yerindeki yerel özyönetim yürütme organları, bu kişilerin talebi üzerine, çocukların korunması için yetkili devlet organının bölgesel bölümlerinin komisyon görüşüne dayanarak, erkeklerin ve kadınların evlilik yaşını en fazla bir yıl azaltabilir.

3. Evlilik yaşıyla ilgili olarak bu Kanunun gereklerini ihlal etmekten suçlu bulunan kişiler Kırgız Cumhuriyeti yasalarına göre sorumludur.

(20 Haziran 2005 tarihli ve 80 sayılı Kırgız Cumhuriyeti Kanunları ile 26 Temmuz 2011 No. 147, 17 Kasım 2016 No. 179 ile değişik)

Madde 15 - Evlenme Engelleri

Aşağıdakiler arasında evliliğe izin verilmez:

- Hâlihazırda başka bir kayıtlı evlilikte olan kişiler.
- Yakın akrabalar (doğrudan yükselen ve alçalan bir çizgideki akrabalar (ebeveynler ve çocuklar, dede, nine ve torunlar), öz ve üvey (ortak bir babaya veya anneye sahip olan) kardeşler;
- Evlat edinen ebeveynler ve evlat edinilmiş çocuklar;
- Akıl hastalığı nedeniyle yetersiz olduğu mahkemece tanınan kişiler.

Madde 16 - Evlenecek kişilerin tıbbi muayenesi

1. Evlenecek kişilerin tıbbi muayenesi, tıbbi-genetik konular ve aile planlaması konularında danışmanlık, ikamet ettikleri yerde ücretsiz ve sadece evlenecek kişilerin rızası ile sağlık kurumları tarafından yapılır.

2. Evlenecek bir kişinin muayenesinin sonuçları tıbbi bir sır teşkil eder ve evlenmeyi düşündüğü kişiye, ancak muayeneyi yaptıran kişinin rızası ile iletilebilir.

3. Evlenecek kişilerden biri, başka bir kişiden cinsel yolla bulaşan bir hastalık veya HIV enfeksiyonunun varlığını gizlerse, bu kişi evliliğin geçersiz ilan edilmesi talebiyle mahkemeye başvurma hakkına sahip olacaktır (bu Kanununun 28-31. Maddeleri).

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

EVLİLİĞİN SONA ERMESİ

Madde 17 - Evliliğin sona ermesinin gerekçeleri

1. Evlilik, ölüm veya eşlerden birinin mahkemece ölmüş ilan edilmesi sonucu sona erer.

2. Evlilik, eşlerden birinin veya her ikisinin boşanma talebi üzerine ve ayrıca mahkeme tarafından ehliyetsiz olarak kabul edilen eşin vasisinin talebi üzerine feshedilerek (boşanma) sona erdirilebilir.

Madde 18 - Kocanın boşanma davası açma hakkının kısıtlanması

Kocanın, kadının hamileliği sırasında ve ortak çocuklarının doğumundan sonraki bir yıl içinde eşin rızası olmadan boşanma davası açma hakkı yoktur.

(№54 17 Mayıs 2012 tarihli Kırgız Cumhuriyeti Kanunu ile değiştirildiği şekliyle)

Madde 19 - Boşanma usulü

Boşanma, nüfus müdürlüğünde ve bu Kanununun 22-24. maddelerinde öngörülen durumlarda - mahkemede yapılır.

Madde 20 – Nüfus müdürlüğünde boşanma

1. Ortak küçük çocukları olmayan eşlerin boşanmalarına karşılıklı muvafakat verilmesi halinde ve birbirlerine mal ve diğer hak taleplerinin olmaması durumunda boşanma nüfus müdürlüğünde yapılır.

2. Eşlerin ortak küçük çocukları olup olmadığına bakılmaksızın, eşlerden birinin talebi üzerine boşanma, diğer eş:

- mahkeme tarafından kayıp olarak tanınmış ise;
- mahkeme tarafından ehliyetsiz ilan edilmiş ise;

- suç işlemekten üç yılı aşan hapis cezasına çarptırılmış ise.

3. Boşanma ve boşanma belgesinin verilmesi, eşlerin boşanma için ortak başvurusunun sunulduğu tarihten itibaren bir ay sonra nüfus müdürlüğü tarafından yapılır.

4. Boşanmanın devlet kaydı, medeni durum kanunlarının devlet tescili için belirlenen şekilde, nüfus müdürlüğü tarafından yapılır.

Madde 21 – Nüfus müdürlüğünde boşanma durumunda eşler arasında çıkan ihtilafların değerlendirilmesi

Eşlerin ortak mülkiyetinin bölünmesi, muhtaç iş göremeyen eşin bakımı için nafaka ödenmesi ve ayrıca biri mahkeme tarafından ehliyetsiz olarak kabul edilen veya üç yılı aşan hapis cezası mahkûm edilen eşler arasında ortaya çıkan çocuklarla ilgili anlaşmazlıklar (bu Kanunun 20. maddesinin 2. fıkrası), nüfus müdürlüğünde boşanmaya bakılmaksızın mahkemede değerlendirilir.

Madde 22 - Mahkemede boşanma

1. Boşanma, bu Kanunun 20. maddesinin 2. fıkrasında öngörülen durumlar dışında, eşlerin ortak küçük çocukları varsa veya eşlerden birinin boşanma rızası yok ise ve birbirlerine karşı mülkiyet iddiaları varsa mahkemede yapılır.

2. Boşanma, eşlerden birinin itirazı olmamasına rağmen nüfus müdürlüğünde boşanmadan kaçındığı durumlarda da mahkemede yapılır (başvuruda bulunmayı reddeder, boşanma devlet kaydı için nüfus müdürlüğüne gitmeyi istemez vs.).

Madde 23 - Eşlerden birinin boşanma izni olmaması halinde mahkemede boşanma

1. Mahkeme, eşlerin ortak yaşamının ve ailenin korunmasının imkânsız olduğunu tespit ederse, adli bir işlemde evliliğin feshi yapılır.

2. Boşanma davası bakıldığı zaman eşlerden birinin boşanmaya rıza göstermemesi durumunda, mahkeme eşleri uzlaştırmak için tedbirler alma hakkına sahiptir ve eşlere anlaşmaları için üç aya kadar süre belirleyerek davayı erteleme hakkına sahiptir.

Eşleri uzlaştırmaya yönelik tedbirler başarısız olursa ve eşler (veya içlerinden biri) boşanmada ısrar ederse, boşanma yapılır.

Madde 24 - Eşlerin karşılıklı boşanma rızası ile mahkemede boşanma

1. Ortak küçük çocukları olan eşlerin ve bu Kanunun 22. maddesinin 2. fıkrasında belirtilen eşlerin boşanmasına karşılıklı rıza varsa, mahkeme, boşanma nedenlerini açıklamadan evliliği feshedecektir. Eşler, bu Kanunun 25. maddesinin 1. fıkrasında öngörülen çocuk anlaşmasını mahkemeye sunma hakkına sahiptir. Böyle bir anlaşmanın olmaması veya anlaşmanın çocukların menfaatlerini ihlal etmesi durumunda mahkeme, bu Kanunun 25. maddesinin 2. fıkrasında belirtilen şekilde çocukların menfaatlerini korumak için önlemler alır.

2. Mahkemede evliliğin sona ermesi, eşler tarafından boşanma başvurusunun sunulduğu tarihten itibaren bir ay geçmeden yapılacaktır.

Madde 25 - Boşanma kararı verirken mahkeme tarafından çözülen sorunlar

1. Mahkemede boşanma durumunda, eşler, erginliğe ulaşmayan çocukların kiminle yaşayacağı, çocukların ve (veya) iş göremez eşin bakımı için nafaka ödeme, nafakanın miktarı veya eşlerin genel mülklerinin bölünmesi hakkında mahkemeye bir anlaşma sunabilir.

2. Bu maddenin 1. fıkrasında belirtilen konularda eşler arasında bir anlaşma yoksa ve bu anlaşmanın çocukların veya eşlerden birinin menfaatini ihlal ettiği tespit edilirse, mahkeme:

- erginliğe ulaşmayan çocukların boşandıktan sonra hangi ebeveynle yaşayacağını belirlemek;
- ebeveynlerden hangisinden ve çocukları için nafaka miktarının ne kadar alınacağını belirlemek;
- eşlerin talebi üzerine (bunlardan biri), ortak mülkiyetinde olan mülkü bölmek;
- Diğer eşten nafaka alma hakkı bulunan eşin talebi üzerine bu nafaka miktarını belirlemek.

3. Mülkiyetin bölünmesi üçüncü şahısların çıkarlarını etkiliyorsa, mahkeme mülkiyetin bölünmesi şartını ayrı bir yargılamaya ayırma hakkına sahiptir.

Ailede küçük çocuklar varsa, eşler arasında mal paylaşımı davacının talebi üzerine, yetiştirilmesinde kalan çocukların payı dikkate alınarak yapılır.

Madde 26 - Evliliğin sona erdiği an

1. Nüfus müdürlüğünde boşanma, boşanmanın sicil defterine devlet tarafından kaydedildiği tarihten itibaren ve mahkemede boşanma durumunda - mahkeme kararının yürürlüğe girdiği tarihten itibaren sona erer.

2. Mahkemede boşanma, medeni durum işlemlerinin devlet tarafından tescili için belirlenen zorunlu devlet tescili şekline tabidir.

Mahkeme, boşanma ile ilgili mahkeme kararının yürürlüğe girdiği tarihten itibaren üç gün içinde, bu mahkeme kararından bir alıntıyı devletin evliliğin yapıldığı yerdeki nüfus müdürlüğüne göndermekle yükümlüdür.

Eşler, herhangi birinin ikamet ettiği nüfus müdürlüğünden boşanma belgesi almadan önce yeniden evlenme hakkına sahip değildir.

Madde 27 - Ölü veya kayıp olarak kabul edilen bir eşin ortaya çıkması halinde evliliğin yeniden düzeltilmesi

1. Mahkemece ölü olarak ilan edilen veya mahkemece kayıp olarak tanınan eşin ortaya çıkması ve ilgili mahkeme kararlarının iptali halinde, evlilik, nüfus müdürlüğü tarafından eşlerin ortak müracaatı ile eski haline getirilebilir.

2. Diğer eş yeniden evlenmişse evlilik geri düzeltilmez.

BEŞİNCİ BÖLÜM

EVLİLİĞİN HÜKÜMSÜZLÜĞÜ

Madde 28 - Evliliğin geçersiz tanınması

1. Bu Kanunun 13-15. Maddeleri ve 16. Maddesinin 3. fıkralarında belirtilen şartların ihlal edilmesi ve hayali evlilik durumunda yani eşler bir aile kurma niyeti olmadan evlilik kaydı yaptırırsalar evlilik geçersiz sayılacaktır.

2. Evlilik, mahkeme tarafından geçersiz ilan edilir.

3. Mahkeme, evliliğin geçersiz ilan edilmesine ilişkin mahkeme kararının yürürlüğe girdiği tarihten itibaren üç gün içinde, bu mahkeme kararını devletin evlenme kaydının yapıldığı nüfus müdürlüğüne göndermekle yükümlüdür.

4. Evlilik, yapıldığı günden itibaren geçersiz kabul edilir (yani hiç olmamış sayılır (bu Kanunun 11. Maddesi)).

Madde 29 - Evliliğin geçersiz ilan edilmesini talep etme hakkına sahip olanlar

1. Bir evliliğin geçersiz ilan edilmesini talep etmek için:

a) erginliğe ulaşmayan bir eş, ebeveynleri, çocukların korunması için yetkili bir devlet organının bölgesel alt bölümü veya evlilik, önce evlenme izni almadan evlilik yaşına ulaşmamış bir kişiyle evlenince, bir savcı (bu Kanunun 14. Maddesi). Küçük eş on sekiz yaşına geldikten sonra, yalnızca bu eş evliliğin geçersiz ilan edilmesini talep etme hakkına sahiptir;

b) Evlenirken hakları ihlal edilen eş ve eşlerden birinin gönüllü rızası olmadan evlenirseler, savcı: zorlama, aldatma, yanılsama sonucu ya da evlilik tescili sırasındaki durumu nedeniyle eylemlerini anlama ve kontrol etme imkânsızlığı;

c) Evliliğin sona ermesini engelleyen koşulların varlığından haberi olmayan eş, ehliyetsiz ilan edilen eşin velisi, daha önceki evliliğin boşanmayan eşi, bu Kanunun 15. Maddesinin gereklerinin yanı sıra evlilikle hakları ihlal edilen diğer kişiler ve yetkili devlet çocuk koruma makamının bölgesel alt bölümü;

d) bir savcı ve hayali bir evlilik sırasında hayali evlilik hakkında bilgisi olmayan eş;

e) Bu Kanunun 16. maddesinin 3. fıkrasında belirtilen şartların varlığı halinde hakları ihlal edilen eş.

2. Evlenme yaşına ulaşmamış bir kişi ile mahkeme tarafından ehliyetsiz olarak tanınan kişi ile yapılan evliliğin geçersiz kılınma davası bakılırken, çocukların korunması için yetkili devlet organının bölgesel alt bölümü davaya dâhil edilir.

Madde 30 - Evliliğin geçersizliğini ortadan kaldıran koşullar

1. Mahkeme, evliliğin geçersiz olarak kabul edilmesine ilişkin davanın değerlendirilmesi sırasında, Kanuna göre evliliğin sonucunu engelleyen koşullar ortadan kalkmışsa, evliliği geçerli kabul edebilir.

2. Mahkeme, erginliğe ulaşmayan eşin menfaatlerinin gerektirmesi halinde ve ayrıca evliliğin geçersiz ilan edilmesi için rızası yoksa evlenme yaşına gelmemiş bir kişiyle yapılan bir evliliğin geçersiz kılınması talebini reddedebilir.

3. Mahkeme, bir evliliği hayali olarak tescil ettiren kişiler davanın mahkeme tarafından incelenmesinden önce gerçekten bir aile kurmuşsa, böyle bir evliliği hayali olarak kabul edemez.

4. Mahkeme, davayı görmeden önce hayali evliliği kaydeden kişiler çocuklu olmuşsa, mahkeme böyle bir evliliği hayali olarak kabul etmeyebilir.

5. Eşlerin Kanunla yasaklanmış bir akrabalık derecesine sahip olması veya başka bir kesintisiz evlilikte evliliğin tescili sırasında eşlerden birinin durumu dışında, evlilik feshinden sonra geçersiz ilan edilemez (bu Kanunun 15. maddesi).

Madde 31 - Bir evliliği geçersiz kılmanın sonuçları

1. Mahkeme tarafından geçersiz ilan edilen bir evlilik, bu maddenin 4. ve 5. fıkralarında belirtilen durumlar haricinde, bu Kanunda öngörülen eşlerin hak ve yükümlülüklerini doğurmaz.

2. Kırgız Cumhuriyeti Medeni Kanununun ortak mülkiyete ilişkin hükümleri, evlilikleri geçersiz ilan edilen kişiler tarafından müştereken iktisap edilen mallar için geçerli olacaktır. Eşlerin yaptığı evlilik sözleşmesi (bu Kanunun 43-45. Maddeleri) geçersizdir.

3. Bir evliliğin geçersiz olarak kabul edilmesi, böyle bir evlilikte doğan çocukların haklarını veya evliliğin geçersiz olarak tanınmasından itibaren üç yüz gün içinde etkilemez (bu Kanunun 51. Maddesinin 2. fıkrası).

4. Bir evliliğin geçersiz olarak tanınmasına karar verirken, mahkeme, böyle bir evliliğin sona ermesiyle hakları ihlal edilen eşi, diğer eşten nafaka alma hakkını tanımak hakkına sahiptir. Bu Kanunun 95. ve 96. maddeleri uyarınca ve ortaklaşa kazanılan malların bölünmesi ile ilgili olarak, evlilik geçersiz ilan edilene kadar, bu Kanunun 35. 39. ve 40. Maddelerinde belirtilen hükümleri uygulama ve evlilik sözleşmesinin tamamen veya kısmen geçerli olduğunu kabul etmek hakkına sahiptir.

Eş, Medeni hukukun öngördüğü kurallara uygun olarak, kendisine verilen maddi ve manevi zarar için tazminat talep etme hakkına sahiptir.

5. Vicdanlı bir eş, evliliğin geçersiz olduğunun kabul edilmesi üzerine, evliliğin devlet kaydı sırasında kendisi tarafından seçilen soyadını muhafaza etme hakkına sahip olacaktır.

ÜÇÜNCÜ KISIM EŞLERİN HAK VE YÜKÜMLÜLÜKLERİ ALTINCI BÖLÜM

EŞLERİN KİŞİSEL HAKLARI VE YÜKÜMLÜLÜKLERİ

Madde 32 - Ailede eşlerin eşitliği

1. Eşlerden her biri bir meslek, iş ve ikamet yeri seçmekte özgürdür.
2. Annelik, babalık, çocuk yetiştirme, çocukların eğitimi ve diğer aile hayatına ilişkin konular eşlerin eşitliği ilkesinden hareketle eşler tarafından müştereken çözülür.
3. Eşler, aile içindeki ilişkilerini karşılıklı saygı ve karşılıklı yardımlaşma temelinde kurmak, ailenin iyiliğini ve güçlenmesini desteklemek, çocuklarının iyiliğine ve gelişimine bakmakla yükümlüdür.
4. Ev işleri konusunda eşlerin eşit sorumluluğu vardır.
5. Eşlerden birinin diğerine yönelik cinsiyet ayrımcılığına izin verilmez.

Madde 33 - Eşlerin soyadını seçme hakkı

1. Eşler, evlilik sırasında içlerinden birinin soyadını isteğe bağlı ortak soyadı olarak seçecek veya eşlerin her biri evlilik öncesi soyadını koruyacak veya diğer eşin soyadını soyadına ekler.
Eşlerden en az birinin evlilik öncesi soyadının çift olması halinde soyadı katılmasına izin verilmez.
2. Eşlerden birinin soyadını değiştirmesi, diğer eşin soyadının değiştirilmesini gerektirmez.
3. Evliliğin sona ermesi halinde, eşlerin ortak soyadlarını değiştirme veya evlilik öncesi soyadlarını iade etme hakları vardır.

YEDİNCİ BÖLÜM

EŞLERİN YASAL MAL REJİMLERİ

Madde 34 - Eşlerin mal rejimi kavramı

Eşlerin yasal mal rejimi, edinilmiş mallarının rejimidir.

Evlilik sözleşmesinde aksi belirtilmedikçe, eşlerin yasal mal rejimi geçerlidir.

Madde 35 - Eşlerin edinilmiş malları

1. Evlilik sırasında eşlerin edindikleri mallar onların ortak malıdır.

2. Eşlerin evlilik sırasında edindikleri mülk (eşlerin ortak mülkiyeti), eşlerin her birinin işgücü faaliyetinden, girişimcilik faaliyetlerinden ve entelektüel faaliyetin sonuçlarını, emekli maaşlarını ve özel bir amacı olmayan kendileri tarafından alınan diğer parasal ödemeleri içerir (maddi yardım miktarı, yaralanma veya diğer sağlığa zararlardan kaynaklanan engelliliğe bağlı hasarın tazmini için ödenen tutar ve diğerleri). Eşlerin ortak mülkiyeti, eşlerin ortak geliri, hisseleri, katkı payları, kredi kuruluşlarına veya diğer ticari kuruluşlara yatırılan sermaye payları ve eşlerin bu süre boyunca edindikleri diğer mülkler pahasına elde edilen taşınır ve taşınmaz mallardır. Evlilik sırasında, ister eşlerden hangisinin kazanıldığına, ister kime veya hangi eşlerin adına para yatırıldığına bakılmaz.

3. Eşlerin edinilmiş mal hakkı, evlilik süresince ev işlerini yapan, çocuk bakımı yapan veya diğer geçerli nedenlerle bağımsız bir geliri olmayan eşe de aittir.

Madde 36 - Eşlerin edinilmiş mala sahip olma, kullanma ve elden çıkarma

1. Eşlerin edinilmiş mala sahip olma, kullanma ve elden çıkarma eşlerin karşılıklı rızası ile yapılır.

2. Eşlerden birinin ortak mülkiyetinin tasarrufunda yaptığı bir işlem, diğer eşin rızasının olmaması nedeniyle mahkeme tarafından ancak onun talebi üzerine ve ancak diğer taraf, bu işlemi tamamlamak için diğer eşin rızası olmadığını biliyordu veya bilmesi gerektirdiğini ispatlandığı hallerde geçersiz olarak kabul edilebilir.

3. Eşlerden birinin taşınmazın elden çıkarılmasına yönelik bir işlem ile kanunla belirlenen usul uyarınca noter tasdikli ve/veya tescil gerektiren bir işlem gerçekleştirebilmesi için diğer eşin işlem ve kayıt sırasındaki mevcudiyeti haricinde noter tasdikli muvafakatinin alınması zorunludur.

Belirtilen işlemi sonuçlandırmak için noter tasdikli onayı alınmayan eş, işlemi öğrendiği veya öğrenmiş olması gereken günden itibaren üç yıl içinde mahkemede işlemin geçersiz ilan edilmesini talep etme hakkına sahiptir.

(20 Haziran 2005 tarihli ve 80 sayılı Kırgız Cumhuriyeti Kanunları ile 17 Temmuz 2009 No. 223)

Madde 37 - Eşlerin her birinin mülkiyeti

1. Evlenmeden önce eşlerin her birine ait olan mallar ile eşlerden birinin evlilik sırasında miras yoluyla veya diğer karşılıksız işlemlerle hediye olarak aldığı mallar (kişisel mal) onun kendisinin malıdır.

2. Mücevher ve diğer lüks eşyalar hariç, kişisel eşyalar (giysi, ayakkabı vb.), evlilik sırasında eşlerin ortak parası pahasına elde edilmiş olsalar da, bunları kullanan eşin malı olarak kabul edilir.

Madde 38 – Kişisel malların edinilmiş mal olarak tanınması

Kişisel malı, evlilik sırasında eşler arasındaki mal pahasına veya bu malın değerinden önemli ölçüde daha yüksek yatırımlar yapılırsa (tamirat, yeniden yapılandırma, yenileme vb.), edinilmiş mal olarak kabul edilebilir.

Madde 39 - Eşlerin ortak mülkiyetinin bölünmesi

1. Edinilmiş malların bölünmesi, hem evlilik sırasında hem de boşanmadan sonra eşlerden herhangi birinin talebi üzerine ve alacaklının eşlerden birinin ortak mülkiyetindeki payını iptal etmek için edinilmiş malların bölünmesine ilişkin iddiası durumunda yapılabilir.

2. Edinilmiş malları, anlaşmaları ile eşler arasında paylaşılabilir. Eşlerin talebi üzerine, edinilmiş malların bölünmesine ilişkin anlaşmaları noter tasdik edilebilir.

3. Bir ihtilaf durumunda, eşlerin edinilmiş malların bölünmesi ile eşlerin bu maldaki paylarının tespiti mahkeme ile yapılır.

Eşlerin edinilmiş malları bölünürken, mahkeme, eşlerin talebi üzerine, eşlerin her birine hangi malın devredileceğini belirler. Kıymeti kendisine ait olan payı aşan eşlerden birine malın devredilmesi durumunda, diğer eşe uygun parasal veya başka bir tazminat verilebilir.

4. Mahkeme, aile ilişkilerinin sona ermesi üzerine ayrılıkları sırasında eşlerin edindiği malı, her birinin kişisel malı olarak kabul edebilir.

5. Yalnızca çocukların ihtiyaçlarını karşılamak için satın alınan eşyalar (kıyafet, ayakkabı, okul ve spor malzemeleri, müzik aletleri, çocuk kütüphanesi ve diğerleri) bölünmeye tabi değildir ve çocukların birlikte yaşadığı eşe tazminatsız devredilir.

Eşlerin çocukları adına edinilmiş malı pahasına yaptıkları katkılar bu çocuklara ait sayılır ve eşlerin edinilmiş malları bölünürken dikkate alınmaz.

6. Evlilik sırasında eşlerin edinilmiş mallarının bölünmesi halinde, edinilmiş mallarının bölünmemiş kısmı ile ileride evlilik sırasında eşlerin edindikleri mallar eşlerin ortak mülkiyeti olacaktır.

7. Evliliğin sona ermesinin tescil tarihinden itibaren üç yıllık zamanaşımı süresi, evliliği sona eren eşlerin ortak mülkiyetinin bölünmesi için eşlerin taleplerine uygulanır.

(17 Mayıs 2012 tarihli 54 sayılı Kırgız Cumhuriyeti Kanunu ile değişik)

Madde 40 - Eşlerin ortak mülkiyetinin bölünmesindeki payın belirlenmesi

1. Eşlerin ortak mülkiyeti bölünürken ve bu mülkteki paylar belirlenirken, eşler arasındaki anlaşmada aksi belirtilmedikçe, eşlerin payları eşit olarak kabul edilecektir.

2. Mahkeme, küçük çocukların menfaatlerine ve (veya) özellikle eşlerden birinin kayda değer menfaatine dayanarak, özellikle diğer eşin haksız nedenlerle gelir elde edemediği, çocuğun (çocukların) geçimine katılmaktan kaçındığı, ortak mülkü sakladığı, tahrip ettiği veya zarar verdiği veya ailenin menfaati zararına harcadığı durumlarda eşlerin ortak mülklerindeki paylarının eşitliğinin başlangıcından sapma hakkına sahiptir..

3. Eşlerin ortak mal paylaşımında bulunan eşlerin müşterek borçları, kendilerine verilen hisseler oranında eşler arasında paylaşılır.

(17 Ağustos 2020 tarih ve 135 sayılı Kırgız Cumhuriyeti Kanunu ile değişik)

SEKİZİNCİ BÖLÜM

EV İŞİ

Madde 41 - Ev işlerinde eşit muamele

1. Ev işleri konusunda eşlerin eşit sorumluluğu vardır.
2. Ev işi cinsiyet ayrımcılığının bir yöntemi olamaz ve her iki eş tarafından eşit olarak yürütülebilir.
3. İşyerinde eşitlik ilkeleri ev işleri için geçerlidir.

Madde 42 - İş seçme hakkı

(17 Mayıs 2012 tarih ve 54 sayılı Kırgız Cumhuriyeti Kanunu'na göre kaldırılmıştır)

DOKUZUNCU BÖLÜM

MAL REJİMİ SÖZLEŞMESİ

Madde 43 - Evlilik sözleşmesi

Evlilik sözleşmesi, evlilikte ve (veya) boşanma durumunda eşlerin mülkiyet haklarını ve yükümlülüklerini belirleyen, eşler veya evlenmeye başlayan kişiler arasında yapılan bir sözleşmedir.

(17 Mayıs 2012 tarihli 54 sayılı Kırgız Cumhuriyeti Kanunu ile değişik)

Madde 44 - Evlilik sözleşmesinin yapılması

1. Evlilik sözleşmesi, hem evliliğin devlet tescilinden önce hem de evlilik sırasında herhangi bir zamanda yapılabilir.

Devletin evliliğin tescilinden önce yapılan bir evlilik sözleşmesi, evliliğin devlet tescil tarihinden itibaren yürürlüğe girer.

2. Evlilik sözleşmesi yazılı olarak yapılır ve noter tasdikine tabidir. Evlilik sözleşmesinin şartları Kırgız Cumhuriyeti mevzuatına aykırı ise, noter böyle bir sözleşme veya sözleşmeyi tasdik etmeyi reddeder.

3. Bir noterin noterlik işlemi yapmayı reddetmesi mahkemede temyiz edilebilir.

(17 Mayıs 2012 tarihli 54 sayılı Kırgız Cumhuriyeti Kanunu ile değişik)

Madde 45 - Evlilik sözleşmesinin içeriği

1. Evlilik sözleşmesi ile eşler, ortak mülkiyetin yasal rejimini değiştirme (bu Kanunun 35. Maddesi), tüm eşlerin mülkleri, onun ayrı türleri veya mülkleri için ortak, ortak veya ayrı eşlerin her biri bir mülkiyet rejimi oluşturma hakkına sahiptir.

Hem mevcut hem de eşlerin gelecekteki mülkleri ile ilgili olarak bir evlilik sözleşmesi yapılabilir.

Eşler, evlilik sözleşmesinde karşılıklı bakım için hak ve yükümlölüklerini, birbirlerinin gelirine katılma yollarını, her birinin aile masraflarını karşılama usulünü belirleme hakkına sahiptir; Boşanma durumunda eşlerin her birine devredilecek malı belirleyeceği gibi, eşlerin mülkiyet ilişkilerine ilişkin diğer hükümleri de evlilik sözleşmesine dâhil edebilir.

2. Evlilik sözleşmesinin öngördüğü haklar ve yükümlölükler, belirli sürelerle sınırlandırılabilir veya belirli koşulların oluşmasına veya olmamasına bağlı hale getirilebilir.

3. Evlilik sözleşmesi, eşlerin hukuki ehliyetini veya fiili ehliyetini, haklarını korumak için mahkemeye gitme haklarını sınırlayamaz; eşler arasındaki kişisel ilişkileri, eşlerin çocuklarla ilgili hak ve yükümlölüklerini düzenleyemez; engelli muhtaç eşin nafaka alma hakkını sınırlayan hükümleri dâhil edemez; eşlerden birini son derece olumsuz bir duruma sokan veya Kırgız Cumhuriyeti'nin aile mevzuatının temel ilkelerine aykırı olan diğer koşulları içeremez.

Madde 46 - Evlilik sözleşmesinin değiştirilmesi ve feshi

1. Evlilik sözleşmesi herhangi bir zamanda eşlerin mutabakatı ile değiştirilebilir veya feshedilebilir. Evlilik sözleşmesini değiştirme veya feshetme sözleşmesi, evlilik sözleşmesinin kendisiyle aynı biçimde yapılır.

Evlilik sözleşmesinin yerine getirilmesinin tek taraflı olarak reddedilmesine izin verilmez.

2. Evlilik sözleşmesi, eşlerden birinin talebi üzerine, sözleşmenin değiştirilmesi ve feshi için Kırgız Cumhuriyeti Medeni Kanununun belirlediği gerekçelerle mahkeme kararı ile değiştirilebilir veya feshedilebilir.

3. Evlilik sözleşmesinin geçerliliği, evliliğin sona ermesinden sonraki dönem için evlilik sözleşmesiyle sağlanan yükümlülükler haricinde, evliliğin sona erdiği andan itibaren (bu Kanunun 26. Maddesi) sona erer.

Madde 47 - Evlilik sözleşmesinin geçersiz tanınması

1. Bir evlilik sözleşmesi, Kırgız Cumhuriyeti Medeni Kanununda işlemlerin geçersizliği için öngörülen gerekçelerle mahkeme tarafından tamamen veya kısmen geçersiz olarak kabul edilebilir.

2. Mahkeme, eşlerden birinin talebi üzerine, bu eşi son derece dezavantajlı bir duruma sokarsa, evlilik sözleşmesinin tamamını veya bir kısmını geçersiz ilan edebilir. Bu Kanunun 45. maddesinin 3. fıkrasının diğer gereklerini ihlal eden evlilik sözleşmesinin şartları geçersizdir.

ONUNCU BÖLÜM

EŞLERİN YÜKÜMLÜLÜKLERE İLİŞKİN SORUMLULUĞU

Madde 48 - Cezayı eşlerin malına dönüştürmek

1. Eşlerden birinin yükümlülüğüne göre, ceza sadece o eşin malına verilebilir. Bu malın yetersiz kalması durumunda alacaklı, eşlerin ortak mülkiyetinin bölünmesi durumunda borçlunun eşine borçlu olacak eşin payının tahsili için tahsili talep etme hakkına sahiptir.

2. Mahkeme, eşlerden birinin yükümlülükleri kapsamında alınan her şeyin ailenin ihtiyaçları için kullanıldığına karar veriyse, eşlerin ortak yükümlülükleri için eşlerin ortak mülkiyetine ve eşlerden birinin yükümlülüklerine uygulanır. Bu malın yetersiz olması halinde, eşler belirtilen yükümlülükler için her birinin mülkü ile müşterek ve müteselsil sorumluluk taşır.

Mahkeme kararı, eşlerin ortak mülkiyetinin, eşlerden birinin cezai yolla elde ettiği fonlar pahasına elde edildiğini veya artırıldığını tespit ederse, tazminat sırasıyla eşlerin ortak mülkleri veya bir kısmından tahsil edilebilir.

3. Eşlerin erginliğe ulaşmayan çocuklarının yol açtığı zararlardan sorumluluğu medeni mevzuatla belirlenir. Küçük çocuklarının neden olduğu zararın tazmini durumunda eşlerin mülkleri üzerindeki infaz, bu maddenin 2. fıkrasına göre yapılır.

Madde 49 - Bir evlilik sözleşmesini imzalarken, değiştirirken ve feshederken alacaklıların haklarının teminatı

1. Eş, evlilik sözleşmesinin yapıldığını, değiştirildiğini veya feshini alacaklısına (alacaklılara) bildirmekle yükümlüdür. Bu yükümlülüğün yerine getirilmemesi halinde eş, evlilik sözleşmesinin içeriğine bakılmaksızın yükümlülüklerinden sorumludur.

2. Borçlunun eşinin alacaklısı (alacaklıları), Kırgız Cumhuriyeti Medeni Kanunu'nda belirlenen şekilde önemli ölçüde değişen koşullarla bağlantılı olarak aralarında akdedilen şartlarda değişiklik veya sözleşmenin feshini talep etme hakkına sahiptir.

DÖRDÜNCÜ KISIM
EBEVEYN VE ÇOCUKLARIN HAK VE YÜKÜMLÜLÜKLERİ
ON BİRİNCİ BÖLÜM
ÇOCUKLARIN TESPİTİ

Madde 50 - Ebeveynlerin ve çocukların hak ve yükümlülüklerinin ortaya çıkmasının gerekçeleri

Ebeveynlerin ve çocukların hak ve yükümlülükleri, yasa ile onaylanan çocukların nesebine dayanmaktadır.

Madde 51 - Bir çocuğun nesebinin tespiti

1. Çocuğun nesebi sağlık kurumunda (hastanede) anneden doğması (annelik), çocuğun annenin doğumunu onaylayan bir doğum belgesi temelinde nüfus müdürlüğü tarafından belirlenir. Sağlık kurumundan (hastanede) dışarıda doğan bir çocuk olması durumunda, bir doktor veya ilgili sağlık kurumu tarafından yetkilendirilmiş başka bir sağlık mesleği mensubu tarafından veya bir tıp kurumu, mahkeme emriyle verilmiş çocuğun doğumunu teyit eden bir sertifika temelinde nüfus müdürlüğü tarafından belirlenir.

2. Evli olan kişilerden çocuk doğmuşsa, ayrıca evliliğin sona erdiği, geçersiz sayıldığı veya çocuğun annesinin eşinin ölümü anından itibaren üç yüz gün içinde, aksi ispatlanmadıkça, annenin eşi (eski eşi) çocuğun babası olarak kabul edilir (bu

Kanunun 55. maddesi). Çocuğun annesinin eşinin babalığı, evliliklerinin bir kaydı ile onaylanır.

3. Çocuğun annesi, çocuğun babasının eşi olmadığını beyan ederse (eski eşi), çocukla ilgili babalık bu maddenin 4. fıkrasında veya bu Kanunun 52. maddesinde öngörülen kurallara göre belirlenir.

4. Çocuğun annesiyle evli olmayan kişinin babalığı, çocuğun babası ve annesi ile nüfus müdürlüğüne ortak başvuru yapılarak tesis edilir; annenin ölümü, ehliyetsiz olarak tanınması, annenin nerede olduğunu tespit etmenin imkansızlığı veya annelik haklarından mahrum bırakılması durumunda - çocuğun babasının talebi üzerine, çocukların korunmasına ilişkin yetkili devlet organının bölge bölümünün rızası ile böyle bir rızanın yokluğunda - mahkeme kararı ile tesis edilir.

Çocuğun doğumundan sonra babalığın tespiti için ortak başvuru yapılmasının imkânsız veya zor olabileceğine dair gerekçeler varsa, evlenmemiş çocuğun evli olmayan ebeveynleri böyle bir başvuruyu annenin hamileliği sırasında nüfus müdürlüğüne sunabilir. Çocuğun ebeveynlerinin kaydı çocuğun doğumundan sonra yapılır.

5. On sekiz yaşına (erginlik) ulaşmış bir kimsenin babalık tesisine yalnızca o kimsenin rızası ile ve o ehliyetsiz olarak kabul edilirse, vasisinin veya çocukların korunması için yetkili devletin bölgesel bir biriminin rızası ile izin verilir.

(20 Haziran 2005 80 sayılı ve 12 Haziran 2008 117 sayılı Kırgız Cumhuriyeti Kanunlarına göre değişik)

Madde 52 - Mahkemede babalığın tesisi

1. Bir çocuğun evli olmayan bir ebeveynden doğması durumunda ve ebeveynlerin ortak beyanı veya çocuğun babasının beyanı (bu Kanunun 51. maddesinin 4. fıkrası) olmaması durumunda, çocuğun belirli bir kişiden (babalık) soyu, ebeveynlerden birinin, çocuğun velisinin talebi veya çocuğa bağımlı olan kişinin talebi üzerine ve ayrıca ergin olma yaşına geldiğinde çocuğun kendisinin talebi üzerine mahkemede belirlenir. Bunu yaparken mahkeme, çocuğun soyunu belirli bir kişiden güvenilir bir şekilde doğrulayan hem sosyal hem de biyolojik kanıtları dikkate alır.

2. Suni dölllenmeye rıza gösteren evli olmayan bir kadın ve taşıyıcı anne, üreme teknolojileri destekli kullanım sırasında kullanılan cinsi hücrelerinin bağışçısı olan bir erkeğe babalık sağlama iddiasıyla mahkemeye başvurma hakkına sahip değildir.

(17 Mayıs 2012 tarihli 54 sayılı Kırgız Cumhuriyeti Kanunu ile değişik)

Madde 53 - Babalığın mahkeme tarafından tespiti

Kendisini çocuğun babası olarak tanıyan ancak çocuğun annesiyle evli olmayan bir kişinin ölümü halinde, babalığın kendisi tarafından tanınması Medeni Usul Kanunu'nda hukuken belirlenen kurallara göre mahkemede tespit edilir.

Madde 54 - Çocuğun ebeveynlerinin doğum sicil defterine kayıt edilmesi

1. Birbirleriyle evli olan baba ve anne, herhangi birinin isteği üzerine çocuğun ebeveynleri tarafından doğum defterine kaydedilir.

2. Ebeveynler birbirleriyle evli değilse, annenin talebi üzerine çocuğun annesi hakkında bir giriş yapılır ve çocuğun babası hakkında bir giriş - çocuğun babası ve annesinin ortak başvurusunda yapılır veya çocuğun babasının talebi üzerine (bu Kanununun 51. maddesinin 4. fıkrası) veya babanın kararına göre mahkeme kaydedilir.

3. Evlenmemiş bir anneye bir çocuğun doğması durumunda, ebeveynlerin ortak beyanının olmaması veya babalık tespitine dair mahkeme kararının olmaması durumunda, çocuğun babasının soyadı, adı ve uyuşu - annenin talimatıyla doğum defterine kaydedilir.

4. Evli olup da suni tohumlama yönteminin kullanılmasına veya bir embriyonun (başka bir kadın dâhil) implantasyonuna yazılı onay vermiş olan kişiler, kullanımı sonucu bir çocuğun doğumu durumunda bu yöntemler, ebeveynleri tarafından nüfus sicil defterine kaydedilir.

(17 Mayıs 2012 tarihli 54 sayılı Kırgız Cumhuriyeti Kanunu ile değişik)

Madde 55 - Babalık (annelik) itirazı

1. Ebeveynlerin, bu Kanununun 54. maddesinin 1. ve 2. fıkraları uyarınca yapılan doğum sicil defterine kaydı, çocuğun babası veya annesi olarak kaydedilen veya aslında çocuğun babası veya annesi olan kişi, ayrıca reşit olma yaşına

geldiğinde çocuğun kendisi, çocuğun vasisi (vekil), mahkeme tarafından yasal olarak ehliyetsiz olarak kabul edilen ebeveynin vasisinin talebi üzerine ancak mahkemede itiraz edilebilir.

2. Çocuğun babası olarak kayıtlı kişinin, bu Kanunun 54. maddesinin 2. fıkrasına dayanarak, babalığa itiraz etme talebi, kayıt sırasında bu kişi kendisinin gerçekte baba olmadığını biliyorsa talebi yerine getirilemez.

3. Kanunla belirlenen usule uygun olarak, suni tohumlama yönteminin kullanılmasına veya bir embriyonun yerleştirilmesine yazılı rıza gösteren bir eş, babalığa itiraz ederken bu koşullara başvurma hakkına sahip değildir.

Embriyonun başka bir kadına yerleştirilmesine rıza gösteren eşler ve taşıyıcı anne (bu Kanunun 54. maddesinin 4. fıkrasının 2. paragrafı) doğum sicil defterine ebeveyn kaydı yaptıktan sonra annelik ve babalığa itiraz ederken bu koşullara başvurma hakkına sahip değildir.

Madde 56 - Babalık tespitinin iptali

(17 Mayıs 2012 tarih ve 54 sayılı Kırgız Cumhuriyeti Kanunu uyarınca yürürlükten kaldırılmıştır)

Madde 57 - Babalık tespitinin iptali için gerekçeler

(17 Mayıs 2012 tarih ve 54 sayılı Kırgız Cumhuriyeti Kanunu uyarınca yürürlükten kaldırılmıştır)

Madde 58 - Birbirleriyle evli olmayan kişilerden doğan çocukların hak ve yükümlülükleri

Bu Kanunun 51. - 53. maddelerinde öngörülen şekilde babalık tespit edilirken, çocuklar, birbirleriyle evli olan kişilerden doğan çocukların sahip olduğu hak ve yükümlülüklerine sahip olurlar.

ON İKİNCİ BÖLÜM

KÜÇÜK ÇOCUKLARIN HAKLARI

Madde 59 - Çocuğun bir aile içinde yaşama ve büyüme hakkı

1. Çocuk, on sekiz yaşın (buluğa ermemiş) altındaki bir kişidir.

2. Her çocuk, bir aile içinde yaşama ve büyüme, hem ebeveynlerini hem de onların bakımını görme, onlarla birlikte yaşama hakkına sahiptir, çocuğun menfaatleri için bir veya iki ebeveyninden ayrılmanın gerekli olduğu durumlar dışında.

Bir çocuğun, çıkarlarını, çok yönlü gelişimini ve insan onuruna saygı gösterilmesini sağlamak için ebeveynleri tarafından yetiştirilme hakkı vardır.

Ebeveynlerin yokluğunda, ebeveyn haklarından yoksun bırakılmaları ve diğer ebeveyn bakımını kaybetme durumlarında, çocuğun bir aile içinde yetiştirilme hakkı, çocukların korunması için Kırgız Cumhuriyeti'nin Çocuklara İlişkin Kanunu tarafından belirlenen usule göre yetkili devlet organının bölgesel alt bölümü tarafından sağlanır.

(12 Haziran 2008 Tarihli 117 Sayılı, 16 Temmuz 2012 Sayılı 114 Sayılı Kırgız Cumhuriyeti Kanunları ile Değiştirilen Şekliyle)

Madde 60 - Çocuğun ana-babası ve diğer akrabaları ile iletişim kurma hakkı

1. Çocuğun her iki ebeveyni, yakınları ve diğer akrabaları ile ilişki kurma hakkı vardır.

Ebeveynlerin ayrılması, evliliklerinin sona ermesi veya bir çocuğun aile dışına yerleştirilmesi durumunda, çocuğun menfaatleri için bir veya iki ebeveyninden ayrılmanın gerekli olduğu durumlar dışında, çocuk ebeveynleri ile ilişki kurma hakkını saklı tutar.

2. Sıra dışı durumdaki bir çocuğun (gözaltı, tutuklama, sağlık kuruluşunda bulunma vb.) ebeveynleri ve diğer akrabaları ile yasaların öngördüğü şekilde iletişim kurma hakkı vardır.

(12 Haziran 2008 tarih ve 117 sayılı Kırgız Cumhuriyeti Kanunu ile değiştirilen şekliyle)

Madde 61 - Çocuğun korunma hakkı

1. Çocuğun haklarını ve meşru menfaatlerini savunma hakkı vardır.

Çocuğun haklarının ve meşru menfaatlerinin korunması, ebeveynler (onların yerine geçen kişiler) ve bu Kanunun öngördüğü durumlarda, çocukların korunması için yetkili devlet organının bölgesel alt bölümü, savcı ve mahkeme tarafından gerçekleştirilir.

Kanuna göre reşit olma yaşına gelmeden tam ehliyetli olarak tanınan bir reşit olmayan kişi, savunma hakkı da dahil olmak üzere haklarını ve yükümlülüklerini bağımsız olarak kullanma hakkına sahiptir.

2. Çocuğun, ebeveynleri (onların yerine geçen kişiler) tarafından istismar edilmekten korunma hakkı vardır.

Ebeveynlerin (onların yerine geçen kişiler) çocuğu yetiştirme, yetiştirme görevlerini yerine getirmemesi veya uygunsuz bir şekilde yerine getirmemesi veya ebeveyn haklarının kötüye kullanılması da dahil olmak üzere, çocuğun haklarının ve meşru menfaatlerinin ihlali durumunda, çocuk, koruma için yetkili devlet organının çocukların korunmasına yönelik bölgesel alt bölümüne ve on dört yaşına geldiğinde mahkemeye bağımsız olarak başvurma hakkına sahiptir.

3. Çocuğun yaşamına veya sağlığına yönelik tehdidin, haklarının ve meşru menfaatlerinin ihlal edildiğinin farkına varan kuruluşların yetkilileri ve diğer vatandaşlar, çocukların korunması için çocuğun bulunduğu yerde yetkili devlet organının bölge alt birimine bilgilendirmekle yükümlüdür. Bu tür bilgilerin alınması üzerine, yetkili devlet organının çocukları korumaya yönelik bölgesel alt bölümü, çocuğun haklarını ve meşru menfaatlerini korumak için gerekli önlemleri almakla yükümlüdür.

(12 Haziran 2008 Tarihli 117 sayılı, 16 Temmuz 2012 tarihli 114 sayılı Kırgız Cumhuriyeti Kanunları ile değiştirilen şekliyle)

Madde 62 - Çocuğun ifade özgürlüğü hakkı

Çocuğun kendi görüşünü ifade etme özgürlüğü vardır. Çocuğun düşüncesini ifade etme hakkının kullanılması, başkalarının hak ve itibarına saygı gösterilmesinin yanı sıra devletin güvenliğini, kamu düzenini, sağlığını ve Kırgız Cumhuriyeti'nin halkının ahlakını korumak için ancak yasaların öngördüğü hallerde sınırlamalara tabi tutulabilir. Bu Kanunda (64 ve 77. Maddeler) ve Kırgız Cumhuriyeti Çocuklara Dair Kanunda (Madde 42, 52, 56, 63, 64, 65 ve 79) öngörülen durumlarda, yetkili devlet organının bölgesel alt bölümü çocukların korunması veya mahkeme, ancak on yaşını doldurmuş bir çocuğun rızası ile karar verebilir.

(12 Haziran 2008 Tarihli 117 Sayılı, 16 Temmuz 2012 Sayılı 114 Sayılı Kırgız Cumhuriyeti Kanunları ile Değiştirilen Şekliyle)

Madde 63 - Çocuğun ad, soyadı ve baba adı taşıma hakkı

1. Çocuğun belirli bir ad, soyadı ve baba adı taşıma hakkı vardır.

2. Çocuğun adı, ebeveynlerin (onların yerine geçen kişiler) anlaşmasıyla verilir, soyadı baba adına veya ulusal gelenekler dikkate alınarak atanır.

Bir baba adını değiştirdiğinde, küçük çocuklarının soyadı değişir. Yetişkin çocukların ise bu konuda bir başvuru yaptıklarında değişir.

3. Çocuğun soyadı, ebeveynlerinin soyadına göre belirlenir. Ebeveynlerin farklı soyadları ile çocuğa, ebeveynlerin mutabakatı ile baba veya annenin soyadı atanır.

Kırgız ulusal geleneklerine göre çocuğun soyadı şöyle yazılabilir:

- Baba adına, erkek çocuklar için “uulu”, kız çocuklar için “kızı” eklenerek veya eklenmeden. Bu durumlarda, çocuğa baba adı verilmez;

- dede adına “tegin” eki ile, erkek çocuklar için “uulu” ve kız çocuklar için “kızı” ebeveynlerinin isteği üzerine soyadı eklenir. Ebeveynlerin talebi üzerine, doğrudan aile ilişkisini doğrulayan belgeler varsa veya yetkili devlet organının arşivlerinde mevcutsa, çocuğun soyadı yedinci kuşağa kadar olan ataların adıyla verilebilir.

Diğer milletlerden kişilerin adları ve soyadları, istekleri üzerine geleneklerine uygun olarak belirtilir.

Ebeveynlerin talebi üzerine çocuğun babası veya büyükbabası adına çocuğun soyadı “-ov”, “-ev”, “-ova” ve “-eva” ekleri eklenerek yazılabilir.

4. Çocuğun adı ve (veya) soyadı konusunda ebeveynler arasında ortaya çıkan anlaşmazlıklar mahkemede çözülür.

5. Babalık kurulmamışsa, çocuğun adı annenin talimatıyla verilir, soyadı, çocuğun babası olarak kaydedilen kişinin adıyla belirlenir (bu kanunun 54. maddesinin 3. fıkrası), Çocuğa annenin soyadı verilir.

6. Çocuğun her iki ebeveyni de bilinmiyorsa, çocuğun soyadı, adı ve baba adı, çocukların korunması için yetkili devlet organının bölgesel alt bölümü tarafından belirlenir.

(1 Ağustos 2020 tarih ve 109 sayılı Kırgız Cumhuriyeti Kanunu ile değiştirilen şekliyle)

Madde 64 - Çocuğun adının ve soyadının değiştirilmesi

1. Reşit olmayan çocukların soyadı, anne ve babadan biri veya her iki ebeveyn tarafından da kabul edildiğinde değiştirilir.

Çocuk on altı yaşına gelmeden velinin müşterek talebi üzerine nüfus müdürlüğü çocuğun menfaatlerine göre çocuğun adını ve soyadını değiştirir. Ebeveynin ikamet ettiği yer belli olmadığında, ebeveyn haklarından mahrum bırakıldığında, ehliyetsiz olduğunu ilan eden yasal olarak yürürlüğe giren bir mahkeme kararı sunulduğu zaman ebeveynin görüşünü dikkate almak gerekli değildir.

2. Evliliğin sona ermesi veya evliliğin geçersiz sayılması durumunda, çocuklar doğumda aldıkları soyadını muhafaza eder.

3. (23 Temmuz 2016 Tarihli ve 132 Sayılı Kırgız Cumhuriyeti Kanununa Göre Yürürlükten Kaldırılmıştır)

4. Birbirleriyle evli olmayan kişilerden çocuk dünyaya gelmişse ve babalık kanunen kurulmamışsa, nüfus müdürlüğü, çocuğun menfaatleri doğrultusunda çocuğun soyadının annenin soyadına değiştirilmesine izin verme hakkına sahiptir.

5. On yaşını doldurmuş bir çocuğun adı ve (veya) soyadı değişikliği ancak onun rızası ile yapılabilir.

(20 Haziran 2005 Tarihli 80 Sayılı, 4 Mayıs 2011 Tarihli 20 Sayılı, 23 Temmuz 2016 Sayılı 132 Sayılı Kırgız Cumhuriyeti Kanunları ile Değiştirilen Şekliyle)

Madde 65 - Çocuğun mülkiyet hakları

1. Bir çocuğun, ebeveynlerinden ve diğer aile üyelerinden bu Kanunun V. bölümünde belirlenen şekilde ve miktarda nafaka alma hakkı vardır.

2. Nafaka, emekli maaşı, ödenek olarak çocuğa ödenmesi gereken miktarlar, ebeveynlerin (onları değiştiren kişiler) tasarrufunda olacak ve onlar tarafından çocuğun bakımı, yetiştirilmesi ve eğitimi için harcanacaktır.

Reşit olmayan çocuklar için nafaka ödemekle yükümlü olan bir ebeveynin talebi üzerine mahkeme, ödenecek nafakanın yüzde ellisinden fazlasını bankalarda reşit olmayan çocuklar adına açılan hesaplara aktarmaya karar verme hakkına sahiptir.

3. Çocuğun, yaşam alanı, aldığı gelir, hediye veya miras yoluyla aldığı mülk ve ayrıca çocuk pahasına edindiği diğer mülkler üzerinde mülkiyet hakkı vardır.

Çocuğun mülkiyet hakkı üzerinde kendisine ait olan malları elden çıkarma hakkı Kırgız Cumhuriyeti Medeni Kanunu'nun 61. 63. maddelerinde belirlenir.

Ebeveynler, çocuğun mülkünü yönetme yetkilerini kullandıklarında, mülkünün elden çıkarılmasına ilişkin medeni kanunla belirlenen kurallara tabidirler (Kırgız Cumhuriyeti Medeni Kanunu'nun 72. Maddesi).

4. Çocuğun ebeveynlerinin mülküne sahip olma hakkı yoktur, ebeveynlerin çocuğun mülküne sahip olma hakkı yoktur. Birlikte yaşayan çocuklar ve ebeveynler, karşılıklı anlaşma ile birbirlerinin mülküne sahip olabilir ve kullanabilirler.

5. Ebeveynlerin ve çocukların ortak mülkiyet hakkının ortaya çıkması durumunda, ortak mülkiyete sahip olma, kullanma ve kontrol etme hakları medeni mevzuatla belirlenir.

ON ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

EBEVEYNLERİN HAK VE YÜKÜMLÜLÜKLERİ

Madde 66 - Ebeveynlerin hak ve yükümlülüklerinin eşitliği

1. Ebeveynler, çocukları ile ilgili olarak eşit haklara ve eşit yükümlülüklere sahiptir (ebeveyn hakları).

2. Bu bölüm tarafından sağlanan ebeveyn hakları, çocuklar on sekiz yaşına (reşit olma yaşı) ulaştığında, ayrıca reşit olmayan çocuklar evliliğe girdiğinde ve çocukların daha önce tam yasal ehliyete sahip oldukları kanunla belirlenmiş diğer durumlarda sona erer.

Madde 67 - Reşit olmayan ebeveynlerin hakları

1. Reşit olmayan ebeveynler, çocukla birlikte yaşama ve yetiştirilmesine katılma hakkına sahiptir.

2. Evlenmemiş reşit olmayan ebeveynler, kendilerine bir çocuk doğduğunda ve annelik ve (veya) babalık kurulduğunda, on altı yaşına geldiklerinde bağımsız olarak ebeveynlik haklarını kullanma hakkına sahip olurlar. Reşit olmayan ebeveynler on altı yaşına gelene kadar, çocuğa, reşit olmayan ebeveynleri ile birlikte yetiştirilmesini sağlayacak bir vasi atanabilir. Çocuğun vasisi ile reşit olmayan ebeveynler arasında ortaya çıkan anlaşmazlıklar, çocukların korunması için yetkili devlet organının bölgesel alt bölümü tarafından çözülür.

3. Reşit olmayan ebeveynler, babalıklarını ve analıklarını genel olarak tanıma ve bunlara itiraz etme hakkına sahiptir ve ayrıca on altı yaşına geldiklerinde, adli bir işlemde çocukları ile ilgili olarak babalık kurulmasını talep etme hakkına sahiptir.

(20 Haziran 2005 Tarih ve 80 Sayılı Kırgız Cumhuriyeti Kanunu ile Değiştirilen Şekli)

Madde 68 - Ebeveynlerin çocuklarla ilgili hak ve yükümlülükleri

1. Ebeveynler (onların yerine geçenler), çocuğu yetiştirmek, eğitimiyle ilgilenmek, hareketlerini yaşına ve yeteneklerine göre yönlendirmek hak ve yükümlülüğüne sahiptir.

Ebeveynler (onların yerine geçen kişiler), çocuğun tam gelişimi, yetiştirilmesi, eğitimi, sağlığının güçlendirilmesi ve onu aile ve toplumda bağımsız yaşama hazırlamak için gerekli koşulları yaratmakla yükümlüdür. Her iki ebeveyn de (onların yerine geçen kişiler), çocuğun yetiştirilmesiyle ilgilenmek, ona uygun şekilde bakmak, onu maddi olarak desteklemek ve barınma sağlamakla eşit derecede yükümlüdür.

2. Çocuğun tam gelişimi için koşulların yaratılması ile ilgili tüm konular, ebeveynler (onların yerine geçen kişiler) tarafından, çocukların çıkarları temelinde ve çocukların görüşleri dikkate alınarak karşılıklı anlaşma ile çözülür. Ebeveynler (onların yerine geçen kişiler), aralarında bir anlaşmazlık varsa, bu anlaşmazlıkların çözülmesi için çocukların korunması için yetkili devlet organının bölgesel bölümlerine veya mahkemeye başvurma hakkına sahiptir.

(12 Haziran 2008 Tarih ve 117 Sayılı Kırgız Cumhuriyeti Kanununda değişiklikle)

Madde 69 - Çocukların haklarını ve çıkarlarını korumak için ebeveynlerin (onların yerine geçen kişilerin) hak ve yükümlülükleri

1. Çocukların hak ve çıkarlarının korunması ebeveynlerine emanet edilmiştir.

Ebeveynler (onların yerine geçen kişiler), çocuklarının yasal temsilcileridir ve mahkemeler de dahil olmak üzere, özel yetkileri olmayan herhangi bir kişi ve tüzel kişi ile ilişkilerde hak ve menfaatlerini savunmak için hareket eder.

2. Ebeveynler (onların yerine geçen kişiler), çocukların korunması için yetkili devlet organının bölgesel alt bölümü, ebeveynlerin ve çocukların çıkarları arasında

çelişkiler olduğunu tespit ederse, çocuklarının çıkarlarını temsil etme hakkına sahip değildir. Ebeveynler ve çocuklar arasında anlaşmazlık olması durumunda, yetkili devlet organının çocukları korumaya yönelik bölgesel alt bölümü, çocukların haklarını ve çıkarlarını korumakla yükümlüdür.

(12 Haziran 2008 Tarihli 117 Sayılı, 17 Mayıs 2012 Tarihli 54 Sayılı, 16 Temmuz 2012 Tarihli 114 Sayılı Kırgız Cumhuriyeti Kanunları ile değiştirilen şekliyle)

Madde 70 - Ebeveyn haklarının kullanılması

1. Velayet hakları çocukların çıkarlarına aykırı olarak kullanılamaz. Çocukların çıkarlarının sağlanması ebeveynlerinin temel kaygısı olmalıdır.

Ebeveyn haklarını kullanırken, ebeveynlerin çocukların fiziksel ve zihinsel sağlıklarına, ahlaki gelişimlerine zarar verme hakları yoktur. Çocuk yetiştirme biçimleri, çocukların ihmalini, zalimliğini, kabalığını, aşağılayıcı muamelesini, istismarını veya sömürsünü içermemelidir.

Ebeveyn haklarını çocukların hak ve menfaatlerine zarar verecek şekilde kullanan ebeveynler, kanunla belirlenen usule göre sorumludur.

2. Ebeveynlerin ayrılması durumunda çocukların ikamet yeri ebeveynlerin karşılıklı anlaşması ile belirlenir.

Anlaşma olmaması durumunda, ebeveynler arasındaki uyuşmazlık, çocukların menfaatleri ve çocukların görüşleri dikkate alınarak mahkeme tarafından çözülür. Aynı zamanda mahkeme, çocuğun ana-babaya, erkek ve kız kardeşlerden her birine olan bağlılığını, çocuğun yaşını, anne-babanın ahlaki ve diğer kişisel niteliklerini, anne-babadan her biri ile çocuk arasında var olan ilişkiyi dikkate alır. Çocuğun yetiştirilmesi ve gelişmesi için koşullar yaratma olasılığı (faaliyet türü, ebeveynlerin çalışma şekli, ebeveynlerin mali ve medeni durumu, vb.) dikkate alınır.

Madde 71 - Ebeveynlik haklarının çocuktan ayrı yaşayan bir ebeveyn tarafından kullanılması

1. Çocuktan ayrı yaşayan bir ebeveyn, çocukla iletişim kurma, yetiştirilmesine ve bakımına katılma ve çocuğun eğitimi ile ilgili sorunları çözme hakkına sahiptir.

Çocuğun birlikte yaşadığı ebeveyn, çocuğun diğer ebeveyn ile iletişimine, eğer bu iletişim çocuğun beden ve ruh sağlığına, ahlaki gelişimine zarar vermiyorsa, müdahale etmemelidir.

2. Ebeveynler, çocuktan ayrı yaşayan bir ebeveynin ebeveynlik haklarını kullanma prosedürü hakkında yazılı bir anlaşma yapma hakkına sahiptir.

Ebeveynler bir anlaşmaya varamazlarsa, anlaşmazlık, çocuğun çıkarlarına dayalı olarak ebeveynlerin (bunlardan birinin) talebi üzerine çocukların korunması için yetkili devlet organının bölgesel bölümünün katılımıyla mahkeme tarafından çözülür.

Ebeveynler arasında, bir çocuğun tedavi, spor ve diğer yarışmalar, eğlence, akrabalarla toplantılar da dahil olmak üzere Kırgız Cumhuriyeti toprakları dışına geçici olarak ayrılması konusunda bir anlaşmazlık olması durumunda, mahkeme bu anlaşmazlığı daha sonra ele alacak ve çözecektir. On yaşına ulaşmış bir çocuğun görüşünün zorunlu olarak dikkate alınmasıyla davanın kabul edildiği günden itibaren bir ay geçmeden sorunu ele alarak çözecek.

3. Mahkeme kararına uyulmaması durumunda, suçlu ebeveyn hakkında kabahatler mevzuatında öngörülen tedbirler uygulanır. Mahkeme kararına kötü niyetle uyulmaması durumunda, mahkeme, çocuktan ayrı yaşayan bir ebeveynin talebi üzerine, çocuğun menfaatlerine göre ve çocuğun görüşünü de dikkate alarak çocuğun kendisine verilmesine karar verebilir.

4. Çocuktan ayrı yaşayan bir ebeveyn, çocukları hakkında eğitim kurumlarından, sağlık kurumlarından, nüfusun sosyal koruma kurumlarından ve diğer benzer kurumlardan bilgi alma hakkına sahiptir. Bilgi sağlanması, yalnızca ebeveyn adına çocuğun yaşamı ve sağlığı için bir tehdit varsa reddedilebilir. Bilgi vermeyi reddetmeye mahkemede itiraz edilebilir.

(17 Ağustos 2020 Tarihli ve 135 Sayılı Kırgız Cumhuriyeti Kanunu ile Değiştirilen Şekli)

Madde 72 - Dede, nine, erkek kardeş, kız kardeş ve diğer akrabaların çocuğu ile iletişim kurma hakkı

1. Büyükbaba, büyükanne, erkek kardeşler, kız kardeşler ve diğer akrabalar çocukla iletişim kurma hakkına sahiptir.

2. Ebeveynler (bunlardan biri) çocuğun yakın akrabalarına onunla iletişim kurma fırsatı vermeyi reddederse, yetkili devlet organının çocukları korumaya yönelik bölgesel alt bölümü, ebeveynleri (bunlardan biri) bu iletişime müdahale etmesini sağlar.

3. Ebeveynler (bunlardan biri) çocukların korunması için yetkili devlet organının bölgesel alt bölümünün kararına, çocuğun yakın akrabalarına veya yetkili devlet kuruluşunun çocukların korunmasına yönelik bölgesel alt bölümüne uymazsa çocukla iletişimin önündeki engellerin kaldırılması talebiyle mahkemeye başvurma hakkına sahiptir. Mahkeme, uyuşmazlığı çocuğun menfaatlerinden hareketle ve çocuğun görüşünü dikkate alarak çözer.

Mahkeme kararına uyulmaması durumunda, suçlu ebeveyn hakkında hukuk muhakemesi mevzuatında öngörülen tedbirler uygulanır.

Madde 73 - Ebeveyn haklarının korunması

1. Ebeveynler (onların yerine geçen kişiler), onu yasaya veya mahkeme kararına dayanmayan herhangi bir kişiden çocuğun iadesini talep etme hakkına sahiptir. Bir anlaşmazlık durumunda, ebeveynler (onların yerine geçen kişiler) haklarının korunması için mahkemeye başvurma hakkına sahiptir.

Bu iddiaları değerlendirirken, mahkeme, çocuğun görüşünü dikkate alarak, çocuğun ebeveynlerine devredildiği sonucuna varırsa, ebeveynlerin (onların yerine geçen kişilerin) talebini yerine getirmeyi reddetme hakkına sahiptir.

2. Mahkeme, ne ana babanın ne de çocuğu olan kişinin çocuğun uygun şekilde yetiştirilmesini ve gelişmesini sağlayamadığını tespit ederse, mahkeme çocuğu, çocukların korunması için yetkili devlet kurumunun bölgesel alt bölümünün bakımına devreder.

(12 Haziran 2008 Tarihli 117 Sayılı Kırgız Cumhuriyeti Kanunu ile değiştirilen şekli)

Madde 74 - Ebeveynlik haklarından yoksun bırakma

Ebeveynler (bunlardan biri), aşağıdaki durumlarda ebeveyn haklarından mahrum edilebilir:

Nafaka ödemesinden kötü niyetli kaçma durumu da dahil olmak üzere ebeveynlerin görevlerinin yerine getirilmesinden kaçınmak durumunda;

Çocuğunu bir doğum hastanesinden (bölüm) veya başka bir sağlık kurumundan, eğitim kurumundan, nüfusun sosyal koruma kurumundan veya diğer benzer kurumlardan almayı gerekli bir sebep olmaksızın reddetmesi durumunda;

Ebeveynlik haklarını kötüye kullandığı durumlarda;

Çocuklara karşı fiziksel veya zihinsel şiddet uygulamak da dahil olmak üzere kötü muamele, cinsel dokunulmazlıklarına tecavüz etmesi durumunda;

Kronik alkolizm veya uyuşturucu bağımlısı olması durumunda;

Çocuklarının hayatına veya sağlığına veya eşinin veya çocuğun ebeveyninin hayatına veya sağlığına karşı kasıtlı bir suç işlediyse;

Reşit olmayan çocuklarının serseriliğine göz yumması durumunda;

Çocukları çocuk işçiliğinin en kötü biçimlerine dahil etmesi durumunda.

(17 Mayıs 2012 Tarihli 54 Sayılı Kırgız Cumhuriyeti Kanunu ile Değiştirilen Şekli)

Madde 75 - Ebeveynlik haklardan yoksun bırakma prosedürü

1. Ebeveyn haklarından yoksun bırakma, adli takibatta gerçekleştirilir.

Ebeveyn haklarından yoksun bırakma davaları, ebeveynlerden birinin (onların yerine geçen kişiler), savcının yanı sıra küçük çocukların haklarını korumaktan sorumlu kurum veya kuruluşların başvuruları (bölge bölümleri) talebi üzerine değerlendirilir. Çocukların korunması için yetkili devlet kurumu, çocuklarla ilgili dava komisyonları, yetimler ve ebeveyn bakımından yoksun bırakılan çocuklar için kurumlar ve diğerleri).

2. Ebeveyn haklarından yoksun bırakma davaları, çocukların korunması için yetkili devlet organının savcı ve bölge bölümlerinin zorunlu katılımıyla değerlendirilir.

3. Ebeveyn haklarından yoksun bırakılma davasını değerlendirirken, mahkeme, ebeveyn haklarından yoksun bırakılan ebeveynlerden (bunlardan biri) çocuk için nafakanın geri alınmasına karar verir.

4. Mahkeme, ebeveyn haklarından yoksun bırakma davasını değerlendirirken, ebeveynlerin (bunlardan birinin) eylemlerinde cezai olarak

cezalandırılabilir bir eylemin belirtilerini bulursa, bunu savcıya bildirmekle yükümlüdür.

5. Mahkeme, ebeveyn haklarından yoksun bırakılmasına ilişkin mahkeme kararının yürürlüğe girdiği tarihten itibaren üç gün içinde, bu mahkeme kararından bir alıntıyı doğumun devlet kaydının yapıldığı yerdeki nüfus müdürlüğüne ve çocukların korunması için yetkili devlet organının bölgesel alt bölümüne göndermekle yükümlüdür.

(12 Haziran 2008 Tarihli 117 Sayılı Kırgız Cumhuriyeti Kanunundaki değişiklikle)

Madde 76 - Ebeveyn haklarından yoksun bırakmanın sonuçları

1. Ebeveynlik haklarından yoksun bırakılan ebeveynler, kendisinden nafaka alma hakkı (bu kanunun 92. Maddesi) de dahil olmak üzere ebeveyn haklarından mahrum bırakıldıkları çocukla akrabalık gerçeğine dayanan tüm haklarını ve çocuklu vatandaşlar için sağlanan devlet yardımlarından yararlanma hakkını kaybeder.

2. Ebeveynlik haklarından yoksun bırakılması, ebeveynleri çocuklarını destekleme yükümlülüğünden kurtarmaz.

3. Ebeveyn haklarından yoksun bırakılan çocuğun ve ebeveynlerin (bunlardan biri) daha fazla birlikte yaşama konusu, konut mevzuatında öngörülen şekilde mahkeme tarafından kararlaştırılır.

4. Ebeveynlerinin (içlerinden birinin) ebeveyn haklarından yoksun bırakıldığı bir çocuk, yaşam alanlarına sahip olma hakkını veya yaşam alanlarını kullanma hakkını ve ayrıca gerçeğe dayalı mülkiyet haklarını miras alma hakkı da dahil olmak üzere ebeveynler ve diğer akrabalarla akrabalık haklarını elinde tutar.

5. Çocuğu başka bir ebeveyne devretmek mümkün değilse veya her iki ebeveynin ebeveyn haklarından yoksun bırakılması durumunda, çocuk, mülkü ve yaşam alanı, koruma için yetkili devlet organının bölgesel alt bölümünün bakımına devredilir.

6. Ebeveynlerin (bunlardan birinin) ebeveyn haklarından yoksun bırakılması durumunda bir çocuğun evlat edinilmesine, ebeveynlerin (bunlardan birinin) ebeveyn haklarından yoksun bırakılmasına ilişkin mahkeme kararının alındığı tarihten itibaren altı aydan daha erken olmamak üzere izin verilir.

Madde 77 - Ebeveyn haklarının geri verilmesi

1. Ebeveynler (bunlardan biri), çocuk yetiştirme konusundaki davranışlarını, yaşam tarzlarını ve (veya) tutumlarını değiştirdikleri durumlarda ebeveyn haklarına iade edilebilir.

2. Ebeveyn haklarının iadesi, ebeveyn haklarından yoksun bırakılmış bir ebeveynin talebi üzerine mahkemede gerçekleştirilir. Ebeveyn haklarının iade edilmesi ile ilgili davalar, çocukların korunması için yetkili devlet organının bölgesel alt bölümünün ve savcının katılımıyla değerlendirilir.

3. Ebeveynlerin (bunlardan birinin) ebeveyn haklarının restorasyonu için başvurusu ile eş zamanlı olarak, çocuğun ebeveynlere (içlerinden biri) iade edilmesi talebi düşünülebilir.

4. Mahkeme, çocuğun görüşünü dikkate alarak, ebeveyn haklarının iade edilmesinin çocuğun çıkarlarına aykırı olması durumunda, ebeveynlerin (bunlardan birinin) ebeveyn haklarının iade etme talebini yerine getirmeyi reddetme hakkına sahiptir.

On yaşına ulaşmış bir çocukla ilgili ebeveyn haklarının iade edilmesi ancak yazılı rızası ile mümkündür.

Çocuk evlat edinilirse ve evlat edinme iptal edilmezse ebeveyn haklarının geri verilmesine izin verilmez.

(16 Temmuz 2012 Tarihli 114 Sayılı Kırgız Cumhuriyeti Kanununda değişik şekliyle)

Madde 78 - Ebeveyn haklarının kısıtlanması

1. Mahkeme, çocuğun menfaatlerini göz önünde bulundurarak ebeveyn haklarının sınırlandırılmasına karar verebilir.

2. Bir çocuğu ebeveynleri (biri) ile birlikte bırakmak, ebeveynlerin (bunlardan biri) kontrolü dışındaki koşullar nedeniyle (zihinsel bozukluk veya diğer kronik hastalıklar, zor durumların bir kombinasyonu ve diğer koşullar) çocuk için tehlikeliyse, ebeveyn haklarının kısıtlanmasına izin verilir.

Ebeveyn haklarının kısıtlanması, bir çocuğu davranışları nedeniyle ebeveynleri (içlerinden biri) ile bırakmanın çocuk için tehlikeli olduğu durumlarda da izin verilir, ancak ebeveynleri (bunlardan birini) ebeveyn haklarından mahrum etmek

için yeterli gerekçe oluşturulmamıştır. Ebeveynler (bunlardan biri) davranışlarını değiştirmezlerse, mahkemenin ebeveyn haklarını kısıtlama kararı vermesinden altı ay sonra, çocukların korunması için yetkili devlet organının bölgesel bölümü, ebeveyn haklarından mahrumiyet talebinde bulunmakla yükümlüdür. Çocuğun yararına, yetkili devlet organının çocukları korumaya yönelik bölgesel alt bölümü, bu sürenin sona ermesinden önce ebeveynlerin (bunlardan birinin) ebeveyn haklarından yoksun bırakılması için talepte bulunma hakkına sahiptir.

3. Ebeveyn haklarının kısıtlanması için bir talep, çocuğun yakın bir akrabası, yasayla küçük çocukların haklarını koruma görevi verilen kurum ve kuruluşlar (bu kanunun 75. maddesinin 1. fıkrası) eğitim ve diğer kurumların yanı sıra bir savcı tarafından yapılabilir.

4. Ebeveyn haklarının kısıtlanmasına ilişkin davalar, savcının katılımı ve çocukların korunması için yetkili devlet organının bölge alt bölümü ile değerlendirilir.

5. Ebeveyn haklarının kısıtlanmasıyla ilgili bir dava göz önüne alındığında, mahkeme çocuk için ebeveynlerden (bunlardan biri) nafaka geri alınmasına karar verir.

6. Mahkeme, ebeveyn haklarının sınırlandırılmasına ilişkin mahkeme kararının yürürlüğe girdiği tarihten itibaren üç gün içinde, böyle bir mahkeme kararından bir alıntıyı, doğumun devlet kaydının yapıldığı yerdeki nüfus müdürlüğüne ve çocukların korunması için yetkili devlet organının bölgesel alt bölümüne gönderir.

(17 Mayıs 2012 Tarihli 54 Sayılı, 16 Temmuz 2012 Tarihli 114 Sayılı Kırgız Cumhuriyeti Kanunları ile Değiştirilen Şekliyle)

Madde 79 - Ebeveyn haklarının kısıtlanmasının sonuçları

1. Ebeveyn hakları mahkeme tarafından sınırlandırılan ebeveynler, çocuğun kişisel olarak yetiştirilmesi hakkının yanı sıra çocuklu vatandaşlar için kurulan fayda ve devlet yardımları hakkını kaybeder.

2. Ebeveyn haklarının kısıtlanması, ebeveynleri çocuğu destekleme yükümlülüğünden kurtarmaz.

3. Ebeveynlerinin (bunlardan birinin) ebeveyn haklarıyla sınırlı olduğu bir çocuk, yaşam alanlarına sahip olma hakkını veya yaşam alanlarını kullanma hakkını,

ebeveynler ve diğerk akrabalarla akrabalık hakkını ve ayrıca miras alma hakkı da dahil olmak üzere mülkiyet haklarını elinde bulundurur.

4. Her iki ebeveynin ebeveyn haklarının kısıtlanması durumunda, çocuk, mülkü ve yaşam alanı, çocukların korunması için yetkili devlet organının bölgesel alt bölümünün bakımına devredilir.

Madde 80 - Çocuğun ebeveyn hakları mahkeme tarafından sınırlandırılan ebeveynlerle teması

Ebeveyn hakları mahkeme tarafından kısıtlanan ebeveynlerin, çocuğa zarar vermemek kaydıyla çocukla iletişim kurmasına izin verilebilir. Ebeveynlerin bir çocukla temaslarına, çocukların korunması için yetkili devlet organının bölgesel alt bölümünün rızası veya vasinin çocuğun evlat edinen ebeveynlerinin veya çocuğun bulunduğu kurumun idaresinin rızasıyla izin verilir.

Madde 81 - Ebeveyn haklarının kısıtlanmasının iptali

1. Ebeveynlerin (bunlardan birinin) ebeveynlik haklarında sınırlı olma sebepleri ortadan kalkmışsa, mahkeme, ebeveynlerin (içlerinden birinin) talebi üzerine, çocuğun ebeveynlere (bunlardan biri) iadesine bu kanunun 79. maddesinde öngörülen kısıtlamaların kaldırılması hakkında karar verebilir.

2. Mahkeme, çocuğun görüşünü dikkate alarak, çocuğun ebeveynlere (bunlardan biri) iade edilmesinin çıkarlarına aykırı olması durumunda talebi yerine getirmeyi reddetme hakkına sahiptir.

Madde 82 - Çocuğun yaşamı veya sağlığına yönelik bir tehdit durumunda çocuğun haklarını korumaya yönelik tedbirler

İstisnai durumlarda, çocuğun yaşamı ve sağlığı için doğrudan bir tehdit olduğunda (fiziksel veya psikolojik istismar, istismar veya sömürü ve diğer durumlar), çocukların korunması için çocuğun haklarını korumak ve onu ailenin dışına yerleştirmeye yetkili devlet kurumunun bölgesel alt birimi acil önlemler alır. Çocukların korunması için yetkili devlet organının bölge birimi, bir gün içinde savcıya ve çocuk işleri komisyonuna alınan acil önlemler hakkında yazılı olarak bilgi verir ve en geç üç gün içinde çocuğa koruma sağlamak için bir plan geliştirir, materyalleri çocuk işleri komisyonuna ve ardından mahkemeye gönderir.

(12 Haziran 2008 Tarih 117 Sayılı Kırgız Cumhuriyeti Kanununda değişik şekliyle)

Madde 83 - Çocukların yetiştirilmesiyle ilgili uyuşmazlıkların mahkeme tarafından değerlendirilmesine Aile ve Çocuk Nafaka Departmanı'nın katılımı

1. Mahkeme, çocukların yetiştirilmesiyle ilgili anlaşmazlıkları değerlendirirken, çocuğun savunmasında kimin talepte bulunduğu bakılmaksızın, çocukların korunması için yetkili devlet organının bölgesel alt bölümü davaya dahil edilmelidir.

(12 Haziran 2008 Tarihli 117 Sayılı, 16 Temmuz 2012 Tarihli 114 Sayılı Kırgız Cumhuriyeti Kanunları ile Değiştirilen Şekliyle)

Madde 84 - Çocukların yetiştirilmesiyle ilgili davalarda mahkeme kararlarının uygulanması

1. Çocukların yetiştirilmesiyle ilgili davalarda mahkeme kararlarının uygulanması, icra takibi mevzuatında öngörülen şekilde bir icra memuru tarafından gerçekleştirilir.

Ebeveyn (çocuğun himayesinde olduğu başka bir kişi) mahkeme kararına uymazsa, kendisine kabahatler hakkında mevzuatın öngördüğü önlemler uygulanır.

2. Bir çocuğun alınması ve başka bir kişiye (kişilere) devredilmesine ilişkin kararların uygulanması, çocukların korunması için yetkili devlet organının bölgesel alt bölümünün zorunlu katılımı ve kişinin katılımı ile (çocuğun devredildiği kişiler) ve gerekirse bir temsilci içişleri organlarının katılımıyla gerçekleştirilmelidir.

Çocuğun nakline ilişkin çıkarlarına hanel gelmeksizin mahkeme kararının uygulanması mümkün değilse, çocuk mahkeme kararıyla geçici olarak bir eğitim kurumuna, bir sağlık kurumuna, bir sosyal koruma kurumuna veya benzeri bir kuruma yerleştirilebilir.

(17 Ağustos 2020 Tarihli 135 Sayılı Kırgız Cumhuriyeti Kanunu ile Değiştirilen Şekli)

BEŞİNCİ KISIM
AİLE ÜYELERİNİN BAKIM YÜKÜMLÜLÜKLERİ
ON DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
EBEVEYNLERİN VE ÇOCUKLARIN NAFKA
YÜKÜMLÜLÜKLERİ

Madde 85 - Küçük çocukların bakımı ile ilgili ebeveynlerin sorumlulukları

1. Ebeveynler, reşit olmayan çocuklarına bakmakla yükümlüdür. Küçük çocuklara nafaka sağlama prosedürü ve şekli ebeveynler tarafından bağımsız olarak belirlenir.

Ebeveynler, bu kuralların 17. bölümü uyarınca küçük çocuklarının bakımı (nafaka ödenmesine ilişkin anlaşma) konusunda bir anlaşma yapma hakkına sahiptir.

2. Ebeveynler (biri) reşit olmayan çocuklarına nafaka sağlamazlarsa, onların nafakaları ebeveynleri (biri) adına açılan davaya istinaden yargı sürecinde geri alınır. Reşit olmayan çocuklar için ebeveynlerine karşı nafakanın geri alınması çocuğun ebeveynlerden biri tarafından veya çocukların korunması için yetkili devlet organının bölgesel alt bölümü tarafından çocuğunun ebeveynlerinden elde edilir.

(17 Ağustos 2020 Tarihli 135 Sayılı Kırgız Cumhuriyeti Kanunu ile Değiştirilen Şekli)

Madde 85/1 - Eğitim kurumlarında okuyan onsekiz-yirmi bir yaş arasındaki çocuklara nafaka hakkı

1. Nafakanın ödenmesine ilişkin bir anlaşmanın olmaması durumunda, mahkeme, ebeveynleri, her tür eğitim kuruluşunda tam zamanlı olarak ücretli olarak okuyan on sekiz ila yirmi bir yaş arasındaki muhtaç çocuklarına türleri, teşkilat ve kanuni şekli ne olursa olsun, öğrenimlerini tamamlayıncaya kadar izinli oldukları süreler dışında destek olmaya mecbur etme hakkına sahiptir.

2. Eğitim kurumlarında tam gün ücretli olarak okuyan on sekiz yirmi bir yaşları arasındaki yardıma muhtaç çocuklar için ödenecek nafaka miktarı, örgütsel-yasal biçime bakılmaksızın her tür ve türdeki eğitim kuruluşlarında eğitim için ödenen ücretin yüzde ellisi oranında mahkemece belirlenir.

(2 Mart 2017 Tarihli 41 Sayılı Kırgız Cumhuriyeti Kanununda değiştirilen şekliyle)

Madde 86 - Küçük çocuklar için mahkemede tahsil edilecek nafaka miktarı

1. Nafaka ödenmesine ilişkin bir anlaşmanın olmaması durumunda, küçük çocuklar için nafaka, mahkeme tarafından ebeveynlerinden aylık olarak aşağıdaki miktarda toplanır: bir çocuk için-dörtte biri, iki çocuk için- üçte biri, üç veya daha fazla çocuk için kazancın yarısı ve (veya) ebeveynlerin gerçek geliri. Bu durumda, güçlü anne babalardan reşit olmayan çocukları için alınacak asgari nafaka tutarı, bu kuralın 88. Maddesinde belirtilen durumlar dışında, bir çocuk için aylık bir asgari ücretten, iki çocuk için bir buçuk asgari ücretten az olamaz.

2. Bu payların büyüklüğü, tarafların mali veya ailevi durumları ve dikkate değer diğer durumlar dikkate alınarak mahkeme tarafından azaltılabilir veya artırılabilir.

3. Dolaşımda nakit yokluğunda bir ebeveyn çiftliği işlettiğinde, küçük çocuklar için nafaka, tarafların mutabakatı ile doğal ürünlerle tazmin edilebilir.

4. Kazanç eksikliği ve (veya) gerçek gelir, ebeveyni çocukları destekleme yükümlülüğünden kurtarmaz ve ebeveynin, ortalama ücretin tahmini tutarına dayanarak, belirlenen miktarda nafaka ödenmesi için bağımsız olarak fon toplaması veya çocuğa veya çocuklara eşit paylar halinde mülkiyet vererek taşınır veya taşınmaz mal veya bunların bir kısmını tazmin etmek gerekir.

(17 Mayıs 2012 Tarihli 54 Sayılı, 30 Haziran 2014 100 Sayılı, 14 Temmuz 2015 Tarihli 161, 17 Ağustos 2020 Sayılı 135 Sayılı Kırgız Cumhuriyeti Kanunları ile Değiştirilen Şekli)

Madde 87 - Küçük çocuklar için nafakanın kesildiği kazanç türleri ve (veya) diğer gelirler

Ebeveynlerin ulusal ve (veya) döviz olarak aldıkları ve bu kanunun 86. maddesi uyarınca küçük çocuklar için tahsil edilen nafakanın mahsup edildiği kazanç ve (veya) diğer gelirlerin türleri Kırgız Cumhuriyeti Hükümeti tarafından belirlenir.

Madde 88 - Küçük çocuklar için sabit bir miktarda nafakanın tahsili

1. Ebeveynler arasında reşit olmayan çocukların nafaka ödenmesi konusunda bir anlaşma olmaması ve nafaka ödemekle yükümlü olan ebeveynin düzensiz, değişen kazançları ve/veya diğer gelirleri olması veya bu ebeveynin kazanç ve (veya)) tamamen veya kısmen aynı veya yabancı para cinsinden diğer gelirler veya kazancı ve (veya) diğer geliri yoksa ve diğer durumlarda, kazançla orantılı olarak nafakanın geri alınması ve (veya) diğer ebeveynin geliri imkansız, zor veya taraflardan birinin çıkarlarını önemli ölçüde ihlal ediyorsa, (bu kuralın 86. maddesi doğrultusunda) mahkeme, aylık olarak, sabit bir miktarda veya aynı anda (hisseler uyarınca) toplanan nafaka miktarını belirleme hakkına sahiptir.

2. Sabit bir miktar paranın miktarı, tarafların mali ve medeni durumları ve diğer dikkate değer koşullar dikkate alınarak, çocuğun önceki destek seviyesinin mümkün olan en yüksek düzeyde korunması temelinde mahkeme tarafından belirlenir.

3. Çocukların anne ve babadan her birinin yanında kalması halinde, daha az varlıklı olan anne ve babadan birinin diğerinin lehine alacağı nafaka miktarı, her ay toplanan sabit bir para ile belirlenir ve mahkemece bu maddenin 2. fıkrasına göre tespit edilir.

Madde 89 - Ebeveyn bakımından yoksun bırakılan çocuklar için nafakanın geri alınması ve kullanılması

Ebeveyn bakımından yoksun bırakılan çocuklar için, bu kanunun 86.88. maddelerine göre nafaka alınır ve çocukların veya evlat edinen ebeveynlerinin vasisine (vasisine) veya devlet veya aile yetimhanelerinde kalan çocukların (eğitim, sağlık, sosyal koruma, geçici konaklama) gibi giderleri çocuğun açık kişisel hesabından karşılanır.

Bir çocuk böyle bir kurumdan ayrıldığında, kendisine alınan nafaka miktarı, ikamet ettiği yerde açılan bir devlet bankasındaki kişisel hesabına aktarılır.

Çocuk kurumunun yönetimi, çocukların korunması için yetkili devlet organının bölgesel alt bölümü ile anlaşarak, çocuğun çıkarları için (yalnızca tedavi, protez, işitme ve görmenin düzeltilmesi için bireysel cihazların sağlanması) kullanılması için gerekli miktarı önceden alma hakkına sahiptir

Madde 90 – İş göremeyen yetişkin çocuklar için nafaka hakkı

1. Ebeveynler, yardıma muhtaç iş göremeyen yetişkin çocuklarına destek olmak zorundadır.

2. Nafaka ödenmesine ilişkin bir anlaşmanın olmaması halinde, iş göremeyen yetişkin çocuklar için nafaka miktarı, mahkeme tarafından tarafların mali ve medeni durumları ile diğer önemli menfaatlerine göre aylık olarak ödenecek sabit bir miktar para olarak belirlenir.

(17 Mayıs 2012 tarih ve 54 sayılı Kırgız Cumhuriyeti Kanunu ile değiştirilen şekliyle)

Madde 91 - Ebeveynlerin çocuklar için ek harcamalara katılımı

1. Anlaşma olmaması ve istisnai durumların (hastalık, reşit olmayan çocukların veya çocukların yardımına ihtiyacı olan engelli yetişkinlerin yaralanması, onlar için dış bakım için ödeme yapma ihtiyacı, kalıcı yaşam için uygun bir konutun bulunmaması) varlığında. Anne ve babadan her biri mahkemece bu hallerin sebep olduğu ek masraflara iştirak ettirilebilir.

Anne babanın ek giderlere katılma usulü ve bu masrafların miktarı, anne ve babanın ve çocukların mali ve medeni durumlarına ve tarafların diğer önemli menfaatlerine göre her ay sabit bir meblağ olarak mahkemece belirlenir.

2. Mahkeme, ebeveynleri hem fiilen yapılan ek masraflara hem de gelecekte yapılması gereken ek masraflara katılmaya mecbur etme hakkına sahiptir.

(17 Ağustos 2020 Tarihli 135 Sayılı Kırgız Cumhuriyeti Kanunu ile Değiştirilen Şekli)

Madde 92 - Ebeveynlerin bakımı için yetişkin çocukların sorumlulukları

1. İş gören yetişkin çocuklar, yardıma muhtaç iş göremeyen ebeveynlerine bakmakla ve onlara bakmakla yükümlüdür.

2. Nafakanın ödenmesine ilişkin bir anlaşmanın bulunmaması durumunda, yardıma muhtaç iş göremeyen ebeveynler için nafaka, adli işlemlerle iş gören yetişkin çocuklardan tahsil edilir.

3. Çocuklardan her birinden alınacak nafaka miktarı, mahkemece anne ve babanın ve çocukların mali ve medeni durumları ile tarafların diğer önemli menfaatlerine göre aylık olarak sabit bir meblağ olarak belirlenir.

4. Mahkeme, nafaka miktarını belirlerken, iddianın tüm çocuklara, birisine veya birkaçına karşı yapılmış olmasına bakılmaksızın, belirli bir ebeveynin tüm sağlıklı yetişkin çocuklarını dikkate alma hakkına sahiptir.

5. Anne-babanın anne-babalık görevlerini yerine getirmekten çekindiğinin mahkemece tespit edilmesi halinde, çocuklar yardıma ihtiyacı olan iş göremeyen anne babalarına destek olma yükümlülüğünden kurtulabilirler.

Çocuklar, ebeveynlik haklarından yoksun bırakılan ebeveynlere nafaka ödemekten muaf tutulur.

Madde 93 - Yetişkin çocukların ebeveynleri için ek masraflara katılması

1. Engelli ebeveynler için yetişkin çocukların bakımının olmaması ve istisnai durumların (ciddi hastalık, bir ebeveynin yaralanması, kendisi ve diğerleri için dışarıdan bakım ödemesi gerekliliği) varlığında mahkeme tarafından bu durumlardan kaynaklanan ek masrafları 2ar-53a0daa yetişkin çocuklar dahil edilebilir.

2. Yetişkin çocukların her birinin ek masrafları üstlenme usulü ve bu masrafların miktarı, bu kanununun 92. maddesinin 3. 4. ve 5. fıkralarının hükümleri gereğince ebeveynlerin ve çocukların mali ve medeni durumları ile tarafların diğer önemli menfaatleri dikkate alınarak mahkeme tarafından belirlenir.

3. Ek masrafların ödenmesine ilişkin prosedür ve bu masrafların miktarı tarafların mutabakatı ile belirlenebilir.

ON BEŞİNCİ BÖLÜM

EŞLERİN VE ESKİ EŞLERİN NAFKA YÜKÜMLÜLÜKLERİ

Madde 94 - Eşlerin karşılıklı yardımlaşma yükümlülüğü

1. Eşler birbirlerine maddi destek sağlamakla yükümlüdürler.

2. Bu tür bir desteğin reddedilmesi ve eşler arasında nafaka ödenmesi konusunda bir anlaşma olmaması durumunda, bunun için gerekli araçlara sahip diğer eşten mahkemede nafaka sağlanmasını talep etme hakkına sahip olanlar:

İş göremeyen muhtaç eş;

Hamilelik sırasında karısı;

Doğum tarihinden itibaren üç yıl boyunca ortak bir çocuğa bakan eş;

Çocuk on sekiz yaşına gelene kadar engelli ortak bir çocuğa veya grup l'in çocukluğundan itibaren engelli bir ortak çocuğa bakan muhtaç bir eş.

(17 Mayıs 2012 Tarihli 54 Sayılı, 8 Haziran 2017 Tarihli 100 Sayılı Kırgız Cumhuriyeti Kanunları ile Değiştirilen Şekli)

Madde 95 - Evliliğin sona ermesinden sonra eski eşin nafaka alma hakkı

1. Bunun için gerekli gelire sahip eski bir eşten mahkemede nafaka sağlanmasını talep etme hakkı vardır:

- Hamilelik sırasında eski eş;

- Doğum tarihinden itibaren üç yıl boyunca ortak bir çocuğa bakan eski eş;

Çocuk on sekiz yaşına gelene kadar engelli ortak bir çocuğa veya çocukluğundan itibaren I. grup engelli bir ortak çocuğa bakan muhtaç eski eş;

Evliliğin sona ermesinden önce veya evliliğin sona erdiği tarihten itibaren bir yıl içinde iş göremeyen engelli muhtaç eski eş;

Eşler uzun süredir evliyse, evliliğin sona ermesinden sonra en geç beş yıl içinde emeklilik yaşına ulaşmış muhtaç bir eş.

2. Nafakanın miktarı ve onu eski eşe sağlanmasına ilişkin usul, eski eşler arasındaki anlaşma ile belirlenebilir.

(17 Mayıs 2012 Tarihli 54 Sayılı, 8 Haziran 2017 Sayılı 100 Sayılı Kırgız Cumhuriyeti Kanunları ile Değiştirilen Şekli)

Madde 96 - Mahkemede eşlerden ve eski eşlerden alınan nafakanın miktarı

Eşler (eski eşler) arasında nafaka ödenmesi konusunda bir anlaşma olmaması durumunda, mahkemede eşe (eski eş) alınan nafaka miktarı, eşlerin (eski eş) mali ve medeni durumuna ve tarafların diğer kayda değer menfaatlerine göre mahkeme tarafından aylık olarak ödenecek sabit bir para ödenmesi belirlenir.

Madde 97 - Bir eşin diğer eşi nafaka sağlama yükümlülüğünden kurtulması veya bu yükümlülüğün bir süre için sınırlandırılması

Mahkeme, eşlerden birinin başvurusu üzerine, eşi yardıma muhtaç iş göremeyen eşe bakmakla yükümlü olmaktan kurtarabilir veya bu yükümlülüğü hem evlilik süresince hem de evlilikten sonra beş yılı geçmemek üzere sınırlandırabilir:

-yardıma muhtaç eşin iş göremezlik durumu alkol, uyuşturucu madde kullanımı veya kasten işlenmiş bir suç sonucu meydana gelmişse;

-evlilikte eşlerin kısa süreli kalması durumunda;

-nafaka ödenmesini gerektiren eşin ailesindeki uygunsuzluk durumunda.

ON ALTINCI BÖLÜM

DİĞER AİLE ÜYELERİNİN NAFKA YÜKÜMLÜLÜKLERİ

Madde 98 - Erkek ve kız kardeşlerin reşit olmayan ve engelli yetişkin erkek ve kız kardeşlerine nafaka sağlam yükümlülükleri

Yardıma muhtaç küçük erkek ve kız kardeşler, anne ve babalarından nafaka almaları mümkün değilse, bunun için gerekli imkânlara sahip olan iş geren yetişkin erkek ve kız kardeşlerinden mahkemede nafaka alma hakkına sahiptirler. Aynı hak, yardıma muhtaç olan engelli yetişkin kardeşlere, iş gören yetişkin çocuklarından, eşlerinden (eski eşlerinden) veya ebeveynlerinden nafaka alamamaları durumunda da tanınır.

Madde 99 – Dede ve ninenin torunlara nafaka sağlama yükümlülükleri

Yardıma muhtaç küçük torunlar, ebeveynlerinden nafaka almaları mümkün değilse, bunun için gerekli imkânlara sahip olan dede ve nineden mahkemede nafaka alma hakkına sahiptir. Eşlerinden (eski eşlerinden) veya ebeveynlerinden nafaka alamamaları durumunda yardıma ihtiyacı olan yetişkin engelli torunlara da aynı hak tanınır.

Madde 100 - Torunların dede ve nineyi nafaka sağlama yükümlülükleri

Yardıma muhtaç iş göremeyen dede ve nine, yetişkin iş gören çocuklarından veya eşlerinden (eski eşlerinden) nafaka almaları mümkün değilse, bu durumda olan iş gören yetişkin torunlarından mahkemede nafaka talep etme hakları vardır.

Madde 101 - Yetiştirilenlerin gerçek eğitimcilerini nafaka yükümlülüğü

1. Küçük çocukları fiilen yetiştiren ve onlara destek olan iş göremeyen muhtaç kimseler, kendi iş gören çocuklarından veya eşlerinden (eski eşler) nafaka alamazlarsa, reşit olma yaşına ulaşmış iş gören yetiştirilenlerinden mahkemede nafaka talep etme hakkına sahiptirler.

2. Mahkeme, yetiştirilenleri beş yıldan daha az bir süre için destekleyip yetiştirirse ve ayrıca yetiştirilenleri uygunsuz bir şekilde destekleyip yetiştirirse, yetiştirilenleri gerçek eğitimcilere destek olma yükümlülüğünden kurtarma hakkına sahiptir.

3. Bu maddenin 1. fıkrasında öngörülen yükümlülükler, vesayet altında bulunan veya koruyucu ailede yetiştirilen kişilere yüklenmez.

Madde 102 - Üvey oğulları ve üvey kızların üvey babalarını ve üvey annelerini nafaka sağlama sorumlulukları

1. Üvey oğullarını veya üvey kızlarını yetiştiren ve destekleyen yardıma muhtaç iş göremeyen üvey baba ve üvey anne, yetişkin iş gören çocuklarından veya eşlerinden (eski eşlerinden) nafaka alamazlar bunun için gerekli imkânlarla sahip olan sağlıklı yetişkin üvey oğullarından veya üvey kızlarından mahkemede nafaka sağlanmasını talep etme hakkına sahiptir.

2. Mahkeme, üvey babaları veya üvey kızları, üvey babaları veya üvey anneleri, onları beş yıldan az bir süre büyütüp desteklemişse ve ayrıca üvey çocukları ve üvey kızları yetiştirme ve bakım görevlerini uygun olmayan bir şekilde yerine getirmişse, onları desteklemek yükümlülüğünden serbest bırakma hakkına sahiptir.

Madde 103 - Mahkemede diğer aile üyeleri için alınan nafaka miktarı

1. Bu Kanununun 98. - 102. maddelerinde belirtilen kişiler için nafaka ödenmesine ilişkin miktar ve usul, tarafların mutabakatı ile belirlenebilir.

2. Taraflar arasında bir anlaşmanın olmaması durumunda, mahkemede kesilecek nafaka miktarı, nafaka ödeyen ve alıcının mali ve medeni durumuna ve tarafların diğer önemli menfaatlerine göre her bir davada mahkeme tarafından aylık olarak ödenecek sabit bir meblağda belirlenir.

3. Nafaka ihtiyacı olan bir aile üyesinin nafakasının birden fazla kişi tarafından istenmesi halinde, nafaka yükümlülüğünün yerine getirilmesinde her birinin mali ve medeni durumlarına göre mahkeme, her birinin katılma miktarını belirler. Mahkeme, nafaka miktarını belirlerken, bu kişilerin tümüne, bunlardan birine veya birkaçına karşı talepte bulunulup bulunulmadığına bakılmaksızın, nafaka ödemekle yükümlü olan tüm kişileri dikkate alma hakkına sahiptir.

ON YEDİNCİ BÖLÜM

NAFAKA SÖZLEŞMESİ

Madde 104 - Nafaka sözleşmesinin kuruluşu

Nafaka ödemekle yükümlü kişi ile alıcısı arasında ve nafaka ödemekle yükümlü kişinin ve (veya) alıcının ehliyetsizliği durumunda bu kişilerin yasal temsilcileri (veliler) arasında nafaka ödenmesine ilişkin bir sözleşme (nafaka ödemesi için miktar, koşullar ve prosedür) yapılabılır. Tam ehliyetli olmayan kişiler, yasal temsilcilerinin rızasıyla nafaka ödenmesi konusunda bir anlaşmaya girerler.

Madde 105 - Nafaka sözleşmesinin şekli

1. Nafaka sözleşmesi yazılı olarak yapılır ve noter tasdikine tabidir.

Kanunla belirlenen nafaka sözleşmesi şekline uyulmaması, Kırgız Cumhuriyeti Medeni Kanununun 181. Maddesinde belirtilen sonuçları doğurur.

2. Nafakanın ödenmesine ilişkin noter tasdikli bir sözleşme, icra emri hükmündedir.

3. Nafaka sözleşmesinin şartları Kırgız Cumhuriyeti mevzuatına aykırıysa, noter böyle bir anlaşmayı onaylamayı reddetme hakkına sahiptir.

4. Noterin noterlik işlemi yapmayı reddetmesi mahkemede temyiz edilebilir.

Madde 106 – Nafaka sözleşmenin kurulması, yürütülmesi, değiştirilmesi, feshedilmesi ve geçersiz kılınma usulü

1. Nafaka sözleşmesinin kurulması, yürütülmesi, feshedilmesi ve geçersiz kılınması için Kırgız Cumhuriyeti Medeni Kanunu'nun hukuki işlemlerinin kurulmasını, yürütülmesini, feshedilmesini ve geçersiz kılınmasını düzenleyen normları uygulanır.

2. Nafaka sözleşmesi, tarafların karşılıklı rızası ile her zaman değiştirilebilir veya feshedilebilir. Nafaka sözleşmesinin değiştirilmesi veya feshi, nafaka sözleşmesi ile aynı şekilde yapılmalıdır.

3. Nafaka sözleşmesinin tek taraflı olarak reddedilmesi veya koşullarında tek taraflı bir değişiklik yapılmasına izin verilmez.

4. Tarafların maddi veya medeni durumlarında önemli bir değişiklik olması ve nafaka sözleşmesinin değiştirilmesi veya feshedilmesi konusunda anlaşmaya varılamaması halinde, ilgilinin nafaka talebi ile bu sözleşmeyi değiştirmek veya feshetmek için mahkemeye başvurma hakkı vardır. Mahkeme, nafaka sözleşmesinin değiştirilmesi veya feshedilmesi konusuna karar verirken, tarafların kayda değer menfaatlerini dikkate alma hakkına sahiptir.

Madde 107 - Nafaka alan kişinin menfaatlerini ihlal eden nafaka sözleşmesinin geçersizliği

Nafaka ödenmesine ilişkin sözleşmede öngörülen reşit olmayan bir çocuğa veya yetişkin bir aciz aile üyesine nafaka sağlama koşulları, çıkarlarını önemli ölçüde ihlal ediyorsa, özellikle bu Kanunun 108. maddesinin 2. paragrafının gerekliliklerine uyulmaması durumunda böyle bir sözleşme, reşit olmayan bir çocuğun yasal temsilcisinin veya yetişkin bir ehliyetsiz aile üyesinin talebi üzerine mahkemede geçersiz ilan edilebilir.

Madde 108 - Nafakanın sözleşmesi kapsamında ödenen nafakanın miktarı

1. Nafaka sözleşmesi kapsamında ödenen nafakanın miktarı, bu sözleşmede taraflarca belirlenir.

2. Küçük çocuklar için nafaka sözleşmesi kapsamında belirlenen nafaka miktarı, mahkemede nafaka alabilecekleri nafaka miktarından düşük olamaz (bu Kanunun 86. Maddesi).

Madde 109 - Nafaka sözleşmesi kapsamında nafaka ödeme yöntemleri ve prosedürü

1. Nafaka sözleşmesi kapsamında nafaka ödeme yöntemleri ve prosedürü bu anlaşma ile belirlenir.

2. Nafaka ödemekle yükümlü olan kişinin maaş ve diğer gelirlerinden pay olarak nafaka ödenebilir; periyodik olarak ödenen sabit bir para miktarında; bir seferde ödenen sabit bir para miktarında; mülkiyeti veya bir kısmını çocuğa veya çocuklara eşit paylar halinde vermek ve üzerinde anlaşmaya varılan diğer yollarla.

Nafaka ödenmesine ilişkin anlaşma, nafaka ödemenin farklı yollarının bir kombinasyonunu sağlayabilir.

(30 Haziran 2014 Tarih ve 100 Sayılı Kırgız Cumhuriyeti Kanunu ile Değiştirilen Şekli)

Madde 110 - Nafaka sözleşmesi kapsamında ödenen nafaka miktarının endekslenmesi

Nafaka sözleşmesi kapsamında ödenen nafaka miktarının endekslenmesi bu anlaşmaya göre yapılır. Nafaka ödenmesine ilişkin sözleşme bir endeksleme prosedürü öngörmüyorsa, endeksleme bu Kanunun 122. maddesi uyarınca gerçekleştirilir.

ON SEKİZİNCİ BÖLÜM

NAFAKANIN ÖDENME VE TAHSİL PROSEDÜRÜ

Madde 111 - Mahkeme kararıyla nafakanın tahsili

Nafaka sözleşmesinin olmaması durumunda, bu Kanunun 85-104. maddelerinde belirtilen aile üyeleri, nafakanın tahsili talebiyle mahkemeye başvurma hakkına sahiptir.

Madde 112 - Nafaka başvurusu için son tarihler

1. Nafaka alma hakkı bulunan kişinin, nafaka sözleşmesi kapsamında daha önce nafaka ödenmemişse, nafaka hakkının ortaya çıktığı andan itibaren geçen süreye bakılmaksızın süresi ne olursa olsun nafakanın geri alınması başvurusu ile mahkemeye başvurma hakkı vardır,

2. Mahkemeye başvurulduğu andan itibaren nafaka ödenir.

Mahkeme, mahkemeye başvurmadan önce nafaka sağlamak için önlemler alındığını, ancak nafaka ödemekle yükümlü olan kişinin ödemesinden

kaçınması tespit ederse, geçmiş döneme ait nafaka, mahkemeye başvuru tarihinden itibaren üç yıllık bir süre içinde tahsil eder.

3. Üç yılda birikmiş olan nafaka tutarı, yıl içinde eşit olarak dağıtılan taksitler halinde ödenir.

Madde 113 - Uyuşmazlık mahkemece çözülmüncel kadar nafaka tahsili

1. Nafakanın tahsiline ilişkin bir davada, mahkeme, nafakanın tahsiline ilişkin mahkeme kararının yasal olarak yürürlüğe girmesinden önce, küçük çocuklar için nafakanın tahsili durumunda, mahkemede nafakanın tahsiline karar verir.

2. Alınacak nafakanın miktarı, tarafların mali ve medeni durumlarına göre mahkemece belirlenir. Küçük çocuklar için alınacak nafakanın miktarı bu Kanunun 86. maddesine göre belirlenir.

(17 Ağustos 2020 Tarihli ve 135 Sayılı Kırgız Cumhuriyeti Kanunu ile Değiştirilen Şekli)

Madde 114 - Kurum yönetiminin nafaka kesme yükümlülüğü

Nafaka ödenmesine ilişkin noter tasdikli bir anlaşmaya, nafaka ödeyen kişinin yazılı başvurusuna veya icra emrine dayalı olarak nafaka ödemekle yükümlü bir kişinin işyerinde kurumun idaresi, nafaka ödemekle yükümlü olan kişinin maaşından ve (veya) diğer gelirlerinden aylık olarak nafaka kesmek ve nafaka ödemekle yükümlü olan kişinin pahasına bunları nafaka alan kişiye maaşı yattığı günden en geç üç gün içinde ödemek veya devretmekle yükümlüdür.

Nafaka ödeyen bir kişinin başvurusuna dayalı olarak nafaka kesintisi, küçük çocuklar için ödendiğinde, böyle bir başvuru ve icra belgelerine dayanan toplam kesinti tutarının kazancın yüzde ellisini aşması durumunda yapılabilir ve (veya) nafaka ödemekle yükümlü olan kişinin diğer gelirleri yüzde yetmiş geçmemek üzere.

(30 Haziran 2014 Tarih ve 100 Sayılı Kırgız Cumhuriyeti Kanunu ile Değiştirilen Şekli)

Madde 115 - Nafakanın sözleşmesine dayalı olarak nafakanın stopajı

Nafaka ödenmesine ilişkin noter tasdikli bir anlaşma temelinde ve bu tür bir anlaşma ve icra belgelerine dayanan kesintilerin toplam tutarının, nafaka

ödemekle yükümlü kişinin kazançlarının ve (veya) diğer gelirlerinin yüzde ellisini aşması durumunda nafaka stopajı yapılabilir.

Madde 116 - Nafaka ödemekle yükümlü olan kişinin iş yerindeki değişikliği bildirme yükümlülüğü

1. Mahkeme kararı veya nafakanın ödenmesine ilişkin noter tasdikli bir anlaşma temelinde ve nafaka alan kişiye, nafaka ödemekle yükümlü olan kişinin işten çıkarılması ve yeni iş yeri veya ikametgâhı hakkında bilgi sahibi olması halinde nafaka kesen kuruluşun idaresi, nafakanın tahsil edilmesine ilişkin kararın icra edildiği yerde icra memuruna üç gün içinde bilgi vermekle yükümlüdür.

2. Nafaka ödemekle yükümlü olan kişi, bu maddenin 1. fıkrasında belirtilen süre içinde, işyeri veya ikamet yerinin değişikliğini icra memuruna ve nafaka alan kişiye; küçük çocuklara nafaka öderken - ek kazançların veya diğer gelirlerin mevcudiyeti hakkında bildirmeli.

3. Bu maddenin 1. ve 2. fıkralarında belirtilen bilgilerin haksız bir nedenle verilmemesi durumunda, bundan suçlu bulunan görevliler ve diğer vatandaşlar, yasaların öngördüğü şekilde sorumlu tutulur.

Madde 117 - Nafaka ödemekle yükümlü kişinin malına haciz

1. Nafaka sözleşmesi veya mahkeme kararı ile belirlenen miktarda nafaka tahsilatı ile nafaka borcunun tahsilatı, ödemekle yükümlü olan kişinin maaşlarından ve (veya) diğer gelirlerinden, maaş ve (veya) diğer gelirlerin yetersiz olması durumunda, mülkiyet devrini içeren anlaşmalar hariç olmak üzere, ticari ve ticari olmayan kuruluşlara anlaşmalar kapsamında aktarılan fonların yanı sıra banka hesaplarında veya diğer kredi kuruluşlarında bulunan nafaka ödemekle yükümlü olan kişinin fonlarından nafaka kesilmesi yapılır.

Bu fonlar yetersiz kalırsa, kanuna göre haczedilebilecek nafaka ödemekle yükümlü kişinin herhangi bir malına haciz uygulanır.

2. Nafaka ödemekle yükümlü olan kişinin hesaplarındaki fonlara ve diğer malvarlığına haciz, icra takibi mevzuatında öngörülen şekilde yapılır.

(17 Ağustos 2020 Tarihli ve 135 Sayılı Kırgız Cumhuriyeti Kanunu ile Değiştirilen Şekli)

Madde 118 - Nafaka borçlarının tespiti

1. Nafaka ödenmesine ilişkin bir anlaşmaya veya icra emrine dayalı olarak geçmiş döneme ait nafakanın tahsili tahsilat için nafaka ödenmesine ilişkin icra emri veya noter tasdikli bir sözleşmenin sunulmasından önce üç yıllık bir süre içinde yapılır.

2. Bir icra ilamına veya noter tasdikli nafaka ödenmesine ilişkin bir anlaşmaya dayalı olarak nafaka tevkifatının bir kişinin kusuru ile gerçekleştirilmediği durumlarda, nafaka ödemekle yükümlüdür, nafaka tahsilatı, bu Kanunun 112. maddesinin 2. fıkrasında belirtilen üç yıllık süreye bakılmaksızın, tüm süre boyunca gerçekleştirilir.

3. Borç miktarı, mahkeme kararı veya nafaka ödenmesine ilişkin bir anlaşma ile belirlenen nafaka miktarına göre icra memuru tarafından belirlenir.

4. Bu Kanunun 86. maddesine göre reşit olmayan çocuklar için ödenen nafaka borcunun miktarı, nafaka ödemekle yükümlü olan kişinin nafakanın tahsil edilmediği döneme ait kazanç ve diğer gelirlerine göre belirlenir. Nafaka ödemekle yükümlü olan kişinin bu süre içinde çalışmaması veya kazancını ve/veya diğer gelirlerini teyit eden belgelerin ibraz edilmemesi halinde, nafaka borcu, o bölgedeki ortalama ücret üzerinden belirlenir. Böyle bir borç tanımı, taraflardan birinin menfaatlerini önemli ölçüde ihlal ediyorsa, menfaatleri ihlal edilen taraf, borcun maddi ve medeni durumuna göre sabit bir miktarda tespit edebilecek mahkemeye başvurma hakkına sahiptir.

5. İcra memuru tarafından nafaka borcunun belirlenmesi konusunda anlaşmazlık olması durumunda, taraflardan herhangi biri, icra memurunun icra takibine ilişkin mevzuatında öngörülen şekilde icra memurunun eylemlerine itiraz edebilir.

(26 Temmuz 2004 tarihli ve 96 sayılı, 20 Haziran 2005 tarihli 80 sayılı Kırgız Cumhuriyeti Kanunları ile değiştirilen şekliyle)

Madde 119 - Nafaka borçlarının ödenmesinden muafiyet

1. Reşit olmayan çocuklar için nafaka ödenmesi halleri dışında, tarafların mutabakatı ile nafaka ödenmesi halinde nafaka borcunun ödenmesinden muafiyet veya bu borcun azaltılması, tarafların karşılıklı anlaşması ile mümkündür.

2. Mahkeme, nafaka ödemekle yükümlü olan kişinin davasında, bu kişinin hastalığı veya ortaya çıkan nafaka borcunu ödemeyi mümkün kılmayan diğer geçerli nedenlerle nafakanın ödenmemesine karar verebilir..

3. Ebeveynlerin ebeveynlik görevlerini yerine getiremeyecekleri hastalıkların listesi Kırgız Cumhuriyeti Hükümeti tarafından belirlenir.

(30 Haziran 2014 Tarih ve 100 Sayılı Kırgız Cumhuriyeti Kanunu ile Değiştirilen Şekli)

Madde 120 - Nafakanın geç ödenmesinin sorumluluğu

1. Nafaka sözleşmesi uyarınca nafaka ödemekle yükümlü olan bir kişinin kusuru nedeniyle bir borç oluşursa, suçlu kişi bu sözleşmede öngörülen şekilde sorumlu olur.

2. Mahkeme kararı ile nafaka ödemekle yükümlü olan bir kişinin kusuru ile bir borç oluşursa, suçlu kişi nafaka alıcısına gecikme günün her biri için ödenmemiş nafakanın 2/1 kadar ceza öder.

Nafaka alıcısı ayrıca nafaka ödemekle yükümlü olan geç nafaka ödemekten suçlu bulunan kişiden, ceza kapsamına girmeyen kısımda nafaka yükümlülüklerinin yerine getirilmesinde gecikmeden kaynaklanan tüm zararları geri alma hakkına sahiptir.

(30 Haziran 2014 Tarih ve 100 Sayılı Kırgız Cumhuriyeti Kanunu ile Değiştirilen Şekli)

Madde 121 - Hesaplaşmanın kabul edilemezliği ve nafakanın geri alınması

1. Nafaka diğer karşı davalarla hesap edilemez.

2. Ödenen nafaka miktarları aşağıdaki haller dışında geri talep edilemez:

- Nafaka alıcısı tarafından yanlış bilgi nafakasının iletilmesiyle veya onun tarafından yanlış belgelerin sunulmasıyla bağlantılı olarak nafakanın geri alınmasına ilişkin mahkeme kararının iptali;

- Nafaka sözleşmesinin, nafaka alıcısı tarafından aldatma, tehdit veya şiddetin etkisi altında yapılması nedeniyle geçersiz sayılması;

- Mahkeme kararının sahte olduğu gerçeğinin mahkeme kararıyla kurulması, nafakanın ödenmesine ilişkin bir anlaşma veya nafakanın ödendiği bir icra emri.

3. Bu maddenin 2. fıkrasında sayılan fiiller, reşit olmayan bir çocuğun temsilcisi veya nafaka alacak ehliyeti olmayan yetişkin bir kişi tarafından işlenirse, ters nafaka tahsili yapılmaz ve ödenen nafaka miktarları, nafaka ödemekle yükümlü olan kişinin davasında suçlu temsilcisinden tahsil edilir.

Madde 122 - Nafakanın endekslenmesi

1. Mahkeme kararı ile sabit bir para miktarında tahsil edilen nafakanın endekslenmesi, nafakanın kesildiği yerdeki kuruluş idaresi tarafından kanunla belirlenen asgari ücretteki artış oranında yapılır.

2. Endeksleme amacıyla nafaka miktarı, mahkeme tarafından belirli bir asgari ücret miktarına tekabül eden sabit bir miktar para olarak belirlenir.

Madde 123 - Daimi ikamet için yabancı bir devlete nafaka ödemek zorunda olan bir kişinin ayrılması durumunda nafaka ödenmesi

1. Yabancı bir devlette daimi ikamet için ayrılan bir kişi, kanunen nafaka sağlamakla yükümlü olduğu aile üyeleriyle, bu Kanunun 104, 105, 108 ve 109. maddeler uyarınca nafaka sözleşmesi, yapma hakkına sahiptir.

2. Anlaşma sağlanamazsa, ilgili kişi, nafaka miktarını sabit bir para olarak belirlemek ve toplu olarak nafaka ödemek veya belirli mülkleri hesaba katarak nafaka ödemek veya başka bir şekilde nafaka ödemek talebiyle mahkemeye başvurma hakkına sahiptir.

3. Kırgız Cumhuriyeti dışında daimi ikamet için ayrılan bir kişinin nafaka yükümlülüklerini yerine getirme özellikleri, Kırgız Cumhuriyeti'nin düzenleyici yasal düzenlemeleri ve yasaların öngördüğü şekilde yürürlüğe giren Kırgız Cumhuriyeti'nin de üyesi olduğu uluslararası anlaşmalarla belirlenir.

4. Ebeveynlerden birinden nafaka alınmasına ilişkin bir mahkeme kararının yürürlüğe girmesinden sonra, Kırgız Cumhuriyeti'nin adli yardıma ilişkin uluslararası bir anlaşması olmayan bir ülkede daimi ikamet için ayrılırsa, yurt dışına çıkmadan önce mahkeme kararı ile Kırgız Cumhuriyeti'nde çocuk reşit olana kadar geçen sürenin tamamı için nafaka alınır.

(30 Haziran 2014 Tarih ve 100 Sayılı Kırgız Cumhuriyeti Kanunu ile Değiştirilen Şekli)

Madde 124 - Mahkemece tespit edilen nafaka miktarının değiştirilmesi ve nafaka ödenmesinden muafiyet

1. Nafaka sözleşmesinin olmaması durumunda, mahkemede nafaka miktarı tespit edildikten sonra taraflardan birinin mali veya medeni durumu değiştiyse, mahkeme, taraflardan birinin talebi üzerine, belirlenen nafaka miktarını değiştirmek veya nafaka ödemekle yükümlü olan kişiyi ödemekten muaf tutabilir. Mahkeme, nafakanın miktarını değiştirirken veya ödemekten muaf tutarken, tarafların diğer dikkate değer menfaatlerini de dikkate alabilir.

2. Mahkeme, nafaka ödemekle yükümlü kişiye karşı kasıtlı bir suç işlediğinin veya ailedeki yetişkin bir kişinin değersiz davranışı durumunda kasıtlı bir suç işlediğinin tespit edilmesi durumunda, yetişkin bir iş gören kişiye nafaka almayı reddetme hakkına sahiptir.

Madde 125 - Nafaka Yükümlülüklerinin Sonlandırılması

1. Nafaka sözleşmesi ile kurulan nafaka yükümlülükleri, taraflardan birinin ölümü, bu sözleşmenin sona ermesi veya bu sözleşmede öngörülen gerekçelerle sona erer.

2. Adli takibatta tahsil edilen nafakanın ödenmesi aşağıdaki durumlarda sona erer:

- Bir çocuğun reşit olma yaşına ulaşması üzerine veya reşit olmayan çocukların reşit olma yaşına gelmeden tam fiil ehliyete sahip olmaları durumunda ve ücretli olarak tam zamanlı olarak okuyan on sekiz ila yirmi bir yaş arasındaki çocuklarla ilgili olarak eğitim kuruluşlarında temel - mezun olduktan veya yılın yirmi birine ulaştıktan sonra;

- Nafaka alan bir çocuğun evlat edinilmesi;

- Mahkeme, çalışma gücünü geri kazandığını veya nafaka alıcısının yardım ihtiyacının sona erdiğini kabul ettiğinde;

- Yardıma muhtaç nafaka alıcısı engelli bir eski eşin yeni bir evlilik kurarsa;

- Nafaka alan kişinin veya nafaka ödemekle yükümlü olan kişinin ölümü.

3. Bir çocuk için nafaka yükümlülükleri, gayrimenkulün (konut, apartman, arsa vb.) veya bir kısmının mülkiyetinin edinilmesiyle bağlantılı olarak sona erdirilebilir.

Taşınmazın veya bir kısmının mülkiyet hakkının sahibi, reşit olmayan çocuğun kendisi veya çocuk ve bu mülkün müşterek müşterek mülkiyet hakkı temelinde birlikte yaşadığı ebeveynidir.

Nafaka yükümlülüğü kapsamında alınan mallara haciz uygulanamaz.

Reşit olmayan bir çocuk tarafından alınan mülk, reşit olma yaşına gelmeden, yalnızca çocukların korunması için yetkili devlet organının bölgesel alt bölümünün izniyle yabancılaştırılabilir.

Gayrimenkulün (konut, apartman, arsa) veya bir kısmının nafaka olarak devredilmesi, ayrı yaşayan ebeveyni çocuk için ek masraflara katılma yükümlülüğünden kurtarmaz.

(30 Haziran 2014 Tarihli 100 Sayılı, 2 Mart 2017 Sayılı 41 Sayılı, 17 Ağustos 2020 Sayılı 135 Sayılı Kırgız Cumhuriyeti Kanunları ile Değiştirilen Şekli)

ALTINCI KISIM

EBEVEYN BAKIMINDAN YOKSUN ÇOCUKLARIN BAKIMI

(16 Temmuz 2012 tarih ve 114 sayılı Kırgız Cumhuriyeti Kanunu uyarınca yürürlükten kaldırılmıştır)

YEDİNCİ KISIM

AİLE MEVZUATININ YABANCI VATANDAŞLAR VE VATANSIZ KİŞİLERİN KATILIMI İLE AİLE İLİŞKİLERİNE UYGULANMASI

Madde 163 - Kırgız Cumhuriyeti topraklarında evlilik

1. Kırgız Cumhuriyeti topraklarında evlilik yapmanın şekli ve usulü Kırgız Cumhuriyeti mevzuatı ile belirlenir.

2. Kırgızistan Cumhuriyeti topraklarında evlenme şartları, evliliğe giren kişilerin her biri için, evliliğin kurulmasını engelleyen koşullarla ilgili olarak bu

Kanunun 15. maddesinin gerekliliklerine uygun olarak evliliğin yapıldığı tarihte vatandaşı olduğu devletin mevzuatına göre belirlenir.

3. Bir kişinin birden fazla yabancı devletin vatandaşlığı varsa, bu kişinin seçimine göre bu devletlerden birinin mevzuatı uygulanır.

4. Vatansız bir kişinin Kırgız Cumhuriyeti topraklarında evlenme şartları, bu kişinin daimi ikametgâhının bulunduğu devletin mevzuatı ile belirlenir.

Madde 164 - Diplomatik temsilcilerde ve konsolosluklarda yapılan evlilikler

1. Kırgız Cumhuriyeti sınırları dışında ikamet eden Kırgız Cumhuriyeti vatandaşları arasındaki evlilikler, Kırgız Cumhuriyeti'nin diplomatik temsilcilerde veya konsolosluklarında yapılır.

2. Kırgız Cumhuriyeti topraklarında yabancı devletlerin diplomatik temsilcileri ve konsolosluklarında yapılan yabancı uyruklu vatandaşlar arasındaki evliliklerin Kırgız Cumhuriyeti'nde geçerli olması bu kişiler evlilik sırasında Kırgız Cumhuriyeti'ne büyükelçi veya konsolos atayan yabancı bir devletin vatandaşlarıysa karşılıklılık esasına göre tanınır.

Madde 165 - Kırgız Cumhuriyeti toprakları dışında yapılan evliliklerin tanınması

1. Kırgız Cumhuriyeti vatandaşları arasındaki evlilikler ile Kırgız Cumhuriyeti vatandaşları ile yabancı vatandaşlar veya vatansız kişiler arasındaki evlilikler, Kırgız Cumhuriyeti sınırları dışında, ülkesinde akdedildiği devletin mevzuatına uygun olarak yapılan evlilikler, Kırgız Cumhuriyeti'nde, bu Kanunun 15. maddesindeki evlenme engellerini ihlal etmediği hallerde geçerlidir.

2. Yabancı uyruklu vatandaşlar arasında, Kırgız Cumhuriyeti toprakları dışında, topraklarında akdedilen devletin mevzuatına uygun olarak yapılan evlilikler, Kırgız Cumhuriyeti'nde geçerli sayılır.

Madde 166 - Kırgız Cumhuriyeti sınırları içinde veya Kırgız Cumhuriyeti sınırları dışında yapılan evliliklerin geçersizliği

Kırgız Cumhuriyeti topraklarında veya Kırgız Cumhuriyeti dışında yapılan bir evliliğin geçersizliği, bu Kanunun 163 ve 165 inci maddelerine göre evliliğin bitiminde uygulanan mevzuatla belirlenir.

Madde 167 - Boşanma

1. Kırgız Cumhuriyeti vatandaşları ile yabancı vatandaşlar veya vatansız kişiler arasındaki evliliklerin sona ermesi ile yabancı vatandaşlar arasında Kırgız Cumhuriyeti topraklarındaki evlilikler Kırgız Cumhuriyeti mevzuatına göre yapılır.

2. Kırgız Cumhuriyeti toprakları dışında ikamet eden Kırgız Cumhuriyeti vatandaşı, Kırgız Cumhuriyeti toprakları dışında ikamet eden bir eş ile, vatandaşlığına bakılmaksızın, Kırgız Cumhuriyeti mahkemesinde evliliğini feshetme hakkına sahiptir. Kırgız Cumhuriyeti mevzuatına göre nüfus müdürlüklerinde evliliğin feshine izin veriliyorsa, evlilik Kırgız Cumhuriyeti'nin diplomatik temsilcilerde veya konsolosluklarında feshedilebilir.

3. Kırgız Cumhuriyeti vatandaşları arasındaki evliliğin sona ermesi veya Kırgız Cumhuriyeti vatandaşları ile yabancı uyruklu veya vatansız kişiler arasındaki evliliğin Kırgız Cumhuriyeti toprakları dışında ilgili yabancı devletin mevzuatına uygun olarak sona ermesi, Kırgız Cumhuriyeti'nde evliliğin sona erdirilmesine karar veren ve evliliğin sona erdirilmesi durumunda uygulamaya konu olan organların yetkileri evlilik mevzuatında geçerli kabul edilmektedir.

4. Kırgız Cumhuriyeti toprakları dışında işlenen yabancı uyruklu vatandaşlar arasında, ilgili yabancı devletin organlarının yetkisine ilişkin mevzuatına uygun olarak boşanma, Kırgız Cumhuriyeti'nde geçerli kabul edilir.

Madde 168 - Eşlerin kişisel-mali hakları ve yükümlülükleri

1. Eşlerin kişisel-mali hakları ve yükümlülükleri, topraklarında müşterek ikametgahlarının bulunduğu devletin mevzuatına göre, ortak bir ikamet yerinin yokluğunda - topraklarında son ortak ikamet yerinin bulunduğu devletin mevzuatına göre belirlenir. Ortak ikamet yeri olmayan eşlerin kişisel-mali hak ve yükümlülükleri Kırgız Cumhuriyeti topraklarında Kırgız Cumhuriyeti mevzuatı ile belirlenir.

2. Ortak vatandaşlığı veya müşterek ikametgahı bulunmayan eşler, evlilik akdi veya birbirlerine nafaka ödenmesine ilişkin sözleşme akdederken, evlilik akdi veya nafaka sözleşmesinden doğan hak ve yükümlülüklerinin belirlenmesinde uygulanacak hukuku seçebilirler. Eşler uygulanacak hukuku seçmemişlerse, evlilik

sözleşmesine veya nafaka ödenmesine ilişkin anlaşmalarına bu maddenin 1. fıkrası hükümleri uygulanır.

Madde 169 - Babalığın (annelik) tespiti ve itirazı

1. Babalığın (anneliğin) tespiti ve itirazı, çocuğun doğuştan vatandaşı olduğu devletin mevzuatına göre belirlenir.

2. Kırgız Cumhuriyeti topraklarında babalık (annelik) tespit etme ve buna itiraz etme usulü Kırgız Cumhuriyeti mevzuatı ile belirlenir. Kırgız Cumhuriyeti mevzuatının nüfus dairelerinde babalık (annelik) kurulmasına izin verdiği durumlarda, çocuğun en az biri Kırgız Cumhuriyeti vatandaşı olan Kırgız Cumhuriyeti toprakları dışında ikamet eden ebeveynleri, Kırgız Cumhuriyeti'nin diplomatik temsilciliklerine veya konsolosluklarına babalık (annelik) kurulması için başvurma hakkına sahiptir.

Madde 170 - Ebeveynlerin ve çocukların hak ve yükümlülükleri

Ebeveynlerin çocukları nafaka sağlama yükümlülüğü de dahil olmak üzere, ebeveynlerin ve çocukların hak ve yükümlülükleri, topraklarında ortak ikamet ettikleri devletin mevzuatı ile belirlenir. Ebeveynlerin ve çocukların ortak ikametgahlarının olmaması durumunda, ebeveynlerin ve çocukların hak ve yükümlülükleri, çocuğun vatandaşı olduğu devletin mevzuatı ile belirlenir. Davacının talebi üzerine, çocuğun topraklarında sürekli olarak ikamet ettiği devletin mevzuatı, nafaka yükümlülükleri ve ebeveynler ile çocuklar arasındaki diğer ilişkilere uygulanabilir.

Madde 171 - Yetişkin çocukların ve diğer aile üyelerinin nafaka yükümlülükleri

Yetişkin çocukların ebeveynleri lehine nafaka yükümlülükleri ve diğer aile üyelerinin nafaka yükümlülükleri, topraklarında ortak ikamet ettikleri devletin mevzuatı ile belirlenir. Ortak bir ikamet yerinin yokluğunda, bu tür yükümlülükler, nafaka için başvuran kişinin vatandaşı olduğu devletin mevzuatı ile belirlenir.

Madde 172 - Evlat edinme

(16 Temmuz 2012 tarih ve 114 sayılı Kırgız Cumhuriyeti Kanunu uyarınca yürürlükten kaldırılmıştır)

Madde 173 - Yabancı aile hukukunun içeriğinin belirlenmesi

1. Yabancı aile hukuku normlarını uygularken, mahkeme veya nüfus müdürlükleri ve diğer organlar, bu normların içeriğini ilgili yabancı devletteki resmi yorumlarına, uygulama pratiklerine ve doktrinlerine uygun olarak belirler.

Yabancı aile hukuku normlarının içeriğini belirlemek için mahkeme, nüfus müdürlükleri ve diğer kuruluşlar, yardım ve açıklama için Kırgız Cumhuriyeti Adalet Bakanlığına ve Kırgız Cumhuriyeti'nin diğer yetkili organlarına öngörülen şekilde başvurabilir.

İlgilenen kişiler, iddia veya itirazlarını kanıtlamak için başvurdukları yabancı aile hukuku normlarının içeriğini doğrulayan belgeler sunma ve yabancı aile hukukunun içeriğini belirlemede mahkemeye veya nüfus müdürlüklerine ve diğer organlara başka şekilde yardımcı olma hakkına sahiptir.

2. Yabancı aile hukuku normlarının içeriği, bu maddenin 1. fıkrası uyarınca alınan önlemlere rağmen oluşturulmazsa, Kırgız Cumhuriyeti mevzuatı uygulanır.

Madde 174 - Yabancı aile hukukunun uygulanmasının sınırlandırılması

Yabancı aile hukuku normları, bu tür bir uygulama Kırgız Cumhuriyeti'nin hukuk ve kamu düzeni temellerine aykırı olacaksa uygulanmaz. Bu durumda Kırgız Cumhuriyeti mevzuatı uygulanır.

SEKİZİNCİ KISIM

SON HÜKÜMLER

Madde 175 - Bu Kanunun yürürlüğe girme prosedürü

1. Bu Kanununun yürürlüğe girme şartlarını belirlediği hükümler dışında, bu Kanunu yayımlandığı andan itibaren yürürlüğe koymak.

2. Bu Kuralın yürürlüğe girdiği andan itibaren geçersiz olarak kabul etmek:

Kırgızistan SSC'nin "Kırgız SSR'sinin Evlilik ve Ailesi Hakkındaki Kanunun Onaylanması Hakkında Kanun" (Kırgız SSC Yüksek Kurulu Bülteni, 1969, No. 20, Madde 167), V. Bölüm hariç Kırgızistan SSC Evlilik ve Aile Kanunu'nun bu Kanuna aykırı olmayan kısmında geçerli olan "Medeni Durum Kanunları"nın Medeni Durum İşlemleri Kanununun kabulüne kadar;

Kırgızistan SSC'nin "Kırgız SSR Yüksek Konseyi Başkanlığı Kararnamesi'nin Onaylanması Hakkında" Kırgız SSC Evlilik ve Aile Kanununda Değişiklikler ve İlaveler Hakkında Kanun (Kırgız SSR Yüksek Konseyi Vedomosti, 1980, 22, madde 222);

Kırgızistan SSC Kanununun altıncı paragrafı "Kırgız SSC Yüksek Sovyeti Başkanlığı Kararnamelerinin, Kırgız SSC'nin bazı yasama işlemlerinde değişiklik ve eklemelerin getirilmesine ilişkin kararnamelerinin onaylanması üzerine" (Kırgız SSC Yüksek Konseyi Vedomosti Kırgız SSR, 1989, No. 22, madde 208);

Kırgızistan Cumhuriyeti Hukuku "Kırgızistan Cumhuriyeti Evlilik ve Aile Kanununda Değişiklik ve İlavelerin Yapılmasına Dair" (Kırgızistan Cumhuriyeti Yüksek Kurulu Bülteni, 1993, No. 2, md. 63);

Kırgız Cumhuriyeti "Kırgız Cumhuriyeti Evlilik ve Aile Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun" (Kırgız Cumhuriyeti Jogorku Keneş Bülteni, 1994, No. 1, Madde 7);

Kırgızistan SSC Yüksek Konseyi Başkanlığı Kararnamesi "Kırgız SSC Evlilik ve Aile Kanununda Değişiklikler ve İlaveler Yapılmasına Dair" (Kırgız SSR Yüksek Kurulu Vedomosti, 1980, No. 9, md. 105);

Kırgızistan SSC Yüksek Konseyi Başkanlığı Kararnamesi "Kırgız SSC Evlilik ve Aile Kanununun 32. Maddesinde Değişiklik Yapılmasına Dair" (Kırgız SSC Yüksek Kurulu Vedomosti, 1984, No. 5, md. 38));

Kırgız SSC Yüksek Konseyi Başkanlığı Kararnamesi'nin "Kırgız SSC Evlilik ve Aile Kanunu ile Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair" kararnamesinin 1. paragrafı (Kırgız SSC Yüksek Kurulu Vedomosti, 1984, 22, Madde 185);

Kırgızistan SSR Yüksek Kurulu Başkanlığı Kararnamesi'nin II. bölümünün 1. paragrafı "Küçük çocuklar için nafaka tahsili prosedüründe bazı

değişiklikler hakkında” (Kırgız SSR Yüksek Kurulu Vedomosti, 1985, No. 4, madde 28);

Kırgızistan SSC Yüksek Konseyi Başkanlığı Kararnamesi'nin 1. bölümünün 2. paragrafı “Kırgız SSC'nin bazı yasama işlemlerinin değiştirilmesi ve geçersiz kılınması hakkında” (Kırgız SSC Yüksek Kurulu Bülteni, 1985, No. 10) , madde 93);

Kırgızistan SSC Yüksek Kurulu Başkanlığı Kararnamesi'nin I. bölümü “Küçük çocuklar için nafaka tahsili prosedüründe bazı değişiklikler hakkında” (Kırgız SSR Yüksek Kurulu Vedomosti, 1987, No. 4, md. 24));

Kırgızistan SSC Yüksek Konseyi Başkanlığı Kararnamesi “Kırgız SSC Evlilik ve Aile Kanununda değişiklik ve eklemelerin getirilmesi hakkında” (Kırgız SSC Yüksek Kurulu Bülteni, 1989, No. 20, md. 175);

Kırgızistan SSC Yüksek Sovyeti Başkanlığı Kararnamesi'nin “Kırgızistan SSC'nin Kadınlar, Aile ve Çocukluk Konularına İlişkin Bazı Kanuni Kanunlarda Değişiklik ve İlaveler Yapılmasına Dair Kararnamesi”nin 1. Maddesi (Kırgız Yüksek Konseyi Vedomosti SSR, 1990, No. 14, Madde 193).

Madde 176 - Bu Kanunun normlarının uygulanması

1. Bu Kanunun normları, yürürlüğe girmesinden sonra ortaya çıkan aile ilişkilerine uygulanır.

Bu Kuralın yürürlüğe girmesinden önce ortaya çıkan aile ilişkileri için, yürürlüğe girmesinden sonra ortaya çıkan hak ve yükümlülükler için geçerlidir.

2. Evliliğin sona erdirilmesine ilişkin mahkeme kararının yürürlüğe girdiği günden itibaren mahkemede feshi halinde evliliğin sona erme anını belirleyen bu Kanunun 26. Maddesi bu Kanunun yürürlüğe girmesinden iki ay sonra mahkemede evliliğin sona ermesi durumunda uygulanır.

Bu maddenin 1. fıkrasının birinci fıkrasında belirtilen süreden önce adli takibatta sona eren bir evlilik, evliliğin sona erdirilmesinin medeni durum siciline devlet tescili tarihinden itibaren sona ermiş sayılır.

3. Bu Kanunun 16. maddesi uyarınca bir evliliği geçersiz kılmak için, Kırgız Cumhuriyeti Medeni Kanununun 201. Maddesinde ihtilafli bir işlemin geçersiz kılınması için belirlenen zamanaşımı süreleri uygulanır.

4. Bu Kanunun 9. ve 17. Bölümlerinde belirlenen evlilik sözleşmelerinin ve nafaka ödenmesine ilişkin sözleşmelerin akdedilmesine ilişkin şartlar ve prosedür, bu Kanunun yürürlüğe girmesinden sonra akdedilecek olan evlilik sözleşmeleri ve nafaka ödenmesine ilişkin anlaşmalar için geçerlidir. Bu Kanunun yürürlüğe girmesinden önce yapılan evlilik sözleşmeleri ve nafaka ödenmesine ilişkin sözleşmeler, bu Kanun hükümlerine aykırı olmadığı sürece geçerlidir.

5. Bu Kanunun 35-38. maddelerinde belirlenen eşlerin müşterek mülkiyetine ilişkin hükümler ve eşlerden her birinin mal varlığına ilişkin hükümler, eşlerin (içlerinden birinin) yürürlüğe girmesinden önce edindikleri malvarlığına uygulanır.

(28 Şubat 2005 Tarih ve 38 Sayılı Kırgız Cumhuriyeti Kanunu ile Değiştirilen Şekli)

Madde 177 - Normatif hukuki işlemleri bu Kanuna uygun hale getirmek

1. Kırgız Cumhuriyeti topraklarında yürürlükte olan kanunlar ve diğer düzenleyici yasal düzenlemeler bu Kanunla uyumlu hale getirilinceye kadar, Kırgız Cumhuriyeti kanunları ve diğer düzenleyici yasal düzenlemeler, Kırgız Cumhuriyeti Anayasası, bu Kanuna aykırı olmadığı sürece Kırgız Cumhuriyeti'nin öngördüğü sınırlar içinde uygulanacaktır.

2. Bu Kanunun kabul edildiği tarihten itibaren üç ay içinde Kırgız Cumhuriyeti Hükümetine:

Çıkardığı normatif yasal düzenlemeleri bu Kurallara uygun hale getirmek;

Bu Kuralın kabulü ile bağlantılı olarak Kırgız Cumhuriyeti mevzuatına değişiklik ve eklemeler yapılmasına ilişkin teklifleri belirlenen usule uygun olarak hazırlar ve Kırgız Cumhuriyeti Jogorku Keneş'e (Meclis) sunar;

Bu Kuralların uygulanmasını sağlayan düzenleyici yasal düzenlemeleri kabul edin.

Kırgız Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı:

A. Akaev

KAYNAKÇA

KANUNLAR

Kırgızistan Aile Kanunu (KAK), <http://cbd.minjust.gov.kg/act/view/ky-kg/1327>, (Erişim: 15. 06. 2022).

Kırgızistan Ceza Kanunu: Genel Bölüm, <http://cbd.minjust.gov.kg/act/view/ru-ru/111527>, (Erişim: 15. 06. 2022).

Kırgızistan Cumhuriyeti Anayasası (KCA), <http://cbd.minjust.gov.kg/act/view/ky-kg/202913>, (Erişim: 15. 06. 2022).

Kırgızistan Cumhuriyeti'nin Düzenleyici Yasal İşlemleri Kanunu, <http://cbd.minjust.gov.kg/act/view/ky-kg/202591>, (Erişim: 15. 06. 2022).

Kırgızistan Çocuk Kanunu (KÇK), <http://cbd.minjust.gov.kg/act/view/ky-kg/203700>, (Erişim: 15. 06. 2022).

Kırgızistan Medeni Durum İşlemleri Kanunu (KMDİK), <http://cbd.minjust.gov.kg/act/view/ru-ru/112094>, (Erişim: 15. 06. 2022).

Kırgızistan Medeni Kanunu (KMK): Genel Bölüm, <http://cbd.minjust.gov.kg/act/view/ky-kg/4>, (Erişim: 15. 06. 2022).

Kırgızistan Medeni Kanunu: Özel Bölüm, <http://cbd.minjust.gov.kg/act/view/ky-kg/5?cl=ky-kg>, (Erişim: 15. 06. 2022).

Kırgızistan Medeni Usûl Kanunu, <http://cbd.minjust.gov.kg/act/view/ru-ru/111521?cl=ru-ru>, (Erişim: 15. 06. 2022).

KLASİK ESERLER

Alî el-Kârî (ö. 1014/1605), Ebü'l-Hasen Nûrüddîn b. Sultân Muhammed el-Herevî, *Fethu bâbi'l- 'inâye*, Darü'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 2016.

Aynî, Ebû Muhammed Bedrüddîn Mahmûd b. Ahmed b. Mûsâ b. Ahmed. *el-Binâye fî şerhi'l-Hidâye*, Beyrut, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2000.

Bâbertî (ö. 855/1451), Ekmelüddîn Muhammed b. Mahmûd b. Ahmed er-Rûmî el-Mısırî, *el- 'Inâye şerhu'l-Hidâye*, Beyrut, Dâru'l-Fikr, ts.

Buharî (ö. 256/870), Ebu Abdillah Muhammed b. İsmail, *el-Câmiu's-Sahih*, İstanbul, 1981.

Cessâs (ö. 370/981), Ebû Bekr Ahmed b. Alî er-Râzî, *Ahkâmü'l-Kur'ân*, Darü'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 2013.

Ebu Dâvûd (ö. 275/889), Süleymân b. el-Eş'as b. İshâk es-Sicistânî el-Ezdî, *es-Sünen*, Beyrut: Dârü'l-Arkam, 1999/1420.

Dârekutnî (ö. 385/995), Ebü'l-Hasen Alî b. Ömer b. Ahmed, *es-Sünen*, ed. Şuayb Arnâut vd. Beyrut, Müessesetu'r-Risâle, 2004.

Halebî (ö. 956/1549), İbrâhîm b. Muhammed b. İbrâhîm, *Mülteka'l-Ebhur*, Şifa Yayınevi, İstanbul, 2013.

Mâlik (ö. 179/795), Ebû Abdillâh Mâlik b. Enes b. Mâlik b. Ebî Âmir el-Asbahî el-Yemenî. *Kitâbü'l-Muvatta'*, Müessesetu'r-Risâle Nâşirûn, Dımaşk, 2015.

Meydânî (ö. 1298/1881), Abdülganî b. Tâlib b. Hammâde el-Guneymî ed-Dımaşkî, *el-Lübâb fî şerhi'l-Kitâb*, Kasım Muhammed En Nuri, Mektebetu Darul Fecr, Beyrut, 2016.

İbn Âbidîn (ö. 1252/1836), Muhammed Emîn b. Ömer b. Abdilazîz el-Hüseynî ed-Dımaşkî, *Reddü'l-muhtâr 'ale'd-Dürri'l-muhtâr*, Marife, Beyrut, 2015.

İbn Kudâme (ö. 620/1223), Ebû Muhammed Muvaffakuddîn Abdullâh b. Ahmed b. Muhammed el-Cemmâilî el-Makdisî, *el-Muğni*, Beyrut, 2013.

İbn Mâce (ö. 273/887), Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd Mâce el-Kazvînî, *es-Sünen*, İstanbul: Çağrı Yayınları, 1992.

İbn Manzûr (ö. 711/1311), Ebü'l-Fazl Muhammed b. Mükerrrem el-Ensârî, *Lisânü'l-Arab*, Bulak 1299-1308, Beyrut, ty.

İbn Nüceym (ö. 970/1563), Zeynüddîn b. İbrâhîm b. Muhammed el-Mısrî, *el-Bahrü'r-Râik*, thk. Zekeriya Ümeyrât, Beyrut, Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2013/1434.

İbn Rüşd Hafîd (595/1198), Ebu'l-Velid Muhammed b. Ahmed, *Bidayetü'l-Müctehid ve Nihayetü'l-Muktesid*, Kahire, Daru'l-Hadis, 2004, I-IV. (*Bidayetü'l-Müctehid*).

İbnü'l-Arabî (ö. 543/1148), Ebû Bekr Muhammed b. Abdillâh b. Muhammed el-Meâfirî, *Ahkâmü'l-Kur'ân*, Beyrut, 2017.

İbnü'l-Hümâm (ö. 861/1457), Kemâlüddîn Muhammed b. Abdilvâhid b. Abdilhamîd es-Sivâsî el-İskenderî, *Şerhu Fethi'l-Kadîr 'ale'l-Hidâye Şerhi Bidâyeti'l-Mübtedî*, thk. Aburrezzak Gâlib el-Mehdi, Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2009. (*Fethi'l-Kadîr*).

Kâsânî (ö. 587/1191), Alâüddîn Ebû Bekr b. Mes'ûd b. Ahmed, *Bedâ'i'ü's-şanâ'i' fi tertîbi's-şerâ'i'*, Dârü'l-Hadîs, Kahire, 2005.

Kudûrî (ö. 428/1037), Ebü'l-Hüseyn Ahmed b. Ebî Bekr Muhammed b. Ahmed (ö. 428/1037); *Muhtasaru'l-Kudurî fi'l-Fıkhi'l-Hanefî* (thk. Kâmil Muhammed Muhammed Avida), Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, b.y., 1997.

Kurtubî (ö. 671/1273), Ebû Abdillâh Muhammed bin Ahmed el-Ensârî, *el-Câmi'u li-Ahkâmi'l-Kur'an*, Beyrut, Dâru İhyâi't-Turâsi'l-Arabî, 1985/1405.

Mergînânî (ö. 593/1197), Ebü'l-Hasen Burhânüddîn Alî b. Ebî Bekr b. Abdilcelîl el-Fergânî, *el-Hidâye Şerhu Bidâyeti'l-Mübtedi*, Dârü'l-Feyha, Dimaşk, IV, 2019. (el-Hidâye)

Mevsilî (ö. 683/1284), Ebü'l-Fazl Mecdüddîn Abdullâh b. Mahmûd b. Mevdûd, *el-İhtiyâr li-ta'lîli'l-Muhtâr*, Dârü'r-Risaleti'l-Alemiyye, Beyrüt, 2010.

Müslim (ö. 261/875), Ebü'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc el-Kuşeyrî, *el-Câmi'u's-Sahîh*, İstanbul: Çağrı Yayınları, 1992.

Nesâî (ö. 303/915), Ebû Abdirrahmân Ahmed b. Şuayb b. Alî, *es-Sünen*, İstanbul: Çağrı Yayınları, 1992.

Nesefî (ö. 710/1310), Ebü'l-Berekât Hâfızüddîn Abdullah b. Ahmed b. Mahmûd, *Kenzü'd-Dakâik*, Beyrut, İdâretü'l-Kurân, 2004.

Nesefî (ö. 537/1142), Ebû Hafs Necmüddîn Ömer b. Muhammed b. Ahmed es-Semerkandî, *Ṭıbetü't-talebe fi'l-İştılâhâti'l-Fıkhiyye*, Darü'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrüt, 2015.

Sadrüşşerîa es-Sânî (ö. 747/1346), Ubeydullâh b. Mes'ûd b. Tâcişşerîa Ömer b. Sadrişşerîa el-Evvel Ubeydillâh b. Mahmûd el-Mahbûbî el-Buhârî, *Şerhü'l-Vikâye*, Varrak, Beyrut, 2006.

Serahsî (ö. 483/1090 [?]), Ebû Bekr Şemsü'l-Eimme Muhammed b. Ebî Sehl Ahmed, *el-Mebsûṭ*, Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 2019.

Şeyhîzâde (ö. 1078/1667), Dâmad Abdurrahman Gelibolulu, *Mecmaül Enhur fi Şerhi Mülteka'l-Ebhur*, Darü'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrüt, 2016.

Şirbînî (ö. 977/1570), Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed el-Hatîb eş-Şirbînî el-Kâhîrî (ö. 977/1570), *Muğni'l-muhtâc ilâ marifeti me'ânî elfâzi'l-Minhâc*, Beyrut: Dâru'l-kutubi'l-İlmiyye, 1994.

Tirmizî (ö. 279/892), Ebû İsâ Muhammed b. İsâ b. Sevre (Yezîd) et-Tirmizî, *es-Sünen*, İstanbul: Çağrı Yayınları, 1992.

Zeylaî (ö. 743/1343), Osman b. Ali, *Tebyinü'l-Hakâik Şerhu Kenzi'd-Dakâik*, thk. Ahmed İzzu İnayah, Beyrut: Daru Kütübi'l-İlmiyye, 2010.

MODERN ESERLER

Acar, H. İbrahim, *İslam Aile Hukuku*, İstanbul, 2018.

Akıntürk, Turgut, *Aile Hukuku Dersleri*, Ankara, 1967.

Aleksandr, M. Prohorov, *Bolşoy Ensiklopedičeskiy Slovar*, Moskova, 1997, s 1082.

Aydın, Mehmet Akif, *Osmanlı Aile Hukuku*, İstanbul, 2018

Bilmen, Ömer Nasuhi, *Hukûk-i İslâmiyye ve Istilâhât-ı Fıkhıyye Kâmûsu*, İstanbul, 1970.

Çalış, Halit, “İslam Aile Hukuku”, *İslam Hukuku*, Yaman/ Çalış, Ahmet/ Halit, Ankara, 2018.

Çeker Orhan, Hukuk-ı Aile Kararnamesi: *Osmanlı Hukuk-i Aile Kararnâmesi*, (haz. Orhan Çeker), Konya, 2016.

Çolak, Abdullah, *İslam Aile Hukuku*, İstanbul, 2018.

Döndüren Hamdi, *Delilleriyle Aile İlmihali*, İstanbul, 1995.

Ebü Zehra, Muhammed b. Ahmed b. Mustafa Muhammed, *el-Ahväli's-Şahşıyye*, Darü'l-Fikri'l-Arabi, Kahire, 2012.

Erdem, Mehmet, *Aile Hukuku*, Ankara, 2018.

Hafif (1891-1978), Ali Muhammed, *Fürakü'z-Zevâc*, Darü'l-Fikri'l-Arabi, Kahire, 2008.

İbyânî, Muhammed Zeyd, (Kadri Paşa), *Şerhü el-Ahkâmü's-Şer'iyye fi'l-Ahvâli's-Şahşıyye*, Darü's-Selam, 2009.

Günay, H. Mehmet, *Evlenme Akdinde Batıl-Fasit Ayrımı*, İstanbul, 2008.

Hallâf, Abdülvehhâb, *Ahkâmü'l-Ahvâli's-Şahşıyye fi's-Şer'i'ati'l-İslâmiyye*, Darü'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 2017.

Kahveci, Nuri, *İslam Aile Hukuku*, İstanbul, 2014.

Karaman Hayreddin, *Mukayeseli İslâm Hukuku*, İstanbul, 2011.

Muhammed, Muhyiddîn b. Abdilhamîd el-Mısırî (1900-1973), *el-Ahvâlü'sh-Şahsiyye fi'sh-Şerî'ati'l-İslâmiyye*, el-Mektebetü'l-Hanefiyye, İstanbul, 2015.

Pavel, Krasheninnikov, *Komentariy k Semeynomu kodeksu Rosiyskoy Federatsii*, Moskova, 1997.

Saltanat, Muratbek kızı; Sabirov A. , *Semeynoe Pravo*, Bişkek, 2003.

es-Senhûrî, Abdurrezzâk, *Mesâdirü'l-Hak fi'l-Fıkhi'l-İslâmî*, Dâru İhyâu Turâsü'l-Arabî, Beyrut 1998.

Şa'bân, Zekiyyüddin, *el-Ahkâmu'sh-Şer'iyye fi'l-Ahvâli'sh-Şahsiyye*, Kahire, 1989.

Yaman, Ahmet, *İslam Aile Hukuku*, İstanbul, 2017.

Zeydân, Abdülkerîm, *el-Câmi' fi'l-Fıkhi'l-İslâmî'l-Mufassal fi Ahkâmi'l-Mer'ati ve'l-Beyti'l-Müslim fi'sh-Şerîati'l-İslâmiyye*, Müessesetü'r-Risale Nâşirûn, 2012.

Zuhayli, Vehbe, *Mevsûatü'l-Fıkhi'l-İslâmî ve Kadâya'l-Muâsıra*, Darü'l-Fikri'l-Muâsır, 2010.

MAKALELER

Acar, H. İbrahim, “İslam Hukuku Açısından Evlat Edinme ve Hz. Peygamber'in Zeynep'le Evliliği”, *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*, sa.7, 2006, s. 99-110.

Dağcı, Şamil, “İslam Aile Hukukunda Evlilik Engelleri - I (Sürekli Evlenme Engelleri)”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sayı: 39, 1999, s. 176-238.

----- “İslam Aile Hukukunda Evlilik Engelleri- II (Geçici Evlenme Engelleri)”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sayı: 41, 2000, s. 137-194.

ANSİKLOPEDİ MADDELERİ

Acar, H. İbrahim, “İddet”, *DİA*, 21/466-471.

Aydın, Mehmet Âkif, “Evlat Edinme”, *DİA*, 11/527-529.

Bardakoğlu, Ali, “Hidane”, *DİA*, 17/467-471.

Erbay, Celal, “Nafaka”, *DİA*, 32/282-285.

Esen, Hüseyin, “Ölüm (Fıkıh)”, *DİA*, 34/38-40.

Gözübenli, Beşir, “Mefkûd”, *DİA*, 28/353-356.